



ΙΔΡΥΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ & ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ
FOUNDATION FOR ECONOMIC & INDUSTRIAL RESEARCH

Η Ελληνική Οικονομία

1/16

Τριμηνιαία Έκθεση

Αρ. Τεύχους 83, Απρίλιος 2016

Οι Συγγραφείς

Η ανάλυση της πορείας της Ελληνικής Οικονομίας αποτελεί προϊόν συλλογικής εργασίας των ερευνητών του IOBE. Τα κείμενα αυτά είναι ανυπόγραφα και οι απόψεις που εκφράζονται αποτελούν τη συνισταμένη των διαφόρων αντιλήψεων και απόψεων. Επίσης, οι απόψεις που εκφράζονται εδώ δεν ανταποκρίνονται κατ' ανάγκη προς αυτές των οργανισμών που υποστηρίζουν, χρηματοδοτούν ή συνεργάζονται με το Ίδρυμα.

Το IOBE

Το **Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών** είναι ιδιωτικός, μη κερδοσκοπικός, κοινωφελής ερευνητικός οργανισμός. Ιδρύθηκε με σκοπό να προωθεί την επιστημονική έρευνα για τα τρέχοντα και αναδυόμενα προβλήματα της ελληνικής οικονομίας και να παρέχει αντικειμενική πληροφόρηση και να διατυπώνει προτάσεις οι οποίες είναι χρήσιμες στη διαμόρφωση πολιτικής.

Copyright © 2016 Ίδρυμα Οικονομικών & Βιομηχανικών Ερευνών

ISSN 1106 – 4315

Χορηγός τεύχους



Απαγορεύεται η με οιονδήποτε τρόπο ανατύπωση ή μετάφραση οποιουδήποτε μέρους της μελέτης, χωρίς την άδεια του εκδότη.

Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών (IOBE)

Τσάμη Καρατάση 11, 117 42 Αθήνα, Τηλ. (+30210 9211200-10), Fax:(+30210 9233977)

<http://www.iobe.gr>

Περιεχόμενα

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	5
Η ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΚΑΙ ΤΑ ΕΠΟΜΕΝΑ.....	7
1. ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	13
<i>Μικρή επιβράδυνση της παγκόσμιας μεγέθυνσης το 2015, προσδοκίες για αναθέρμανσή της το 2016.....</i>	<i>13</i>
<i>Ξανά σε ύφεση η ελληνική οικονομία το 2015.....</i>	<i>14</i>
<i>Συνέχιση ύφεσης το 2016, κυρίως από επιδράσεις της δημοσιονομικής προσαρμογής και δυσχέρειες στην άντληση και κίνηση κεφαλαίων</i>	<i>15</i>
<i>Υπέρβαση στόχων στην υλοποίηση του Κρατικού Προϋπολογισμού το πρώτο δίμηνο, κυρίως από συγκυριακούς παράγοντες</i>	<i>19</i>
<i>Κλιμάκωση της υποχώρησης της ανεργίας το 2015 – Μικρή ανάκαμψη το 2016</i>	<i>20</i>
<i>Σταθεροποιητικές τάσεις στις τιμές από αντίρροπες επιδράσεις χαμηλών τιμών πετρελαίου και αύξησης έμμεσων φόρων</i>	<i>21</i>
<i>Κλαδική Μελέτη: «Η συμβολή της εξορυκτικής βιομηχανίας στην ελλη-νική οικονομία» ..</i>	<i>22</i>
2. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	23
2.1 Τάσεις και Προοπτικές της Διεθνούς Οικονομίας	23
<i>Το Παγκόσμιο Περιβάλλον.....</i>	<i>23</i>
<i>Οικονομίες της ΕΕ και της Ευρω-ζώνης.....</i>	<i>28</i>
2.2 Το οικονομικό περιβάλλον στην Ελλάδα	33
<i>Α) Οικονομικό κλίμα</i>	<i>33</i>
<i>Β) Δημοσιονομικές εξελίξεις και προοπτικές.....</i>	<i>40</i>
3. ΕΠΙΔΟΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ	55
3.1 Μακροοικονομικές Εξελίξεις.....	55
3.2 Εξελίξεις και προοπτικές σε βασικούς τομείς της Οικονομίας	76
3.3 Εξαγωγικές Επιδόσεις της Ελληνικής Οικονομίας	87
3.4 Απασχόληση – Ανεργία.....	95
3.5 Τιμές Καταναλωτή	105
3.6 Ισοζύγιο Πληρωμών	111
4. Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΕΞΟΡΥΚΤΙΚΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ	117
5. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ: ΒΑΣΙΚΟΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ	123

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Το IOBE εκδίδει την πρώτη έκθεσή του για το 2016, στο πλαίσιο των περιοδικών επισκοπήσεων της ελληνικής οικονομίας. Πραγματοποιείται σε μια ιδιαίτερα κρίσιμη φάση της πρώτης αξιολόγησης του νέου Μνημονίου, με πολύ σημαντικά ζητήματα υπό διαπραγμάτευση (άμεση φορολογία, συντάξεις, εισφορές, «κόκκινα δάνεια») και ενόψει των πολυαναμενόμενων διαπραγματεύσεων για το δημόσιο χρέος αμέσως μετά την αξιολόγηση. Όπως όλες οι εκθέσεις του IOBE, έτσι και αυτή αναπτύσσεται σε **τέσσερις ενότητες**, ενώ συνοδεύεται από το **Παράρτημα** διαρθρωτικών δεικτών, στο πλαίσιο της ποσοτικής παρακολούθησης της στρατηγικής της Λισσαβόνας. Προηγείται κείμενο με τις επιδράσεις της καθυστέρησης, την τρέχουσα περίοδο και τα προηγούμενα χρόνια, στην αναδιάρθρωση της οικονομίας, ενώ περιλαμβάνει ορισμένες προτεραιότητες για την επιτάχυνση των εξελίξεων. Οι υπόλοιπες ενότητες περιλαμβάνουν τα εξής:

Η **πρώτη ενότητα** αποτελεί τη **συνοπτική επισκόπηση** της έκθεσης, στην οποία παρουσιάζονται τα βασικά σημεία της, που αναλύονται λεπτομερώς στις επόμενες ενότητες. Η **δεύτερη ενότητα** εστιάζει στο γενικότερο οικονομικό περιβάλλον και περιλαμβάνει: α) την ανάλυση του **διεθνούς περιβάλλοντος** στο τελευταίο τρίμηνο του 2015, καθώς και τις προοπτικές για το 2016, με βάση την πλέον πρόσφατη έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, καθώς και στοιχεία άλλων διεθνών φορέων β) την αποτύπωση του **οικονομικού κλίματος** στην Ελλάδα στο πρώτο τρίμηνο του τρέχοντος έτους, σύμφωνα με τα αποτελέσματα των ερευνών οικονομικής συγκυρίας του IOBE, γ) την αποτίμηση υλοποίησης του **Κρατικού Προϋπολογισμού** το 2015 βάσει των οριστικών στοιχείων, καθώς και στο πρώτο δίμηνο φέτος.

Η **τρίτη ενότητα** εστιάζει στις επιδόσεις της ελληνικής οικονομίας στο σύνολο του 2015 και στην αρχή του 2016. Χαρτογραφείται καταρχάς το **μακροοικονομικό περιβάλλον** (εξέλιξη βασικών μακροοικονομικών μεταβλητών το 2015) και παρουσιάζονται οι τάσεις του φέτος. Καταγράφονται οι **εξελίξεις σε βασικούς παραγωγικούς τομείς** στο σύνολο του περασμένου έτους ή στους πρώτους μήνες του 2016, ανάλογα με τη διαθεσιμότητα στοιχείων, ενώ παρουσιάζονται οι **εξαγωγικές επιδόσεις** της ελληνικής οικονομίας το 2015. Κατόπιν, αποδελτιώνονται οι εξελίξεις στην **αγορά εργασίας** κατά την περυσινή χρονιά. Επίσης, αναλύεται η τάση του **πληθωρισμού** στο πρώτο φετινό τρίμηνο. Η ενότητα ολοκληρώνεται με την αποτίμηση του **ισοζυγίου πληρωμών** το 2015.

Στην τέταρτη ενότητα παρουσιάζεται κλαδική μελέτη του IOBE, για τη συμβολή της εξορυκτικής βιομηχανίας στην ελληνική οικονομία.

Σε μεθοδολογικό επίπεδο, η έκθεση αναφέρεται και στηρίζεται σε στοιχεία που ήταν διαθέσιμα μέχρι τις 08/04/2016. Η επόμενη τριμηνιαία έκθεση του IOBE για την ελληνική οικονομία θα εκδοθεί στα μέσα Ιουλίου του 2016.

Η ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΚΑΙ ΤΑ ΕΠΟΜΕΝΑ

Δεν είναι η πρώτη φορά, τα τελευταία χρόνια, που η τριμηνιαία έκθεση του IOBE παρουσιάζεται ενώ καταγράφεται σημαντική καθυστέρηση στις διαπραγματεύσεις που διεξάγει η ελληνική κυβέρνηση με τους εταίρους και πιστωτές και όπου, εάν τελικά δεν υπάρξει συμφωνία, οι συνέπειες θα είναι καταστροφικές. **Η επανάληψη όμως τέτοιων εξελίξεων, και ο πιθανός εθισμός σε αυτές όσων παρακολουθούν τις σχετικές δραματικές εξελίξεις, δεν μειώνει την αρνητική σημασία τους.** Επιπλέον, είναι η πρώτη φορά που η οικονομία βρίσκεται σε τόσο οριακή κατάσταση, με ελέγχους κεφαλαίων και μη ομαλή λειτουργία των τραπεζών, ήδη από το προηγούμενο καλοκαίρι. Παράλληλα, και ίσως στοιχείο που αποτελεί τον μεγαλύτερο παράγοντα ανησυχίας, διαπιστώνεται σταδιακά στο τελευταίο διάστημα ότι οι εξελίξεις στην κρίση της ελληνικής οικονομίας έχουν πλέον σε μεγάλο βαθμό αυτονομηθεί από τα λοιπά προβλήματα της ευρωπαϊκής οικονομίας. Ενδεχόμενες περαιτέρω αρνητικές εξελίξεις στη χώρα μας δεν φαίνεται ότι θα συμπαρασύρουν προς την ίδια κατεύθυνση και τους εταίρους στην ευρωζώνη. **Ως συνέχεια, σωρευτικά, προηγούμενων οικονομικών και πολιτικών εξελίξεων, η Ελλάδα δεν θεωρείται ότι αποτελεί αξιόλογο συστημικό κίνδυνο και έτσι η απόφαση και η ευθύνη για την κατεύθυνση της χώρας θα πρέπει να αναζητηθεί σχεδόν αποκλειστικά στο εσωτερικό.**

Η οικονομία διέρχεται περίοδο ύφεσης, ήδη από το προηγούμενο έτος, και στο πρώτο μισό του τρέχοντος. Όσο πιο σύντομα και με περισσότερο αξιόπιστο και πλήρη τρόπο ολοκληρωθεί η αξιολόγηση που βρίσκεται σε εξέλιξη, τόσο πιο γρήγορα θα υπάρξουν οι συνθήκες για να επιστρέψει η οικονομία σε ανάπτυξη. **Υποθέτοντας ότι δεν θα υπάρξει πλέον άλλη σημαντική καθυστέρηση, ο ρυθμός ανάπτυξης στο δεύτερο μισό του έτους θα είναι θετικός και αναμένεται ότι θα καλύψει σε ένα βαθμό την ύφεση των πρώτων μηνών. Συνολικά, και υπό αυτές τις υποθέσεις, αναμένεται ότι η ύφεση για το τρέχον έτος θα είναι μεγαλύτερη από ότι ήταν στο προηγούμενο, κινούμενη προς την περιοχή του 1%.** Όμως η σχετική εξέλιξη θα εξαρτηθεί αποφασιστικά από τον **χρόνο και τα χαρακτηριστικά με τα οποία θα κλείσει η αξιολόγηση** που είναι ένα αναγκαίο (αν και όχι από μόνο του επαρκές) βήμα για την απαρχή ενός πιθανού κύκλου θετικών εξελίξεων. Τότε, θα υπάρχουν και οι βάσεις για σημαντική ανάπτυξη σε όλη τη διάρκεια του επόμενου έτους. Αντίθετα, σε περίπτωση ρήξης και μη ομαλής εφαρμογής του προγράμματος, οι εξελίξεις θα είναι ιδιαίτερα δραματικές, η σχετική άμεση και μακροπρόθεσμη ζημιά για την ελληνική οικονομία απολύτως μη αναστρέψιμη και άρα μια τέτοια εξέλιξη θα πρέπει να θεωρείται αδιανόητη και να αποκλειστεί.

Βέβαια, σε μια οικονομία που ουσιαστικά αναζητά κατεύθυνση ήδη για επτά χρόνια και όπου η ύφεση σταδιακά αποκτά ορισμένα μόνιμα χαρακτηριστικά, η ολοκλήρωση της τρέχουσας αξιολόγησης δεν μπορεί παρά να είναι μόνο η αρχή μιας συνολικής, συστηματικής, συνεπούς και έντονης προσπάθειας για την έξοδο από την κρίση και την είσοδο σε έναν κύκλο

ανάπτυξης. Αναφερόμενοι στις μακροοικονομικές προοπτικές, θα μπορούσαμε να ξεχωρίσουμε τις συνιστώσες του εθνικού προϊόντος. Η **κατανάλωση** παραμένει ένα πολύ μεγάλο ποσοστό, μεγαλύτερο ασφαλώς, από αυτό που θα σηματοδοτούσε τη στροφή σε ένα νέα αναπτυξιακό πρότυπο. Σε κάθε περίπτωση, και με την οικονομία να μην έχει θετική δυναμική, είναι οι διακυμάνσεις της κατανάλωσης, που βραχυπρόθεσμα και σε μεγάλο βαθμό καθορίζουν τις εξελίξεις στο εθνικό προϊόν. Ήταν, για παράδειγμα, κυρίως η σταθεροποίηση των προσδοκιών των νοικοκυριών αυτή που οδήγησε στην ανάπτυξη της οικονομίας κατά το 2014 και, με παρόμοιο τρόπο, μια μείωση της αβεβαιότητας θα συντείνει αποφασιστικά στην θετική στροφή και τώρα. Μεσοπρόθεσμα βέβαια, δυνατότητα ανάπτυξης μέσω αύξησης της κατανάλωσης δεν υφίσταται – ο κύριος προσδιοριστικός παράγοντας για αυτό θα είναι, φυσικά, οι **επενδύσεις**. Αυτές δέχονται περαιτέρω πίεση, κινούμενες σε πολύ χαμηλά ποσοστά του εισοδήματος, και μόνο μια θετική εξέλιξη εκεί μπορεί να λειτουργήσει ως καταλύτης για ενδεχόμενες θετικές αναπτυξιακές εξελίξεις. Η συντομότερη και πληρέστερη ολοκλήρωση της αξιολόγησης, θα συντείνει αποφασιστικά προς αυτή την κατεύθυνση με πολλούς τρόπους. Αμβλύνοντας τη μακροοικονομική αβεβαιότητα, οδηγώντας σε προοπτική αύξησης της ζήτησης και μειώνοντας το κόστος χρηματοδότησης.

Ειδικότερα, αναφορικά με τη χρηματοδότηση, η αξιολόγηση θα επιτρέψει την πληρωμή της επόμενης δόσης του προγράμματος, γεγονός που στη συνέχεια και εκτός των άλλων θα επιτρέψει στον δημόσιο τομέα να αποπληρώσει μέρος των υποχρεώσεων του προς τους προμηθευτές του, θα μειώσει το κόστος για τις τράπεζες, θα διευκολύνει τη σταδιακή προσέλκυση κεφαλαίων από το εξωτερικό για άμεσες και άλλες επενδύσεις, και θα δημιουργήσει σταδιακά τις προϋποθέσεις εξομάλυνσης του συστήματος, με άρση των κεφαλαιακών ελέγχων σε σχετικά συντομότερο μελλοντικό χρόνο. Τέλος, όσον αφορά το **εξωτερικό ισοζύγιο**, η διόρθωση που έχει παρατηρηθεί δεν θα είναι βιώσιμη παρά μόνο αν υπάρξει αποφασιστική και σταθερή αύξηση των εξαγωγών, τόσο στις υπηρεσίες όσο και κυρίως στα αγαθά. Αλλιώς, η συμπίεση των εισαγωγών θα αντιστραφεί με τα πρώτα σημάδια ανάπτυξης, και θα αποτελέσει μια αρνητική ροπή στο σύνολο του εισοδήματος.

Με την επιμήκυνση, πάντως, της περιόδου ακραίας αβεβαιότητας και όσο δεν δρομολογείται η επιστροφή σε μια ομαλή οικονομική εξέλιξη, **δυσχεραίνεται και η δυνατότητα εστίασης στα δομικά προβλήματα της ελληνικής οικονομίας**, που ήδη υπήρχαν πριν την κρίση, οδήγησαν σε αυτή, και χωρίς την αντιμετώπισή τους δεν υπάρχει η δυνατότητα διατηρήσιμης, και με υψηλούς ρυθμούς, ανάπτυξης στο επόμενο διάστημα. **Η αύξηση της συνολικής παραγωγικότητας και η αποφασιστική μετατόπιση παραγωγικών συντελεστών προς εξωστρεφείς δραστηριότητες και όχι η προσφυγή σε εργασία και επιχειρηματικότητα που θα στηρίζεται παρασιτικά στο δημόσιο, είναι το κλειδί για τον ορισμό της οικονομίας σε νέες βάσεις**. Μια τέτοια μετεξέλιξη της οικονομίας δεν γίνεται βέβαια χωρίς κόστος και δυσκολίες. Ακριβώς για αυτό θα έπρεπε να είναι το κύριο, αν όχι και το αποκλειστικό, μέλημα όλων όσων ασχολούνται με την οικονομική πολιτική στη χώρα. Όμως, αντί να υπάρχει συνολική και συστηματική προσπάθεια προς αυτή την

κατεύθυνση, η οικονομική πολιτική συχνά φαίνεται να αναλώνεται σε μάχες οπισθοφυλακής και να ασχολείται με τη διαχείριση της τρέχουσας ζήτησης, και ειδικότερα της κατανάλωσης. Αυτή η επιλογή, μπορεί να μην βαθαίνει την ύφεση προσωρινά, και να έχει εφήμερα πολιτικά οφέλη για τους εκάστοτε υπεύθυνους για την εφαρμοζόμενη πολιτική, όμως απομακρύνει τη χώρα από μια εφικτή θετική πορεία.

Η παρανόηση ότι η οικονομία μπορεί, δήθεν, να αναπτυχθεί όσο δεν μεταρρυθμίζεται και όσο προφυλάσσει τα εισοδήματα των ομάδων που τα απέκτησαν στο παρελθόν, και ενίοτε πετυχαίνουν να τα διατηρήσουν ακόμη και σήμερα, μέσω πολιτικής πίεσης και όχι λόγω της πραγματικής συνεισφοράς τους στην οικονομία, απομακρύνει την ημερομηνία λήξης της ελληνικής κρίσης. **Έτσι, αντί να δρομολογείται, με όλες τις σχετικές δράσεις, η απαραίτητη μετάβαση σε μια νέα ισορροπία του οικονομικού συστήματος, ενισχύεται η αδράνεια.** Δεδομένου του μεγέθους της πρόκλησης που η χώρα έχει μπροστά της, θα ανέμενε κανείς ότι θα υπήρχε γνήσια αναζήτηση λύσεων. Πώς θα κινητοποιηθεί η δημιουργία νέων και η ενδυνάμωση υπαρχουσών ανταγωνιστικών διεθνώς επιχειρήσεων; Πώς θα υποστηριχθεί η καινοτομία και η συμμετοχή σε διεθνή εξαγωγικά δίκτυα υψηλής αξίας; Πώς θα αναπτυχθεί και θα αξιοποιηθεί το ανθρώπινο κεφάλαιο; Πώς θα γίνει περισσότερο ευχερής η μεταφορά πόρων, κεφαλαίου και εργασίας, από μια δραστηριότητα σε μια πιο παραγωγική; Πώς θα προστατεύονται ουσιαστικά οι πλέον αδύναμοι στην οικονομία; Αντί, όμως, να δρομολογούνται λύσεις προς αυτές και άλλες σχετικές κατευθύνσεις, δημιουργείται συχνά η εντύπωση πως σε ορισμένες περιπτώσεις δεν ακολουθείται καν η βασική οικονομική λογική – ειδικότερα, **πρέπει να είναι σαφές ότι η έξοδος από την κρίση δεν μπορεί να διέρχεται από την υπερβολική φορολόγηση των παραγωγικών συντελεστών στην οικονομία, αλλά αντίθετα από τη δημιουργία πλαισίου για την επιβράβυσή τους. Η προσφυγή στον δημόσιο τομέα, και η επέκταση της σχετικής δραστηριότητας, μπορεί ίσως να σταθεροποιεί το σύστημα μεσοπρόθεσμα αλλά αντιστρατεύεται τις πραγματικές προοπτικές ανάπτυξης.**

Οι παραπάνω αρχές μπορούν να εξειδικευτούν και σε ορισμένα από τα επιμέρους τρέχοντα. Στο **ασφαλιστικό** και δεδομένης της σημασίας της σχετικής δαπάνης στο σύνολο του εισοδήματος, η λύση δεν μπορεί να μετατίθεται στο μέλλον, ούτε να επιβαρύνει υπέρμετρα τις επόμενες γενεές και τους σημερινούς φορολογούμενους. Οι σημερινές (κατά το δυνατό) και ασφαλώς οι μελλοντικές συντάξεις πρέπει να έχουν στενή αναλογικότητα (πέρα από ένα κοινό ελάχιστο επίπεδο) με το σύνολο των εισφορών κατά τη διάρκεια του εργασιακού βίου. Στη **φορολογία**, πρέπει να υποστηριχθεί η παραγωγή και η δημιουργία εισοδήματος. Μπορεί να υπάρξει σημαντικός εξορθολογισμός και αύξηση της αποδοτικότητας αν στη φορολογία εισοδήματος δεν υπάρχει υπέρμετρη αύξηση των συντελεστών με το εισόδημα, σε συνδυασμό με αφορολόγητα όρια που θα συνδέονται με ηλεκτρονικές πληρωμές, ώστε να διευθυνθεί η φορολογική βάση. Επίσης, ευεργετική θα ήταν η δέσμευση για μη αύξηση των επιβαρύνσεων σε φυσικά και νομικά πρόσωπα για ένα μελλοντικό διάστημα, και οι όποιες προσαρμογές ενδέχεται να χρειαστούν να γίνονται στην πλευρά των δημόσιων δαπανών. Στα

μη εξυπηρετούμενα **ιδιωτικά δάνεια**, η απελευθέρωση πόρων για νέες επενδύσεις είναι η κύρια και επείγουσα προτεραιότητα. Η δημιουργία του ταμείου για τη **δημόσια περιουσία** έχει καθυστερήσει υπερβολικά. Η δυνατότητα σημαντικής ανάπτυξης της αξίας των περιουσιακών στοιχείων σε εύλογο βάθος χρόνου το καθιστούν και το κατάλληλο όχημα για την προσέλευση ιδιωτικών κεφαλαίων μεσοπρόθεσμα. Όσον αφορά στο **δημόσιο χρέος**, η χώρα δικαιούται και οφείλει να διεκδικήσει από τους εταίρους και πιστωτές ρύθμιση ώστε, πιθανότατα με προσαρμογή των επιτοκίων, το κόστος εξυπηρέτησης να μην επιβαρύνει τα δημόσια οικονομικά πέρα από ένα ελάχιστο συμφωνηθέν για το ορατό μέλλον.

Τα παραπάνω μπορούν και πρέπει να εξειδικευθούν περαιτέρω στο πλαίσιο ενός μεσοπρόθεσμου αναπτυξιακού σχεδίου και προτύπου, το οποίο μάλιστα, σύμφωνα με τη συμφωνία του Ιουλίου θα έπρεπε να είχε οριστικοποιηθεί ήδη (εντός του Μαρτίου).

Είναι αλήθεια ότι από όλες τις χώρες της Ευρωπαϊκής περιφέρειας που βρέθηκαν σε ανάγκη προγράμματος προσαρμογής κατά την πρόσφατη και τρέχουσα κρίση, η Ελλάδα είχε να αντιμετωπίσει τον πλέον ανηφορικό και περίπλοκο δρόμο. Εν μέρει, αυτό ήταν λόγω του υψηλού συσσωρευμένου χρέους, στοιχείο που ενέτεινε την αβεβαιότητα και καθυστέρηση της εύρεσης λύσης. Κυρίως όμως λόγω των δομικών στρεβλώσεων. Η εισροή κεφαλαίων που ενισχύθηκε με την είσοδο στην ευρωζώνη από την αρχή της δεκαετίας του 2000, δεν μεταφράστηκε σε αύξηση της ανταγωνιστικότητας, αλλά σε μεγάλο βαθμό χρησιμοποιήθηκε ώστε να ενδυναμώσει ήδη στρεβλές και εσωστρεφείς δομές. Ως αποτέλεσμα, οι απαραίτητες προσαρμογές για την ελληνική οικονομία ήταν και παραμένουν σημαντικές. Ενώ, λοιπόν, έχει γίνει αξιοσημείωτη πρόοδος σε μια σειρά από τομείς, η συνολική έλλειψη συναίνεσης και μη ορατότητα ενός αξιόπιστου στόχου, αύξησε το βαθμό δυσκολίας, βαθαίνοντας και επιμηκύνοντας την κρίση υπέρμετρα. Η πορεία αντιστροφής θα αρχίσει, και συνακόλουθα η αβεβαιότητα θα αρχίσει να μειώνεται δραστικά, μόνο όταν αποκτήσει χαρακτηριστικά αξιοπιστίας η εφαρμοζόμενη πολιτική, χαρακτηριστικό στο οποία υπήρξε διαχρονικά έλλειμμα.

Ως προς την αξιοπιστία, ας τονιστεί ότι ένα κεντρικό στοιχείο της είναι ότι η οικονομική πολιτική δεν μπορεί να αντιμάχεται στην πράξη αλλά και στα επιμέρους, τους σκοπούς που υποτίθεται ότι ονομαστικά υπηρετεί. Από την κατασκευή του το Ευρώ αποτελεί ένα ακριβό νόμισμα, εντός του οποίου οικονομίες χαμηλής παραγωγικότητας και ανταγωνιστικότητας δεν θα επωφελούνται από την αξία του, αλλά συστηματικά θα αντιμετωπίζουν δυσχέρειες. Άρα, **όσο είναι αληθές ότι απαιτείται σε ευρωπαϊκό επίπεδο να ενδυναμωθούν οι θεσμοί και να προχωρήσει η εμβάθυνση της οικονομικής ένωσης, άλλο τόσο είναι αυτονόητο ότι οικονομίες σαν την ελληνική δεν έχουν την πολυτέλεια να μην προχωρούν σε μεταρρυθμιστικές πολιτικές που ενισχύουν την παραγωγικότητά τους** και διευκολύνουν την πραγματική σύγκλιση με το κέντρο της ένωσης. Σχετικά, η ελληνική οικονομία έχει σημαντικότερα μη

αξιοποιούμενα πλεονεκτήματα και δυνατότητες που, υπό συνθήκες, μπορούν πράγματι να οδηγήσουν σε πολύ υψηλότερη ανάπτυξη από ότι σε άλλες οικονομίες της ευρωζώνης.

Καταληκτικά οφείλουμε να αναφερθούμε στο θεσμικό πλαίσιο και στο εξωτερικό περιβάλλον. Η λειτουργία της οικονομίας συναρτάται στενά με τον τρόπο λειτουργίας του κράτους και των λοιπών θεσμών. Η ενδυνάμωση θεσμών που λειτουργούν αποτελεσματικά και ανεξάρτητα από την κυβέρνηση αποτελεί βασικό για τη λειτουργία της οικονομίας και ευρύτερα της κοινωνίας. Αυτό περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, το σύστημα απονομής δικαιοσύνης, τα πανεπιστήμια, τις Ανεξάρτητες Αρχές και τα μέσα ενημέρωσης. Ειδικότερα, **σε μια χώρα όπου διαχρονικά συχνά το κράτος συγχέεται με τις εκάστοτε κυβερνητικές προτεραιότητες, είναι βαρύ λάθος η ενδεχόμενη μη τήρηση των σχετικών ορίων.** Τέλος πρέπει να υπάρχει μια μεγαλύτερη αίσθηση του επείγοντος. Το να εξέλθει η χώρα από την οικονομική κρίση το συντομότερο δυνατό και χωρίς χρονοτριβή, δεν είναι μόνο απόλυτα κρίσιμο για τους τους πολίτες και ειδικότερα τους άνεργους και τους νέους. Είναι επίσης απαραίτητο ώστε να μπορεί να αντιμετωπίσει η οικονομία εξωτερικές διαταραχές. Η προσφυγική κρίση και το ενδεχόμενο περιπλοκών στη σχέση της Ευρωπαϊκής Ένωσης με το Ηνωμένο Βασίλειο είναι μόνο δύο από τις υπαρκτές προκλήσεις, και φυσικά δεν μπορούν να υπάρχουν διασφαλίσεις ότι άλλες παρόμοιες δεν θα εμφανιστούν στο μέλλον. Περιθώρια χρονοτριβής, συνεπώς δεν υπάρχουν.

1. ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Μικρή επιβράδυνση της παγκόσμιας μεγέθυνσης το 2015, προσδοκίες για αναθέρμανσή της το 2016

Ο ρυθμός διεύρυνσης της παγκόσμιας οικονομικής δραστηριότητας εξασθένησε για δεύτερο συνεχόμενο τρίμηνο στο τελευταίο του 2015. Σε αντίθεση με το προηγούμενο τρίμηνο, η νέα επιβράδυνση προήλθε κυρίως από την αποκλιμάκωση της ανάπτυξης στις πλέον ισχυρές οικονομίες, και δευτερευόντως στις αναπτυσσόμενες. Μεταξύ της πρώτης ομάδας κρατών, η μεγαλύτερη απώλεια αναπτυξιακής δυναμικής σημειώθηκε στην Ιαπωνία (0,7% έναντι 1,6% στο γ' τρίμ.), όπου η επεκτατική νομισματική πολιτική τελικά οδήγησε σε ανατίμηση του γιέν, ασκώντας πιέσεις στην αγοραστική δύναμη των νοικοκυριών και τις εξαγωγές, στην Γερμανία (1,3% από 1,7%), η οποία υφίσταται τις επιπτώσεις της υποχώρησης της ζήτησης των αναπτυσσόμενων οικονομιών, και στις ΗΠΑ (1,3% έναντι 1,8%), λόγω της υψηλής ισοτιμίας του δολαρίου, η οποία πλήττει την ανταγωνιστικότητα της βιομηχανίας της, και της νέας υποχώρησης της τιμής του πετρελαίου, που αποθαρρύνει τις επενδύσεις στον εξορυκτικό κλάδο. Στην πλευρά των αναδυόμενων – αναπτυσσόμενων, η ύφεση κλιμακώθηκε για ακόμα ένα τρίμηνο με ταχύ ρυθμό στη Βραζιλία (-6,0% από -4,5%), όμως σημείωσε οριακή υποχώρηση στη Ρωσία (κατά 0,1%). Ίδιας έκτασης ήταν η νέα επιβράδυνση της κινέζικης οικονομίας, ενώ η ινδική οικονομία ήταν η μοναδική από τις

σημαντικότερες των αναπτυσσόμενων που έκλεισε το 2015 χωρίς απώλειες στην αναπτυξιακή δυναμική της. Κατόπιν αυτών των τάσεων στις σημαντικότερες οικονομίες, **ο ρυθμός μεγέθυνσης της παγκόσμιας οικονομίας επιβραδύνθηκε το 2015 μετά από μια τριετία σταθερότητας, στο 3,1%, από 3,4% στο προηγούμενο έτος και ήταν ο χαμηλότερος από το 2010.**

Ως προς τις τάσεις της παγκόσμιας οικονομίας το 2016, η κάμψη της εμπορικής δραστηριότητας πέρυσι – ο όγκος του διεθνούς εμπορίου εξαιρουμένης της ΕΕ αυξήθηκε με το χαμηλότερο ρυθμό από το 2010- και η πτώση τιμών των βασικών εμπορευμάτων (π.χ. πετρέλαιο), που έπληξαν τις αναδυόμενες και εξαγωγικές οικονομίες, δεν αναμένεται να συνεχιστούν, σταθεροποιώντας τα εμπορικό ισοζύγιό τους. Ωστόσο, μάλλον οι σημαντικότερες επιπτώσεις του υποτονικού διεθνούς εμπορίου πέρυσι δεν έγκεινται στην επιδείνωση των εξαγωγικών τους επιδόσεων, όσο στην αβεβαιότητα για την αξιοπιστία των χρηματαγορών τους, στην ανάδειξη δημοσιονομικών καχεξιών, θέματα των οποίων η αντιμετώπιση δεν διασφαλίζεται με μια αναθέρμανση της διεθνούς ζήτησης. Την αντιμετώπιση αυτών των προβλημάτων σε ορισμένες χώρες δυσχεραίνει το γεγονός ότι βρίσκονται ταυτόχρονα σε πολιτική κρίση (π.χ. Βραζιλία, Αργεντινή) ή εμπλέκονται σε γεωπολιτικές συγκρούσεις (Ρωσία, χώρες Μέσης Ανατολής). Συνεπώς, ακόμα και εάν υπάρχουν οι προϋποθέσεις διεθνώς

για την επιτάχυνσή τους, απαιτείται και μια σειρά ενεργειών από την πλευρά τους προκειμένου να ευοδωθούν.

Για τις αναπτυγμένες οικονομίες, εν πολλοίς θα συνεχίσουν να υφίστανται οι ευνοϊκές συνθήκες από το χαμηλό κόστος πρώτων υλών, κυρίως του πετρελαίου. Στην Ευρωζώνη, πρόσθετος παράγοντας υποστήριξης της ανάπτυξης της είναι η διευκολυντική νομισματική πολιτική, η οποία ενισχύθηκε περαιτέρω από τα μέτρα που ανακοίνωσε η ΕΚΤ τον περασμένο Μάρτιο. Από την άλλη πλευρά, κρίσιμες για την ΕΕ συνολικά, θα είναι οι επενέργειες του δημοψηφίσματος στο Ηνωμένο Βασίλειο τον Ιούνιο, οι οποίες δεν είναι εφικτό να προσεγγιστούν, ιδίως στην περίπτωση που θα προκύψει από αυτό αποχώρησή του από την ΕΕ. Σε αντίθεση με την ΕΕ, αναμένεται αναδίπλωση της νομισματικής πολιτικής στις ΗΠΑ, όπου ήδη το επιτόκιο παρέμβασης της FED αυξήθηκε, μεταβολή η οποία όμως αυξάνει την ελκυστικότητά της στα διεθνή επενδυτικά κεφάλαια. Η διευκολυντική νομισματική πολιτική και η διεύρυνση των δημοσίων δαπανών θα υποστηρίξουν την ανάπτυξη στην Ιαπωνία. Ανακεφαλαιώνοντας, **υφίστανται το 2016 δυνατότητες ανακοπής της – πενταετούς - επιβράδυνσης της μεγέθυνσης στις αναπτυσσόμενες και αναδυόμενες οικονομίες και επιτάχυνσης των πλέον αναπτυγμένων οικονομιών. Συνεπώς, οι ισχυρότερες οικονομίες μπορούν να δώσουν ώθηση στην παγκόσμια οικονομική δραστηριότητα, αυξάνοντας ελαφρώς το ρυθμό μεγέθυνσής**

της. Λαμβάνοντας υπόψη την ανάπτυξη της πέρυσι κατά 3,1%, αυτή μπορεί να ανέλθει φέτος στο 3,3%, όσο περίπου το 2014.

Ξανά σε ύφεση η ελληνική οικονομία το 2015

Η υποχώρηση του ΑΕΠ της ελληνικής οικονομίας εξασθένησε στο τελευταίο τρίμηνο του περασμένου έτους, στο 0,8%, κατόπιν πτώσης 1,7% στο αμέσως προηγούμενο, ενώ στο καταληκτικό τρίμηνο του 2014 είχε σημειωθεί άνοδος του κατά 0,9%. Ακολουθώντας, **στο σύνολο του 2015, η ελληνική οικονομία επέστρεψε σε ύφεση, μετά την ήπια ανάπτυξη του 2014,** ωστόσο η έντασή της ήταν μικρή (-0,3%, έναντι ανάπτυξης κατά 0,7% πρόπερσι).

Προσεγγίζοντας τις τάσεις στις επιμέρους συνιστώσες του ΑΕΠ το 2015, η **εγχώρια κατανάλωση ήταν οριακά υψηλότερη από ότι το 2014 (+0,2%).** Η άνοδος των καταναλωτικών εξόδων των νοικοκυριών στο αρχικό εξάμηνο του προηγούμενου έτους κατά 1,2%, οδήγησε στη διεύρυνση της κατανάλωσής τους κατά 0,3% στο σύνολό του, ενώ ήταν η βασική αιτία της μικρής αύξησης πέρυσι των εγχώριων καταναλωτικών δαπανών. Παρά τη σημαντική ώθηση στη δημόσια κατανάλωση το τελευταίο περυσινό τρίμηνο από τη χρηματοδότηση στο πλαίσιο της νέας δανειακής σύμβασης (+2,8%), αυτή παρέμεινε ουσιαστικά αμετάβλητη το 2015 (-0,1%), έναντι όμως μείωσής της κατά 2,4% το προηγούμενο έτος.

Οι **επενδύσεις** σημείωσαν εκτεταμένη υποχώρηση και στο καταληκτικό περυσινό τρίμηνο, αν και μικρότερης έκτασης από ότι στα δύο προηγούμενα, **με αποτέλεσμα να μειωθούν εκ νέου το 2015**, μετά την ανακοπή της πολυετούς υποχώρησής τους πρόπερσι. Ωστόσο, **η πτώση τους κατά 13,2%, προήλθε αποκλειστικά από περιορισμό των αποθεμάτων**, σε αντίθεση με το 2014, όταν η δημιουργία αποθεμάτων οδήγησε σε αύξηση των επενδύσεων κατά 9,8%. **Ο σχηματισμός πάγιου κεφαλαίου διευρύνθηκε πέρυσι, έστω οριακά, για πρώτη φορά από το 2007**, κατά 0,9%. Συνεπώς, παρά την υψηλή πολιτική αβεβαιότητα κατά την περίοδο Ιανουαρίου - Ιουλίου πέρυσι, οι επιχειρήσεις αύξησαν τις επενδύσεις τους στο πρώτο εξάμηνο, αλλά και στο σύνολο του περασμένου έτους.

Στο σκέλος του εξωτερικού τομέα της οικονομίας, **οι εξαγωγές υποχώρησαν το 2015, για πρώτη φορά από το 2011, κατά 3,7%, σε αντίθεση με τη διεύρυνσή τους κατά 7,4% το 2014, άνοδος που ήταν η μεγαλύτερη των τελευταίων εννέα ετών**. Η έντονη κάμψη των εξαγωγών υπηρεσιών στο δεύτερο εξάμηνο του 2015, κατά περισσότερο από 22%, επέφερε την πτώση τους το περασμένο έτος (-11,2%), αλλά και τη συρρίκνωση του συνόλου των εξαγωγών, αφού οι εξαγωγές αγαθών ανέρχονταν, έστω με μικρό ρυθμό, καθ' όλη την χρονιά (μ.ό. +3,2%). Όπως προκύπτει από τα στοιχεία της ΤτΕ, η επιβολή περιορισμών στην κίνηση κεφαλαίων και η γενικότερη υψηλή επιφυλακτικότητα για τις προοπτικές της

ελληνικής οικονομίας στο δεύτερο μισό της προηγούμενης χρονιάς, επηρέασαν αρνητικά κυρίως την παροχή διεθνών μεταφορικών υπηρεσιών και δευτερευόντως τις λοιπές υπηρεσίες.

Οι περιορισμοί στην κίνηση κεφαλαίων περιόρισαν και τις εισαγωγές. **Το σύνολο των εισαγωγών αγαθών και υπηρεσιών διαμορφώθηκε πέρυσι 6,9% χαμηλότερα από ότι το 2014, στο οποίο σημείωσαν άνοδο για πρώτη φορά μετά από πέντε χρόνια, κατά 7,8%**. Η κάμψη των εισαγωγών υπηρεσιών ήταν εντονότερη από εκείνη των εισαγωγών αγαθών (-11,4% έναντι -5,9%).

Συνέχιση ύφεσης το 2016, κυρίως από επιδράσεις της δημοσιονομικής προσαρμογής και δυσχέρειες στην άντληση και κίνηση κεφαλαίων

Η για άλλη μια φορά παρατεταμένη διαδικασία αξιολόγησης, σε συνδυασμό με τα ιδιαίτερα σημαντικά δημοσιονομικά μέτρα και τις διαρθρωτικές αλλαγές στα οποία επικεντρώθηκαν οι διαπραγματεύσεις (φορολογία εισοδήματος φυσικών προσώπων, συνταξιοδοτικό σύστημα, εργοδοτικές εισφορές κ.ά.), οδήγησαν μεγάλο τμήμα των οικονομικών μονάδων σε αναμονή ως προς τη λήψη οικονομικών αποφάσεων μέχρι την οριστικοποίηση των σχετικών ρυθμίσεων. Από την άλλη πλευρά, καθώς τα σχετικά μέτρα θα επιδράσουν ως επί το πλείστον περιοριστικά στο διαθέσιμο εισόδημα, όσο δεν λαμβάνονται μετριάζεται αυτή τους η επίπτωση στο τρέχον έτος και μετατίθεται στο επόμενο (carry over effect, π.χ. υψηλότερες πληρωμές φόρου εισοδήματος

κατά την εκκαθάριση των φορολογικών δηλώσεων του 2016). Συνεπώς, από τη μια πλευρά η επιφυλακτικότητα έναντι των επερχόμενων αλλαγών δεν ευνοεί την οικονομική δραστηριότητα, από την άλλη η προς τα πίσω χρονική μετάθεση της πραγματοποίησής τους περιορίζει την ανασχετική επίδραση που θα έχουν φέτος σε αυτή.

Ένα άλλο κρίσιμο θέμα του οποίου η διευθέτηση εκκρεμεί είναι το πλαίσιο διαχείρισης των μη εξυπηρετούμενων δανείων από τις τράπεζες. Από τις σχετικές αποφάσεις θα επηρεαστούν ο πραγματικός πλούτος των νοικοκυριών, οι διαθέσιμες εξασφαλίσεις και η ρευστότητα των επιχειρήσεων και το επίπεδο των κεφαλαίων των τραπεζικών ιδρυμάτων. Ειδικά σε ότι αφορά τα τελευταία, παρά την επιτυχή πρόσφατη ανακεφαλαιοποίηση τους, δεν σημειώνεται επιστροφή καταθέσεων από τα νοικοκυριά και τις (μη χρηματοπιστωτικές) επιχειρήσεις (+€854 εκατ. τον Φεβρουάριο φέτος σε σχέση με τον περασμένο Ιούλιο, -€18,8 δισεκ. από τον περυσινό Φεβρουάριο). Το παραμένον χαμηλό επίπεδο καταθέσεων δεν ευνοεί μια σημαντική άρση των περιορισμών στην κίνηση κεφαλαίων προσεχώς, επενεργώντας έτσι ανασχετικά στις διεθνείς συναλλαγές της ελληνικής οικονομίας.

Η περιορισμένη ρευστότητα των τραπεζών, αλλά και η προσεκτική πιστωτική πολιτική που ακολουθούν, καθώς και η επιφυλακτικότητα των επιχειρήσεων ενόψει των εξελίξεων στις διαπραγματεύσεις, αντανακλώνται στην πολύ χαμηλή ροή χρηματοδότησης προς

τον ιδιωτικό τομέα. Στο πρώτο διμήνο φέτος ο ρυθμός πιστωτικής συρρίκνωσης αυξήθηκε, με τη μείωση των δανείων να είναι εντονότερη προς τις (μη χρηματοπιστωτικές) επιχειρήσεις σε σύγκριση με τους ιδιώτες και τα ιδιωτικά μη – κερδοσκοπικά ιδρύματα (-7,7% έναντι -3,5%).

Βεβαίως, οι συνθήκες ρευστότητας, η επενδυτική ροπή και ευρύτερα το οικονομικό περιβάλλον, ενδέχεται να μεταβληθούν αρκετά μετά την επερχόμενη ολοκλήρωση της πρώτης αξιολόγησης και των διαπραγματεύσεων για τη διευθέτηση του δημόσιου χρέους. Κατόπιν αυτών των γεγονότων, θα πρέπει να θεωρείται βέβαιη η επαναποδοχή των ελληνικών ομολόγων ως εγγυήσεων από την ΕΚΤ (επαναφορά του waiver), με κόστος δανεισμού πολύ χαμηλότερο του ELA. Εφόσον λάβει χώρα η παραπάνω αλληλουχία εξελίξεων, θα ενισχυθεί η εμπιστοσύνη των καταθετών στις θετικές προοπτικές της ελληνικής οικονομίας και την ευρωστία του τραπεζικού συστήματος, με αναμενόμενη επόμενη εξέλιξη τη σταδιακή επιστροφή καταθέσεων. Υπό την προϋπόθεση ότι αυτή η τάση θα είναι σχετικά σταθερή, οι τράπεζες θα διευκολυνθούν σημαντικά στην παροχή πιστώσεων και την άρση των περιορισμών στην κίνηση κεφαλαίων.

Η χρηματοδότηση του ελληνικού κράτους από το νέο δάνειο του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Σταθερότητας, επιτρέπει την ομαλή πραγματοποίηση των δημόσιων δαπανών, ειδικά σε σύγκριση με την ίδια περίοδο του 2015, όταν το δεύτερο Πρόγραμμα είχε παραταθεί, αναβάλλοντας την καταβολή των δόσεων των δανείων.

Παρά την ευχέρεια πληρωμών, στο αρχικό δίμηνο του 2016 οι πρωτογενείς δαπάνες είναι οριακά χαμηλότερες εκείνων στο ίδιο χρονικό διάστημα πέρυσι και παρουσιάζουν σημαντική συγκράτηση έναντι του στόχου για αυτή την περίοδο (-€92 και -€913 εκατ. αντίστοιχα). Οι περικοπές αφορούν στην πλειονότητα των κατηγοριών δαπανών, με την έκτασή τους να είναι μεγάλη σε κατηγορίες οι οποίες καθορίζουν τη δημόσια κατανάλωση (μισθολόγιο, αγορές αγαθών - υπηρεσιών).

Αντίθετα από τις καταναλωτικές δαπάνες του κράτους, αυτές για το Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων (ΠΔΕ) είναι από την αρχή του 2016 σαφώς υψηλότερες των αντίστοιχων στο προηγούμενο έτος. Δεδομένου του ελαφρώς υψηλότερου προϋπολογισμού του ΠΔΕ, η ταχύτερη από ότι το 2015 υλοποίησή του εκτιμάται ότι θα συνεχιστεί, εξέλιξη στην οποία θα συμβάλλει και η εκκίνηση υλοποίησης του νέου ΕΣΠΑ, για την προγραμματική περίοδο 2014-2020. Ακολουθώντας, το ΠΔΕ ΘΑ επιδράσει σαφώς πιο τονωτικά στις επενδύσεις.

Στο σκέλος του εξωτερικού τομέα της οικονομίας, η πρόσφατη απόφαση περαιτέρω άρσης των περιορισμών στην κίνηση κεφαλαίων εξυπηρετεί τις επιχειρήσεις στις διεθνείς τους συναλλαγές. Όμως, όπως η χαλάρωση των capital controls και της υψηλής πολιτικοοικονομικής αβεβαιότητας στο δεύτερο περυσινό εξάμηνο μετρίασαν τις επιπτώσεις τους κυρίως στην πλευρά των εισαγωγών στην ελληνική οικονομία, η πρόσφατη περαιτέρω άρση εκτιμάται ότι θα συνεχίσει αυτή την τάση. Σε ότι αφορά

τις τάσεις σε διεθνή μεγέθη τα οποία επηρεάζουν τις εμπορικές συναλλαγές και την οικονομική δραστηριότητα, η τιμή του πετρελαίου αναμένεται να είναι και φέτος χαμηλή, ευνοώντας τις χώρες που αγοράζουν πετρέλαιο, όπως η Ελλάδα. Χαμηλή προβλέπεται ότι θα παραμείνει και η ισοτιμία ευρώ/δολαρίου, γεγονός το οποίο θα συντηρήσει τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας τιμής των προϊόντων και των υπηρεσιών της Ευρωζώνης εξαιτίας της.

Πρόσθετος παράγοντας ο οποίος επηρεάζει το οικονομικό περιβάλλον είναι οι προσφυγικές – μεταναστευτικές εισροές. Μια οικονομική αξιολόγηση των επιδράσεών τους είναι δύσκολο να γίνει προς το παρόν. Πάντως, η αβεβαιότητα ως προς την τάση των εισροών στο μέλλον και τη δυνατότητα αποδοτικού συντονισμού, εντός του κρατικού μηχανισμού και με άλλες χώρες και διεθνείς οργανισμούς, για τα ζητήματα που αφορούν στο προσφυγικό - μεταναστευτικό ρεύμα, έχουν κλιμακώσει την ανησυχία εγχωρίως για τις επιδράσεις του.

Συνεκτιμώντας τα πλέον πρόσφατα πολιτικοοικονομικά γεγονότα, τις προοπτικές από τις αναμενόμενες εξελίξεις κ.λπ. για την πραγματοποίηση προβλέψεων για τις συνιστώσες του ΑΕΠ, τα επερχόμενα δημοσιονομικά μέτρα, σε συνδυασμό με όσα λήφθηκαν πέρυσι, θα ασκήσουν πιέσεις στην **κατανάλωση των νοικοκυριών**. Το υψηλό επίπεδο των καταναλωτικών δαπανών των νοικοκυριών στο αρχικό εξάμηνο του 2015, αποτελεί πρόσθετο παράγοντα ο οποίος καθιστά δύσκολη μια νέα αύξησή τους φέτος.

Ακολουθώντας, **αναμένεται αντιστροφή της τάσης στην ιδιωτική κατανάλωση σε πτωτική, με την έκταση της μείωσης να κυμαίνεται μεταξύ -1,0% και -2,0%.**

Σε ότι αφορά το σκέλος της εγχώριας κατανάλωσης από το δημόσιο τομέα, η επανεκκίνηση της δημοσιονομικής προσαρμογής από το περασμένο φθινόπωρο εμπεριέχει μέτρα τα οποία θα περιστείλουν τη **δημόσια κατανάλωση** (ενιαίο μισθολόγιο, 5 αποχωρήσεις – 1 πρόσληψη), η επίδραση των οποίων ήδη αποτυπώνεται στον Κρατικό Προϋπολογισμό (μείωση αγορών αγαθών – υπηρεσιών, περιορισμός πληρωμών μισθοδοσίας). Όμως, **καθώς η κατανάλωση του κράτους συγκρατήθηκε την περασμένη χρονιά (-0,1%), η φετινή περιστολή της δεν αναμένεται να οδηγήσει σε εκτεταμένη υποχώρηση (-2,0% έως -3,0%).**

Σε ότι αφορά τις **επενδύσεις**, η ιδιαίτερα χαμηλή χρηματοδότηση των επιχειρήσεων από το τραπεζικό σύστημα τους πρώτους μήνες του 2016 δεν αναμένεται να διευρυνθεί άμεσα, καθώς χρειάζεται σειρά εξελίξεων για την αύξηση των χαμηλών καταθέσεων του ιδιωτικού τομέα, ενώ εκκρεμεί η διαχείριση των «κόκκινων» δανείων. Οι χαμηλές καταθέσεις συντηρούν και τα capital controls και τις επιπτώσεις τους. Άλλωστε, αναβλητικά στην υλοποίηση των επενδυτικών σχεδίων επενεργεί η αναμονή των αποφάσεων από τις διαπραγματεύσεις οι οποίες αφορούν στις επιχειρήσεις (π.χ. ύψος ασφαλιστικών εισφορών). Επιπλέον, δεν υφίστανται προς το παρόν ενδείξεις ενίσχυσης τόσο της

εγχώριας, όσο και της διεθνούς ζήτησης για ελληνικά προϊόντα, καθώς οι εξαγωγές (εκτός πλοίων – πετρελαιοειδών), οι οποίες στο αρχικό εξάμηνο του 2015 σημείωναν ισχυρή άνοδο, φέτος προς το παρόν διαμορφώνονται γύρω από περυσινό τους επίπεδο.

Τις περιορισμένες δυνατότητες άντλησης ρευστότητας των επιχειρήσεων από τις τράπεζες, την ίδια κερδοφορία κ.λπ., θα αναπληρώσει εν μέρει η επιτάχυνση υλοποίησης του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων. Από αυτή θα υποστηριχθούν και τα δημόσια έργα, επομένως ο κατασκευαστικός κλάδος. Από την άλλη πλευρά, η συμβολή του προγράμματος παραχωρήσεων – ιδιωτικοποιήσεων προβλέπεται ότι θα είναι και φέτος υποτονική, καθώς δεν παρατηρείται κινητικότητα για την ολοκλήρωση των «ανοιχτών» διαγωνισμών και την υλοποίηση όσων έχουν προγραμματιστεί για το τρέχον έτος. Ειδικά σε ότι αφορά τους διεθνείς επενδυτές, η αναμονή έμπρακτης προόδου στην υλοποίηση του νέου Μνημονίου και οι συνεχιζόμενες συγκρούσεις στη Μέση Ανατολή και τις αραβικές χώρες, αποθαρρύνουν την ανάληψη επενδυτικού ρίσκου την τρέχουσα περίοδο στην Ελλάδα. Συνισταμένη των επιδράσεων όλων των παραπάνω αναμενόμενων εξελίξεων σχετικά με τις επενδύσεις, **αναμένεται να είναι μια νέα υποχώρησή τους το 2016, μικρότερης έκτασης από ότι πέρυσι, κατά 4,0% με 5,0%.**

Η δυναμική στις **εξαγωγές** θα εξαρτηθεί πρωτίστως από τις τάσεις στα αγαθά εκτός πετρελαιοειδών – πλοίων, καθώς και στην

παροχή υπηρεσιών μεταφορών. Πέρα από την παρατηρούμενη σταθεροποίηση στα προϊόντα εκτός πετρελαιοειδών – πλοίων στο πρώτο δίμηνο, το αρκετά υψηλό επίπεδό τους στο αρχικό επτάμηνο του 2015 ενισχύει την πιθανότητα μιας κάμψης τους στην ίδια περίοδο φέτος. Αυτή είναι πολύ πιθανό κατόπιν να εξανεμιστεί, καθώς η σταθερά χαμηλή ισοτιμία ευρώ/δολαρίου θα συντηρήσει την ανταγωνιστικότητα κόστους των ελληνικών προϊόντων. Όσον αφορά στις μεταφορικές υπηρεσίες, η αμείωτη πολεμική ένταση στην Μέση Ανατολή, σε συνδυασμό με την παραμονή της μεγέθυνσης στις αναπτυσσόμενες οικονομίες στο περυσινό της επίπεδο, θα συντηρήσουν μια μικρότερη της περυσινής υποχώρησή τους. Από την άλλη πλευρά, η γεωπολιτική αστάθεια ευνοεί την ελκυστικότητα της Ελλάδας ως τουριστικού προορισμού, όπως και πέρυσι, για αυτό η άνοδος της δραστηριότητας στον Τουρισμό θα είναι φέτος ηπιότερη. **Επομένως, θα ασκηθούν στις εξαγωγές ποικίλες, αντίθετες μεταξύ τους επιδράσεις, με αποτέλεσμα τη διαμόρφωσή τους φέτος κοντά στο περυσινό τους επίπεδο, ενδεχομένως ελαφρώς χαμηλότερα από αυτό.**

Η νέα μείωση του διαθέσιμου εισοδήματος των νοικοκυριών από τα επερχόμενα δημοσιονομικά μετρά και η διαφαινόμενη κάμψη των επενδύσεων πάγιου κεφαλαίου, θα οδηγήσουν σε νέα συρρίκνωση των **εισαγωγών**. Όμως, καθώς οι εισαγωγές πλήγηκαν περισσότερο από τις εξαγωγές από τα capital controls, κάθε βήμα άρσης τους θα αποτυπώνεται ευνοϊκά κυρίως στην πλευρά του εισαγωγικού εμπορίου, αντίδραση η οποία

θα αποτρέψει μια νέα, εκτεταμένη πτώση τους. **Τούτων δεδομένων, οι εισαγωγές θα παραμείνουν σε πτωτική τροχιά το 2016, με ελαφρώς μικρότερη ταχύτητα από πέρυσι, στην περιοχή του 5%.**

Συνεκτιμώντας τις πρόσφατες – αναμενόμενες εξελίξεις, τις τάσεις και τις προοπτικές οι οποίες παρατέθηκαν στις συνιστώσες του ΑΕΠ κατά το 2016, αναμένεται συνέχιση της πτώσης του, ελαφρώς μεγαλύτερη από 1%.

Υπέρβαση στόχων στην υλοποίηση του Κρατικού Προϋπολογισμού το πρώτο δίμηνο, κυρίως από συγκυριακούς παράγοντες

Βάσει των τελικών στοιχείων για την **υλοποίηση του Κρατικού Προϋπολογισμού το 2015, το έλλειμμα του διαμορφώθηκε στα €3,5 δισεκ. (2,0% του ΑΕΠ)**, ενώ αρχικά προβλεπόταν έλλειμμα €0,1 δισεκ., ή 0,1% του ΑΕΠ (Εισηγητική Έκθεση Προϋπολογισμού 2015). Αντίστοιχα, το **πρωτογενές πλεόνασμα** περιορίστηκε στα **€2,3 δισεκ. (1,3% του ΑΕΠ)**, έναντι αρχικής πρόβλεψης για πλεόνασμα €5,8 δισεκ. (3,1% του ΑΕΠ). Όμως, το συνολικό αποτέλεσμα είναι χειρότερο, καθώς πέρυσι δημιουργήθηκαν **νέες υποχρεώσεις της Γενικής Κυβέρνησης** προς τους προμηθευτές της, **ύψους €1,6 δισεκ.**, τις οποίες τελικά θα καλύψει ο Κρατικός Προϋπολογισμός.

Η **υστέρηση των εσόδων** ήταν η κυριότερη αιτία των **μεγάλων αποκλίσεων** από τα αρχικά μεγέθη του

Προϋπολογισμού και οδήγησε σε μια άτυπη αλλά σημαντική αναθεώρησή τους στον Προϋπολογισμό του 2016 (-€4,3 δισεκ. σε σχέση με την αρχική πρόβλεψη). Αυτό το αποτέλεσμα έχει ιδιαίτερη σημασία, αφού **παρότι τα έσοδα ενισχύθηκαν σημαντικά** από έκτακτα, εφάπαξ μη φορολογικά έσοδα (π.χ. εξόφληση υποχρεώσεων τραπεζών προς το Δημόσιο από τα μέτρα του 2008), καθώς και από την απόδοση εκείνων των μέτρων του περασμένου Ιουλίου που εφαρμόστηκαν εντός του 2015, **ο αρχικός στόχος δεν επιτεύχθηκε**.

Σε ότι αφορά την εκτέλεση του **Κρατικού Προϋπολογισμού στο πρώτο δίμηνο του τρέχοντος έτους, παρουσίασε πλεόνασμα €1,3 δισεκ.**, έναντι στόχου για έλλειμμα €0,6 δισεκ. Αντίστοιχα, **το πρωτογενές πλεόνασμα διαμορφώθηκε σε €3,0 δισεκ.**, έναντι στόχου για πρωτογενές πλεόνασμα €1,1 δισεκ. Η καλύτερη απόδοση σε σχέση με τους στόχους προέρχεται κατά €0,98 δισεκ. από συγκράτηση των δαπανών και κατά €0,96 δισεκ. από υπέρβαση των εσόδων.

Όμως, αυτά τα αποτελέσματα θεωρούνται περισσότερο **συγκυριακά** και δεν φαίνεται να έχουν όλα μόνιμο χαρακτήρα. Για παράδειγμα, η υπέρβαση των εσόδων οφείλεται κατά τα 2/3 σε **επιτάχυνση των απολήψεων του ΠΔΕ** από τα Ταμεία της ΕΕ στη συγκεκριμένη περίοδο, αλλά σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό από ότι προβλέπεται στον Προϋπολογισμό του 2016 για το σύνολο του έτους. Το υπόλοιπο 1/3 της υπέρβασης οφείλεται σε εφάπαξ μη φορολογικά έσοδα πολύ πάνω από το προϋπολογισθέν ποσό (εισπράξεις

από τα δικαιώματα που λαμβάνει, άπαξ του έτους, το Δημόσιο από την Τράπεζα της Ελλάδος). Όσον αφορά στις δαπάνες, μεγάλη συγκράτηση σημειώθηκε και στο ενδιάμηνο του 2015, αλλά στο τέλος του αυτές διαμορφώθηκαν πολύ κοντά στις προβλέψεις του προϋπολογισμού. Επιπλέον, στο αρχικό δίμηνο φέτος **καταγράφεται μεγάλη αύξηση των ληξιπρόθεσμων οφειλών** του δημοσίου στους προμηθευτές του (+€716 εκατ. σε σχέση με τον Δεκέμβριο).

Κλιμάκωση της υποχώρησης της ανεργίας το 2015 – Μικρή ανάκαμψη το 2016

Η σταδιακή ολοκλήρωση των ευνοϊκών για την απασχόληση εποχικών επιδράσεων της καλοκαιρινής περιόδου, στον Τουρισμό και τον Πρωτογενή τομέα, σε συνδυασμό με τις επιπτώσεις των περιορισμών στην κίνηση κεφαλαίων και της επιδείνωσης των επιχειρηματικών προσδοκιών, οι οποίες αποτυπώθηκαν κυρίως στη φθίνουσα απασχόληση στη Μεταποίηση (-15,4 χιλ. θέσεις απασχόλησης μεταξύ γ' και δ' τριμήνου 2015), επέφεραν ανάκαμψη της ανεργίας στο τέταρτο περυσινό τρίμηνο. Ωστόσο, η άνοδός της από το 24,0% στο τρίτο τρίμηνο του 2015 στο 24,4% το αμέσως επόμενο θεωρείται ήπια. Αυτή η μικρή άνοδος αντανακλά τον εξομαλυντικό τρόπο με τον οποίο επιδρούν στις εξελίξεις στην αγορά εργασίας οι διαρθρωτικές αλλαγές που πραγματοποιήθηκαν σε αυτή τα τελευταία χρόνια. Στο τελευταίο περυσινό τρίμηνο, την όξυνση της ανεργίας άμβλυσε και η διεύρυνση της απασχόλησης στο δημόσιο τομέα (+24,7 χιλ. μεταξύ γ' και δ' τριμήνου), μάλλον λόγω της υλοποίησης

τριών προγραμμάτων εργασίας κοινωφελούς χαρακτήρα στη διάρκειά του. **Η περιορισμένη αύξηση της ανεργίας στο καταληκτικό τρίμηνο του 2015 διαμόρφωσε το μέσο επίπεδο της για το προηγούμενο έτος στο 24,9%, 1,6 ποσοστιαία μονάδα χαμηλότερα από ότι πρόπερσι.**

Ως προς την τάση της ανεργίας το 2016, η συνέχιση της ύφεσης στην ελληνική οικονομία θα ανακόψει την υποχώρησή της. Δεδομένου ότι η πτώση της ανεργίας στην περίοδο 2014-2015 προήλθε κυρίως από την ήπια ενίσχυση της εγχώριας καταναλωτικής ζήτησης, μέσω κλάδων οι οποίοι παράγουν προϊόντα – υπηρεσίες για τον τελικό καταναλωτή (π.χ. Λιανικό Εμπόριο, Εστίαση) και είχαν σημαντική συμβολή στην αύξηση της απασχόλησης, η αντιστροφή της ανοδικής τάσης στην εγχώρια κατανάλωση φέτος θα εξασθενήσει σημαντικά από την αρχή του έτους τη δημιουργία θέσεων εργασίας σε αυτούς τους κλάδους και σταδιακά θα οδηγήσει σε μείωσή τους.

Σε ότι αφορά τον τουρισμό, λόγω της σαφώς ηπιότερης αύξησης της δραστηριότητάς του το 2016, η εκτεταμένη δημιουργία θέσεων εργασίας των προηγούμενων ετών δεν θα συνεχιστεί. Στις Κατασκευές, αναμένεται τονωτική επίδραση στην απασχόληση από τα δημόσια έργα. Ο δημόσιος τομέας θα συμβάλλει στην απασχόληση και μέσω των προγραμμάτων κοινωφελούς χαρακτήρα τα οποία ξεκίνησαν κατά το δεύτερο περυσινό εξάμηνο. Όμως, καθώς αυτά θα ολοκληρώνονται στο αρχικό φετινό εξάμηνο και έχει εξαγγελθεί για φέτος μόνο

ένα τέτοιο πρόγραμμα, η ανασχετική τους επίδραση στην ανεργία θα υποχωρήσει αισθητά ήδη από το δεύτερο τρίμηνο. **Συνεκτιμώντας τις επιμέρους τάσεις και προοπτικές στην απασχόληση, αναμένεται ήπια διεύρυνση της ανεργίας κατά το τρέχον έτος, στην περιοχή του 25,2%.**

Σταθεροποιητικές τάσεις στις τιμές από αντίρροπες επιδράσεις χαμηλών τιμών πετρελαίου και αύξησης έμμεσων φόρων

Κατόπιν της υποχώρησής του στο τελευταίο τρίμηνο του 2015 στο 0,6%, από την αύξηση του ΦΠΑ, ο αποπληθωρισμός κλιμακώθηκε ελαφρώς στο πρώτο φετινό τρίμηνο, στο 0,9%, ήταν ωστόσο σαφώς χαμηλότερος έναντι της αντίστοιχης περυσινής περιόδου (-2,4%). Η ενίσχυσή του προήλθε από την υποχώρηση της τιμής του πετρελαίου σε ακόμα χαμηλότερα επίπεδα στο πρώτο δίμηνο του 2016, επίδραση η οποία αντανakλάται στη μείωση τιμών στις κατηγορίες αγαθών / υπηρεσιών «Στέγαση» και «Μεταφορές», οι οποίες συγκαταλέγονταν μεταξύ των τριών μεγαλύτερων πτώσεων στις κατηγορίες οι οποίες περιλαμβάνονται στο Γενικό Δείκτη Τιμών Καταναλωτή (-4,5% και -3,3% αντίστοιχα).

Η μείωση του διαθέσιμου εισοδήματος από τα μέτρα άμεσης φορολογίας και τις περικοπές συντάξεων που θα εφαρμοστούν προσεχώς, ευνοεί τη συνέχιση του αποπληθωρισμού. Καθώς η πτώση της τιμής του πετρελαίου στην αρχή του 2016 ήδη έχει αμβλυνθεί και γενικά, δεν

αναμένεται φέτος υποχώρησή της με τον ίδιο υψηλό ρυθμό όπως πέρυσι, η περιοριστική επίδρασή της στις τιμές θα είναι μικρότερης έντασης από ότι το 2015. Επιπλέον, η πληθωριστική επίδραση από τον περασμένο Αύγουστο της αύξησης του ΦΠΑ, θα συνεχιστεί και θα ενισχυθεί από τη σχεδιαζόμενη νέα άνοδο των φορολογικών συντελεστών σε έμμεσους φόρους. Παρότι μια αύξηση έμμεσου φόρου δεν μετακυλιέται πλήρως στην τελική τιμή, οι επερχόμενες μάλλον θα μεταβάλλουν την τάση του ΓΔΤΚ από πτωτική σε ανοδική στη διάρκεια του έτους, πιθανόν σε κάποιους μήνες του και όχι συνεχώς. Ακολουθως, **μάλλον θα επικρατήσουν σταθεροποιητικές τάσεις στις τιμές στο σύνολο του 2016, ενώ είναι πιθανή μια νέα, οριακή υποχώρησή τους.**

Κλαδική Μελέτη: «Η συμβολή της εξορυκτικής βιομηχανίας στην ελληνική οικονομία»

Το IOBE ολοκλήρωσε πρόσφατα μελέτη για την αποτίμηση της ευρύτερης οικονομικής σημασίας της εξορυκτικής βιομηχανίας στην Ελλάδα και για την εξέταση των προϋποθέσεων που θα διασφαλίσουν τη βιωσιμότητα και την περαιτέρω ανάπτυξή της.

Η σημασία του κλάδου για την ελληνική οικονομία προσεγγίζεται σε όρους προστιθέμενης αξίας παραγωγής, πωλήσεων, απασχόλησης, εξαγωγών. Πέρα από αυτές τις άμεσες επιδράσεις της εξορυκτικής βιομηχανίας, εκτιμήθηκαν οι έμμεσες επιδράσεις της, στους κλάδους οι οποίοι συμμετέχουν στην αλυσίδα εφοδιασμού, αλλά και οι προκαλούμενες επιδράσεις από τα εισοδήματα που δημιουργούνται λόγω της ύπαρξής της. Στις προϋποθέσεις βιώσιμης ανάπτυξης περιλαμβάνονται η απλοποίηση – επιτάχυνση των διαδικασιών αδειοδότησης, η μεγαλύτερη αξιοποίηση του ΙΓΜΕ για την παροχή πληροφόρησης για το δυναμικό των πρώτων υλών στη χώρα, η μείωση του μη μισθολογικού κόστους, η εξάλειψη των υφιστάμενων παραλείψεων στο ρυθμιστικό πλαίσιο για τον κλάδο.

2. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

2.1 Τάσεις και Προοπτικές της Διεθνούς Οικονομίας

Το Παγκόσμιο Περιβάλλον

Ο ρυθμός διεύρυνσης της παγκόσμιας οικονομικής δραστη-ριότητας εξασθένησε για δεύτερο συνεχόμενο τρίμηνο στο τελευταίο του 2015. Σε αντίθεση με το προηγούμενο τρίμηνο, η νέα επιβράδυνση προήλθε κυρίως από την αποκλιμάκωση της ανάπτυξης στις πλέον ισχυρές οικονομίες, και δευτερευόντως στις αναπτυσσόμενες. Μεταξύ της πρώτης ομάδας κρατών, η μεγαλύτερη απώλεια αναπτυξιακής δυναμικής σημειώθηκε στην Ιαπωνία (0,7% έναντι 1,6% στο γ' τρίμ.), όπου η επεκτατική νομισματική πολιτική τελικά οδήγησε σε ανατίμηση του γιέν, ασκώντας πιέσεις στην αγοραστική δύναμη των νοικοκυριών και τις εξαγωγές, στην Γερμανία (1,3% από 1,7%), η οποία υφίσταται τις επιπτώσεις της υποχώρησης της ζήτησης των αναπτυσσόμενων οικονομιών, και στις ΗΠΑ (1,3% έναντι 1,8%), λόγω της υψηλής ισοτιμίας του δολαρίου, η οποία πλήττει την ανταγωνιστικότητα της βιομηχανίας της, και της νέας υποχώρησης της τιμής του πετρελαίου, που αποθαρρύνει τις επενδύσεις στον εξορυκτικό κλάδο. Στην πλευρά των αναδυόμενων - αναπτυσσόμενων, η ύφεση κλιμακώθηκε για ακόμα ένα τρίμηνο με ταχύ ρυθμό στη Βραζιλία (-6,0% από -4,5%), όμως σημείωσε οριακή υποχώρηση στη Ρωσία (κατά 0,1%).

Παρόμοιας έκτασης ήταν η νέα επιβράδυνση της κινέζικης οικονομίας, ενώ η ινδική οικονομία ήταν η μοναδική από τις σημαντικότερες των αναπτυσσόμενων που έκλεισε το 2015 χωρίς απώλειες στην αναπτυξιακή δυναμική της, με αποτέλεσμα να ξεπεράσει για πρώτη φορά σε μεγέθυνση την Κίνα.

Κατόπιν αυτών των τάσεων στις σημαντικότερες οικονομίες στο κατάληκτικό τρίμηνο του 2015, το ΑΕΠ της παγκόσμιας οικονομίας αυξήθηκε πέρυσι κατά 3,1%, σύμφωνα με τις πλέον πρόσφατες εκτιμήσεις του ΔΝΤ, και ο όγκος του παγκόσμιου εμπορίου διευρύνθηκε κατά 2,6%. Ωστόσο, αμφότερα τα μεγέθη παρουσίασαν επιβράδυνση της αύξησής τους σε σύγκριση με το 2014, κατά το οποίο αμφότερα ανήλθαν κατά 3,4%. Βασικό μοχλό στήριξης της παγκόσμιας ανάπτυξης αποτέλεσαν και το 2015 οι αναδυόμενες και αναπτυσσόμενες οικονομίες, παρά το γεγονός ότι η μεγέθυνσή τους επιβραδύνθηκε από 4,6% το 2014 σε 4,0% πέρυσι. Στις αναπτυγμένες οικονομίες σημειώθηκε οριακή επιτάχυνση του ρυθμού ανάπτυξης, από το 1,8% πρόπερσι στο 1,9% το 2015.

Ως προς το τρέχον περιβάλλον στην παγκόσμια οικονομία, οι βασικοί παράγοντες αβεβαιότητας που δύναται να επηρεάσουν την παγκόσμια οικονομική δραστηριότητα είναι: 1) η ομαλή ή όχι συνέχιση της διαδικασίας διαρθρωτικού μετασχηματισμού της οικονο-

μίας της στην κατεύθυνση της περαιτέρω ανάπτυξης των υπηρεσιών και της αύξησης της κατανάλωσης, καθώς η οικονομία της Κίνας συνεχίζει να αναπτύσσεται με υψηλούς ρυθμούς, δε ηπιότερους από ότι την προηγούμενη δεκαετία, εξαιτίας της μεταβατικής φάσης στην οικονομία της. Η ολοκλήρωση αυτής της διαδικασίας είναι απαραίτητη για την επιτάχυνση της μεγέθυνσής της, 2) ο ρυθμός μεταβολής του κόστους της ενέργειας, αφού μια ταχεία αύξηση των τρεχουσών χαμηλών τιμών της θα έχει αρνητικές επιπτώσεις στην οικονομική δραστηριότητα στις ανεπτυγμένες οικονομίες, ενώ η παραμονή τους στα τωρινά επίπεδα ή μια περαιτέρω πτώση τους θα έχει αρνητικές επιδράσεις στις μεγάλες πετρελαιοπαραγωγούς χώρες, οι οικονομίες των οποίων στηρίζονται στις εξαγωγές πετρελαίου και 3) η αύξηση των αμερικανικών επιτοκίων πάνω από το μηδέν, σε αντιδιαστολή με την περαιτέρω ενίσχυση της ποσοτικής χαλάρωσης της νομισματικής πολιτικής που υιοθέτησε προσφάτως η ΕΚΤ.¹ Ακόμα, αυξημένες ανησυχίες για την παγκόσμια ανάπτυξη προκαλούν οι παρατεταμένες γεωπολιτικές εντάσεις στη Μέση Ανατολή αλλά και η αβεβαιότητα για την παραμονή ή όχι της Βρετανίας στην Ε.Ε, με όποιες επιπτώσεις μπορεί να έχει μια ενδεχόμενη συρρίκνωση της Ε.Ε. στην προοπτική της, αλλά και ευρύτερα, για την παγκόσμια οικονομία.

Το 2016 με βάση τις πλέον πρόσφατες εκτιμήσεις του ΔΝΤ ο ρυθμός αύξησης

του παγκόσμιου ΑΕΠ αναμένεται να επιταχυνθεί ελαφρώς, σε 3,4%, ενώ το 2017 θα ενισχυθεί περαιτέρω, σε 3,6%. Από την άλλη πλευρά, αυτές οι προβλέψεις αποτελούν επί τα χείρω αναθεώρηση των προηγούμενων του περασμένου Οκτωβρίου, κατά 0,2 ποσοστιαίες μονάδες για αμφότερα το 2016 και 2017. Η προς τα κάτω αναπροσαρμογή οφείλεται κυρίως στις εκτιμήσεις για χαμηλότερη ανάπτυξη στις αναδυόμενες αγορές. Σε επίπεδο χωρών, η επί τα χείρω αναθεώρηση οφείλεται στις σαφώς δυσμενέστερες προβλέψεις για την πορεία την οικονομίας της Βραζιλίας, λόγω της υψηλής πολιτικής αβεβαιότητας που επικρατεί εκεί, στην επιδείνωση των προοπτικών των χωρών της Μέσης Ανατολής, από την περαιτέρω εξασθένηση των χαμηλών τιμών του πετρελαίου, και στην πλέον αναμενόμενη πορεία της οικονομίας των ΗΠΑ, όπου ο ρυθμός ανάπτυξης εκτιμάται ότι δεν θα μεταβληθεί φέτος σε σύγκριση με το 2016, έναντι προηγούμενης εκτίμησης ότι θα επιταχυνθεί.

Αναλυτικότερα σε ότι αφορά τις προοπτικές στις σημαντικότερες οικονομίες παγκοσμίως:

Στις **ΗΠΑ** το ΑΕΠ το 2015 ενισχύθηκε κατά 2,5% ενώ οι προοπτικές ανάπτυξης για το 2016 είναι αντίστοιχου επιπέδου (2,6%). Στην ανάκαμψη της αμερικάνικης οικονομίας συνεχίζουν να συμβάλουν οι ευνοϊκές ακόμα χρηματοοικονομικές συνθήκες η ενίσχυση του real estate και η

¹

<https://www.ecb.europa.eu/press/pressconf/2016/html/is160310.en.html>

βελτίωση των συνθηκών στην αγορά εργασίας. Αντίθετα, αρνητικά επιδρά στη βιομηχανική παραγωγή η ενδυνάμωση του δολαρίου έναντι του ευρώ, ενώ οι χαμηλές τιμές πετρελαίου αποδυναμώνουν την επενδυτική δραστηριότητα στον τομέα των μεταλλικών κατασκευών και εξοπλισμού.

Στην **Ιαπωνία** σύμφωνα με πλέον πρόσφατες, επί τα βελτίω αναθεωρημένες εκτιμήσεις, το ΑΕΠ το 2015 αυξήθηκε κατά 0,7%. Ήπια επιτάχυνση της ανάπτυξης προβλέπεται για το 2016, με την οικονομία να διευρύνεται κατά 1,0%. Βασικοί προωθητικοί παράγοντες της ανάπτυξης είναι οι χαμηλότερες τιμές του πετρελαίου, η επεκτατική δημοσιονομική πολιτική, η χαλάρωση της νομισματικής πολιτικής και τα αυξανόμενα διαθέσιμα εισοδήματα των νοικοκυριών.

Μεταξύ των αναπτυσσόμενων οικονομιών, η **Κίνα** αναμένεται επίσης να συνεχίσει να επωφελείται από τις χαμηλότερες τιμές του πετρελαίου. Ωστόσο, επιδιώκεται η οικονομία της να μεταβεί σταδιακά σε ένα διαφορετικό πρότυπο ανάπτυξης, περισσότερο βιώσιμο από εκείνο των προηγούμενων ετών, όπου βασικός μοχλός ανάπτυξης ήταν οι επενδύσεις, χρηματοδοτούμενες σε μεγάλο κεφάλαιο με δανειακά κεφάλαια, προσέγγιση η οποία ενέχει τους κινδύνους που συνεπάγεται η υψηλή μόχλευση κεφαλαίων σε μια οικονομία για

τη βιωσιμότητα της ανάπτυξης της μεσοπρόθεσμα. Οι δομικές μεταρρυθμίσεις που υφίσταται η χώρα προς την κατεύθυνση της περαιτέρω ανάπτυξης των υπηρεσιών και της αύξησης της κατανάλωσης συνεχίζονται ομαλά. Η πορεία αναδιάρθρωσης αναμένεται να στηριχθεί με κατάλληλες μακροοικονομικές πολιτικές, εμπεριέχει όμως σημαντικά αναπτυξιακά ρίσκα καθώς πρόκειται για μια περίπλοκη διαδικασία προσαρμογής. Σε αυτό το πλαίσιο πολιτικών, η ανάπτυξη της Κίνας αναμένεται να επιβραδυνθεί περαιτέρω το 2016, στο 6,3%, από 6,9% το 2015.

Η **Ρωσία** συνεχίζει να προσαρμόζεται στις νέες συνθήκες, ήτοι στις χαμηλές τιμές πετρελαίου, οι οποίες έχουν πλήξει αισθητά τις εξαγωγές της, και στους υφιστάμενους εμπορικούς περιορισμούς από τις δυτικές οικονομίες. Ο δεύτερος παράγοντας αναμένεται να παραμείνει εν ισχύ τουλάχιστον μέχρι τον Ιούλιο του 2016, επηρεάζοντας δυσμενώς τις προβλέψεις για την ανάπτυξη της ρωσικής οικονομίας. Το 2015 έκλεισε με συρρίκνωση του ΑΕΠ κατά 3,7%, ενώ οι πλέον προβλέψεις για το 2016 καταλήγουν σε ύφεση της τάξης του 1,0%.

Μικρή επιβράδυνση της ανάπτυξης της παγκόσμιας οικονομίας το 2016, τουλάχιστον στις αρχές του, αντισταθμίζονται η τάση του δείκτη οικονομικού κλίματος που εκτιμά το IFO για την παγκόσμια οικονομία.

Πίνακας 2.1

Διεθνές Περιβάλλον – IMF, World Economic Outlook
(ετήσια % μεταβολή ΑΕΠ, σε πραγματικές τιμές)

	2015	2016	2017
ΑΕΠ			
ΗΠΑ	2,5	2,6	2,6
Ιαπωνία	0,6	1,0	0,3
Αναπτυσσόμενη Ασία (εξαιρουμένης της Ιαπωνίας)	6,6	6,3	6,2
<i>εκ των οποίων</i> Κίνα	6,9	6,3	6,0
<i>εκ των οποίων</i> Ινδία	7,3	7,5	7,5
ΑΕΣΕΑΝ-5	4,7	4,8	5,1
Ευρωζώνη	1,5	1,7	1,7
Αναδυόμενη και αναπτυσσόμενη Ευρώπη	3,4	3,1	3,4
Κοινοπολιτεία Ανεξάρτητων Κρατών (CIS)	-2,8	0,0	1,7
<i>εκ των οποίων</i> Ρωσία	-3,7	-1,0	1,0
Μέση Ανατολή και Βόρεια Αφρική (MENA)	2,5	3,6	3,6
Λατινική Αμερική	-0,3	-0,3	1,6
<i>εκ των οποίων</i> Βραζιλία	-3,8	-3,5	0,0
Υποσαχάρια Αφρική	3,5	4,0	4,7
Παγκόσμια οικονομία	3,1	3,4	3,6
Παγκόσμιο Εμπόριο			
Όγκος Παγκόσμιου Εμπορίου (αγαθά και υπηρεσίες)	2,6	3,4	4,1
Εισαγωγές: Προηγμένες Οικονομίες	4,0	3,7	4,1
Εισαγωγές: Αναδυόμενες & Αναπτυσσόμενες Οικονομίες	0,4	3,4	4,3

Αναπτυσσόμενη Ασία: Βιετνάμ, Ινδία, Ινδονησία, Κίνα, Μαλαισία, Ταϊλάνδη, Φιλιππίνες

ΑΕΣΕΑΝ-5: Βιετνάμ, Ινδονησία, Μαλαισία, Ταϊλάνδη, Φιλιππίνες

Μέση Ανατολή και Βόρεια Αφρική: Αίγυπτος, Αλγερία, Μαρόκο, Ην. Αρ. Εμιράτα, Ιορδανία, Ιράκ, Ιράν, Κατάρ, Κουβέιτ, Λίβανος, Λιβύη, Μαυριτανία, Μπαχρέιν, Ομάν, Σαουδική Αραβία, Σουδάν, Συρία, Υεμένη, Τζιμπουτί, Τυνησία.

Υποσαχάρια Αφρική: Αγκόλα, Αιθιοπία, Ακτή Ελεφαντοστού, Γκαμπόν, Ισημερινή Γουινέα, Καμερούν, Κένυα, Κονγκό, Μαυρίκιος, Μποτσουάνα, Ναμίμπια, Νιγηρία, Νότια Αφρική, Ουγκάντα, Πράσινο Ακρωτήριο, Σεϋχέλλες, Σουαζιλάνδη, Τανζανία, Τσαντ, κ.α.

Πηγή: World Economic Outlook Update, IMF, January 2016

Πίνακας 2.2

IFO - Εκτιμήσεις για την παγκόσμια οικονομία (Δείκτες, έτος βάσης: 2005=100)

Τρίμηνο/Έτος	I/14	II/14	III/14	IV/14	I/15	II/15	III/15	IV/15	I/16
Οικονομικό Κλίμα	103,2	102,3	105	95	95,9	99,5	95,9	89,6	87,8
Παρούσα Κατάσταση	91,6	91,6	95,3	91,6	91,6	95,3	87,9	86,0	87,9
Προσδοκίες	114	112,3	114	98,2	100	103,5	103,5	93,0	87,7

Πηγή: IFO, World Economic Survey, WES, No. 01/ February 2016

Μετά την έντονη πτώση του στο τελευταίο τρίμηνο της περασμένης χρονιάς, από τις 95,9 μονάδες στις 89,6 μονάδες, σημείωσε περαιτέρω κάμψη στο πρώτο τρίμηνο του 2016, καθώς διαμορφώθηκε στις 87,8 μονάδες, επίπεδο το οποίο είναι το χαμηλότερο των τελευταίων τρεισήμισι ετών. Ακολουθώντας, η απόκλιση από το μακροχρόνιο μέσο όρο (96,1) διευρύνθηκε περαιτέρω. Συνοπτικά, οι εκτιμήσεις για την τρέχουσα οικονομική κατάσταση βελτιώθηκαν ελαφρώς, οι οικονομικές προσδοκίες όμως για τους επόμενους έξι μήνες επιδεινώθηκαν.

Από την εξέταση του δείκτη οικονομικού κλίματος του IFO στις κυριότερες οικονομικές ζώνες παγκοσμίως, προκύπτει σχεδόν σε όλες τις περιφέρειες καθοδική τάση, με εξαίρεση την Ωκεανία, την Ασία και την Λατινική Αμερική. Στην Ωκεανία επικρατούν σταθεροποιητικές τάσεις, αν και σε χαμηλά επίπεδα ενώ στην Ασία και τη Λατινική Αμερική σημειώθηκε αύξηση της τιμής του δείκτη.

Αναλυτικά, στην **Ευρώπη** ο δείκτης οικονομικού κλίματος το πρώτο τρίμηνο

του 2016 διαμορφώθηκε στις 110,7 μονάδες, υποχωρώντας κατά 2,9 μονάδες σε σχέση με το αμέσως προηγούμενο τρίμηνο, με αποτέλεσμα να βρίσκεται μεν υψηλότερα από το μακροχρόνιο μέσο όρο του (102,1), δε σε τροχιά καθόδου. Στη **Βόρεια Αμερική** σημειώθηκε για τέταρτο διαδοχικό τρίμηνο πτώση του δείκτη οικονομικού κλίματος, με αποτέλεσμα στο πρώτο τρίμηνο του 2016 να διαμορφωθεί στις 85,4 μονάδες, 5,8 μονάδες χαμηλότερα σε σύγκριση με το προηγούμενο τρίμηνο, ενώ διευρύνθηκε περαιτέρω η απόκλιση του από το διαχρονικό μέσο όρο του (90,7). Αντιθέτως, ο δείκτης οικονομικού κλίματος στην **Ασία** παρουσίασε μικρή αύξηση στο πρώτο τρίμηνο του 2016 συγκριτικά με το αμέσως προηγούμενο, κατά 3,5 μονάδες, φθάνοντας τις 78,9 μονάδες έναντι των 75,4 μονάδων του προηγούμενου τριμήνου. Πρόκειται για την πρώτη αύξηση του δείκτη μετά από πέντε διαδοχικά τρίμηνα πτώσης του και μάλιστα αντίθετα προς την καθοδική τάση στις υπόλοιπες περιοχές του πλανήτη.

Πίνακας 2.3

IFO - Δείκτης οικονομικού κλίματος στις οικονομικές ζώνες (έτος βάσης:2005=100)

Τρίμηνο/Έτος	I/14	II/14	III/14	IV/14	I/15	II/15	III/15	IV/15	I/16
Βόρεια Αμερική	102,1	107,1	110,5	101,3	107,1	97,9	96,2	91,2	85,4
Ευρώπη	116,5	118,4	117,5	101	108,7	120,4	116,4	113,6	110,7
Ασία	97,4	89,5	99,1	93,9	90,4	93,0	87,7	75,4	78,9

Πηγή: IFO, World Economic Survey, WES, No. 01/ February 2016

Οικονομίες της ΕΕ και της Ευρωζώνης

Η ανάπτυξη στην ΕΕ και την Ευρωζώνη ενισχύθηκε αρκετά το 2015, υπό την ταυτόχρονη επίδραση μιας σειράς ευνοϊκών παραγόντων, όπως οι χαμηλές τιμές της ενέργειας, η συναλλαγματική ισοτιμία ευρώ/δολαρίου, η χαλάρωση της νομισματικής πολιτικής από την ΕΚΤ, η ολοκλήρωση ή χαλάρωση της δημοσιονομικής προσαρμογής σε ορισμένες από τις χώρες που υλοποιούσαν προγράμματα ή πολιτικές με αυτό το στόχο. Συγκεκριμένα, το ΑΕΠ αυξήθηκε πέρυσι κατά 1,8% στην Ευρωπαϊκή Ένωση και 1,5% στην Ευρωζώνη, έναντι ανόδου κατά 1,4% και 0,8% πρόπερι. Η πλειονότητα των χωρών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης παρουσίασε θετικούς ρυθμούς μεταβολής του ΑΕΠ το 2015. Αναλυτικά, οι χώρες που παρουσίασαν τους υψηλότερους ρυθμούς ανάπτυξης ήταν η Ιρλανδία (7,8%), η Μάλτα (6,3%), το Λουξεμβούργο (4,8%) και η Σουηδία (4,1%). Η Ελλάδα ήταν η μοναδική χώρα στην ΕΕ με ύφεση πέρυσι.

Με βάση τις πλέον πρόσφατες προβλέψεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για το τρέχον έτος, ο ετήσιος ρυθμός αύξησης του ΑΕΠ στην ΕΕ αναμένεται να επιταχυνθεί οριακά, στο 1,9%, ενώ η ανάπτυξη στη ζώνη του ευρώ αναμένεται να αγγίξει το 1,7%. Μάλιστα, ο ρυθμός

αύξησης του ΑΕΠ αναμένεται να επιταχυνθεί το 2016 σε όλες τις χώρες της ΕΕ, με εξαίρεση την Ελλάδα, στην οποία η ύφεση θα κλιμακωθεί. Οι οριακά επιδεινούμενες για το 2016 προβλέψεις για την παγκόσμια οικονομία, σε σχέση με προγενέστερες, στο τέλος του 2015, σε συνδυασμό με διαφορές μεταξύ των εθνικών οικονομιών αναφορικά με το εξωτερικό εμπόριο και την ενεργειακή εξάρτησή τους από άλλες χώρες, αναμένεται να οδηγήσουν σε αποκλίσεις στις μεταξύ τους επιδόσεις. Σημαντικός παράγοντας αβεβαιότητας για την πορεία της ευρωπαϊκής οικονομίας είναι το αποτέλεσμα του δημοψηφίσματος στη Βρετανία τον Ιούνιο του 2016, το οποίο θα κρίνει την παραμονή της ή όχι στην Ε.Ε. Η σχετική ανησυχία αφορά στις μέσο – μακροπρόθεσμες επιδράσεις μιας ενδεχόμενης σταδιακής συρρίκνωσης της Ε.Ε., αλλά και στις άμεσες επιπτώσεις στην χρηματοοικονομική ολοκλήρωσή της.

Από την άλλη πλευρά, οι βασικοί πρόδρομοι δείκτες οικονομικής δραστηριότητας σε Ευρωζώνη και Ευρωπαϊκή Ένωση σηματοδοτούν την επικράτηση επιβραδυντικών δυνάμεων, καθώς παρουσιάζουν επιδείνωση του τελευταίου μήνες. Ειδικότερα, ο δείκτης €-COIN², ο οποίος αποτελεί έναν πρόδρομο δείκτη της οικονομικής δραστηριότητας στην Ευρωζώνη, μειώνεται τους τελευταίους δύο μήνες (Φεβρουάριος, Μάρτιος) του πρώτου τριμήνου του

² Το ερευνητικό κέντρο Centre of Economic Policy Research σε συνεργασία με την Τράπεζα της Ιταλίας εκτιμά κάθε μήνα τον πρόδρομο δείκτη οικονομικής δραστηριότητας €-COIN για την Ευρωζώνη. Ο δείκτης συνιστά πρόβλεψη της τριμηνιαίας ανάπτυξης του ΑΕΠ και προκύπτει από τη

σύνθεση ποικίλων διαφορετικών δεδομένων, όπως η πορεία της βιομηχανικής παραγωγής, των τιμών, στοιχείων από την αγορά εργασίας, καθώς και χρηματοοικονομικών στοιχείων.

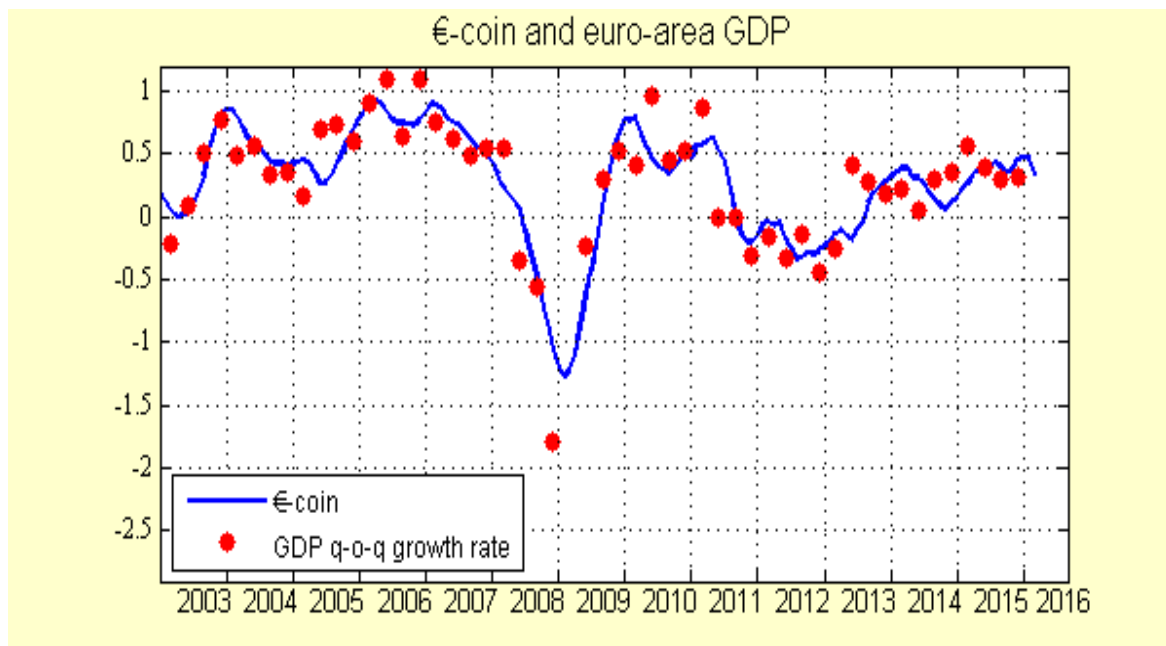
2016. Αρχικά τον Φεβρουάριο η τιμή του δείκτη σημείωσε οριακή μείωση και διαμορφώθηκε στις 0,47 μονάδες, από 0,48 τον Ιανουάριο. Τον Μάρτιο όμως η πτώση του δείκτη ήταν δριμεία, καθώς διολίσθησε στις 0,34 μονάδες, ήτοι στο επίπεδο του περυσινού Απριλίου. Ωστόσο, παρέμεινε στη θετική περιοχή τιμών, η οποία σηματοδοτεί ανάπτυξη έναντι του αμέσως προηγούμενου τριμήνου. Η κάμψη του δείκτη αντανακλά κυρίως εκτιμήσεις για επιδείνωση των οικονομικών των νοικοκυριών που υπερισχύουν έναντι αισιόδοξων προοπτικών αύξησης της βιομηχανικής παραγωγής.

Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, τάσεις ήπιας επιδείνωσης επικρατούν στο

δείκτη οικονομικού κλίματος σε αμφότερες τις ζώνες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ευρωζώνης. Συγκεκριμένα, ο εν λόγω δείκτης μειωνόταν σταδιακά σε όλους τους μήνες του πρώτου τριμήνου του 2016 και διαμορφώθηκε στις 103,0 μονάδες στην Ευρωζώνη και στις 104,6 μονάδες στην ΕΕ, σημειώνοντας μείωση σε σύγκριση με τον Δεκέμβριο του 2015 της τάξης των 3,8 και 4,3 μονάδων αντίστοιχα. Η υποχώρηση του δείκτη στην Ευρωζώνη εκπορεύεται κυρίως από τη συρρίκνωση της εμπιστοσύνης των καταναλωτών, αλλά και των επιχειρηματικών προσδοκιών στους τομείς των υπηρεσιών και των κατασκευών. Οι προσδοκίες δεν μεταβλήθηκαν στη βιομηχανία, ενώ βελτιώθηκαν λίγο στον τομέα του λιανικού εμπορίου.

Διάγραμμα 2.1

Μηνιαίος Δείκτης €-COIN του CEPR



Πηγή: CEPR (www.cepr.org) και Bank of Italy

Πίνακας 2.4

Ευρ. Επιτροπή – Δείκτης Οικονομικού Κλίματος ΕΕ-28 & Ευρωζώνης (1990-2015=100)*

Μήνας	Ιαν-15	Φεβ-15	Μαρ-15	Απρ-15	Μαί-15	Ιουν-15	Ιουλ-15	Αυγ-15	Σεπ-15	Οκτ-15	Νοε-15	Δεκ-15
ΕΕ-28	104,8	105,2	106,0	106,4	106,4	105,5	106,6	107,0	107,6	107,7	107,6	108,9
Ευρωζώνη	101,5	102,3	103,9	103,8	103,8	103,5	104,0	104,1	105,6	106,1	106,1	106,8

Μήνας	Ιαν-16	Φεβ-16	Μαρ-16	Απρ-16	Μαί-16	Ιουν-16	Ιουλ-16	Αυγ-16	Σεπτ-16	Οκτ-16	Νοε-16	Δεκ-16
ΕΕ-28	106,7	105,3	104,6									
Ευρωζώνη	105,0	103,9	103,0									

* Οι σταθμίσεις των χωρών και η χρονοσειρά στο δείκτη στην ΕΕ έχουν αναθεωρηθεί λόγω της ένταξης σε αυτή της Κροατίας από την 1η Ιουλίου 2013

Πηγή: European Commission (DG ECFIN)

Πληρέστερη πληροφόρηση για τα βασικά οικονομικά μεγέθη που συνθέτουν το ΑΕΠ της Ευρωζώνης και της ΕΕ, καθώς και για τις δυναμικές τάσεις τους κατά το προσεχές χρονικό διάστημα, παρέχεται στη συνέχεια της παρούσας ενότητας, δίνοντας έμφαση στην ποσοστιαία μεταβολή τους που καταγράφηκε το 2015 σε σχέση με το προηγούμενο έτος, αλλά και στις εκτιμώμενες τάσεις τους για το 2016.

Αναλυτικά, σύμφωνα με τα στοιχεία της Eurostat, η **ιδιωτική κατανάλωση** παρουσίασε το 2015 μεγαλύτερη αύξηση σε σύγκριση με το 2014, ήτοι 1,7% στην Ευρωζώνη και 2,0% στην Ευρωπαϊκή Ένωση, σε σύγκριση με 0,8% και 1,2% αντίστοιχα το 2014. Η ήπια και βαθμιαία αυτή άνοδος της ιδιωτικής κατανάλωσης αποτέλεσε το βασικό παράγοντα ανάπτυξης στην Ευρώπη πέρυσι, αφού συνέβαλε κατά 0,9% και 1,1% στην αύξηση του ΑΕΠ σε Ευρωζώνη και Ευρωπαϊκή Ένωση. Προήλθε από την άνοδο στο πραγματικό διαθέσιμο εισόδημα, λόγω κυρίως της διατήρησης του πληθωρισμού σε μηδενικά επίπεδα και της βελτίωσης των δεδομένων στην

αγορά εργασίας. Οριακά ισχυρότερη αναμένεται να είναι η αύξηση της ιδιωτικής κατανάλωσης το 2016, κατά 0,1 ποσοστιαίες μονάδες στην Ευρωζώνη και 0,2 στην ΕΕ-28, συμβάλλοντας και κατά το τρέχον έτος καθοριστικά στην ανάπτυξή τους.

Λιγότερο ισχυρές σε σύγκριση με την ιδιωτική κατανάλωση φαίνεται να είναι οι ανοδικές τάσεις που κυριαρχούν στη **δημόσια κατανάλωση**, η οποία το 2015 σημείωσε αύξηση κατά 1,4% στην Ευρωζώνη και 1,5% στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Όμως, σε σύγκριση με πρόπερσι, η δημόσια κατανάλωση ενισχύθηκε περισσότερο πέρυσι σε αμφότερες τις ζώνες (0,9% και 1,2% αντίστοιχα το 2014) λόγω της αύξησης των δημόσιων δαπανών, κυρίως από χαλάρωση – ολοκλήρωση της δημοσιονομικής προσαρμογής σε χώρες οι οποίες είχαν λάβει σχετικά μέτρα, αλλά εν μέρει για την αντιμετώπιση των προσφυγικών ροών. Η δημόσια κατανάλωση στο σύνολο του 2015 είχε μικρή θετική συμβολή στο ΑΕΠ, της τάξης του 0,3% σε αμφότερες οικονομικές ζώνες. Για το 2016 εκτιμάται

συγκράτηση των δημοσίων δαπανών και κατ' επέκταση επιβράδυνση στην αύξησή της δημόσιας κατανάλωσης, στο 1,3% και στις δύο οικονομικές ζώνες αντίστοιχα.

Οι **εξαγωγές** αγαθών και υπηρεσιών σημείωσαν το 2015 άνοδο κατά 5,1% και στις δύο οικονομικές ζώνες σε σύγκριση με 4,1% στην Ευρωζώνη και 4% στην Ευρωπαϊκή Ένωση το 2014. Η αύξηση των εξαγωγών το 2015 αντανακλά κυρίως τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των προϊόντων σε όρους τιμών, από τη σταθερά χαμηλή συναλλαγματική ισοτιμία ευρώ-δολαρίου, τη μείωση του σχετικού κόστους εργασίας και την αύξηση της εξωτερικής ζήτησης. Για το 2016 οι εκτιμήσεις καταλήγουν σε συνέχιση της αύξησης των εξαγωγών, αν

και σε μικρότερο βαθμό από ότι πέρυσι, -κατά 4,2% σε αμφότερες τις οικονομικές ζώνες.

Στο έτερο σκέλος του εμπορικού ισοζυγίου, τις **εισαγωγές**, καταγράφηκε το 2015 ελαφρώς μεγαλύτερη αύξηση σε σύγκριση με τις εξαγωγές, τόσο στην Ευρωζώνη όσο στην Ευρωπαϊκή Ένωση (5,7% και 5,6% αντίστοιχα). Όπως στο έτερο σκέλος του εξωτερικού τομέα, η περυσινή αύξηση ήταν μεγαλύτερη του 2014 (4,5% στην Ευρωζώνη, 4,6% στην Ευρωπαϊκή Ένωση). Από την τάση στις εισαγωγές σε συνδυασμό με εκείνη στην ιδιωτική κατανάλωση, φαίνεται ότι η άνοδος της τελευταίας ωφέλησε αναλογικά περισσότερο τις εισαγωγές, παρά την εγχώρια παραγωγή.

Πίνακας 2.5

Βασικά Μακροοικονομικά Μεγέθη, ΕΕ-28, Ευρωζώνη (ετήσιες % μεταβολές)

	ΕΕ-28			Ευρωζώνη		
	2015	2016	2017	2015	2016	2017
ΑΕΠ	1,9	1,9	2,0	1,6	1,7	1,9
Ιδιωτική Κατανάλωση	2,0	2,2	1,8	1,7	1,8	1,5
Δημόσια Κατανάλωση	1,5	1,3	1,1	1,4	1,3	1,2
Επενδύσεις	3,0	3,2	4,3	2,3	2,8	4,2
Απασχόληση	1,1	1,0	0,9	1,1	1,0	1,0
Ανεργία (% εργατικού δυναμικού)	9,5	9,0	8,7	11,0	10,5	10,2
Πληθωρισμός	0,0	0,5	1,6	0,0	0,5	1,5
Εξαγωγές αγαθών – υπηρεσιών	5,1	4,2	5,0	5,1	4,2	5,0
Εισαγωγές αγαθών – υπηρεσιών	5,6	5,1	5,5	5,7	5,0	5,6
Ισοζύγιο Γεν. Κυβέρνησης (% ΑΕΠ)	-2,5	-2,2	-1,8	-2,2	-1,9	-1,6
Χρέος Γεν. Κυβέρνησης (% ΑΕΠ)	87,2	86,9	85,7	93,5	92,7	91,3
Ισοζύγιο Τρεχ. Συναλλαγών (% ΑΕΠ)	0,5	0,5	0,5	1,2	1,0	0,8

Πηγή: European Economic Forecast, winter 2016, European Commission

Ως αποτέλεσμα των παραπάνω μεταβολών, οι καθαρές εξαγωγές δεν συνέβαλαν για δεύτερο έτος το 2015 στην ανάπτυξη της ευρωπαϊκής οικονομίας. Μάλιστα, το 2016, στις προβλέψεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής καταγράφεται ελαφρώς ταχύτερη αύξηση των εισαγωγών (EE28: +5,1%, Ευρωζώνη: +5,0%) σε σύγκριση με τις εξαγωγές στις δύο ζώνες (4,2%), οδηγώντας σε περαιτέρω αρνητική συμβολή του εξωτερικού τομέα στην ανάπτυξη. Φαίνεται ότι η μηδενική ή αρνητική επίδραση των καθαρών εξαγωγών στην ανάπτυξη, που παρατηρήθηκε το 2014 σε Ευρωζώνη και ΕΕ για πρώτη φορά τουλάχιστον την τελευταία 15ετία, εδραιώνεται. Επομένως, τουλάχιστον μεσοπρόθεσμα, οι καθαρές εξαγωγές δεν θα αποτελούν αναπτυξιακό μοχλό για την ευρωπαϊκή οικονομία.

Αναφορικά με τις **επενδύσεις**, το 2015 αυξήθηκαν κατά 2,3%, στην Ευρωζώνη και κατά 3,0% σε επίπεδο ΕΕ-28, σε σύγκριση με 1,3% και 2,7% αντίστοιχα το 2014. Ωστόσο, η επιτάχυνση που σημειώθηκε θεωρείται μικρή, καθώς το περιβάλλον χρηματοδότησης ήταν ιδιαίτερα ευνοϊκό μετά την εφαρμογή της ποσοτικής χαλάρωσης από την ΕΚΤ και οι συνθήκες ζήτησης αρκετά βελτιωμένες. Έτσι, δεν φαίνεται να επαληθεύονται οι προσδοκίες ότι οι επενδύσεις θα μπορούσαν να αποτελέσουν αιχμή της ανάπτυξης, ενώ τίθεται εν αμφιβόλω η άποψη ότι το ευνοϊκό χρηματοδοτικό πλαίσιο δύναται να συμβάλει στην αύξηση των επενδύσεων. Το 2016

εκτιμάται πως θα διευρυνθεί οριακά η επενδυτική δραστηριότητα, κατά 0,5 και 0,2 ποσοστιαίες μονάδες σε Ευρωζώνη και ΕΕ-28 αντίστοιχα.

Ο **πληθωρισμός** στην Ευρωζώνη και την ΕΕ έπεσε το 2015 σε μηδενικά επίπεδα (0,0%), εξέλιξη η οποία κυρίως οφείλεται στις αντιπληθωριστικές πιέσεις που δημιούργησε η κάθετη πτώση των τιμών του πετρελαίου. Πρόπερσι, ο πληθωρισμός ήταν της τάξης του 0,4% στην Ευρωζώνη και 0,6% στην ΕΕ. Στο βαθμό που οι τιμές της ενέργειας θα παραμείνουν σε αυτά τα επίπεδα τα προσεχή χρόνια, ο πληθωρισμός αναμένεται να διαμορφωθεί εξίσου χαμηλά. Έτσι, το 2016 εκτιμάται ότι ο πληθωρισμός θα ανέλθει στο 0,5% στην Ευρωζώνη, όμως θα παραμείνει μηδενικός στην ΕΕ-28.

Αναφορικά με τις **δημοσιονομικές επιδόσεις**, το έλλειμμα του ισοζυγίου γενικής κυβέρνησης διαμορφώθηκε το 2015 στο 2,2% στην Ευρωζώνη και στο 2,5% στην ΕΕ-28, σε σύγκριση με 2,6% και 3,0% αντίστοιχα το 2014. Αναμένεται να υποχωρήσει εκ νέου το 2016, στο 1,9% και 2,2% αντίστοιχα. Αυτή η θετική εξέλιξη αντανακλά κυρίως τα οφέλη από την υλοποίηση δημοσιονομικών μέτρων περιορισμού των ελλειμμάτων σε αρκετές χώρες της ευρωπαϊκής περιφέρειας. Άλλοι παράγοντες που φαίνεται να έπαιξαν ρόλο είναι η οικονομική ανάκαμψη που σημειώθηκε στις περισσότερες χώρες αλλά και η συγκράτηση του κόστους εξυπηρέτησης δανείων λόγω της ακολουθούμενης νομισματικής πολιτικής της ΕΚΤ, κυρίως από τη διατήρηση των

επιτοκίων χορηγήσεων σε χαμηλά επίπεδα. Σε ό,τι αφορά το λόγο χρέους προς ΑΕΠ, μειώθηκε το 2015 για πρώτη φορά μετά από πολλά χρόνια, στις 93,5% και 87,2% του ΑΕΠ σε Ευρωζώνη και Ευρωπαϊκή Ένωση αντίστοιχα, από 94,5% και 88,6% πρόπερσι. Η πτωτική πορεία του χρέους αναμένεται να συνεχιστεί φέτος, με το λόγο χρέους προς ΑΕΠ να διαμορφώνεται στο 92,7% στην Ευρωζώνη και στο 86,9% στην ΕΕ-28.

Οι συνθήκες στην **αγορά εργασίας** συνέχισαν να βελτιώνονται το 2015, με μεγαλύτερο σε σύγκριση με το 2014 ρυθμό. Συγκεκριμένα, η απασχόληση αυξήθηκε κατά 1,1% και στις δύο οικονομικές ζώνες, έναντι 0,6% στην Ευρωζώνη και 1,0% στην ΕΕ πρόπερσι, ενώ το ποσοστό ανεργίας διαμορφώθηκε στο 11,0% στην Ευρωζώνη και στο 9,5% στην ΕΕ (από 11,6% και 10,2% αντίστοιχα το 2014). Οι εκτιμήσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την μεταβολή της απασχόλησης το 2016 αναφέρουν πως θα κινηθεί σε θετικό έδαφος και θα έχει την ίδια περίπου έκταση και στις δύο ευρωπαϊκές ζώνες. Ακολουθώντας, το ποσοστό ανεργίας αναμένεται να υποχωρήσει το 2016 και να διαμορφωθεί στο 10,5% στην Ευρωζώνη και στο 9,0% στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

2.2 Το οικονομικό περιβάλλον στην Ελλάδα

A) Οικονομικό κλίμα

Οι έρευνες οικονομικής συγκυρίας του IOBE προσφέρουν σημαντική πληροφό-

ρηση για τις εξελίξεις στην οικονομία, τόσο από την πλευρά των επιχειρήσεων, όσο και από την πλευρά της τελικής ζήτησης, δηλαδή των καταναλωτών. Εξάλλου, βασικοί δείκτες που περιλαμβάνονται σε αυτές αποτελούν πρόδρομους δείκτες για διάφορα μεγέθη της οικονομίας και μπορούν να χρησιμοποιηθούν με επάρκεια για την πρόβλεψη των άμεσων εξελίξεων, ακόμα και την πορεία του ΑΕΠ. Αναλυτικά:

Ο δείκτης οικονομικού κλίματος βελτιώνεται πρώτο τρίμηνο του νέου έτους σε σύγκριση με το τελευταίο τρίμηνο του 2015. Μάλλον η προσδοκία για ολοκλήρωση προσεχώς της πρώτης αξιολόγησης του νέου Μνημονίου συμβάλλει συνολικά θετικά στο οικονομικό κλίμα, καθώς διασφαλίζει τη θέση της Ελλάδας στην Ευρωζώνη και την παγκόσμια οικονομία, ενώ θεωρείται προάγγελος μιας νέας διεύθετης της εξυπηρέτησης του δημόσιου χρέους. Από την άλλη πλευρά, εύλογα προεξοφλούνται και ορισμένες αρνητικές εξελίξεις από την ολοκλήρωση των διαπραγματεύσεων, όπως η οριστικοποίηση των νέων φορολογικών μέτρων, οι αλλαγές στο συνταξιοδοτικό σύστημα, αποφάσεις οι οποίες θα έχουν άμεσο αρνητικό αντίκτυπο κυρίως στο σκέλος της ζήτησης της οικονομίας, δηλαδή στα νοικοκυριά. Στην πλευρά των επιχειρήσεων, η αναμονή για τα αποτελέσματα της αξιολόγησης σχετίζεται με παραμέτρους της αγοράς εργασίας (π.χ. ύψος εργοδοτικών εισφορών), αλλά και την ευκολότερη πρόσβαση σε χρηματοδότηση, η στενότητα της οποίας είναι

ιδιαίτερα έντονη στην αρχή του 2016, από την επαναφορά για τις τράπεζες του βασικού μηχανισμού παροχής κεφαλαίων της ΕΚΤ (waiver). Ειδικά ως προς τους καταναλωτές, αρνητικά αξιολογείται και η διαχείριση των προσφυγικών – μεταναστευτικών ροών, επηρεάζοντας ανάλογα τις προσδοκίες τους. Αναλυτικά:

Ο Δείκτης Οικονομικού Κλίματος στην Ελλάδα ανήλθε το τρίμηνο Ιανουαρίου – Μαρτίου του τρέχοντος έτους σε σχέση με το αμέσως προηγούμενο, κινούμενος κατά μέσο όρο στις 90,2 (από 86,7) μονάδες, επίπεδο που είναι χαμηλότερο σε σχέση με το μέσο αντίστοιχο περυσινό (97,3 μον.).

Στην Ευρώπη, ο αντίστοιχος δείκτης διαμορφώθηκε σε χαμηλότερα επίπεδα κατά την εξεταζόμενη τριμηνιαία περίοδο σε σύγκριση με το αμέσως προηγούμενο τρίμηνο, τόσο στην Ευρωζώνη, όσο και στην ΕΕ. Συγκεκριμένα, ο δείκτης οικονομικού κλίματος διαμορφώθηκε στις 104 (από 106,2) και στις 105,5 (από 107,7) μονάδες σε Ευρωζώνη και ΕΕ αντίστοιχα, ελαφρώς υψηλότερα πάντως σε αμφότερες σε σχέση με την ίδια περίοδο πέρυσι.

Σε επίπεδο τομέων, οι επιχειρηματικές προσδοκίες στην Ελλάδα βελτιώνονται το πρώτο τρίμηνο του νέου έτους σε σχέση με το προηγούμενο σε όλους τους τομείς, εκτός των Υπηρεσιών, με την καταναλωτική εμπιστοσύνη όμως να αντισταθμίζει την άνοδο, καθώς

εξασθένησε σημαντικά. Σε τριμηνιαία βάση, στη Βιομηχανία, η άνοδος του δείκτη το πρώτο τρίμηνο του έτους σε σχέση με το προηγούμενο έφτασε τις 8 μονάδες, στις Κατασκευές τις 9 μονάδες και στο Λιανικό Εμπόριο τις 11 μονάδες. Στις Υπηρεσίες καταγράφηκε οριακή πτώση στο σχετικό μέσο δείκτη τριμήνου, ενώ στην Καταναλωτική Εμπιστοσύνη, η υποχώρηση του δείκτη έφθασε τις 6 μονάδες.

Σε σύγκριση με την αντίστοιχη περυσινή περίοδο, οι μέσοι δείκτες έχουν αυξηθεί σε όλους τους τομείς, εκτός και πάλι των Υπηρεσιών, αλλά και της Καταναλωτικής Εμπιστοσύνης, όπου καταγράφεται κατακόρυφη πτώση. Συγκεκριμένα, οι δείκτες στη Βιομηχανία και το Λιανικό Εμπόριο έχουν αυξηθεί κατά 4 και 8 μονάδες αντίστοιχα, ενώ στις Κατασκευές κατά 3 μονάδες. Αντιθέτως, ο σχετικός δείκτης στις Υπηρεσίες έχει χάσει 7 μονάδες το τρέχον τρίμηνο σε σχέση με το αντίστοιχο περυσινό. Ως προς την Καταναλωτική Εμπιστοσύνη, το σχετικό ισοζύγιο το εξεταζόμενο τρίμηνο έχει απωλέσει 31 μονάδες συγκριτικά με το αντίστοιχο τρίμηνο του 2015. Αναλυτικότερα:

Ο Δείκτης Καταναλωτικής Εμπιστοσύνης στην Ελλάδα το τρίμηνο Ιανουαρίου – Μαρτίου σε σχέση με εκείνο του Οκτωβρίου – Δεκεμβρίου διαμορφώθηκε κατά μέσο όρο στις -67,5 (από -61,6) μονάδες, καταφανώς χαμηλότερα έναντι της αντίστοιχης περυσινής του επίδοσης (-37 μονάδες). Σε επίπεδο χωρών, οι Έλληνες κατατάσσονται μακράν πρώτοι πανευρωπαϊκά σε

απαισιοδοξία. Οι αντίστοιχοι μέσοι ευρωπαϊκοί δείκτες υποχώρησαν ελαφρώς το εξεταζόμενο τρίμηνο σε σχέση με το προηγούμενο, τόσο στην Ευρωζώνη, όσο και στην ΕΕ, στις -8,3 (από -6,4) και τις -6 (από -4,7) μονάδες αντίστοιχα, επίπεδα που είναι χαμηλότερα και σε σχέση με τα περυσινά (στις -6,2 και -4,2 μονάδες αντίστοιχα κατά μέσο όρο).

Οι τάσεις στα επιμέρους στοιχεία που απαρτίζουν το συνολικό δείκτη είναι αρνητικές το τρέχον τρίμηνο σε σχέση με το περασμένο στις προβλέψεις των Ελλήνων καταναλωτών για την οικονομική κατάσταση των νοικοκυριών τους το επόμενο 12μηνο και στις προβλέψεις για την οικονομική κατάσταση της χώρας. Ως προς τις προβλέψεις για την εξέλιξη της ανεργίας και την πρόθεση για αποταμίευση, οι σχετικοί δείκτες παραμένουν επί της ουσίας αμετάβλητοι κατά μέσο όρο το εξεταζόμενο τρίμηνο σε σχέση με το αμέσως προηγούμενο.

Συγκεκριμένα, κατά το πρώτο τρίμηνο του έτους, το ποσοστό εκείνων οι οποίοι είναι απαισιόδοξοι για την οικονομική κατάσταση του νοικοκυριού τους το επόμενο 12μηνο αυξάνεται κατά μέσο όρο στο 70% (από 68%), με το 22% να κρίνει το αντίθετο. Επίσης, διευρύνεται ελαφρά στο 79% (από 77%) το ποσοστό των Ελλήνων καταναλωτών που διατυπώνουν δυσοίωνες προβλέψεις σχετικά με την οικονομική κατάσταση της χώρας, με το 5% (από 7%) να θεωρεί ότι αυτή θα βελτιωθεί ελαφρώς ή αισθητά. Ως προς την πρόθεση για αποταμίευση,

παραμένει κατά μέσο όρο στο 89% το ποσοστό των νοικοκυριών που δεν θεωρούν πιθανή την αποταμίευσή τους το επόμενο 12μηνο. Στις προβλέψεις για την εξέλιξη της ανεργίας διαμορφώνεται οριακά χαμηλότερα, στο 75%, το ποσοστό όσων εκτιμούν ότι η κατάσταση θα επιδεινωθεί, με το 6% κατά μέσο όρο να διατυπώνει αντίθετη άποψη. Το ποσοστό των καταναλωτών που ανέφεραν ότι είναι «χρωμένο» μειώθηκε το πρώτο τρίμηνο του 2016 στο 13% (από 15% το δ' τρίμηνο του 2015 και 13% κατά το αντίστοιχο περυσινό τρίμηνο), ενώ διαμορφώθηκε στο 8% (από 9%), το ποσοστό των ερωτηθέντων καταναλωτών που δήλωσαν ότι αποταμιεύουν λίγο ή πολύ. Τέλος, το ποσοστό εκείνων που αναφέρουν ότι «μόλις τα βγάζουν πέρα» ανήλθε στο 67% (από 63%) και το ποσοστό των νοικοκυριών που αναφέρουν ότι «αντλούν από τις αποταμιεύσεις τους» παραμένει στο 11-12%.

Ο Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στη **Βιομηχανία** κατά το τρίμηνο Ιανουαρίου – Μαρτίου διαμορφώθηκε στις 90,7 μονάδες, υψηλότερα σε σχέση με το τρίμηνο Οκτωβρίου – Δεκεμβρίου (82,9 μονάδες) και την αντίστοιχη περυσινή του επίδοση (87,1 μονάδες). Στα βασικά στοιχεία δραστηριότητας, οι αρνητικές προβλέψεις για τη βραχυπρόθεσμη εξέλιξη της παραγωγής παρέμειναν στα ίδια επίπεδα κατά το εξεταζόμενο τρίμηνο σε σχέση με το προηγούμενο (+1 μον. ο δείκτης), ενώ θετική τάση παρουσιάζουν οι εκτιμήσεις για το επίπεδο παραγγελιών και ζήτησης (στις -27 από -34 μον. ο σχετικός

δείκτης). Οι εκτιμήσεις για τα αποθέματα ετοιμών προϊόντων ήταν σχετικά σταθερές, υποδηλώνοντας όμως διογκωμένα για την εποχή επίπεδα (στις +13 μον. ο σχετικός δείκτης). Στα υπόλοιπα στοιχεία δραστηριότητας, οι τάσεις στις εξαγωγικές μεταβλητές είναι μικτές, αφού οι προβλέψεις για την εξαγωγική δυναμική του επόμενου τριμήνου βελτιώθηκαν ελαφρώς, ενώ αντίθετα, οι εκτιμήσεις για τις παραγγελίες και ζήτηση εξωτερικού και οι τρέχουσες εκτιμήσεις για τις εξαγωγές του τομέα επιδεινώθηκαν. Στις προβλέψεις για την απασχόληση, το σχετικό μέσο τριμηνιαίο ισοζύγιο κινήθηκε ανοδικά κατά 9 μονάδες, στις -5, επίδοση καλύτερη σε σύγκριση και με το μέσο όρο του α' τριμήνου του 2015 (-8 μον.). Το ποσοστό χρησιμοποίησης του εργοστασιακού δυναμικού ήταν σχεδόν αμετάβλητο κατά το εξεταζόμενο τρίμηνο, στο 65,9%, επίπεδο κατώτερο από το αντίστοιχο χρονικό διάστημα του 2015 (67%). Τέλος, οι μήνες εξασφαλισμένης παραγωγής διαμορφώθηκαν κατά μέσο όρο στα ίδια σχεδόν επίπεδα με το δ' τρίμηνο του προηγούμενου έτους, ήτοι στους 3,9.

Ο Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στο **Λιανικό Εμπόριο** το υπό εξέταση τρίμηνο ανακάμπτει σχέση με το προηγούμενο, στις 93,6 (από 82,4) μονάδες, επίδοση που είναι καλύτερη συγκριτικά και με το αντίστοιχο τρίμηνο πέρυσι (85,5 μον.). Από τις βασικές μεταβλητές του δείκτη, το μέσο ισοζύγιο για τις εκτιμήσεις των τρεχουσών πωλήσεων αυξάνεται στη -1 μονάδα (από -24) το τρέχον τρίμηνο. Από τις

επιχειρήσεις του κλάδου, κινείται στο 37% (από 26%) το ποσοστό εκείνων που κρίνουν ότι οι πωλήσεις τους αυξήθηκαν. Στις προβλεπόμενες πωλήσεις, ο σχετικός δείκτης επίσης ανέκαμψε σημαντικά, στις -2 (από -20) μονάδες, ενώ ο δείκτης των εκτιμημένων αποθεμάτων διαμορφώθηκε στις -13 (από -16) μονάδες κατά μέσο όρο. Από τα υπόλοιπα στοιχεία δραστηριότητας, θετική είναι η μεταβολή στο ισοζύγιο των προβλέψεων για τις παραγγελίες προς προμηθευτές (-4 από -14 μονάδες η μέση τιμή τριμήνου), ενώ στην απασχόληση του τομέα, το αρνητικό ισοζύγιο βραχυπρόθεσμων προβλέψεων των -3 μονάδων βαίνει αυξανόμενο στις +2 μονάδες. Τέλος, σε όρους τιμών, το σχετικό ισοσκελισμένο ισοζύγιο ανήλθε ελαφρώς το τρέχον τρίμηνο, στις +2 μονάδες, με το 7% των επιχειρήσεων να εκφράζει προσδοκίες αποκλιμάκωσης των τιμών και το 84% να προβλέπει εκ νέου σταθερότητα. Στους επιμέρους εξεταζόμενους κλάδους, το πρώτο τρίμηνο του νέου έτους σε σχέση με το τέταρτο τρίμηνο του 2015 καταγράφεται σε όλους βελτίωση των επιχειρηματικών προσδοκιών, η οποία είναι εντονότερη στα Τρόφιμα-Ποτά-Καπνός και τα Είδη οικιακού εξοπλισμού.

Οι επιχειρηματικές προσδοκίες στις **Κατασκευές** βελτιώθηκαν κατά το πρώτο τρίμηνο του 2016 σε σύγκριση με το προηγούμενο, με το σχετικό ισοζύγιο να διαμορφώνεται στις 68 (από 58,8) μονάδες κατά μέσο όρο. Αυτή η επίδοση βρίσκεται σε ελαφρώς υψηλότερο επίπεδο από το αντίστοιχο περυσινό (στις 65 μον. κατά μέσο όρο). Στις βασικές

μεταβλητές, η αισθητή βελτίωση στις δυσμενείς προβλέψεις για την απασχόληση του τομέα κατά 20 μονάδες (στις -17 μον. το σχετικό ισοζύγιο), δεν αντισταθμίζεται από τις ελαφρώς πιο απαισιόδοξες προβλέψεις των επιχειρήσεων για το επίπεδο προγράμματος των εργασιών τους (στις -53 από -51 μον. ο δείκτης). Το 38% (από 62%) των επιχειρήσεων αναμένουν λιγότερες θέσεις εργασίας και το 21% (από 11%) αύξηση της απασχόλησης του τομέα. Σχετικά με τις εκτιμήσεις των επιχειρήσεων για το τρέχον επίπεδο του προγράμματος εργασιών τους, αυτές βελτιώθηκαν ήπια το τρέχον τρίμηνο, με το σχετικό ισοζύγιο να διαμορφώνεται στις -30 (από -36) μονάδες, ενώ οι μήνες εξασφαλισμένης δραστηριότητας των επιχειρήσεων του τομέα διαμορφώθηκαν εκ νέου στους 9,6. Το αρνητικό ισοζύγιο στις προβλέψεις των τιμών διευρύνθηκε ελαφρώς κατά το υπό εξέταση τρίμηνο σε σχέση με το προηγούμενο, κατά 5 μονάδες, φθάνοντας στις -29, με το 1/3 των επιχειρήσεων να αναμένει εκ νέου μείωσή τους βραχυπρόθεσμα και το 5% (από 8%) αύξηση. Τέλος, το ποσοστό των επιχειρήσεων που αναφέρει ότι δεν αντιμετωπίζει προσκόμματα στη λειτουργία του περιορίστηκε στο 7% (από 11%), ενώ από τις υπόλοιπες επιχειρήσεις, το 35% έκρινε ως σημαντικότερο εμπόδιο στη λειτουργία του τη χαμηλή ζήτηση, το 36% την ανεπαρκή χρηματοδότηση και ένα 20% παράγοντες όπως η γενική οικονομική κατάσταση της χώρας, οι κεφαλαιακοί έλεγχοι, η υψηλή φορολογία, η έλλειψη έργων, η καθυστέρηση πληρωμών από το κράτος, κ.ά. Σε

κλαδικό επίπεδο, η άνοδος των συνολικών επιχειρηματικών προσδοκιών του τομέα το εξεταζόμενο τρίμηνο προήλθε από τη θετική εξέλιξη στις Ιδιωτικές Κατασκευές (89,1 από 46 μον. το μέσο σχετικό ισοζύγιο), αφού στις Κατασκευές Δημοσίων Έργων σημειώνεται αρνητική μεταβολή στο σχετικό δείκτη (στις 59,3 από 64 μον. το μέσο ισοζύγιο).

Στις **Υπηρεσίες**, ο μέσος Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών κινήθηκε οριακά πτωτικά το α' τρίμηνο του 2016 σε σύγκριση με το αμέσως προηγούμενο, στις 69 (από 70,5) μονάδες, χαμηλότερα και σε σχέση με την αντίστοιχη περυσινή περίοδο (76,4 μον.). Από τις βασικές μεταβλητές, οι εκτιμήσεις για την τρέχουσα ζήτηση χάνουν έδαφος, με το σχετικό δείκτη να διαμορφώνεται κατά 5 μονάδες χαμηλότερα (στις -15 μον. κατά μέσο όρο). Μικρή πτώση κατέγραψαν και οι εκτιμήσεις για την τρέχουσα κατάσταση της επιχείρησης (στις -23 από -19 μον. το μέσο ισοζύγιο), ενώ οι προβλέψεις για τη βραχυπρόθεσμη ζήτηση των επιχειρήσεων του τομέα ανέκαμψαν ήπια (στις -4 από -7 μον. το ισοζύγιο). Από τα υπόλοιπα στοιχεία δραστηριότητας, θετική είναι η μεταβολή στις προβλέψεις των ερωτηθέντων σχετικά με την απασχόληση, με το μέσο ισοζύγιο των -16 μονάδων να διαμορφώνεται στις -11 μονάδες (επίσης στις -16 μον. κατά την αντίστοιχη περυσινή περίοδο). Σχετικά με τις τιμές, οι προβλέψεις αποκλιμάκωσης εξομαλύνθηκαν ελαφρώς, με τον αντίστοιχο δείκτη να διαμορφώνεται κατά μέσο όρο

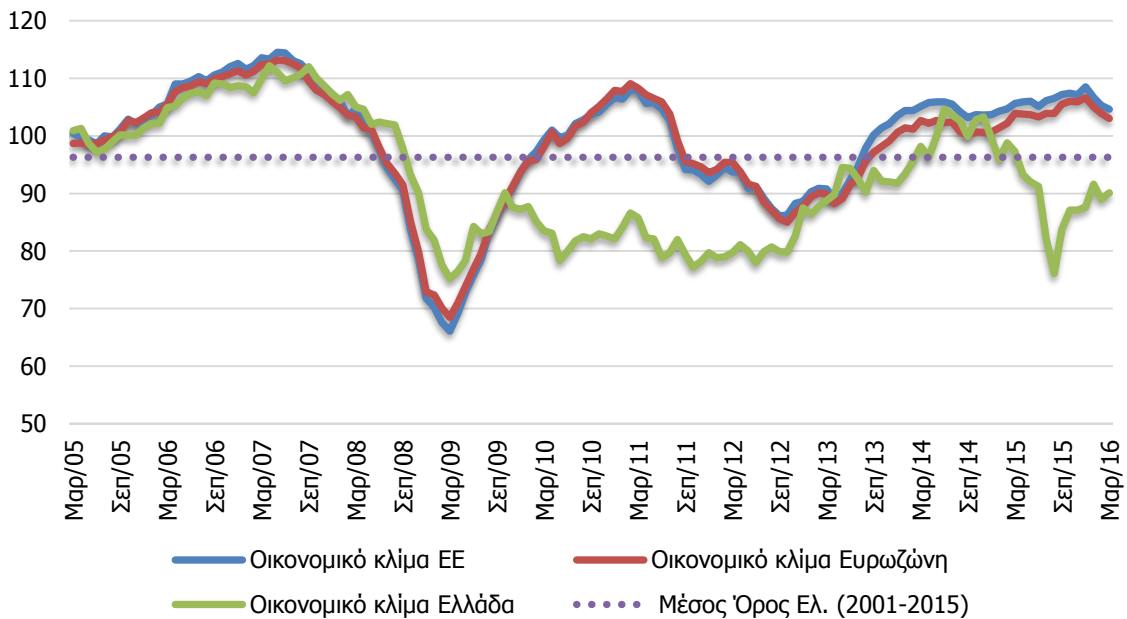
στις -5 (από -8) μονάδες και το 12% των επιχειρήσεων να αναμένει μείωση τιμών. Τέλος, παραμένει στο 15% το ποσοστό των ερωτηθέντων που αναφέρουν απρόσκοπτη επιχειρηματική λειτουργία, με το 33% να δηλώνει την ανεπάρκεια ζήτησης ως βασικότερο εμπόδιο στη λειτουργία του, το 22% την ανεπάρκεια κεφαλαίων κίνησης, ένα 4% και 2% αντίστοιχα την ανεπάρκεια εργατικού δυναμικού και κεφαλαιουχικού εξοπλισμού και το 25% τους λοιπούς παράγοντες που συνδέονται με τη γενική οικονομική κατάσταση και την κρίση, τον

έλεγχο στην κίνηση κεφαλαίων, την αδυναμία δανεισμού, την υψηλή φορολογία, την καθυστέρηση πληρωμών κ.ά.

Από τους εξεταζόμενους κλάδους των Υπηρεσιών, οι επιμέρους δείκτες προσδοκιών επιδεινώθηκαν το τρέχον τρίμηνο του έτους σε σχέση με το αμέσως προηγούμενο στους περισσότερους, εκτός από τις Διάφορες επιχειρηματικές δραστηριότητες και κυρίως την Πληροφορική, όπου σημειώθηκε βελτίωση του κλίματος.

Διάγραμμα 2.2

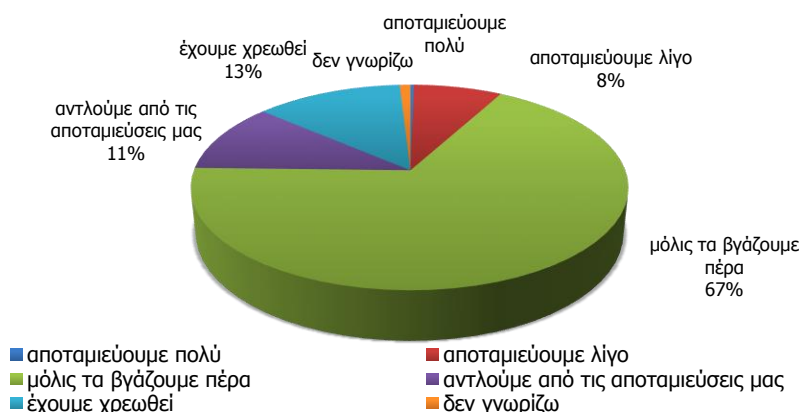
Δείκτες Οικονομικού Κλίματος: Ε.Ε.-27, Ευρωζώνη και Ελλάδα, (1990-2014=100, εποχικά εξομαλυμένα στοιχεία)



Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, DG ECFIN

Διάγραμμα 2.3

Στοιχεία έρευνας καταναλωτών για την οικονομική κατάσταση του νοικοκυριού τους, (μέσος όρος Ιανουαρίου – Μαρτίου 2016)



Πηγή: IOBE

Πίνακας 2.6

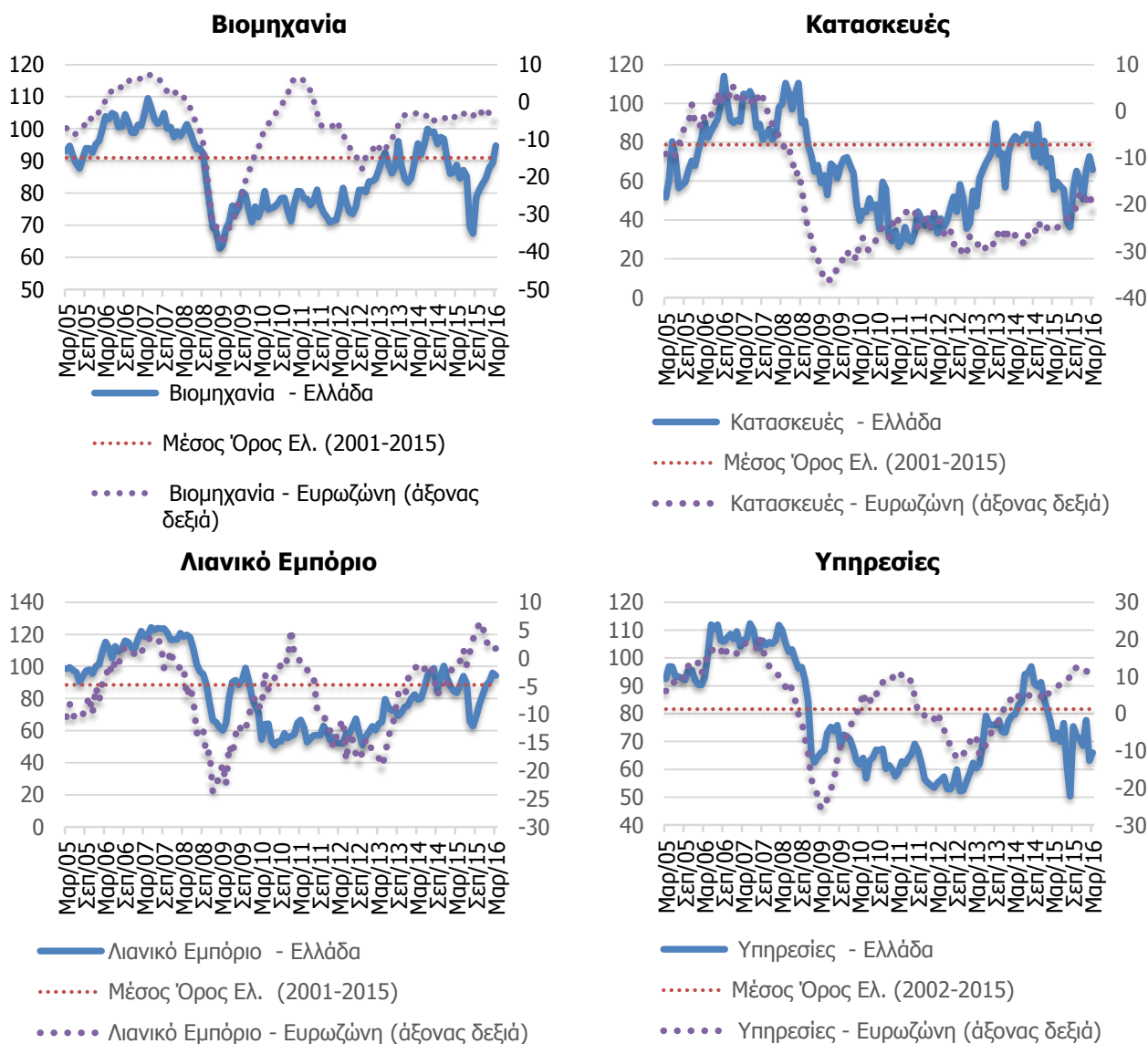
Δείκτες Οικονομικού Κλίματος

Χρονική περίοδος	Δείκτης Οικονομικού Κλίματος ¹			Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών ² (Ελλάδα)				Δείκτης Καταναλωτικής Εμπιστοσύνης ¹ (Ελλάδα)
	Ε.Ε-27	Ευρωζώνη	Ελλάδα	Βιομηχανία	Κατασκευές	Λιανικό Εμπόριο	Υπηρεσίες	
2006	108,3	108,3	104,9	101,5	91,1	110,8	103,7	-33,3
2007	111,0	110,6	108,4	102,8	92,5	120,8	106,6	-28,5
2008	93,3	94,3	97,4	91,9	95,2	102,5	97,8	-46,0
2009	79,3	80,2	79,7	72,1	65,5	80,4	70,1	-45,7
2010	101,2	101,6	79,3	76,2	45,2	59,5	62,9	-63,4
2011	100,3	102,4	77,6	76,9	34,2	58,9	61,7	-74,1
2012	90,9	90,6	80,0	77,2	43,2	57,1	54,8	-74,8
2013	95,7	93,8	90,4	87,8	65,0	70,2	70,4	-69,3
2014	105,1	101,6	99,3	94,6	81,5	89,1	87,2	-55,0
2015	106,7	104,3	88,7	81,9	56,4	81,0	70,6	-50,7
α' τρίμηνο 2015	105,4	102,6	96,8	87,2	65,0	85,5	76,4	-37,0
β' τρίμηνο 2015	106,1	103,7	91,6	85,7	57,6	90,4	73,2	-43,6
γ' τρίμηνο 2015	107,1	104,6	79,9	71,9	44,0	65,8	62,4	-60,6
δ' τρίμηνο 2015	108,0	106,3	86,7	82,9	58,8	82,4	70,5	-61,6
α' τρίμηνο 2016	105,5	104,0	90,2	90,7	68,0	93,6	69,0	-67,5

Πηγές: ¹Ευρωπαϊκή Επιτροπή, DG ECFIN, ²IOBE

Διάγραμμα 2.4

Δείκτες Επιχειρηματικών Προσδοκιών



Πηγή: ΙΟΒΕ

Β) Δημοσιονομικές εξελίξεις και προοπτικές

Τελική διαμόρφωση των μεγεθών του Προϋπολογισμού 2015

Η εκτέλεση του Κρατικού Προϋπολογισμού (ΚΠ) πραγματοποιήθηκε το 2015 κάτω από έκτακτες και ιδιαίτερα δύσκολες συνθήκες και περιστάσεις και καταλυτική αβεβαιότητα. Όλα αυτά επηρέασαν αρνητικά τις δημοσιονομικές εξελίξεις, προκά-

λεσαν έντονες διακυμάνσεις των δημοσιονομικών μεγεθών εντός του έτους και τελικά οδήγησαν στην ανατροπή του αρχικού Προϋπολογισμού για πέρυσι, ο οποίος εγκρίθηκε στην αρχή του Δεκεμβρίου του 2014.

Συγκεκριμένα, λόγω της μεγάλης υστέρησης των εσόδων, το Νοέμβριο έγινε μία άτυπη αλλά σημαντική

αναθεώρηση³ στο σκέλος των εσόδων του ΚΠ, τα οποία μειώθηκαν κατά €4,3 δισεκ.⁴ Ταυτόχρονα όμως, εμφανίστηκαν ως προσδοκώμενες εισπράξεις εντός του 2015, νέα έσοδα ύψους €1,9 δισεκ. Πρόκειται για τα έσοδα από την εκχώρηση στο Ελληνικό Δημόσιο, εκ μέρους των κεντρικών τραπεζών του Ευρωσυστήματος, των κερδών από τη διακράτηση τίτλων του Ελληνικού Δημοσίου (γνωστών ως ANFA's και SMP's), που αφορούσαν στο 2014.⁵ Αυτά θα εισπράττονταν υπό τον όρο της έγκαιρης ολοκλήρωσης της πρώτης αξιολόγησης του τρίτου Μνημονίου, αλλά δεν έχουν εισπραχθεί ακόμη. Ενδεικτικό των έντονων διακυμάνσεων είναι και το γεγονός ότι, όπως αναλύεται παρακάτω, αρκετές από τις αναθεωρημένες προβλέψεις του Νοεμβρίου (και στα έσοδα και στις δαπάνες) μεταβλήθηκαν σημαντικά τον Δεκέμβριο (βλ. Πίνακα 2.7).

Έλλειμμα και πρωτογενές πλεόνασμα

Το έλλειμμα του ΚΠ για το 2015 αρχικά προβλεπόταν στο €0,1 δισεκ., ή 0,1% του ΑΕΠ, αλλά τελικά διαμορφώθηκε στα €3,5 δισεκ., ή 2,0% του ΑΕΠ. Αντίστοιχα, το πρωτογενές πλεόνασμα περιορίστηκε στα €2,3 δισεκ. (1,3% του ΑΕΠ), έναντι αρχικής πρόβλεψης για πλεόνασμα €5,8 δισεκ., ή 3,1% του

ΑΕΠ (βλ. Πίνακα 2.7). Σημαντικό μέρος αυτής της επιδείνωσης σημειώθηκε μεταξύ Νοεμβρίου και Δεκεμβρίου (βλ. Πίνακα 1). Όμως, η συνολική εικόνα είναι ακόμη χειρότερη καθώς εντός του 2015 δημιουργήθηκαν νέες υποχρεώσεις της Γενικής Κυβέρνησης (τις οποίες τελικά θα καλύψει ο ΚΠ) προς τους προμηθευτές της, ύψους €1,6 δισεκ.

Όπως προαναφέρθηκε, η υστέρηση των εσόδων ήταν η κυριότερη αιτία των μεγάλων αποκλίσεων από τα αρχικά μεγέθη του Προϋπολογισμού. Αυτό το αποτέλεσμα έχει ιδιαίτερη σημασία, δεδομένου ότι τα έσοδα ενισχύθηκαν σημαντικά από έκτακτα, εφάπαξ μη φορολογικά έσοδα, καθώς και από την απόδοση εκείνων των μέτρων του Ιουλίου που εφαρμόστηκαν εντός του 2015. Όλα αυτά δεν προβλέπονταν στον (αρχικό) Προϋπολογισμό του 2015.

Έσοδα Τακτικού Προϋπολογισμού (ΤΠ)

Η πλέον σαφής και έντονη τάση που διαμορφώθηκε από την αρχή της εκτέλεσης του περυσινού προϋπολογισμού έως και το τέλος Σεπτεμβρίου, ήταν η υστέρηση των εσόδων.⁶ Τα έσοδα υστερούσαν σημαντικά τόσο έναντι των μηνιαίων στόχων, όσο και έναντι των αντίστοιχων εισπράξεων του 2014, παρά την

³ Η αναθεώρηση των σχετικών μεγεθών καταγράφεται στην Εισηγητική Έκθεση του Προϋπολογισμού του 2016 (σελ. 64, Πίνακας 3.5), καθώς και στο Δελτίο Εκτέλεσης του Προϋπολογισμού του Νοεμβρίου 2015.

⁴ Τα €4,0 δισεκ. αφορούσαν στα «καθαρά έσοδα» του Τακτικού Προϋπολογισμού και τα €0,3 δισεκ. στα έσοδα του Προϋπολογισμού Δημόσιων Επενδύσεων (ΠΔΕ).

⁵ Μετά την εμφάνιση των ANFA's και SMP's του 2014, το σχετικό εισπρακτέο ποσό (αθροιστικά 2014 και 2015) έφθασε τα €3,9 δισεκ., ενώ μέχρι τον Οκτώβριο ήταν μόνο €2,0 δισεκ. (Εισηγητική Έκθεση Προϋπολογισμού 2016, σελ.64).

⁶ Ουσιαστικά διατηρήθηκε και ενισχύθηκε η τάση που είχε αρχίσει να διαμορφώνεται το τελευταίο δίμηνο του 2014, όταν κατέστη σαφές ότι η χώρα βάδιζε προς εκλογές.

ενίσχυσή τους με έκτακτα, μη φορολογικά έσοδα την άνοιξη.⁷ Για αυτό το λόγο έγινε η άτυπη αλλά σημαντική αναθεώρηση του Προϋπολογισμού που αναφέρθηκε παραπάνω.

Η πορεία των εσόδων (όσο αφορά τους μηνιαίους στόχους) ομαλοποιήθηκε τον Οκτώβριο, όταν αυξήθηκε η πίεση για την είσπραξη των εσόδων και εισπράχθηκε η πρώτη δόση του ΕΝΦΙΑ του 2015, ενώ το 2014 η πρώτη δόση είχε εισπραχθεί τον Σεπτέμβριο. Ταυτόχρονα, άρχισαν να αποδίδουν και ορισμένα από τα φορολογικά μέτρα⁸ του Ιουλίου- Αυγούστου που ίσχυαν από πέρυσι. Σημειώνεται μάλιστα ότι τον Δεκέμβριο οι (μηνιαίες) εισπράξεις από τον ΕΝΦΙΑ και από το φόρο εισοδήματος φυσικών προσώπων ήταν ιδιαίτερα αυξημένες και υπερέβησαν τους μηνιαίους στόχους. Όμως, από τα προϋπολογισθέντα ANFA's και SMP's του 2014 και του 2015, συνολικού ύψους €3,9 δισεκ., εισπράχθηκαν

τελικά μόνο €0,3 δισεκ., με αποτέλεσμα τα έσοδα του Τακτικού Προϋπολογισμού (ΤΠ) το 2015 να σημειώσουν υστέρηση σε σχέση και με τις προβλέψεις του Νοεμβρίου, ύψους €2,5 δισεκ. (βλ. Πίνακες 2.7 και 2.8).

Συγκεκριμένα, τα προ επιστροφών φόρων έσοδα του ΤΠ το 2015 διαμορφώθηκαν τελικά σε €49,5 δισεκ., έναντι αρχικής πρόβλεψης €53,7 δισεκ. και αναθεωρημένου στόχου €52,0 δισεκ. (βλ. Πίνακες 2.7 και 2.8). Τα έσοδα αυτά είναι επίσης μειωμένα κατά 1,0% έναντι του 2014. Εκτός από την απώλεια των ANFA's και SMP's, η υστέρηση σε σχέση με το 2014 εντοπίζεται κυρίως στους άμεσους φόρους (-3,5%), και ιδιαίτερα στις εισπράξεις από τους φόρους περιουσίας (-8,5%) και τους φόρους ΠΟΕ (-11,8%), παρά το γεγονός ότι η ρύθμιση των 100 δόσεων ίσχυε από την άνοιξη του 2015 (βλ. Πίνακα 2.8).

⁷ Τα έσοδα αυτά δεν προβλέπονταν στον Προϋπολογισμό του 2015.

⁸ Τα μέτρα αυτά περιγράφονται στην 4^η Τριμηνιαία Έκθεση του IOBE για το 2015 (σελ. 45-46).

Πίνακας 2.7									
Έσοδα, Δαπάνες και Έλλειμμα Κρατικού Προϋπολογισμού (Σε εκατ. €)									
	2013	2014	2015 Προϋπολογ.	2015 Εκτιμήσεις Νοεμβρίου	2015 Τελική Διαμόρφωση	2016 Προϋπολογ.	% μεταβολή		
							14/13	15/14	16Π/15
I. ΕΣΟΔΑ ΚΠ (1+2)	53.079	51.367	55.603	53.091	51.421	53.527	-3,2	0,1	4,1
1. Καθαρά έσοδα ΤΠ	48.415	46.650	50.871	48.618	46.589	49.107	-3,6	-0,1	5,4
Έσοδα προ επιστροφών φόρων ⁹	51.520	50.020	53.748	51.988	49.510	52.375	-2,9	-1,0	5,8
<i>Μείον επιστροφές φόρων</i>	<i>3.105</i>	<i>3.370</i>	<i>2.877</i>	<i>3.370</i>	<i>2.922</i>	<i>3.268</i>	<i>8,5</i>	<i>-13,3</i>	<i>11,8</i>
2. Έσοδα ΠΔΕ	4.665	4.717	4.732	4.473	4.832	4.420	1,1	2,4	-8,5
<i>Εξ ών: έσοδα από ΕΕ</i>	<i>4.511</i>	<i>4.649</i>	<i>3.982</i>	<i>3.943</i>	<i>3.900</i>	<i>4.170</i>	<i>3,1</i>	<i>-16,1</i>	<i>6,9</i>
II. ΔΑΠΑΝΕΣ ΚΠ (3+4)	58.459	55.063	55.705	55.664	54.951	55.751	-5,8	-0,2	1,5
3. Δαπάνες ΤΠ	51.809	48.472	49.305	49.264	48.545	49.001	-6,4	0,2	0,9
Πρωτογενείς δαπάνες ¹⁰	45.766	42.902	43.405	43.435	42.744	43.071	-6,3	-0,4	0,8
Τόκοι	6.044	5.569	5.900	5.830	5.800	5.930	-7,9	4,1	2,2
4. Δαπάνες ΠΔΕ	6.650	6.592	6.400	6.400	6.406	6.750	-0,9	-2,8	5,4
III. Έλλειμμα ΚΠ (I-II)	-5.380	-3.696	-102	-2.573	-3.530	-2.224			
<i>% στο ΑΕΠ</i>	<i>-3,0</i>	<i>-2,1</i>	<i>-0,1</i>	<i>-1,5</i>	<i>-2,0</i>	<i>-1,3</i>			
Έλλειμμα / πλεόνασμα ΤΠ	-3.394	-1.822	1.566	-646	-1.956	106			
Έλλειμμα ΠΔΕ	-1.985	-1.875	-1668	-1.927	-1.574	-2.330			
IV. Πρωτογενές Πλεόνασμα ΚΠ	664	1.873	5.798	3.257	2.270	3.706			
<i>% στο ΑΕΠ</i>	<i>0,4</i>	<i>1,1</i>	<i>3,1</i>	<i>1,9</i>	<i>1,3</i>	2,1			
ΑΕΠ (σε τρέχουσες τιμές)	180.389	177.559	184.870	175.658	175.658	174.438	-1,6	-1,1	-0,7

⁹ Περιλαμβάνονται και τα έσοδα από την εκχώρηση αδειών

¹⁰ Περιλαμβάνονται καταπτώσεις εγγυήσεων, εξοπλιστικά προγράμματα και προμήθειες EFSF. **Δεν περιλαμβάνονται** δαπάνες για την αποπληρωμή ληξιπρόθεσμων οφειλών του Δημοσίου ύψους 5.514 εκατ. ευρώ το 2013, 1.152 εκατ.

Τα έσοδα από τους έμμεσους φόρους διαμορφώθηκαν στα επίπεδα του 2014 (€ 23,8 δισεκ.). Η εξέλιξη αυτή οφείλεται στην αύξηση των συντελεστών του ΦΠΑ τον Ιούλιο, με αποτέλεσμα οι εισπράξεις του δευτέρου εξαμήνου να ενισχυθούν σημαντικά, ενώ το πρώτο εξάμηνο του έσοδα από τον ΦΠΑ ήταν μειωμένα κατά 3,4% έναντι των αντίστοιχων εισπράξεων του πρόπερι. Έτσι, σε ετήσια βάση, τα

έσοδα αυτά είναι οριακά αυξημένα έναντι του 2014, παρά τη σημαντική πτώση στις τιμές των καυσίμων. Επίσης, οι εισπράξεις από τους φόρους κατανάλωσης αυξήθηκαν κατά 0,7% έναντι του 2014, λόγω των αυξημένων εσόδων από το τέλος ταξινόμησης αυτοκινήτων και από τα τέλη κυκλοφορίας, καθώς η αγορά αυτοκινήτων παρουσίασε ανάκαμψη το πρώτο εξάμηνο του προηγούμενου έτους.

Πίνακας 2.8

Ετήσια έσοδα Κρατικού Προϋπολογισμού (εκατ. €)

Κατηγορίες εσόδων	2013	2014	2015	2016 Προϋπολογ.	% 14/13	% 15/14	% 16Π/15
1. Καθαρά Έσοδα ΚΠ	53.079	51.367	51.421	53.527	-3,2	0,1	4,1
2. Καθαρά έσοδα ΤΠ	48.415	46.650	46.589	49.107	-3,6	-0,1	5,4
Επιστροφές φόρων	3.105	3.370	2.922	3.268	8,5	-13,3	11,8
3. Έσοδα ΤΠ	51.520	50.020	49.510	52.375	-2,9	-1,0	5,8
Άμεσοι φόροι	20.058	20.464	19.758	20.028	2,0	-3,5	1,4
--Φόροι εισοδήματος	11.489	12.207	12.093	12.025	6,2	-0,9	-0,6
--Φόροι περιουσίας	2.991	3.474	3.180	3.788	16,1	-8,5	19,1
--Άμεσοι φόροι ΠΟΕ	2.826	1.928	1.700	1.379	-31,8	-11,8	-18,9
--Λοιποί άμεσοι φόροι	2.752	2.855	2.785	2.836	3,7	-2,5	1,8
Έμμεσοι φόροι	24.556	23.776	23.773	24.738	-3,2	-0,0	4,1
--Φόροι συν/ών (εξ ων: ΦΠΑ)	14.673	14.224	14.254	14.875	-3,1	0,2	4,4
--Φόροι κατ/σης	8.995	8.702	8.760	9.102	-3,3	0,7	3,9
--Έμμεσοι φόροι ΠΟΕ	533	469	450	385	-12,0	-4,1	-14,4
--Λοιποί έμμεσοι	355	381	310	376	7,3	-18,6	21,3
Μη φορολογικά έσοδα	6.905	5.780	5.979	7.610	-16,3	3,4	27,3
--Απολήψεις από ΕΕ	183	196	428	325	7,1	118,4	-24,1
--Μη τακτικά έσοδα (εξ ων: ANFA's, SMP')	3.626	1.817	1.825	2.269	-49,9	0,4	24,3
--Άδειες & Δικ/τα	86	384	254	1.802	346,5	-33,9	609,4
--Λοιπά	3.010	3.383	3.472	3.214	12,4	2,6	-7,4
4. Έσοδα ΠΔΕ	4.665	4.717	4.832	4.420	1,1	2,4	-8,5

Πηγές: Εισηγητική Έκθεση Προϋπολογισμού 2016, Υπουργείο Οικονομικών, Νοέμβριος 2015 και Δελτίο Εκτέλεσης Κρατικού Προϋπολογισμού Ιανουαρίου 2016, ΓΛΚ, Φεβρουάριος 2016.

Τέλος, τα μη φορολογικά έσοδα ενισχύθηκαν σημαντικά την περασμένη άνοιξη, από έκτακτα έσοδα της τάξης των €0,8 δισεκ., τα οποία δεν προβλέπονταν στον αρχικό προϋπολογισμό, καθώς και από εισπράξεις από το πρόγραμμα ενίσχυσης των τραπεζών¹¹ ύψους € 1,2 δισεκ., ενώ ο προϋπολογισμός προέβλεπε έσοδα μόνο €0,1 δισεκ. Με τον τρόπο αυτό, σε συνδυασμό με τις αυξημένες απολήψεις από την ΕΕ (άνοδος 118,4%), αντισταθμίστηκε κάπως η απώλεια των ANFA's και SMP's και τα μη φορολογικά έσοδα εμφάνισαν άνοδο 3,4% έναντι του 2014 (βλ. Πίνακα 2.8).

Στην Εισηγητική Έκθεση του Προϋπολογισμού του 2016 δεν υπάρχει καμία απολύτως αναφορά στο τι τελικά θα γίνει με τα ανείσπρακτα ANFA's και SMP's του 2014 και του 2015, τα οποία συνολικά ανέρχονται σε €3,6 δισεκ. Στην Εισηγητική Έκθεση αναφέρονται μόνο τα ANFA's και SMP's του 2016, ύψους €1,7 δισεκ. Δεδομένης της υστέρησης στα έσοδα παρά τη λήψη πρόσθετων μέτρων, **θα αποτελέσει σημαντική απώλεια για τη χώρα το εάν λόγω των ατέρμωνων διαπραγματεύσεων που οδήγησαν στη μη ολοκλήρωση της τελευταίας διαπραγμάτευσης του προηγούμενου προγράμματος και στην καθυστέρηση «κλεισίματος» της πρώτης αξιολόγησης του καινούργιου, αυτή θα απωλέσει έσοδα €3,6 δισεκ.**

Δαπάνες Τακτικού Προϋπολογισμού

Από την αρχή του έτους έως και τον Σεπτέμβριο υπήρξε μεγάλη συγκράτηση των δαπανών, λόγω των ταμειακών δυσχερειών που δημιούργησε η κακή πορεία των εσόδων και η αδυναμία δανεισμού. Όμως, η συγκράτηση αυτή ήταν **προσωρινή** και σε μεγάλο βαθμό **φαινομενική**. Κάθε μήνα στο Δελτίο Εκτέλεσης του Προϋπολογισμού αναφερόταν ότι, μόλις ομαλοποιηθούν οι ταμειακές συνθήκες, οι δαπάνες θα φθάσουν στα προϋπολογισθέντα επίπεδα. Παράλληλα, από τον Ιανουάριο δημιουργούνταν συνεχώς νέες ανεξόφλητες υποχρεώσεις προς τους προμηθευτές του Δημοσίου, οι οποίες σε ετήσια βάση ανήλθαν σε €1,6 δισεκ.

Στο πλαίσιο αυτό, τον περασμένο Νοέμβριο, όταν κατατέθηκε ο Προϋπολογισμός του 2016, οι εκτιμήσεις για τις δαπάνες του 2015 παρέμειναν ουσιαστικά στα αρχικά επίπεδα, παρά τη μεγάλη προς τα κάτω αναθεώρηση των εσόδων.¹² Τον Δεκέμβριο όμως υπήρξε αιφνίδια συγκράτηση των δαπανών, κατά €719 εκατ. σε σύγκριση με τις προ μηνός εκτιμήσεις.

Μετά τις ανωτέρω εξελίξεις οι δαπάνες του ΤΠ το 2015 συγκρατήθηκαν στα €48,5 δισεκ. έναντι αρχικού στόχου €49,3 δισεκ. Σε σχέση με το 2014 οι δαπάνες αυξήθηκαν οριακά κατά 0,2% (βλ. Πίνακα 2.9). Σημειώνεται όμως ότι οι δαπάνες του 2015 δεν είναι άμεσα συγκρίσιμες με αυτές του 2014 για δύο κυρίως λόγους. Πρώτον, το 2014 καταβλήθηκε το λεγόμενο "κοινωνικό μέρισμα" ύψους €490 εκατ. το οποίο

¹¹ Οι τράπεζες εξόφλησαν υποχρεώσεις τους προς το Δημόσιο από τα μέτρα του 2008 (Ν. 3723/ 2008).

¹² Οι δαπάνες του ΤΠ το 2015 προϋπολογίστηκαν αρχικά σε €49.305 εκατ., και το Νοέμβριο η εκτίμηση ήταν €49.264

εκατ. Μειώθηκαν δηλαδή κατά €41 εκατ., όταν τα έσοδα μειώθηκαν κατά €2,4 δισεκ., όπως φαίνεται στον Πίνακα 2.7.

δεν υπήρξε το 2015. Δεύτερον, το 2014 **εξοφλήθηκαν** υποχρεώσεις του Δημοσίου προς τους προμηθευτές του, του 2013 και παλαιότερων ετών, ύψους €1.175 εκατ. ενώ το 2015 **δημιουργήθηκαν νέες υποχρεώσεις**¹³ ύψους €1.609 εκατ. Εάν για λόγους συγκρισιμότητας γίνουν οι

απαραίτητες προσαρμογές¹⁴, τότε η αύξηση των δαπανών του ΤΠ το 2015 ανέρχεται σε 7,2%. Πρόκειται για μία ανησυχητική εξέλιξη, ιδιαίτερα εάν ληφθεί υπόψη και η προβληματική πορεία των εσόδων.

Πίνακας 2.9

Ετήσιες Δαπάνες Κρατικού Προϋπολογισμού 2013-2016 (εκατ. €)

Κατηγορία δαπάνης	2013	2014	2015	2016 Πρ.	% μεταβολή		
					2014 /13	2015 /14	2016 Π/15
1. Δαπάνες Κρατικού Προϋπολογισμού	58.459	55.063	54.951	55.751	-5,8	-0,2	1,5
2. Δαπάνες Τακτικού Προϋπολογισμού	51.809	48.472	48.545	49.001	-6,4	0,2	0,9
Τόκοι	6.044	5.569	5.800	5.930	-7,9	4,1	2,2
Πρωτογενείς δαπάνες	45.766	42.902	42.744	43.071	-6,3	-0,4	0,8
--Αποδοχές & συντάξεις	18.422	18.478	18.740	18.201	0,3	1,4	-2,9
Μισθοί	12.278	12.105	12.104	11.461	-1,4	0,0	-5,3
Λοιπές παροχές	294	280	288	273	-4,8	2,9	-5,2
Συντάξεις	5.850	6.093	6.348	6.467	4,2	4,2	1,9
--Κοινωνικές δαπάνες	14.268	12.971	13.099	12.615	-9,1	1,0	-3,7
Επιχορηγήσεις ασφ. ταμείων	12.262	10.669	11.058	10.571	-13,0	3,6	-4,4
Κοινωνική προστασία	1.462	1.813	1.486	1.451	24,0	-18,0	-2,4
Επιχορηγήσεις ΟΑΕΔ	477	431	499	535	-9,6	15,8	7,2
Λοιπές	67	58	56	58	-13,4	-3,4	3,6
--Λειτουργικές & λοιπές	9.526	8.157	8.118	8.001	-14,4	-0,5	-1,4
Επιχορηγήσεις	1.936	1.666	1.508	1.255	-13,9	-9,4	-16,8
Καταναλωτικές	1.732	1.746	1.510	1.567	0,8	-13,5	3,8
Αντικριζόμενες	2.669	2.321	2.365	2.338	-13,0	1,9	-1,1
Λοιπές**	3.189	2.424	2.735	2.841	-24,0	12,8	3,9
--Αποδιδόμενοι πόροι	3.549	3.295	2.787	3.254	-7,2	-15,4	16,8
--Αποθεματικό	--	--	--	1.000	--	--	--
3. Δαπάνες ΠΔΕ	6.650	6.592	6.406	6.750	-0,9	-2,8	5,4

Πηγή: Εισηγητική Έκθεση Προϋπολογισμού 2015, Υπουργείο Οικονομικών, Νοέμβριος 2014 και Μηνιαίο Δελτίο Εκτέλεσης ΚΠ Ιανουαρίου 2016, ΓΛΚ, Φεβρουάριος 2016.

* Εκτιμήσεις

**Περιλαμβάνουν κάλυψη ελλειμμάτων και εξόφληση χρεών νοσοκομείων, εξοπλιστικές δαπάνες, προμήθειες ΕFSF και πληρωμές εγγυήσεων.

¹³ Αν και οι υποχρεώσεις αυτές αναφέρονται στη Γενική Κυβέρνηση, τελικά θα καταβληθούν από τον Τακτικό Προϋπολογισμό, καθώς 88,5% αυτών των οφειλών αφορά στον ΕΟΠΥΥ, το Ταμείο Προνοίας των Δημοσίων Υπαλλήλων, στα νοσοκομεία και στον Τακτικό Προϋπολογισμό.

¹⁴ Μετά τις σχετικές προσαρμογές οι δαπάνες του 2014 μειώνονται σε €46.807 εκατ. και του 2015 αυξάνονται σε €50.154 εκατ.

Οι πρωτογενείς δαπάνες του ΤΠ μειώθηκαν κατά 0,4% σε σχέση με το 2014. Από τις επιμέρους κατηγορίες σημαντική μείωση έναντι του 2014 καταγράφεται στις πληρωμές για κοινωνική προστασία (-18,0%), στους αποδιδόμενους πόρους (-15,4%), στις καταναλωτικές δαπάνες (-13,5%) και στις επιχορηγήσεις φορέων κατά 9,4% (βλ. Πίνακα 2.9). Μειωμένες ήταν επίσης οι επιχορηγήσεις προς τον ΕΟΠΥ (-19,8%) και προς τον ΟΑΕΕ (-11,8%).

Αυξημένες έναντι του 2014 ήταν οι δαπάνες για συντάξεις του Δημοσίου (4,2%), για επιχορηγήσεις ασφαλιστικών ταμείων (3,6%) και οι επιχορηγήσεις προς τον ΟΑΕΔ κατά 15,8%. Αντίθετα, οι δαπάνες για μισθούς διαμορφώθηκαν στα επίπεδα του 2014, αλλά οι λοιπές παροχές προς τους εργαζομένους αυξήθηκαν κατά 2,9% (βλ. Πίνακα 2.9). Όσον αφορά τα επιμέρους ασφαλιστικά ταμεία (12,7%), μεγάλη αύξηση παρουσίασαν οι επιχορηγήσεις προς τον ΟΓΑ, οι οποίες έφθασαν τα €3,3 δισεκ. Επίσης, η επιχορήγηση για το ΕΚΑΣ (πλην συνταξιούχων του δημοσίου) αυξήθηκε κατά 27,6% έναντι του 2014 και έφθασε τα €920 εκατ.

Αντίθετα με τις πρωτογενείς δαπάνες, οι δαπάνες για τόκους αυξήθηκαν το 2015 κατά 4,1% και αναμένεται να αυξηθούν περαιτέρω το 2016 κατά 2,2% (Πίνακας 2.9). Η αύξηση αυτή σημειώθηκε παρά το γεγονός ότι το απόλυτο ύψος του δημόσιου χρέους μειώθηκε τόσο το 2014, όσο και το 2015 (2013: €319,2 δισεκ., 2014: €317,2 δισεκ., 2015: τα τρία πρώτα

τρίμηνα το χρέος κυμάνθηκε¹⁵ μεταξύ €300,1 δισεκ. και €301,9 δισεκ.). Αυτό υποδηλώνει ότι το Δημόσιο δανείζεται με υψηλά επιτόκια, τη στιγμή που η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) έχει, εδώ και πολύ καιρό, ουσιαστικά μηδενίσει τα επιτόκια κύριας αναχρηματοδότησης (waiver), ενώ το πρόγραμμα ποσοτικής χαλάρωσης έχει ξεκινήσει από το Μάρτιο του 2015. Δυστυχώς, η Ελλάδα είναι η μόνη χώρα της Ευρωζώνης που δεν συμμετέχει στην ποσοτική χαλάρωση και δεν επωφελείται από τα μηδενικά επιτόκια κύριας αναχρηματοδότησης της ΕΚΤ, επειδή δεν ολοκληρώθηκε ποτέ η τελευταία αξιολόγηση του δεύτερου Μνημονίου, ενώ συνεχίζεται η πρώτη αξιολόγηση του τρίτου Μνημονίου.

Έτσι, οι καθυστερήσεις και οι ατέρμονες διαπραγματεύσεις όχι μόνο κατέστησαν αβέβαιη την είσπραξη των €3,6 δισεκ. από τα ANFA's και SMP's του 2014 και του 2015, αλλά το Δημόσιο δανείζεται με (βραχυπρόθεσμα) επιτόκια σχεδόν 3,0%, όταν όλες οι άλλες χώρες της Ευρωζώνης δανείζονται με μηδενικά σχε-δόν επιτόκια. Παράλληλα, το ελληνικό τραπεζικό σύστημα δεσμεύει €15,0 δισεκ. σε έντοκα γραμμάτια του Δημοσίου, αντί να χορηγεί πιστώσεις στις επιχειρήσεις.

Ο Προϋπολογισμός Δημοσίων Επενδύσεων (ΠΔΕ)

Όπως στην περίπτωση του ΤΠ, έτσι και η εκτέλεση του ΠΔΕ παρουσίασε πολύ μεγάλες διακυμάνσεις κατά τη διάρκεια του έτους. Συγκεκριμένα, έως το τέλος

¹⁵ ΕΛΣΤΑΤ, *η Ελληνική Οικονομία*, Αθήνα, 4 Μαρτίου 2016.

Αυγούστου οι εκταμιεύσεις ήταν μόνο €1,6 δισεκ. Στη συνέχεια επιταχύνθηκαν και τον Δεκέμβριο οι (μηνιαίες) πληρωμές έφθασαν τα €2,7 δισεκ. (ή το 42,3% του ετήσιου στόχου). Τελικά, οι δαπάνες του ΠΔΕ το 2015 διαμορφώθηκαν σύμφωνα με τις αρχικές προβλέψεις του αρχικού προϋπολογισμού στα €6,4 δισεκ. (βλ. Πίνακα 2.7).

Όσον αφορά τα έσοδα του ΠΔΕ, αυτά τελικά υπερέβησαν το αρχικώς προϋπολογισθέν ποσό κατά €100 εκατ. και έφθασαν τα €4.832 εκατ. Παράλληλα σημειώθηκε και μία σημαντική μεταβολή στη διάρθρωση αυτών των εσόδων. Συγκεκριμένα, ενώ έως το 2014 τα έσοδα από εγχώριες πηγές του ΠΔΕ κυμαινόταν μεταξύ 1,5% και 3,3% των συνολικών εσόδων του ΠΔΕ, το 2015 έφθασαν το 19,3%. Αρχικά, τα έσοδα από εγχώριες πηγές είχα προϋπολογισθεί σε €750 εκατ., αλλά στην αναθεώρηση του Νοεμβρίου περιορίστηκαν σε €530 εκατ. Όμως, ένα μήνα αργότερα διαμορφώθηκαν σε €932 εκατ., ενώ για το 2016 προϋπολογίστηκαν μόνο σε €250 εκατ. Ταυτόχρονα οι απολήψεις από τα διάφορα Ταμεία της ΕΕ μειώθηκαν κατά 16,1% έναντι του 2014 και περιορίστηκαν στα €3.900 εκατ., σημαντικά κάτω από το μέσο όρο της διετίας 2013 – 2014 (€4.580 εκατ.). Κατόπιν όλων αυτών, το έλλειμμα του ΠΔΕ το 2015 περιορίστηκε κατά €93 εκατ. σε σύγκριση με τις αρχικές προβλέψεις του προϋπολογισμού (βλ. Πίνακα 2.7).

Προϋπολογισμός 2016, Ιανουάριος-Φεβρουάριος.

Από τα διαθέσιμα αναλυτικά στοιχεία εκτέλεσης του ΚΠ για το πρώτο δίμηνο του τρέχοντος έτους προκύπτει σημαντικός περιορισμός του ελλείμματος, τόσο έναντι της αντίστοιχης περιόδου του 2015, όσο και σε σχέση με τους στόχους για το δίμηνο. Η βελτίωση οφείλεται κατά το ήμισυ περίπου στη συγκράτηση των δαπανών, πολύ κάτω από τις προβλέψεις του προϋπολογισμού, και κατά το ήμισυ από την υπέρβαση ορισμένων κατηγοριών εσόδων, τα περισσότερα από τα οποία εισπράττονται άπαξ του έτους.

Συγκεκριμένα, στο πρώτο δίμηνο του έτους **ο ΚΠ παρουσίασε πλεόνασμα €1,3 δισεκ.**, έναντι στόχου για έλλειμμα €0,6 δισεκ. Αντίστοιχα, **το πρωτογενές πλεόνασμα διαμορφώθηκε σε €3,0 δισεκ.**, έναντι στόχου για πρωτογενές πλεόνασμα €1,1 δισεκ. Ανάλογη είναι και η βελτίωση σε σχέση με τα μεγέθη του 2015 (βλ. Πίνακα 2.10). Η βελτίωση προέρχεται κατά €0,98 δισεκ. από τη συγκράτηση των δαπανών του ΚΠ και κατά €0,96 δισεκ. από την υπέρβαση των εσόδων σε σχέση με τους στόχους.

Όμως, όπως αναλύεται και παρακάτω, οι εξελίξεις αυτές είναι **συγκυριακές** και δεν φαίνεται να έχουν μονιμότερο χαρακτήρα. Η υπέρβαση των εσόδων π.χ., οφείλεται κατά τα 2/3 σε αυξημένες απολήψεις του ΠΔΕ από τα Ταμεία της ΕΕ (αύξηση 260,9%), ενώ σε ετήσια βάση προβλέπεται άνοδός τους μόνο 6,9% (βλ. Πίνακες 2.7 και 2.10).

Πίνακας 2.10

Η εκτέλεση του Κρατικού Προϋπολογισμού: Ιανουάριος-Φεβρουάριος 2016, (εκατ. €)

	Ιανουάριος- Φεβρουάριος			% μεταβολή	
	2014	2015	2016	2015/14	2016/15
Καθαρά έσοδα ΚΠ	9.463	7.790	9.622	-17,7	23,6
1. Καθαρά Έσοδα ΤΠ	7.869	7.293	8.100	-7,3	11,1
α. Έσοδα ΤΠ προ επιστροφών φόρων	8.366	7.901	8.644	-5,6	9,5
β. Επιστροφές φόρων	497	608	544	22,3	-10,5
2. Έσοδα ΠΔΕ	1.594	496	1.522	-68,9	206,9
Δαπάνες ΚΠ	8.975	7.984	8.301	-11,0	4,0
3. Δαπάνες ΤΠ	8.369	7.746	7.941	-7,4	2,5
α. Πρωτογενείς δαπάνες *	6.793	6.314	6.225	-7,1	-1,4
β. Τόκοι	1.576	1.432	1.717	-9,1	19,9
4. Δαπάνες ΠΔΕ	606	238	360	-60,7	51,3
Αποτέλεσμα ΚΠ	487	-194	1.321		
<i>% στο ΑΕΠ</i>	<i>0,3</i>	<i>-0,1</i>	<i>0,8</i>		
Πρωτογενές αποτέλεσμα ΚΠ	2.063	1.238	3.038		
<i>% στο ΑΕΠ</i>	<i>1,2</i>	<i>0,7</i>	<i>1,7</i>		
ΑΕΠ (σε τρέχουσες τιμές)	177.559	175.658	174.438		

Πηγή: Δελτίο Εκτέλεσης Προϋπολογισμού Ιανουαρίου – Φεβρουαρίου 2016, ΓΛΚ, Μάρτιος 2016.

*Περιλαμβάνονται και εξοπλιστικά προγράμματα, καταπτώσεις εγγυήσεων και προμήθειες EFSF.

Το υπόλοιπο 1/3 της υπέρβασης οφείλεται σε εφάπαξ μη φορολογικά έσοδα πολύ πάνω από το προϋπολογισθέν ποσό (βλ. σελ. 46 παρακάτω). Όσον αφορά στις δαπάνες, μεγάλη συγκράτηση σημειώθηκε και τα τρία πρώτα τρίμηνα του 2015, αλλά στο τέλος του έτους οι δαπάνες διαμορφώθηκαν πολύ κοντά στις προβλέψεις του προϋπολογισμού. Εξάλλου, στο αρχικό δίμηνο καταγράφεται μεγάλη αύξηση των ανεξόφλητων οφειλών του δημοσίου στους προμηθευτές τους. Για τους λόγους αυτούς, αλλά και λόγω της μικρής χρονικής περιόδου που καλύπτουν τα στοιχεία, δεν είναι δυνατόν να εξαχθούν αξιόπιστα συμπεράσματα για την πορεία του προϋπολογισμού στο σύνολο του

έτους.

Έσοδα Τακτικού Προϋπολογισμού

Το πρώτο δίμηνο του έτους τα έσοδα του ΤΠ (προ επιστροφών φόρων) έφθασαν τα €8.645 εκατ., υπερβαίνοντας το σχετικό στόχο κατά €274 εκατ. Ακόμη μεγαλύτερη είναι η αύξηση των εσόδων σε σχέση με το 2015 (άνοδος 9,4%, βλ. Πίνακα 2.11). Χρονικά η υπέρβαση εντοπίζεται το μήνα Φεβρουάριο¹⁶ και οφείλεται στη υπεραπόδοση των μη φορολογικών εσόδων κατά €429 εκατ. Αντιθέτως, οι εισπράξεις τόσο από τους άμεσους, όσο και από τους έμμεσους φόρους υστέρησαν έναντι των στόχων του διμήνου.

¹⁶ Τον Ιανουάριο τα έσοδα διαμορφώθηκαν οριακά κάτω από τον αντίστοιχο στόχο (εισπράξεις €3.933 εκατ., στόχος €4.007 εκατ.).

Τα έσοδα από την άμεση φορολογία αυξήθηκαν κατά 5,0% έναντι του 2015 και έφθασαν τα €2.888 εκατ., οριακά κάτω από το στόχο του διμήνου (βλ. Πίνακα 2.11). Από τις επιμέρους κατηγορίες, οι εισπράξεις από τη φορολογία εισοδήματος διαμορφώθηκαν σύμφωνα με τον στόχο στα €1.290 εκατ., αλλά είναι μειωμένες κατά 4,7% έναντι του 2015. Τα έσοδα από τη φορολογία της ακίνητης περιουσίας υστέρησαν έναντι του στόχου (€984 εκατ.) και περιορίστηκαν στα €766 εκατ., αλλά αυξήθηκαν έναντι του 2015 (άνοδος 12,2%). Οι εισπράξεις από τους άμεσους φόρους παρελθόντων οικονομικών ετών (ΠΟΕ) ανήλθαν σε €479 εκατ., καταγράφοντας σημαντική αύξηση τόσο έναντι του 2015 (20,7%), όσο και σε σχέση με τον στόχο του διμήνου. Υπενθυμίζεται όμως ότι το αντίστοιχο δίμηνο του 2015 οι φορολογούμενοι τηρούσαν στάση αναμονής, καθώς η ρύθμιση των 100 δόσεων τελούσε υπό αναθεώρηση, προκειμένου να γίνει πιο ευνοϊκή (βλ. Πίνακα 2.11).

Στην έμμεση φορολογία οι εισπράξεις (€3.988 εκατ.) είναι μεν αυξημένες κατά 5,4% έναντι του 2015, αλλά υστέρησαν έναντι του στόχου κατά €127 εκατ. Τα έσοδα από τον ΦΠΑ, αν και υστέρησαν έναντι του στόχου, αυξήθηκαν κατά 6,2% έναντι του 2015. Η άνοδος αυτή οφείλεται στην αύξηση των συντελεστών και στην μετάταξη πολλών αγαθών από το μειωμένο στον κανονικό συντελεστή που έγινε τον περασμένο Ιούλιο, καθώς και στο γεγονός ότι στις αρχές του 2015 είχε δοθεί παράταση για την υποβολή δηλώσεων

ΦΠΑ, με αποτέλεσμα τα έσοδα τότε να εισπραχθούν λίγο αργότερα (αποτέλεσμα βάσης). Αντιθέτως, οι χαμηλές τιμές των καυσίμων, που επικρατούν σήμερα, είχαν αρνητική επίδραση στα έσοδα από το ΦΠΑ που επιβάλλεται στα καύσιμα. Οι εισπράξεις από τους ειδικούς φόρους κατανάλωσης, ύψους €1.122 εκατ., ήταν μειωμένες τόσο έναντι του στόχου, όσο και σε σχέση με το 2015 (-2,1%). Η υστέρηση εντοπίζεται στον ειδικό φόρο κατανάλωσης ενεργειακών προϊόντων, αφενός λόγω του ήπιου χειμώνα (που περιορίσε τη ζήτηση για πετρέλαιο θέρμανσης) και πιθανόν λόγω της αύξησης του αριθμού των πετρελαιοκινήτων ΙΧ αυτοκινήτων. Σημαντική αύξηση 44,9% παρουσίασαν οι εισπράξεις από τους έμμεσους φόρους ΠΟΕ για τον ίδιο λόγο που επηρέασε και τους άμεσους φόρους ΠΟΕ (βλ. Πίνακα 2.11).

Τέλος, τα μη φορολογικά έσοδα παρουσίασαν μεγάλη αύξηση 29,4% έναντι του 2015 και καθόρισαν σε σημαντικό βαθμό την πορεία των εσόδων του ΤΠ στο πρώτο δίμηνο του έτους (βλ. Πίνακα 2.11). Αυτό οφείλεται στις ιδιαίτερα αυξημένες εισπράξεις από τα δικαιώματα που λαμβάνει, άπαξ του έτους, το Δημόσιο από την Τράπεζα της Ελλάδος, που έφθασαν τα €775 εκατ., ενώ ο στόχος ήταν €450 εκατομμύρια. Το αντίστοιχο ποσό ήταν €350 εκατ. το 2015 και €480 εκατ. το 2014.

Πίνακας 2.11

Έσοδα Κρατικού Προϋπολογισμού (εκατ. €)

Κατηγορίες εσόδων	Ιανουάριος-Φεβρουάριος			% μεταβολή	
	2014	2015	2016	2015/14	2016/15
1.Καθαρά έσοδα ΚΠ (2+4)	9.463	7.790	9.622	-17,7	23,5
2. Καθαρά Έσοδα ΤΠ	7,869	7.293	8.100	-7,3	11,1
Επιστροφές φόρων	497	608	544	22,3	-10,5
3. Έσοδα ΤΠ	8.366	7.901	8.645	-5,6	9,4
Άμεσοι Φόροι	2.918	2.751	2.888	-5,7	5,0
--Φόροι στο εισόδημα	1.313	1.354	1.290	3,1	-4,7
--Φόροι στην περιουσία	553	683	766	23,5	12,2
--Άμεσοι φόροι ΠΟΕ	682	397	479	-41,8	20,7
--Λοιποί άμεσοι φόροι	369	318	353	-13,8	11,0
Έμμεσοι Φόροι	3.961	3.784	3.988	-4,5	5,4
--Φόροι συναλλαγών	2.568	2.411	2.557	-6,1	6,1
(εξ ων ΦΠΑ)	(2.508)	(2.353)	(2.500)	(- 6,2)	(6,2)
--Φόροι κατανάλωσης	1.191	1.146	1.122	-3,8	-2,1
--Έμμεσοι φόροι ΠΟΕ	149	178	258	19,5	44,9
--Λοιποί έμμεσοι φόροι	53	49	51	-7,5	4,1
Μη φορολογικά έσοδα	1.487	1.366	1.768	-8,1	29,4
--Απολήψεις από ΕΕ	7	7	8	0,0	14,3
--Μη τακτικά έσοδα	554	420	450	-24,2	7,1
(εξ ων: ANFA's και SMP's)	(338)	(291)	(375)	(-13,9)	(28,9)
--Άδειες και δικαιώματα	0	0	12	--	--
--Λοιπά	926	939	1.298	1,4	-86,3
4. Έσοδα ΠΔΕ	1.594	496	1.522	-68,9	206,9

Πηγή: Δελτίο Εκτέλεσης Προϋπολογισμού Ιανουαρίου – Φεβρουαρίου 2016, ΓΛΚ, Μάρτιος 2016.

Συνολικά, τα έσοδα του διμήνου έχουν επηρεασθεί ευνοϊκά από ένα σημαντικό "αποτέλεσμα βάσης¹⁷", το οποίο θα εξαλειφθεί σταδιακά, καθώς και από υψηλές εφάπαξ εισπράξεις. Από την άλλη πλευρά, αναμένεται να ληφθούν νέα σημαντικά φορολογικά μέτρα τους αμέσως επόμενους μήνες, τα οποία μάλλον θα τονώσουν, έστω πρόσκαιρα, τα έσοδα. Για όλους αυτούς τους λόγους δεν είναι δυνατόν προς το παρόν να γίνουν αξιόπιστες προβλέψεις για την πορεία των εσόδων στο υπόλοιπο του έτους.

Δαπάνες Τακτικού Προϋπολογισμού

Στο πρώτο δίμηνο του έτους οι δαπάνες του ΤΠ αυξήθηκαν κατά 2,5% έναντι του 2015 και διαμορφώθηκαν σε €7.941 εκατ. Όμως σε σχέση με το στόχο του διμήνου οι δαπάνες συγκρατήθηκαν κατά €960 εκατ., με τη συγκράτηση να εντοπίζεται αποκλειστικά στις πρωτογενείς δαπάνες¹⁸, οι οποίες είναι μειωμένες τόσο έναντι του 2015 (-1,4%), όσο και έναντι του στόχου (βλ. Πίνακα 2.12). Αντιθέτως, οι πληρωμές τόκων αυξήθηκαν στο δίμηνο κατά 19,9%

Από τις πρωτογενείς δαπάνες σημαντική άνοδο έναντι του 2015 παρουσίασαν οι

¹⁷ Τα έσοδα του πρώτου διμήνου του 2015 ήταν συγκριτικά μειωμένα για πολλούς λόγους, όπως π.χ. η προεκλογική περίοδος, η αναμονή για ευνοϊκότερη ρύθμιση 100 δόσεων κλπ.

¹⁸ Οι πρωτογενείς δαπάνες στον Πίνακα 6 περιλαμβάνουν και εξοπλιστικές δαπάνες, επιδότηση νοσοκομείων, καταπτώσεις εγγυήσεων καθώς και προμήθειες EFSF.

αποδιδόμενοι πόροι (42,0%), οι πληρωμές για επιχορηγήσεις νοσοκομείων¹⁹ (262,8%) και οι δαπάνες για κοινωνική προστασία (βλ. Πίνακα 2.12). Επίσης, αύξηση παρουσίασαν και οι δαπάνες για το ΕΚΑΣ (2015: €115 εκατ., 2016 : €150 εκατ.). Αντίθετα, μείωση 1,4% καταγράφηκε στις δαπάνες για αποδοχές και συντάξεις, για επιχορηγήσεις ασφαλισ-

τικών ταμείων (-4,7%) καθώς και στις "αντικριζόμενες δαπάνες" (βλ. Πίνακα 2.12). Επισημαίνεται όμως ότι οι οφειλές του Δημοσίου προς τους προμηθευτές του αυξήθηκαν στο δίμηνο Ιανουαρίου – Φεβρουαρίου φέτος κατά €716 εκατομμύρια, τα οποία αντιστοιχούν στο 75% της συγκράτησης των δαπανών στην ίδια περίοδο.

Πίνακας 2.12

Δαπάνες Κρατικού Προϋπολογισμού, (εκατ. €)

Κατηγορία δαπάνης	Ιανουάριος-Φεβρουάριος			% μεταβολή	
	2014	2015	2016	2015/14	2016/15
1. Δαπάνες Κρατικού Προϋπολογισμού	8.976	7.984	8.301	-11,1	4,0
2. Δαπάνες Τακτικού Προϋπολογισμού	8.369	7.746	7.941	-7,4	2,5
Τόκοι	1.576	1.432	1.717	-9,1	19,9
Πρωτογενείς δαπάνες	6.793	6.313	6.224	-7,1	-1,4
--Αποδοχές & συντάξεις	2.953	3.103	2.986	5,1	-3,8
Μισθοί	1.917	1.984	1.902	3,5	-4,1
Λοιπές παροχές	32	34	33	6,3	-2,9
Συντάξεις	1.004	1.085	1.051	8,1	-3,1
--Κοινωνικές δαπάνες	1.833	1.946	1.913	6,2	-1,7
Επιχορηγήσεις ασφ. ταμείων	1.674	1.824	1.737	9,0	-4,7
Κοινωνική προστασία	61	46	99	-24,6	115,2
Επιχορηγήσεις ΟΑΕΔ	95	75	75	-21,1	0,0
Λοιπές	3	1	2	-66,7	100,0
-Λειτουργικές & λοιπές	1.419	890	794	-37,3	-10,8
Επιχορηγήσεις	176	127	113	-27,8	-11,0
Καταναλωτικές	32	79	51	146,9	-35,4
Αντικριζόμενες	536	634	464	18,3	-26,8
Λοιπές*	675	50	166	-92,6	232,0
--Αποδιδόμενοι πόροι	588	374	531	-36,4	42,0
3. Δαπάνες ΠΔΕ	606	238	360	-60,7	51,3

Πηγή: Δελτίο Εκτέλεσης ΚΠ Ιανουαρίου -Φεβρουαρίου 2016, ΓΛΚ, Μάρτιος 2015.

*Περιλαμβάνουν κάλυψη ελλειμμάτων και εξόφληση χρεών νοσοκομείων, εξοπλιστικές δαπάνες, προμήθειες ΕFSF και πληρωμές εγγυήσεων.

¹⁹ Στον Πίνακα 2.9 οι δαπάνες αυτές περιλαμβάνονται στην κατηγορία "λοιπές" των "Λειτουργικών δαπανών".

Δεδομένου ότι (α) το 2015 υπήρξε μεγάλη συγκράτηση δαπανών τα τρία πρώτα τρίμηνα, αλλά στο τέλος του έτους αυτές διαμορφώθηκαν κοντά στα προϋπολογισθέντα επίπεδα, (β) οι διαπραγματεύσεις με τους επίσημους δανειστές είναι σε εξέλιξη, και (γ) η δημοσιονομική πολιτική δεν έχει (προς το παρόν) διευκρινισθεί πλήρως, δεν είναι δυνατόν να διατυπωθούν αξιόπιστες προβλέψεις για την πορεία των δαπανών σε όλο το έτος.

Προϋπολογισμός Δημόσιων Επενδύσεων

Η εμφάνιση μεγάλου πλεονάσματος στον ΚΠ οφείλεται σε σημαντικό βαθμό στις αυξημένες απολήψεις του ΠΔΕ από τα Ταμεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Συγκεκριμένα, τα έσοδα του ΠΔΕ στο δίμηνο αυξήθηκαν κατά 206,9% έναντι του 2015 και έφθασαν τα €1.522 εκατ. (εκ των οποίων μόνο €28 εκατ. προέρχονται από εγχώριους πόρους). Σε ετήσια βάση, όμως,

τα έσοδα του ΠΔΕ αναμένεται να μειωθούν κατά 8,5% έναντι του 2015 (βλ. Πίνακες 2.10 και 2.11).

Αύξηση 51,3 % παρουσίασαν και οι πληρωμές για επενδύσεις και έφθασαν τα €360 εκατ. Αυτή η σημαντική ποσοστιαία άνοδος αντανακλά ουσιαστικά τις πολύ χαμηλές δαπάνες του 2015 (έως τον Αύγουστο) και όχι κάποια σημαντική άνοδο των επενδύσεων. Όπως προκύπτει από τα στοιχεία του Πίνακα 2.12, οι πληρωμές για επενδύσεις το πρώτο δίμηνο του 2014 ήταν €606 εκατομμύρια.

Τους επόμενους μήνες, το ικανοποιητικό ισοζύγιο του ΠΔΕ στο δίμηνο (πλεόνασμα €1.162 εκατ.) θα ανατραπεί πλήρως καθώς, εάν ο προϋπολογισμός εκτελεσθεί χωρίς αποκλίσεις, σε ετήσια βάση ο ΠΔΕ θα παρουσιάσει έλλειμμα ύψους €2.330 εκατομμυρίων.

3. ΕΠΙΔΟΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

3.1 Μακροοικονομικές Εξελίξεις

Η υποχώρηση του ΑΕΠ της ελληνικής οικονομίας εξασθένησε στο τελευταίο τρίμηνο του περασμένου έτους, στο 0,8%, κατόπιν πτώσης 1,7% στο αμέσως προηγούμενο τρίμηνο, ενώ στο καταληκτικό τρίμηνο του 2014 σημειώθηκε άνοδος του, κατά 0,9%.²⁰ Ακολούθως, στο σύνολο του 2015, η ύφεση επανέκαμψε στην ελληνική οικονομία μετά την ήπια ανάπτυξη του 2014, ωστόσο η έντασή της ήταν μικρή (-0,3%, έναντι ανάπτυξης κατά 0,7% πρόπερσι).

Αναμφίβολα, η σύναψη της συμφωνίας για ένα νέο χρηματοδοτικό πρόγραμμα από τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Στήριξης στα μέσα του Αυγούστου και η κάμψη (αλλά όχι λήξη) της πολιτικής αβεβαιότητας από τις δεύτερες βουλευτικές εκλογές εντός του 2015, μετά την ολοκλήρωσή τους, άμβλυναν προς το τέλος του τρίτου τριμήνου του προηγούμενου έτους τις ιδιαίτερα δυσμενείς συνθήκες και προσδοκίες που είχαν διαμορφωθεί στην αρχή του, λόγω της διακοπής των διαπραγματεύσεων με τους επίσημους δανειστές, της διεξαγωγής δημοψηφίσματος, καθώς και της τραπεζικής αργίας και των περιορισμών στην κίνηση κεφαλαίων. Επιπλέον, η υλοποίηση στην αρχή του τέταρτου περυσινού τριμήνου ορισμένων εκ των προαπαιτούμενων μέτρων και δράσεων για την πρώτη

αξιολόγηση της υλοποίησης του νέου μνημονίου (πχ. νόμος 4337/2016, σύμβαση παραχώρησης της διοργάνωσης - διεξαγωγής ιπποδρομιακού στοιχήματος, σύμβαση παραχώρησης 14 περιφερειακών αεροδρομίων) ενίσχυσε τις προσδοκίες για την υλοποίησή του χωρίς σημαντικές καθυστερήσεις και αποκλίσεις. Η άμεση κάλυψη των πολύ χαμηλότερων από ότι είχε εκτιμηθεί στην απόφαση της Συνόδου Κορυφής της Ευρωζώνης της 12^{ης} Ιουλίου 2015 κεφαλαιακών αναγκών των μεγαλύτερων ελληνικών τραπεζών, όπως αυτές προέκυψαν από το stress test της ΕΚΤ, έκαμψε την έντονη ανησυχία για την ευστάθεια του εγχώριου τραπεζικού συστήματος. Υπό την επίδραση αυτών των γεγονότων, η στάση αναμονής κατά τους καλοκαιρινούς μήνες της συντριπτικής πλειονότητας των οικονομικών μονάδων της χώρας έναντι των πολιτικοοικονομικών εξελίξεων, εγκαταλείφθηκε σταδιακά, τουλάχιστον από ένα τμήμα της, επιδιώκοντας την επιστροφή του τρόπου ζωής και των δραστηριοτήτων του τουλάχιστον στα προ του περασμένου Ιουλίου επίπεδα. Οι διαθρωπτικές αλλαγές των προηγούμενων ετών στην αγορά εργασίας απέτρεψαν έντονες μεταβολές στην αγορά εργασίας, τόσο στους καλοκαιρινούς μήνες, λόγω των πρωτοφανών πολιτικοοικονομικών εξελίξεων, όσο και το φθινόπωρο.

Οι άμεσες επιδράσεις της επανεκκίνησης της χρηματοδότησης του ελληνικού

²⁰ Όλες οι μεταβολές των στοιχείων στην τρέχουσα υπό-ενότητα είναι σε σχέση με την αντίστοιχη περίοδο ένα έτος νωρίτερα. Τα στοιχεία Εθνικών Λογαριασμών

αφορούν σε εποχικά διορθωμένα στοιχεία, σε τιμές έτους 2010.

κράτους στο ΑΕΠ αποτυπώθηκαν κυρίως στην άνοδο της δημόσιας κατανάλωσης. Η αποκλιμάκωση της υψηλής ανησυχίας αντικατοπτρίστηκε κυρίως στην αύξηση του σχηματισμού πάγιου κεφαλαίου, αν και ο εκτεταμένος περιορισμός των αποθεμάτων μείωσε το σύνολο των επενδύσεων. Από την άλλη πλευρά, οι περιορισμοί στην κίνηση κεφαλαίων συνέχισαν να επηρεάζουν τις διεθνείς συναλλαγές στο τελευταίο περυσινό τρίμηνο, αφού άλλωστε δεν έγινε περαιτέρω άρση τους σε αυτό το χρονικό διάστημα.

Αναλυτικά ως προς τις τάσεις στις επιμέρους συνιστώσες του ΑΕΠ κατά το 2015, η **εγχώρια κατανάλωση ήταν οριακά υψηλότερη από ότι το 2014 (+0,2%)**, στο οποίο σταμάτησε η συνεχής από το 2009 πτώση της. Η άνοδος των καταναλωτικών εξόδων των νοικοκυριών κατά το αρχικό εξάμηνο του προηγούμενου έτους κατά 1,2%, οδήγησε στη διεύρυνση της κατανάλωσής τους κατά 0,3% στο σύνολό του και κατ' επέκταση στη μικρή διεύρυνση των εγχώριων καταναλωτικών δαπανών. Παρά τη σημαντική ώθηση στη δημόσια κατανάλωση το τελευταίο περυσινό τρίμηνο από τη χρηματοδότηση στο πλαίσιο της νέας δανειακής σύμβασης (+2,8%), αυτή παρέμεινε ουσιαστικά αμετάβλητη το 2015 (-0,1%), έναντι όμως μείωσής της κατά 2,4% το προηγούμενο έτος. Όπως έχει επισημανθεί σε προηγούμενες τριμηνιαίες εκθέσεις του IOBE, την περιοριστική επίδραση στη δημόσια κατανάλωση από τη μη χρηματοδότηση του ελληνικού κράτους επί σχεδόν ένα χρόνο (15/08/2014 - 16/07/2015),

ανάσχεσαν η μη υλοποίηση των προγραμματισμένων για πέρυσι μεταρρυθμίσεων στο δημόσιο τομέα, αλλά και η ανάκληση από τις αρχές του 2015 περίπου 7.500 απολύσεων των τελευταίων ετών (υπάλληλοι ΕΡΤ, διοικητικοί υπάλληλοι ΑΕΙ-ΤΕΙ, σχολικοί φύλακες, καθαρίστριες του Υπ.Οικ. κ.ά.).

Κατόπιν της εκτεταμένης υποχώρησης και στο καταληκτικό περυσινό τρίμηνο, αν σε μικρότερη έκταση από ότι στα δύο προηγούμενα, **οι επενδύσεις επέστρεψαν το 2015 σε πτωτική τροχιά, μετά την ανακοπή της πολυετούς υποχώρησής τους πρόπερσι. Ωστόσο, η συρρίκνωση των επενδύσεων κατά 13,2%, προήλθε αποκλειστικά από περιορισμό των αποθεμάτων (-2,02 δισεκ.),** σε αντίθεση με το 2014, όταν η δημιουργία αποθεμάτων οδήγησε στην αύξησή τους κατά 9,8%. **Ο σχηματισμός πάγιου κεφαλαίου διευρύνθηκε πέρυσι, έστω οριακά, για πρώτη φορά από το 2007,** κατά 0,9%. Το τρίτο τρίμηνο ήταν το μοναδικό στο οποίο σημειώθηκε μείωση των ακαθάριστων πάγιων επενδύσεων, με την τάση τους να ξαναγίνεται ανοδική στο αμέσως επόμενο τρίμηνο. Συνεπώς, παρά την υψηλή πολιτική αβεβαιότητα κατά την περίοδο Ιανουαρίου - Ιουλίου πέρυσι, οι επιχειρήσεις αύξησαν τις επενδύσεις τους στο πρώτο εξάμηνο, αλλά και στο σύνολο του περασμένου έτους.

Η μικρή ενίσχυση του σχηματισμού πάγιου κεφαλαίου την προηγούμενη χρονιά προήλθε από την αύξηση των επενδύσεων εξοπλισμού μεταφορών (+18,8%) και μηχανολογικού εξοπ-

λισμού (+5,2%), σε συνέχεια της μεγαλύτερης ανόδου τους το 2014, κατά 40,1% και 8,1% αντίστοιχα. Στον αντίποδα, την ευρύτερη πτώση παρουσίασαν τα αγροτικά μηχανήματα (-30,3%), κατόπιν μικρής μείωσής τους πρόπερσι (-1,0%). Όμως, καθώς το μερίδιό τους στο σύνολο των επενδύσεων είναι πολύ μικρό (0,33%), δεν επηρεάζουν την τάση τους. Στις κατασκευές κατοικιών σημειώθηκε για ακόμα ένα έτος ισχυρή υποχώρηση (-23,3%), με αποτέλεσμα το επίπεδό τους να διαμορφωθεί 94% χαμηλότερα από τη μέγιστη τιμή του το 2007. Υποχώρηση σημειώθηκε και στις λοιπές κατασκευές, σαφώς μικρότερης έκτασης από ότι στις κατασκευές κατοικιών (-5,9%) και έναντι ήπιας ανόδου τους το 2014 (+1,7%). Η μοναδική κατηγορία κεφαλαίου στην οποία δεν μεταβλήθηκε το ύψος των επενδύσεων το 2015 ήταν τα λοιπά προϊόντα.

Στο σκέλος του εξωτερικού τομέα της οικονομίας, **οι εξαγωγές υποχώρησαν πέρυσι, για πρώτη φορά από το 2011, κατά 3,7%, σε αντίθεση με τη διεύρυνσή τους κατά 7,4% το 2014, άνοδος που ήταν η μεγαλύτερη των τελευταίων εννέα ετών.** Η έντονη κάμψη των εξαγωγών υπηρεσιών στο δεύτερο εξάμηνο του 2015, κατά περισσότερο από 22%, επέφερε την πτώση τους το περασμένο έτος (-11,2%), αλλά και τη συρρίκνωση του συνόλου των εξαγωγών, αφού οι εξαγωγές αγαθών ανέρχονταν, έστω με μικρό ρυθμό, καθ' όλη την χρονιά (+3,2%). Όπως προκύπτει από τα στοιχεία για το ισοζύγιο πληρωμών της ΤτΕ, η επιβολή περιορισμών στην κίνηση κεφαλαίων και η γενικότερη υψηλή

επιφυλακτικότητα για τις προοπτικές της ελληνικής οικονομίας στο δεύτερο μισό της προηγούμενης χρονιάς, επηρέασαν αρνητικά κυρίως την παροχή διεθνών μεταφορικών υπηρεσιών και δευτερευόντως τις διεθνείς μεταφορές. Τη μείωση των εξαγωγών υπηρεσιών όξυνε η επίδραση του αποτελέσματος βάσης, από το σχετικά υψηλό επίπεδό τους ένα χρόνο πριν.

Παρά την εξασθένησή της στο τελευταίο τρίμηνο του 2015, η επίπτωση των περιορισμών στην κίνηση κεφαλαίων στις εισαγωγές οδήγησε σε συρρίκνωσή τους πέρυσι, καθώς στο αρχικό εξάμηνό του αυτές αυξάνονταν. **Το σύνολο των εισαγωγών αγαθών και υπηρεσιών διαμορφώθηκε πέρυσι 6,9% χαμηλότερα από ότι το 2014, στο οποίο σημείωσαν άνοδο για πρώτη φορά μετά από πέντε χρόνια, κατά 7,8%.** Η κάμψη των εισαγωγών υπηρεσιών ήταν εντονότερη από εκείνη των εισαγωγών αγαθών (-11,4% έναντι -5,9%), ενώ η αύξησή τους πρόπερσι ήταν ηπιότερη αυτής των προϊόντων (+5,1%, έναντι +8,4%). Όπως επισημάνθηκε σε προηγούμενες τριμηνιαίες εκθέσεις του IOBE, ο εκτεταμένος περιορισμός των αποθεμάτων, ο οποίος συνεχίστηκε στο τελευταίο τρίμηνο του 2015, όξυνε την υποχώρηση των εισαγωγών, καθώς τόσο η οριακή υποχώρηση της καταναλωτικής ζήτησης στο δεύτερο περυσινό εξάμηνο, όσο και η ήπια μείωση των επενδύσεων πάγιου κεφαλαίου στο ίδιο χρονικό διάστημα, επαρκούσαν για να συντηρήσουν τις εισαγωγικές ροές σε υψηλότερο επίπεδο. **Η μεγαλύτερη πτώση των εισαγωγών σε σύγκριση με τις εξαγωγές είχε θετικό αντίκτυπο στο**

ισοζύγιο του εξωτερικού τομέα σε ενθνικολογιστικούς όρους. Το έλλειμμα του περιορίστηκε κατά 41,2%, στα €2,9 δισεκ. (1,6% του ΑΕΠ), έναντι ελλείμματος €4,9 δισεκ. (2,7%) το 2014.

Βάσει της προσέγγισης του ΑΕΠ από την πλευρά της παραγωγής, η ακαθάριστη προστιθέμενη αξία της αυξήθηκε την προηγούμενη χρονιά για δεύτερο συνεχόμενο έτος, κατά 0,3%, όσο και το 2014 (0,4%). Δεδομένης της νέας διεύρυνσης της προστιθέμενης αξίας παραγωγής το 2015, η ύφεση σε σχέση με πρόπερσι προήλθε από τη μείωση των φόρων επί των προϊόντων (-€691 εκατ.), οι οποίοι σύμφωνα με την προσέγγιση των Εθνικών Λογαριασμών αποτελούν τμήμα της αξίας παραγωγής το οποίο καταβάλλεται στο κράτος. Η ανάκαμψη της παραγωγής οφείλεται στο υψηλότερο προϊόν σε τέσσερις από τους δέκα βασικούς τομείς. **Συγκεκριμένα, όπως καθ' όλη τη διάρκεια του προηγούμενου έτους, οι Επαγγελματικές - επιστημονικές - τεχνικές - διοικητικές δραστηριότητες παρουσίασαν τη μεγαλύτερη άνοδο (+6,8%), έναντι ήπιων απωλειών ένα χρόνο νωρίτερα (-1,6%).** Ακολούθησαν, με σαφώς μικρότερη αύξηση προϊόντος, το Χονδρικό-λιανικό εμπόριο, Επισκευές οχημάτων-μοτοσικλετών και Υπηρεσίες παροχής καταλύματος – εστίασης (+1,7%) και η Δημόσια Διοίκηση-άμυνα-υποχρεωτική ασφάλιση-εκπαίδευση (+0,9%), κατόπιν πολύ ισχυρότερης αύξησης (+7,4%) και μικρής υποχώρησης (-0,4%) αντίστοιχα το 2014. Οριακή παρέμεινε από την αρχή του 2015 η αύξηση στη Διαχείριση Ακίνητης

Περιουσίας (+0,2%), ενώ ένα χρόνο πριν ήταν της τάξης του 1,6%.

Από την άλλη πλευρά, επόμενο της μεγάλης έκτασης υποχώρησης και στα δύο βασικά σκέλη των επενδύσεων σε κατασκευές το 2015, αποτέλεσε η έντονη κάμψη της δραστηριότητας στον Κατασκευαστικό τομέα (-12,0%), η οποία ένα χρόνο νωρίτερα δεν είχε ξεπεράσει το 4,3%. Αρκετά ηπιότερη πτώση, ελαφρώς μικρότερη από ότι το 2014, σημειώθηκε στον τομέα Ενημέρωσης-Επικοινωνίας (-4,2% έναντι -3,1%). Έπονται σε υποχώρηση προϊόντος, με ίδια έκταση (στην περιοχή του 1,7%) οι Τέχνες-ψυχαγωγία-διασκέδαση, οι Χρηματοπιστωτικές - ασφαλιστικές δραστηριότητες και η Γεωργία-δασοκομία-αλιεία, (-1,6%), οι οποίες παρουσίασαν πρόπερσι πολύ διαφορετικές τάσεις (+1,1%, -4,3% και +10,0% αντίστοιχα). Στη Βιομηχανία σημειώθηκε η μικρότερη κάμψη, η οποία ουσιαστικά αποτελεί σταθεροποίηση παραγωγής (-0,2%), κατόπιν όμως των μεγαλύτερων απωλειών μεταξύ όλων των βασικών τομέων πρόπερσι (-0,2%).

Σωρευτικά από το 2008, έως και το 2015, οι τομείς Γεωργίας – Δασοκομίας – Αλιείας και Διαχείρισης Ακίνητης Περιουσίας, είναι οι μοναδικοί στους οποίους σημειώθηκε αύξηση παραγωγής, σχεδόν ίδιας έκτασης (+26,2% και +24,0% αντίστοιχα). Ο Κατασκευαστικός τομέας παρουσίασε τη μεγαλύτερη συρρίκνωση προϊόντος (-70,7%), ενώ έπονται, με παραπλήσια μεταξύ τους κάμψη, ωστόσο αρκετά υψηλότερη της ύφεσης στο σύνολο της ελληνικής οικονομίας, οι τομείς Ενημέρωσης –

Επικοινωνίας (-44,8%), Επαγγελματικών - επιστημονικών - τεχνικών - διοικητικών δραστηριοτήτων (-41,0%) και Βιομηχανίας (-40,4%). Συνολικά σε αυτή την περίοδο φαίνεται να συμβαδίζουν με το ΑΕΠ το Χονδρικό-λιανικό εμπόριο, Επισκευές οχημάτων-μοτοσικλετών και Υπηρεσίες παροχής καταλύματος - εστίασης, οι Τέχνες-ψυχαγωγία-διασκέδαση (-28,4% σε αμφότερος τους τομείς) και οι Χρηματοπιστωτικές-ασφαλιστικές δραστηριότητες (-26,0%). **Μεταξύ των τομέων με υποχώρηση της δραστηριότητάς τους τα τελευταία χρόνια, εκείνος με τη μικρότερη πτώση είναι αυτός της Δημόσιας Διοίκησης - άμυνας - υποχρεωτικής ασφάλισης-εκπαίδευσης (-18,4%).**

Η σταδιακή ολοκλήρωση των ευνοϊκών για την απασχόληση εποχικών επιδράσεων της καλοκαιρινής περιόδου, σε συνδυασμό με τις επιπτώσεις στην αγορά εργασίας των περιορισμών στην κίνηση κεφαλαίων και της επιδείνωσης των επιχειρηματικών προσδοκιών από τα μέτρα για τη νέα δανειακή σύμβαση (ιδίως από την αύξηση του ΦΠΑ), επέφεραν ανάκαμψη της ανεργίας στο τέταρτο περυσινό τρίμηνο, για πρώτη φορά μετά από τρία διαδοχικά τρίμηνα. Ωστόσο, η άνοδος της από το 24,0% στο γ' τρίμηνο του 2015 στο 24,4% το αμέσως επόμενο θεωρείται ήπια, αφού άλλωστε αυτό το επίπεδο ήταν 1,7 ποσοστιαίες μονάδες χαμηλότερο σε σύγκριση με το ίδιο τρίμηνο του 2014. Αυτή η μικρή άνοδος μάλλον αντανακλά τον εξομαλυντικό τρόπο με τον οποίο επιδρούν στις εξελίξεις στην αγορά εργασίας οι διαρθρωτικές αλλαγές που πραγματοποιήθηκαν σε αυτή τα τελευταία

χρόνια. Η περιορισμένη αύξηση της ανεργίας στο καταληκτικό τρίμηνο του 2015 διαμόρφωσε το μέσο επίπεδο της για το προηγούμενο έτος στο 24,9%, 1,6 ποσοστιαία μονάδα χαμηλότερα από ότι πρόπερσι.

Η συνέχιση της εξασθένησης της ανεργίας στο τέταρτο περυσινό τρίμηνο έναντι του αντίστοιχου τριμήνου του 2014 προήλθε, όπως στα προηγούμενα τρίμηνα, από τη διεύρυνση της απασχόλησης σε σχέση με πρόπερσι στο Χονδρικό-λιανικό εμπόριο-επισκευές οχημάτων/μοτοσικλετών (+41,0 χιλ. ή +6,5%), στον Τουρισμό (+26,2 χιλ. ή +8,7%), αλλά και σε έναν κλάδο στον οποίο η απασχόληση δεν είχε ανέλθει σημαντικά επί σειρά ετών, τη Δημόσια διοίκηση-άμυνα-υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση (+33,9 χιλ. ή +11,4%). Η μεγάλη ενίσχυση της απασχόλησης στον τελευταίο κλάδο υπερβαίνει κατά πολύ τις 7.500 ανακλήσεις απολύσεων στο δημόσιο τομέα πέρυσι και μάλλον σχετίζεται με προσωρινή απασχόληση, όπως αυτή στο πλαίσιο του προγράμματος κοινωφελούς εργασίας σε δήμους της χώρας, το οποίο υλοποιήθηκε πλήρως στη διάρκεια κυρίως του τελευταίου τριμήνου του 2015, με 31,2 χιλιάδες ωφελούμενους. Μεταξύ των λίγων (5) κλάδων με μείωση του αριθμού απασχολούμενων, η μεγαλύτερη πτώση σημειώθηκε στη Γεωργία - Δασοκομία - Αλιεία (-27,6 χιλ. ή -6,6%) και στις Κατασκευές (-8,6 χιλ. ή -5,7%). Σε αυτούς τους κλάδους απωλέσθηκα το 82,8% των θέσεων εργασίας που χάθηκαν από το τελευταίο τρίμηνο του 2014.

Η εξασθένηση της υποχώρησης της καταναλωτικής ζήτησης των νοικοκυριών

στο περασμένο τρίμηνο Οκτωβρίου – Δεκεμβρίου, οι επενέργειες της αύξησης του ΦΠΑ, οι οποίες ολοκληρώθηκαν με την εφαρμογή της στα έξι μεγάλα νησιά από τον Οκτώβριο και το τονωτικό για τις τιμές αποτέλεσμα βάσης από το σχετικά χαμηλό επίπεδο του Γενικού Δείκτη Τιμών Καταναλωτή στο τελευταίο τρίμηνο 2014, **περιόρισαν τον αποπληθωρισμό στο ίδιο τρίμηνο του 2015 κάτω από το 1,0% (0,6%), για πρώτη φορά εντός του προηγούμενου έτους. Το συγκεκριμένο επίπεδο του ήταν πολύ χαμηλότερο εκείνου στην αντίστοιχη περίοδο πρόπερσι (1,8%), ενώ διαμόρφωσε την υποχώρηση του Γενικού Δείκτη Τιμών Καταναλωτή στο σύνολο της προηγούμενης χρονιάς στο 1,7%**, πτώση η οποία ήταν μεγαλύτερη από ότι το 2014 (-1,3%) και η εντονότερη τουλάχιστον τα τελευταία 56 χρόνια. Οι κατηγορίες αγαθών / υπηρεσιών «Διατροφή – Μη Αλκοολούχα Ποτά», «Καπνός – Αλκοολούχα Ποτά» και «Ξενοδοχεία – Καφέ – Εστιατόρια», στις οποίες πραγματοποιήθηκαν κατά κύριο λόγο μεταβολές στο ΦΠΑ, ήταν εκείνες στις οποίες σημειώθηκε η υψηλότερη αύξηση τιμών στο καταληκτικό τρίμηνο του 2015 (μεταξύ 1,7% και 3,0%), αναδεικνύοντας την ανασχετική επίδραση του ΦΠΑ στον αποπληθωρισμό.

Ανακεφαλαιώνοντας, οι ανοδικές τάσεις σε συγκεκριμένες συνιστώσες του ΑΕΠ στο τελευταίο περυσινό τρίμηνο, στη δημόσια κατανάλωση και τον ακαθάριστο σχηματισμό πάγιου κεφαλαίου, αναδεικνύουν τις θετικές επιδράσεις στο οικονομικό περιβάλλον και στη χρηματοδότηση – ροή κεφαλαίων στην

ελληνική οικονομία από τη σύναψη μιας νέας δανειακής σύμβασης με τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Στήριξης στο μέσο του τρίτου τριμήνου, καθώς και από τη μικρή χαλάρωση των περιορισμών στην κίνηση κεφαλαίων κατόπιν και στη διάρκεια του επόμενου τριμήνου, αλλά και τη γρήγορη εκτίμηση - κάλυψη των κεφαλαιακών αναγκών των τραπεζών στην Ελλάδα. Από την άλλη πλευρά, η σταδιακή άρση των capital controls είχε ως αποτέλεσμα την ταχύτερη αποκλιμάκωση της κάμψης στις εισαγωγές, όπως είχε προβλεφθεί στην προηγούμενη έκθεση του IOBE για την ελληνική οικονομία, μετριάζοντας έτσι τη θετική επίδραση του εξωτερικού τομέα στο ΑΕΠ. Επιπλέον, η πλήρης εφαρμογή των προαπαιτούμενων για τη νέα συμφωνία δημοσιονομικών μέτρων στο τέταρτο τρίμηνο του 2015, έπληξε τόσο το διαθέσιμο εισόδημα (περικοπές συντάξεων), όσο και την αγοραστική δύναμη (αύξηση ΦΠΑ), διευρύνοντας ελαφρώς την πτώση της κατανάλωσης των νοικοκυριών. Η περαιτέρω χαλάρωση των capital controls και η λήψη νέων δημοσιονομικών μέτρων, προοιωνίζονται συνέχιση και ενίσχυση των τάσεων οι οποίες εκδηλώθηκαν στο ισοζύγιο του εξωτερικού τομέα και την ιδιωτική κατανάλωση κατά το καταληκτικό τρίμηνο του 2015, τουλάχιστον στο πρώτο εξάμηνο του τρέχοντος έτους. Δεδομένων των περιορισμών στα δημόσια οικονομικά από την επιστροφή σε καθ'όλο το έτος εφαρμογή ενός προγράμματος φέτος, η δυναμική των επενδύσεων θα είναι ο καθοριστικός παράγοντας της τάσης του ΑΕΠ το 2016, όπως θα αναδειχθεί στην προσεχή ενότητα.

Πίνακας 3.1

Εξέλιξη βασικών μακροοικονομικών μεγεθών – Εθνικοί Λογαριασμοί (εποχικά διορθωμένα στοιχεία, σταθερές τιμές 2010)

Τρίμηνο	ΑΕΠ		Τελική Κατανάλωση		Επενδύσεις		Εξαγωγές		Εισαγωγές	
	εκατ. €	Ετήσιος ρυθμός μεταβολής	εκατ. €	Ετήσιος ρυθμός μεταβολής	εκατ. €	Ετήσιος ρυθμός μεταβολής	εκατ. €	Ετήσιος ρυθμός μεταβολής	εκατ. €	Ετήσιος ρυθμός μεταβολής
2000	189.917	4,1%	165.171	2,8%	43.060	12,4%	43.519	23,3%	62.972	22,6%
2001	197.894	4,2%	171.590	3,9%	44.976	4,4%	42.921	-1,4%	62.110	-1,4%
2002	205.814	4,0%	179.613	4,7%	45.975	2,2%	39.836	-7,2%	59.973	-3,4%
2003	217.778	5,8%	187.066	4,1%	54.527	18,6%	39.532	-0,8%	64.425	7,4%
2004	228.019	4,7%	193.955	3,7%	54.170	-0,7%	46.640	18,0%	67.033	4,0%
2005	229.955	0,9%	200.660	3,5%	48.413	-10,6%	48.702	4,4%	68.713	2,5%
2006	242.756	5,6%	207.985	3,7%	59.935	23,8%	51.208	5,1%	77.774	13,2%
2007	250.428	3,2%	216.953	4,3%	65.028	8,5%	56.309	10,0%	88.872	14,3%
2008	249.888	-0,2%	221.511	2,1%	59.041	-9,2%	58.339	3,6%	89.805	1,0%
2009	239.145	-4,3%	219.938	-0,7%	43.181	-26,9%	47.742	-18,2%	71.680	-20,2%
α' 2010	59.007	0,4%	54.377	-0,1%	9.654	-2,4%	12.427	-0,8%	18.397	2,7%
β' 2010	57.230	-5,3%	52.747	-4,0%	10.003	-8,1%	12.582	4,3%	17.360	-2,5%
γ' 2010	55.268	-7,9%	50.496	-9,4%	9.256	-13,2%	11.998	2,2%	16.506	-9,8%
δ' 2010	54.514	-9,1%	49.476	-9,7%	9.650	-17,8%	12.819	12,3%	16.950	-4,0%
2010	226.019	-5,5%	207.096	-5,8%	38.562	-10,7%	49.826	4,4%	69.213	-3,4%
α' 2011	52.990	-10,2%	47.825	-12,0%	9.199	-4,7%	12.442	0,1%	16.142	-12,3%
β' 2011	52.073	-9,0%	47.566	-9,8%	8.255	-17,5%	12.564	-0,1%	16.295	-6,1%
γ' 2011	51.073	-7,6%	47.212	-6,5%	7.102	-23,3%	12.604	5,0%	16.168	-2,0%
δ' 2011	49.136	-9,9%	45.490	-8,1%	5.592	-42,1%	12.638	-1,4%	14.904	-12,1%
2011	205.273	-9,2%	188.094	-9,2%	30.148	-21,8%	50.247	0,8%	63.510	-8,2%
α' 2012	48.562	-8,4%	45.232	-5,4%	5.718	-37,8%	12.706	2,1%	14.642	-9,3%
β' 2012	47.726	-8,3%	43.670	-8,2%	5.968	-27,7%	12.385	-1,4%	14.245	-12,6%
γ' 2012	47.012	-8,0%	42.762	-9,4%	5.029	-29,2%	12.645	0,3%	14.316	-11,5%
δ' 2012	46.934	-4,5%	42.285	-7,0%	6.190	10,7%	13.041	3,2%	14.340	-3,8%
2012	190.234	-7,3%	173.949	-7,5%	22.905	-24,0%	50.777	1,1%	57.543	-9,4%
α' 2013	46.078	-5,1%	41.707	-7,8%	5.977	4,5%	12.752	0,4%	14.250	-2,7%
β' 2013	46.063	-3,5%	41.797	-4,3%	5.058	-15,2%	12.964	4,7%	13.844	-2,8%
γ' 2013	46.163	-1,8%	42.235	-1,2%	5.012	-0,3%	13.164	4,1%	14.399	0,6%
δ' 2013	46.009	-2,0%	42.334	0,1%	4.377	-29,3%	12.741	-2,3%	13.375	-6,7%
2013	184.312	-3,1%	168.073	-3,4%	20.425	-10,8%	51.621	1,7%	55.869	-2,9%
α' 2014	46.276	0,4%	42.069	0,9%	4.995	-16,4%	13.408	5,1%	14.225	-0,2%
β' 2014	46.147	0,2%	41.894	0,2%	5.614	11,0%	13.575	4,7%	15.187	9,7%
γ' 2014	46.786	1,3%	42.076	-0,4%	5.816	16,0%	14.372	9,2%	15.259	6,0%
δ' 2014	46.423	0,9%	41.998	-0,8%	6.010	37,3%	14.081	10,5%	15.538	16,2%
2014*	185.632	0,7%	168.038	0,0%	22.435	9,8%	55.436	7,4%	60.208	7,8%
α' 2015	46.416	0,3%	42.181	0,3%	5.613	12,4%	13.849	3,3%	15.546	9,3%
β' 2015	46.560	0,9%	42.386	1,2%	4.613	-17,8%	13.779	1,5%	14.689	-3,3%
γ' 2015	46.000	-1,7%	41.781	-0,7%	4.091	-29,7%	12.891	-10,3%	12.240	-19,8%
δ' 2015	46.059	-0,8%	41.942	-0,1%	5.145	-14,4%	12.842	-8,8%	13.591	-12,5%
2015*	185.035	-0,3%	168.290	0,2%	19.463	-13,2%	53.360	-3,7%	56.066	-6,9%

* προσωρινά στοιχεία - Πηγή: Τριμηνιαίοι Εθνικοί Λογαριασμοί, Φεβρουάριος 2016, ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Μεσοπρόθεσμες προοπτικές

Οι διαπραγματεύσεις για την ολοκλήρωση της πρώτης αξιολόγησης υλοποίησης του νέου Μνημονίου παρέμειναν στο προσκήνιο των πολιτικοοικονομικών εξελίξεων στο πρώτο τετράμηνο του τρέχοντος έτους. Η για άλλη μια φορά παρατεταμένη διαδικασία αξιολόγησης, σε συνδυασμό με τα ιδιαίτερα σημαντικά δημοσιονομικά μέτρα και διαρθρωτικές αλλαγές για τα νοικοκυριά και τις επιχειρήσεις στα οποία επικεντρώθηκαν οι διαπραγματεύσεις (φορολογία εισοδήματος φυσικών προσώπων, φορολογία κινητής – ακίνητης περιουσίας, συνταξιοδοτικό σύστημα, εργοδοτικές εισφορές), οδήγησαν μεγάλο τμήμα των οικονομικών μονάδων σε στάση αναμονής ως προς τη λήψη οικονομικών αποφάσεων μέχρι την οριστικοποίηση των σχετικών ρυθμίσεων. Από την άλλη πλευρά, καθώς τα σχετικά μέτρα θα επιδράσουν ως επί το πλείστον περιοριστικά στο διαθέσιμο εισόδημα, όσο δεν λαμβάνονται μετριάζεται αυτή τους η επίπτωση στο τρέχον έτος και μετατίθεται στο επόμενο (carry over effect, π.χ. υψηλότερες πληρωμές φόρου εισοδήματος κατά την εκκαθάριση των φορολογικών δηλώσεων του 2016). Συνεπώς, από τη μια πλευρά η επιφυλακτικότητα έναντι των επερχόμενων αλλαγών δεν ευνοεί την οικονομική δραστηριότητα, από την άλλη η προς τα πίσω χρονική μετάθεση της πραγματοποίησής τους περιορίζει την ανασχετική επίδραση που θα έχουν φέτος σε αυτή άμεσα, καθώς το μέσο - μακροπρόθεσμο αποτέλεσμα τους θα εξαρτηθεί από τη συμβολή τους στη δημοσιονομική προσαρμογή, τη βιωσι-

μότητα του ασφαλιστικού συστήματος κ.λπ.

Ένα άλλο κρίσιμο θέμα του οποίου η διευθέτηση εκκρεμεί είναι το πλαίσιο διαχείρισης των μη εξυπηρετούμενων δανείων από τις τράπεζες. Από τις σχετικές αποφάσεις θα επηρεαστούν ο πραγματικός πλούτος των νοικοκυριών, οι διαθέσιμες εξασφαλίσεις και η ρευστότητα των επιχειρήσεων και το επίπεδο των διαθέσιμων κεφαλαίων των τραπεζικών ιδρυμάτων. Ειδικά σε ότι αφορά τα τελευταία, παρά την επιτυχή πρόσφατη ανακεφαλαιοποίησή τους, δεν σημειώνεται επιστροφή καταθέσεων από τα νοικοκυριά και τις (μη χρηματοπιστωτικές) επιχειρήσεις. Από τα πλέον πρόσφατα στοιχεία της ΤτΕ, για τον Φεβρουάριο του τρέχοντος έτους, προκύπτει ότι το σύνολο των καταθέσεων τους ήταν μόλις €854 εκατ. υψηλότερο από ότι τον περασμένο Ιούλιο, ενώ υπολειπόταν κατά €18,8 δισεκ. εκείνου τον ίδιο μήνα πέρυσι. Η μικρή άνοδος σε σχέση με το περυσινό καλοκαίρι οφείλεται αποκλειστικά στην αύξηση των αποταμιεύσεων των επιχειρήσεων κατά €2,07 δισεκ., καθώς τα νοικοκυριά έχουν έκτοτε μειώσει τις καταθέσεις τους κατά €1,3 δισεκ. Φαίνεται από αυτά τα στοιχεία ότι τα νοικοκυριά παραμένουν ιδιαίτερα επιφυλακτικά ως προς την ευρωστία του τραπεζικού συστήματος παρά την ανακεφαλαιοποίησή του. Επιπλέον, παρότι οι επιχειρήσεις έχουν αυξήσει τις καταθέσεις τους, αυτές δεν έχουν παρουσιάσει μια συνεχή ανοδική τάση και κυμαίνονται μεταξύ €14,5 - €14,8 δισεκ. από τον προηγούμενο Σεπτέμβριο. Ανεξαρτήτως των αιτίων των αποτα-

μειωτικών αποφάσεων του ιδιωτικού τομέα, το χαμηλό επίπεδο καταθέσεων δεν ευνοεί μια περαιτέρω σημαντική άρση των περιορισμών στην κίνηση κεφαλαίων στο προσεχές χρονικό διάστημα, επενεργώντας έτσι ανασχετικά κυρίως στις διεθνείς συναλλαγές της ελληνικής οικονομίας.

Η περιορισμένη ρευστότητα του τραπεζών, αλλά και η προσεκτική πιστωτική πολιτική που ακολουθούν, καθώς και η επιφυλακτικότητα των επιχειρήσεων ενόψει των εξελίξεων στις διαπραγματεύσεις, αντανακλώνται στη ροή χρηματοδότησης προς τον ιδιωτικό τομέα. Στο πρώτο δίμηνο φέτος ο ρυθμός πιστωτικής συρρίκνωσης αυξήθηκε σε σχέση με το δεύτερο εξάμηνο της προηγούμενης χρονιάς, στο 4,9%, από 3,6%. Η μείωση των δανείων ήταν εντονότερη προς τις (μη χρηματοπιστωτικές) επιχειρήσεις (-7,7% έναντι -6,1%), ενώ προς τους ιδιώτες και τα ιδιωτικά μη – κερδοσκοπικά ιδρύματα, προς τους οποίους οι πιστώσεις περιορίστηκαν πέρυσι σε μικρότερο βαθμό από ότι προς τις επιχειρήσεις, η διεύρυνση της περικοπής ήταν σαφώς ηπιότερη (-3,5% έναντι -3,1%). Η πολύ χαμηλή σύναψη δανείων από τις επιχειρήσεις στους πρώτους μήνες του 2016 αναμένεται να αποτυπωθεί ανάλογα στην επενδυτική τους δραστηριότητα κατά το τρέχον εξάμηνο.

Σε ότι αφορά πτυχές του νέου Μνημονίου για την επιχειρηματικότητα και το επενδυτικό περιβάλλον, στην υλοποίηση διαρθρωτικών αλλαγών, όπως οι συστάσεις των εργαλειοθηκών I και II του ΟΟΣΑ (π.χ. για τα τρόφιμα, τα φαρμακευτικά προϊόντα, τα προϊόντα πετρελαίου, τα

τουριστικά καταλύματα, το περιβάλλον), τα νομικά προστατευόμενα επαγγέλματα, οι μεταρρυθμίσεις στην αγορά ενέργειας και για τις εταιρείες ύδρευσης, δεν έχει σημειωθεί κάποια εξέλιξη, παρότι προβλεπόταν στη συμφωνία του προηγούμενου Αυγούστου η πραγματοποίηση συγκεκριμένων ενεργειών και η ψήφιση νομοθετημάτων, εντός του 2015 και στις αρχές του 2016. Η νέα καθυστέρηση προώθησης των μεταρρυθμίσεων, χωρίς να έχει διαμορφωθεί κάποιο χρονοδιάγραμμα υλοποίησής τους, αποτελεί πρόσθετο ανασχετικό παράγοντα στη δημιουργία επιχειρήσεων και τις επενδύσεις το τρέχον έτος.

Επιπλέον, ως προς το πρόγραμμα παραχωρήσεων – ιδιωτικοποιήσεων, εκτός της ολοκλήρωσης της παραχώρησης των περιφερειακών αεροδρομίων και της πώλησης του ΟΛΠ, που είχαν δρομολογηθεί στα προηγούμενα χρόνια, δεν έχει σημειωθεί πρόοδος στους υπόλοιπους εν εξελίξει από το παρελθόν διαγωνισμούς, καθώς και σε όσους έχουν προγραμματιστεί για φέτος, παρότι έχει παρέλθει σχεδόν το 1/3 του 2016. Αυτό το γεγονός εξασθενεί τις δυνατότητες σημαντικής αναθέρμανσης της επενδυτικής δραστηριότητας τουλάχιστον στο τρέχον έτος μέσω των ενεργειών σε αυτό το πεδίο διαρθρωτικών αλλαγών. Όμως, σχετικά με τα έσοδα του προγράμματος, επειδή οι εισπράξεις από τα περιφερειακά αεροδρόμια και τον ΟΛΠ για το τρέχον έτος φθάνουν τα €1,60 δισεκ., καλύπτουν το μεγαλύτερο μέρος του στόχου ο οποίος είχε τεθεί στον Προϋπολογισμό του 2016 (€1,993 δισεκ.), ο οποίος αναμένεται ότι

θα επιτευχθεί. Συνεπώς, οι παραχωρήσεις – ιδιωτικοποιήσεις θα έχουν την προσδοκώμενη συμβολή στα έσοδα του κράτους.

Πρόσθετος παράγοντας ο οποίος επηρεάζει το οικονομικό περιβάλλον είναι οι προσφυγικές – μεταναστευτικές εισροές μετά το κλείσιμο του βαλκανικού περάσματος στην Βόρεια Ευρώπη. Μια οικονομική αξιολόγηση των επιδράσεων τους είναι δύσκολο να γίνει προς το παρόν, καθώς παρουσιάζουν μεγάλες διακυμάνσεις μετά το κλείσιμο των βόρειων συνόρων της Ελλάδας, ενώ εμφανίζονται ασάφειες και προβλήματα στον τρόπο διαχείρισής τους στην πράξη, σε συνεργασία με άλλες χώρες, το NATO κ.λπ. Η αβεβαιότητα ως προς την τάση των εισροών στο μέλλον και τη δυνατότητα καλού - αποδοτικού συντονισμού, εντός του κρατικού μηχανισμού και με άλλες χώρες, για την εξέταση των αιτημάτων των εισερχόμενων στη χώρα, τη διεκπεραίωση των γραφειοκρατικών διαδικασιών που τους αφορούν, την επαναπροώθησή τους στις χώρες από τις οποίες προήλθαν κ.ά., έχει κλιμακώσει την ανησυχία εγχωρίως για τις επιδράσεις του προσφυγικού - μεταναστευτικού ρεύματος. Συνεπώς, απαιτείται να σημειωθεί αισθητή πρόοδος και σε αυτό το ζήτημα, προκειμένου να καμφθεί η σχετική αβεβαιότητα και να βελτιωθούν οι προσδοκίες.

Βεβαίως, οι συνθήκες ρευστότητας, η επενδυτική ροπή και ευρύτερα το οικονομικό περιβάλλον, ενδέχεται να

μεταβληθούν αρκετά μετά την επερχόμενη ολοκλήρωση της πρώτης αξιολόγησης και των διαπραγματεύσεων για τη διευθέτηση του δημόσιου χρέους οι οποίες θα ακολουθήσουν. Κατόπιν αυτών των γεγονότων, θα πρέπει να θεωρείται βέβαιη η επαναποδοχή των ελληνικών ομολόγων ως εγγυήσεων από την ΕΚΤ (επαναφορά του waiver), με κόστος δανεισμού πολύ χαμηλότερο του ELA. Επιπρόσθετα, είναι πιθανή η πρόσβαση μετά από ορισμένο χρονικό διάστημα των τραπεζικών ιδρυμάτων στο πρόγραμμα Ποσοτικής Χαλάρωσης (Q-E) της ΕΚΤ, το οποίο ενισχύθηκε με την πρόσφατη απόφασή της, για διεύρυνση του μηνιαίου ορίου αγοράς ομολόγων κατά 33,3%, στα €80 δισεκ. Επιπλέον, η ΕΚΤ θα εισαγάγει από τον προσεχή Ιούνιο τέσσερις νέες σειρές εργαλείων παροχής ρευστότητας (TLTRO II), με ωρίμανση τεσσάρων ετών και χαμηλό κόστος.²¹ Η ενίσχυση των υφιστάμενων «εργαλείων» και η δημιουργία νέων, θα ενισχύσουν σημαντικά στους προσεχείς μήνες τη δυνατότητα της ΕΚΤ να υποστηρίζει κράτη και τράπεζες.

Εφόσον λάβει χώρα η παραπάνω αλληλουχία εξελίξεων, θα ενισχυθεί η εμπιστοσύνη των καταθετών στις θετικές προοπτικές της ελληνικής οικονομίας και την ευρωστία του τραπεζικού συστήματος, με επόμενο τη σταδιακή επιστροφή καταθέσεων, η οποία δεν έχει ξεκινήσει έως τώρα. Υπό την προϋπόθεση ότι αυτή η τάση θα είναι σχετικά σταθερή, οι τράπεζες θα διευκολυνθούν σημαντικά

²¹

<https://www.ecb.europa.eu/press/pressconf/2016/html/is160310.en.html>

στην παροχή πιστώσεων και την άρση των περιορισμών στην κίνηση κεφαλαίων.

Ανεξαρτήτως των θετικών εξελίξεων, ιδίως σε επίπεδο προσδοκιών και ρευστότητας της οικονομίας, οι οποίες μπορούν να προέλθουν από την ολοκλήρωση της πρώτης αξιολόγησης και μια συμφωνία για την διευκόλυνση της εξυπηρέτησης του δημόσιου χρέους, η χρηματοδότηση του ελληνικού κράτους από το νέο δάνειο του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Σταθερότητας, επιτρέπει από το περασμένο φθινόπωρο την ομαλή πραγματοποίηση των δημόσιων δαπανών, ειδικά σε σύγκριση με την αντίστοιχη περίοδο του 2015, όταν το δεύτερο Πρόγραμμα είχε παραταθεί έως το τέλος Ιουνίου, με αποτέλεσμα την αναβολή των δόσεων των δανείων οι οποίες ήταν συνδεδεμένες με την ολοκλήρωση της τελευταίας αξιολόγησής του.

Παρά τη μεγαλύτερη ευχέρεια πληρωμών στο δημόσιο τομέα, στο αρχικό δίμηνο του 2016 οι πρωτογενείς δαπάνες είναι οριακά χαμηλότερες εκείνων στο ίδιο χρονικό διάστημα πέρυσι (-€92 εκατ. ή -1,5%) και παρουσιάζουν σημαντική συγκράτηση έναντι του στόχου ο οποίος είχε τεθεί για αυτή την περίοδο (-€913 εκατ. ή -12,8%).²² Οι περικοπές αφορούν στην πλειονότητα των κατηγοριών δαπανών, με την έκτασή τους να είναι μεγαλύτερη στις μεταβιβάσεις (-€100 εκατ. ή -2,9%), στις αγορές αγαθών - υπηρεσιών (-€57 εκατ. ή -22,1%) και τη μισθολογική δαπάνη (-€61 εκατ. ή -3,2%).²³ Ο περιορισμός συνολικά σε αυτές τις κατηγορίες δημόσιων

δαπανών, κυρίως στο μισθολόγιο και τις αγορές αγαθών - υπηρεσιών, εκτιμάται ότι θα οδηγήσει σε μικρή κάμψη της δημόσιας κατανάλωσης στο αρχικό τρίμηνο φέτος. Η συγκράτηση της μισθολογικής δαπάνης οφείλεται στην εφαρμογή του ενιαίου μισθολογίου στο δημόσιο τομέα το οποίο καθιερώθηκε με το νόμο 4354/2015. Σε συνδυασμό με την επαναφορά του κανόνα «5 αποχωρήσεις - 1 πρόσληψη» το 2016 και καθώς δεν θα πραγματοποιηθούν φέτος ανακλήσεις απολύσεων, όπως έγινε πέρυσι, αναμένεται να διαμορφώσει τις πληρωμές μισθοδοσίας, τη βασική συνιστώσα της δημόσιας κατανάλωσης, χαμηλότερα από ότι πέρυσι.

Αντίθετα από τις καταναλωτικές δαπάνες του κράτους, αυτές για το Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων (ΠΔΕ) είναι από την αρχή του 2016 σαφώς υψηλότερες των αντίστοιχων στο προηγούμενο έτος (+€122 εκατ. ή +51,3% στο αρχικό δίμηνο) και συμβαδίζουν με το σχετικό στόχο του Προϋπολογισμού. Τουλάχιστον στο πρώτο τρίμηνο φέτος η επενδυτική δραστηριότητα θα υποστηριχθεί από την πολύ οπισθοβαρή υλοποίηση του ΠΔΕ πέρυσι, με τα €2,7 δισεκ. εκ των €6,4 δισεκ. των ενισχύσεων να έχουν καταβληθεί τον περασμένο Δεκέμβριο. Δεδομένου του ελαφρώς υψηλότερου προϋπολογισμού του ΠΔΕ για το τρέχον έτος από τις περυσινές πραγματοποιήσεις (+€344 εκατ. ή +5,4%), η ταχύτερη από ότι το 2015 υλοποίησή του εκτιμάται ότι θα συνεχιστεί, εξέλιξη στην οποία θα συμβάλλει και η εκκίνηση υλοποίησης του

²² Δελτίο Εκτέλεσης Κρατικού Προϋπολογισμού - Φεβρουάριος 2016, ΓΛΚ, Μάρτιος 2016

²³ Δελτίο Μηνιαίων Στοιχείων Γενικής Κυβέρνησης - Φεβρουάριος 2016, ΓΛΚ, Απρίλιος 2016

νέου ΕΣΠΑ (Εταιρικό Σύμφωνο για το Πλαίσιο Ανάπτυξης), για την προγραμματική περίοδο 2014-2020. Ακολούθως, το ΠΔΕ ΘΑ επιδράσει σαφώς πιο τονωτικά στις επενδύσεις.

Στο σκέλος του εξωτερικού τομέα της οικονομίας, η απόφαση περαιτέρω άρσης των περιορισμών στην κίνηση κεφαλαίων της 16^{ης} Μαρτίου 2016 εξυπηρετεί τις επιχειρήσεις στις διεθνείς τους συναλλαγές, μέσω της αύξησης του ορίου ημερήσιων συναλλαγών με το εξωτερικό οι οποίες επιτρέπεται να διενεργούνται απευθείας από τα υποκαταστήματα των τραπεζών στις €10 χιλ., το οποίο ποσό καλύπτει την πολύ πλειονότητα των επιχειρηματικών συναλλαγών. Όμως, όπως είχε προβλεφθεί στην προηγούμενη τριμηνιαία έκθεση του IOBE και επαληθεύτηκε από τα στοιχεία εξαγωγών – εισαγωγών για το τέταρτο τρίμηνο του 2015, η χαλάρωση των capital controls και της ιδιαίτερα υψηλής πολιτικοοικονομικής αβεβαιότητας του περασμένου Ιουλίου, μετρίασε τις επιπτώσεις τους κυρίως στην πλευρά των εισροών στην ελληνική οικονομία, οι οποίες αρχικά ήταν πολύ ισχυρότερες από ότι στις εξαγωγές. Η πρόσφατη νέα άρση εκτιμάται ότι θα διατηρήσει αυτή την τάση, χωρίς αυτή η εκτίμηση να συνεπάγεται ότι η πορεία των εισαγωγών το 2016 θα είναι καλύτερη εκείνης των εξαγωγών. Ειδικά στις εξαγωγές τουριστικών υπηρεσιών, υπάρχουν και για φέτος ενδείξεις ανόδου από τις διεθνείς κρατήσεις. Αυτή η τάση ευνοείται από το γεγονός ότι οι πολεμικές συγκρούσεις συνεχίζονται με αμείωτη ένταση σε χώρες της Νοτιοανατολικής

Μεσογείου, οι οποίες βρίσκονται ως επί το πλείστον στη Μέση Ανατολή και τη Βόρεια Αφρική, απωθώντας το τουριστικό ενδιαφέρον και στρέφοντάς το προς άλλους τουριστικούς προορισμούς, όπως η Ελλάδα.

Σε ότι αφορά τις τάσεις σε διεθνή μεγέθη τα οποία επηρεάζουν τις εμπορικές συναλλαγές και την οικονομική δραστηριότητα στην Ελλάδα, η τιμή του πετρελαίου αναμένεται να είναι και φέτος χαμηλή, μάλλον λίγο μικρότερη από ότι πέρυσι, καθώς δεν διαφαίνεται μια εκτεταμένη μείωση της παραγωγής του εντός της χρονιάς, ευνοώντας τις χώρες που αγοράζουν πετρέλαιο, όπως η Ελλάδα, και, σε επίπεδο κλάδων, εκείνους με υψηλή χρήση ενέργειας στην παραγωγή τους (π.χ. Μεταποίηση). Χαμηλή προβλέπεται ότι θα παραμείνει και η ισοτιμία ευρώ/δολαρίου, αν και με διακυμάνσεις λόγω του επερχόμενου δημοψηφίσματος στο Ηνωμένο Βασίλειο, γεγονός το οποίο θα συντηρήσει τη βελτίωση πέρυσι της ανταγωνιστικότητας τιμής των προϊόντων και των υπηρεσιών της Ευρωζώνης εξαιτίας αυτού του παράγοντα.

Καθώς τα πλέον πρόσφατα στοιχεία εξωτερικού ισοζυγίου της Τράπεζας της Ελλάδος αφορούν στον περασμένο Ιανουάριο, δεν θεωρούνται επαρκή για την αξιολόγηση των τάσεων στις συνιστώσες του φέτος. Πάντως, δεν αποτυπώνονται σε αυτά μεταβολές οι οποίες διαφέρουν ουσιαστικά από εκείνες στο τελευταίο τρίμηνο του 2015, με τις εξαγωγές αγαθών-υπηρεσιών του Ιανουαρίου να υπολείπονται κατά 25,8% του επιπέδου τους τον ίδιο μήνα πέρυσι και το σύνολο

των εισαγωγών να περιορίζεται κατά 21,8%. Όπως στο δεύτερο εξάμηνο του περασμένου έτους, η κάμψη στις εξαγωγές είναι πολύ εντονότερη στο σκέλος των υπηρεσιών (-44,6%, έναντι -9,4% στα προϊόντα), εξαιτίας της «καθίζησης» στις υπηρεσίες μεταφορών (-54,4%), ενώ η πτώση στις ταξιδιωτικές πληρωμές είναι ήπια (-4,7%). Στις εξαγωγές αγαθών, εμφανίζουν υποχώρηση όλες οι βασικές κατηγορίες, όπως έγινε για πρώτη φορά στο τελευταίο περυσινό τρίμηνο, με τη μικρότερη μείωση να σημειώνεται στις εξαγωγές εξαιρουμένων των πλοίων και των καυσίμων (-4,6%), ενώ οι εξαγωγές πλοίων παραμένουν αναιμικές από τον Ιούλιο. Στις εισαγωγές, η πτώση σε απόλυτα μεγέθη είναι σχεδόν ίδια στα σκέλη των αγαθών και των υπηρεσιών. Η συρρίκνωση είναι ισχυρή σε όλες τις επιμέρους κατηγορίες, με την έκτασή της να είναι η μικρότερη στα αγαθά εκτός καυσίμων – πλοίων (-7,4%). Παρά την ελαφρώς ευρύτερη ποσοστιαία υποχώρηση των εξαγωγών από τις εισαγωγές, εξαιτίας του μεγαλύτερου μεγέθους των δεύτερων το εξωτερικό ισοζύγιο αγαθών - υπηρεσιών συνέχισε να βελτιώνεται στην αρχή του 2016. Το έλλειμμά του διαμορφώθηκε τον περασμένο Ιανουάριο στα €908,6 εκατ. και ήταν 7,7% μικρότερο από ότι τον ίδιο μήνα πέρυσι.

Όπως τα παραπάνω δεδομένα για την εξέλιξη των εξαγωγών – εισαγωγών, τα διαθέσιμα στοιχεία για τμήματα της οικονομικής δραστηριότητας εγχωρίως, καθώς και για βραχυχρόνιους οικονομικούς δεί-

κτες στο 2016, καλύπτουν μια μικρή περίοδο του η οποία δεν εκτείνεται πέρα από το δίμηνο Ιανουαρίου – Φεβρουαρίου, με εξαίρεση εκείνα για τον πληθωρισμό. Συνεπώς, η πλειονότητά τους δεν επαρκεί για την αξιολόγηση των τάσεων στα μεγέθη που αφορούν.

Αναλυτικά, η βιομηχανική παραγωγή παρέμεινε σε ανοδική τροχιά στο αρχικό δίμηνο του τρέχοντος έτους, καθώς παρουσίασε αύξηση 0,6%, σαφώς χαμηλότερη από εκείνη στο τέταρτο τρίμηνο της προηγούμενης χρονιάς (2,0%) και ηπιότερη σε σύγκριση με την ενίσχυσή της στην αντίστοιχη περίοδο πέρυσι (+1,0%).²⁴ Επισημαίνεται ότι η μικρή αύξηση της βιομηχανικής παραγωγής οφείλεται αποκλειστικά στη σημαντική άνοδο της τον περασμένο Ιανουάριο (+4,6%). Σε επίπεδο βιομηχανικών τομέων, η διεύρυνση της βιομηχανικής παραγωγής οφείλεται αποκλειστικά στη Μεταποίηση (+3,0%), καθώς όλοι οι άλλοι εμφανίζουν κάμψη, της οποίας η έκταση είναι μεγαλύτερη στα Ορυχεία - Λατομεία (-9,6%) και έπονται ο Ηλεκτρισμός (-3,9%) και η Παροχή Νερού (-2,2%). Στο πεδίο της οικοδομικής δραστηριότητας, τα πλέον πρόσφατα διαθέσιμα στοιχεία αφορούν στον περασμένο Δεκέμβριο, συνεπώς δεν παρέχουν πληροφόρηση για φέτος. Πάντως, στο τέλος του προηγούμενου έτους τα οικοδομικά έργα παρουσίασαν μεγάλη αλλαγή στην τάση τους, με τις μεταβολές στα σχετικά με αυτά μεγέθη (αριθμός αδειών, επιφάνεια, όγκος) να εξελίσσονται από έντονα αρνητικές τον

²⁴ Όλα τα στοιχεία για τα μεγέθη στις αρχές του 2016 ή το τέλος του 2015 προέρχονται είτε από την ΕΛ.ΣΤΑΤ., είτε από την Τράπεζα της Ελλάδος. Οι

αναφερόμενες μεταβολές των μεγεθών είναι σε σχέση με την αντίστοιχη περίοδο ένα έτος νωρίτερα.

Οκτώβριο σε ισχυρά ανοδικές τον τελευταίο μήνα του 2015.

Στην πλευρά των μεγεθών τα οποία αντανakλούν το κλίμα και τις διαθέσεις στην πλευρά της ζήτησης της οικονομίας, από τα πρώτα στοιχεία για τη δραστηριότητα στο Λιανικό Εμπόριο το 2016, προκύπτει συνέχιση της υποχώρησης του (εποχικά διορθωμένου) δείκτη όγκου του τον περασμένο Ιανουάριο, ίδιας έκτασης με εκείνη στο καταληκτικό τρίμηνο πέρυσι (-2,2%). Ο αποπληθωρισμός, μετά την εξασθένησή του στο τελευταίο τρίμηνο του 2015 στο 0,6% εξαιτίας της αύξησης του ΦΠΑ, κλιμακώθηκε ελαφρώς στο πρώτο φετινό τρίμηνο, στο 0,9%. Η ενίσχυσή του προήλθε από την υποχώρηση της τιμής του πετρελαίου σε ακόμα χαμηλότερα επίπεδα στο πρώτο δίμηνο του 2016, επίδραση η οποία αντανakλάται στη μειώσεις τιμών στις κατηγορίες αγαθών / υπηρεσιών «Στέγαση» και «Μεταφορές», οι οποίες συγκαταλέγονταν μεταξύ των τριών μεγαλύτερων πτώσεων στις κατηγορίες οι οποίες περιλαμβάνονται στο Γενικό Δείκτη Τιμών Καταναλωτή (-4,5% και -3,3% αντίστοιχα). Εκτεταμένη ήταν και η πτώση του δείκτη τιμών στην Ένδυση – Υπόδηση την ίδια περίοδο (-3,6%).

Στο πεδίο της αγοράς εργασίας, η (μη εποχικά διορθωμένη) ανεργία διευρύνθηκε τον Ιανουάριο, για τρίτο συνεχόμενο μήνα, και μάλιστα αισθητά, φθάνοντας το 25,7%. Συνήθως η ανεργία αυξάνεται σε μικρό βαθμό τον πρώτο μήνα κάθε έτους, καθώς παρέρχονται οι ευνοϊκές για την απασχόληση εποχικές επιδράσεις του Δεκεμβρίου, όμως η φετινή άνοδος της

ήταν η υψηλότερη των τελευταίων τριών ετών και η δεύτερη μεγαλύτερη από το 2004. Ακολούθως, η μείωση της ανεργίας στην αρχή του τρέχοντος έτους έναντι του ίδιου μήνα πέρυσι υποχώρησε στις 0,3 ποσοστιαίες μονάδες, ενώ στο τελευταίο περυσινό τρίμηνο έφθανε τις 1,6 μονάδες.

Συνοψίζοντας την έως τώρα ανάλυση, από αυτή προκύπτει η πρωταρχική σημασία της ολοκλήρωσης της πρώτης αξιολόγησης του νέου Μνημονίου και των διαπραγματεύσεων για το ελληνικό χρέος προκειμένου να αποσαφηνιστούν βασικές παράμετροι για τη λειτουργία μιας οικονομίας (π.χ. φορολογικό σύστημα, ασφαλιστικό σύστημα, διαχείριση μη εξυπηρετούμενων δανείων), διευκολύνοντας έτσι τις οικονομικές μονάδες στη λήψη των αποφάσεων οι οποίες επηρεάζονται από αυτές, αλλά και κάμπτοντας την τρέχουσα αβεβαιότητα, κυρίως διεθνώς, ως προς την πρόοδο εφαρμογής του νέου προγράμματος. Οι άμεσες θετικές επενέργειες της ολοκλήρωσης των διαπραγματεύσεων θα αποτυπωθούν στην ελάφρυνση των χρηματοδοτικών αναγκών του ελληνικού κράτους, στη μεγαλύτερη ευχέρεια των τραπεζών να αντλούν ρευστότητα από την ΕΚΤ και με χαμηλότερο κόστος, επομένως και στη δυνατότητά τους να χρηματοδοτούν τους πελάτες τους, στην επιτάχυνση άρσης των capital controls. Από την άλλη πλευρά, τα νέα φορολογικά μέτρα και οι αλλαγές στο ασφαλιστικό σύστημα θα επενεργήσουν περιοριστικά στο διαθέσιμο εισόδημα της μεγάλης πλειονότητας των νοικοκυριών. Παράγοντας ο οποίος θα επιδράσει στις κοινωνικοοικονομικές εξελίξεις εγχωρίως,

φέτος και πιθανότατα στα επόμενα χρόνια, με τρόπο και σε βαθμό όμως οι οποίοι προς το παρόν δεν είναι εφικτό να προσδιοριστούν, είναι οι μεταναστευτικές – προσφυγικές ροές.

Συνεκτιμώντας τα πλέον πρόσφατα πολιτικοοικονομικά γεγονότα, τις προοπτικές από τις αναμενόμενες εξελίξεις για την πραγματοποίηση προβλέψεων για τις συνιστώσες του ΑΕΠ και λοιπά μακροοικονομικά μεγέθη, τα δημοσιονομικά μέτρα που επιβλήθηκαν στο δεύτερο εξάμηνο του 2015 (π.χ. περικοπές επικουρικών συντάξεων, υψηλή προκαταβολή φόρου από ελεύθερους επαγγελματίες), αλλά κυρίως τα επερχόμενα (αλλαγές σε φορολογία εισοδήματος φυσικών προσώπων, φορολογία κινητής – ακίνητης περιουσίας, περικοπές συντάξεων), θα επενεργήσουν σαφώς περιοριστικά στο διαθέσιμο εισόδημα και την **κατανάλωση των νοικοκυριών**, κυρίως κατόπιν της εφαρμογής των καινούργιων, δηλαδή από τα τέλη του δεύτερου φετινού τριμήνου. Στο τρέχον εξάμηνο, τα καταναλωτικά έξοδα δεν υφίστανται πιέσεις από τα δημοσιονομικά μέτρα και τις περικοπές που θα υλοποιηθούν προσεχώς, ενώ τονώνονται από τα εκτιμώμενη αύξηση της απασχόλησης κατά περίπου 1,5% σε σύγκριση με την αντίστοιχη περυσινή περίοδο, λόγω της κάμψης της ανεργίας και της διεύρυνσης του εργατικού δυναμικού. Από την άλλη πλευρά, η διεύρυνση των καταναλωτικών δαπανών των νοικοκυριών στο αρχικό εξάμηνο του 2015 λόγω της τότε υψηλής πολιτικής ρευστότητας, έχει διαμορφώσει μια σχετικά υψηλή βάση

σύγκρισης, η οποία μάλλον θα αποτρέψει την αύξησή τους ένα χρόνο μετά. **Επομένως, λόγω διαφορετικών αιτιών, η ιδιωτική κατανάλωση δεν αναμένεται να ανέλθει σε κάποιο από τα δύο εξάμηνα του 2016. Στο σύνολο του έτους η μέση πτώση της εκτιμάται ότι θα διαμορφωθεί μεταξύ -1,0% και -2,0%.**

Σε ότι αφορά το έτερο σκέλος της εγχώριας καταναλωτικής δαπάνης, **τη δημόσια κατανάλωση**, μέτρα τα οποία περιλαμβάνονται στο νέο Μνημόνιο και εφαρμόζονται, όπως το νέο μισθολόγιο στο δημόσιο τομέα, η επαναφορά του κανόνα «5 αποχωρήσεις – 1 πρόσληψη», η επίδραση των οποίων έχει αρχίσει να αποτυπώνεται στα επίσημα στοιχεία (π.χ. περιορισμός πληρωμών μισθοδοσίας από τον Κρατικό Προϋπολογισμό), θα οδηγήσουν σε περιορισμό της κατά το τρέχον έτος. Όμως, **καθώς η κατανάλωση του κράτους συγκρατήθηκε στο σύνολο της περασμένης χρονιάς (-0,1%), η φετινή περιστολή της δεν αναμένεται να οδηγήσει σε εκτεταμένη υποχώρησή της, με την προβλεπόμενη έκτασή της να είναι της τάξης του 2,0% έως 3,0%.**

Στο πεδίο των **επενδύσεων**, η αναμονή των επιχειρήσεων για την ολοκλήρωση της πρώτης αξιολόγησης, προκειμένου να οριστικοποιηθούν οι νέες αλλαγές στο ασφαλιστικό σύστημα, με ενδεχόμενη μια αύξηση εργοδοτικών εισφορών, τα προσκόμματα που δημιουργούν τα capital controls, στις εισαγωγές κεφαλαιουχικού εξοπλισμού αλλά και στις εξαγωγές, και κυρίως η πολύ χαμηλή ρευστότητα,

παραμένουν οι βασικοί αποτρεπτικοί παράγοντες στην υλοποίηση επενδυτικών σχεδίων τουλάχιστον στο πρώτο τετράμηνο φέτος. Μάλιστα, από την αρχή του 2016 οι τράπεζες περιορίζουν ταχύτερα τις πιστώσεις τους στον ιδιωτικό τομέα και κυρίως προς τις επιχειρήσεις, όπως προέκυψε από τα σχετικά στοιχεία που παρουσιάστηκαν προηγουμένως. Από την άλλη πλευρά, η εκταμίευση ενισχύσεων μέσω του ΠΔΕ κατά το τελευταίο περυσινό τρίμηνο ύψους άνω των €4,0 δισεκ., μετριάζει πρόσκαιρα τις πιέσεις στη διαθεσιμότητα επενδυτικών κεφαλαίων από την πολύ χαμηλή παροχή τους από το τραπεζικό σύστημα. Συνεκτιμώντας τις επιδράσεις αυτών των παραγόντων στην επενδυτική δραστηριότητα και το σχετικά υψηλό επίπεδο επενδύσεων στο αρχικό τρίμηνο της περασμένης χρονιάς, όταν αυτές αυξήθηκαν κατά 12,4%, ως πλέον πιθανή εξέλιξη κατά την ίδια περίοδο του τρέχοντος έτους θεωρείται η συνέχιση της πτώσης τους, με υψηλό ρυθμό (διψήφιο).

Όπως ήδη επισημάνθηκε, μια ολοκλήρωση της αξιολόγησης και της διαπραγμάτευσης για τη διευθέτηση του δημόσιου χρέους στο προσεχές χρονικό διάστημα, π.χ. εντός διμήνου, είναι πιθανό να βελτιώσει αρκετά τις επιχειρηματικές προσδοκίες και την προσβασιμότητα των τραπεζικών ιδρυμάτων σε ρευστότητα, μέσω της επαναφοράς του waiver της ΕΚΤ κ.λπ. Από αυτές τις εξελίξεις θα ενισχυθεί η εξασθενημένη εμπιστοσύνη των νοικοκυριών στην ελληνική οικονομία και το τραπεζικό σύστημα, ευνοώντας σε πρώτη φάση την επιστροφή των καταθέσεων τους σε αυτό, εν συνεχεία την παροχή δανείων και την

επιτάχυνση της άρσης των περιορισμών στην κίνηση κεφαλαίων. Από την άλλη πλευρά, εφόσον λάβει χώρα αυτή η ακολουθία γεγονότων χωρίς ιδιαίτερες καθυστερήσεις, δεδομένων των φάσεων της, του χρόνου για την πραγματοποίησή τους και την εκδήλωση των επιδράσεών τους, οι θετικές επενέργειές τους στις επενδύσεις δεν θα γίνουν αισθητές νωρίτερα από το δεύτερο εξάμηνο φέτος και μάλλον θα εκδηλωθούν στο τελευταίο τρίμηνό του. Ακολουθώντας, δεν θα ενισχύσουν σημαντικά την επενδυτική δραστηριότητα κατά το τρέχον έτος.

Μια τάση η οποία έχει εκδηλωθεί κατόπιν των capital controls και εφόσον συνεχιστεί, εκτιμάται ότι θα είναι αποθαρρυντική στην πραγματοποίηση επενδύσεων, είναι η εξασθένιση της διεθνούς ζήτησης για ελληνικά προϊόντα, εξαιρουμένων των πετρελαιοειδών και των πλοίων. Στο πρώτο εξάμηνο του προηγούμενου έτους, παρότι οι συνολικές εξαγωγές αγαθών υποχώρησαν κατά 1,9%, οι εξαγωγές εκτός πετρελαιοειδών - πλοίων ενισχύθηκαν σημαντικά (+12,8%). Αμέσως μετά την επιβολή των περιορισμών στην κίνηση κεφαλαίων, οι εξαγωγές εκτός πετρελαιοειδών - πλοίων επέδειξαν σχετική ανθεκτικότητα, καθώς παρουσίασαν στο δίμηνο Ιουλίου - Αυγούστου μέση άνοδο 6,2%. Όμως, από τον περασμένο Οκτώβριο μέχρι και τον Φεβρουάριο, η τάση τους εναλλάσσεται συνεχώς μεταξύ αρνητικής και θετικής, με αποτέλεσμα στο σύνολο αυτής της περιόδου να βρίσκονται ακριβώς στο ίδιο επίπεδο με ένα χρόνο νωρίτερα (-€2,1 εκατ. ή -0,03%).

Η απώλεια της ισχυρής δυναμικής ανόδου κατά το αρχικό εξάμηνο πέρυσι στην αρχή του αμέσως επόμενου αντανακλά τις άμεσες επιπτώσεις των capital controls. Από την άλλη πλευρά, το γεγονός ότι η τάση των εξαγωγών εξαιρουμένων πετρελαιοειδών και πλοίων παρουσιάζει εναλλαγές και συχνά είναι πτωτική όχι στους δύσκολους, πρώτους μήνες των περιορισμών στην κίνηση κεφαλαίων, αλλά ένα τρίμηνο αφότου αυτοί τέθηκαν σε ισχύ και παρότι είχαν ελαφρώς χαλαρώσει, δεν επιτρέπει την πλήρη συσχέτισή της με τα εμπόδια των capital controls. Βεβαίως, δεν τεκμηριώνεται μια υποχώρηση της διεθνούς ανταγωνιστικότητας των ελληνικών προϊόντων στο συγκεκριμένο (μικρό) χρονικό διάστημα η οποία να συνάδει με τη μεταβολή στις εξαγωγές τους. Άλλωστε, η ισοτιμία ευρώ / δολαρίου ήταν χαμηλή, συντηρώντας την ανταγωνιστικότητα κόστους. Αυτή η έντονη μεταβολή της διεθνούς ζήτησης για εγχωρίως παραγόμενα αγαθά, ενδεχομένως να οφείλεται σε απώλεια συναλλακτικής αξιολογίας των ελληνικών επιχειρήσεων και ευρύτερα εμπιστοσύνης στην ελληνική οικονομία, κατόπιν των γεγονότων του περασμένου καλοκαιριού. Επομένως, απαιτούνται κατάλληλες πολιτικές ενέργειες (συνέχιση δημοσιονομικής προσαρμογής, μεταρρυθμίσεις κ.ά.) για τη σταδιακή αποκατάστασή της. Ανεξαρτήτως των αιτίων των διακυμάνσεων των εξαγωγών εκτός πετρελαιοειδών και πλοίων, εάν αυτές συνεχιστούν ή η μέση τάση γίνει αρνητική, η απώλεια του αντισταθμιστικού ρόλου τους στη χαμηλή εγχώρια ζήτηση που παρείχε στις επιχειρήσεις η συνεχής, σημαντική άνοδος

τους στα προηγούμενα χρόνια, θα επενεργήσει τουλάχιστον αναβλητικά στον επενδυτικό σχεδιασμό τους.

Στον αντίποδα, σαφώς μεγαλύτερη υποστήριξη της επενδυτικής δραστηριότητας από ότι στο πρόσφατο παρελθόν θα προέλθει το 2016 από το Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων, του οποίου η υλοποίηση είναι ήδη αρκετά εμπροσθοβαρής σε σύγκριση με πέρυσι και ο προϋπολογισμός του ελαφρώς υψηλότερος. Στο πλαίσιο της επιτάχυνσης του ΠΔΕ αναμένεται να υποστηριχθούν δημόσια έργα τα οποία ήταν σχετικά στάσιμα, υλοποιούνταν με μικρή ταχύτητα τα προηγούμενα έτη και να προκληθούν καινούργια, εξελίξεις οι οποίες αμφότερες θα αποτυπωθούν αναλόγως στην δραστηριότητα του Κατασκευαστικού τομέα. Αντιθέτως, η συμβολή του κράτους στις επενδύσεις μέσω του προγράμματος παραχωρήσεων – ιδιωτικοποιήσεων προβλέπεται ότι θα είναι και φέτος υποτονική, καθώς δεν παρατηρείται κινητικότητα για την ολοκλήρωση των «ανοιχτών» διαγωνισμών και την υλοποίηση όσων έχουν προγραμματιστεί για το τρέχον έτος. Ακόμη και αν οι σχετικές διαδικασίες επιταχυνθούν μετά την τρέχουσα αξιολόγηση, καθώς έχει παρέλθει το 1/3 του 2016, μεν θα συνδράμουν ταμειακά την εξυπηρέτηση του χρέους, δε θα επενεργήσουν τονωτικά στις επενδύσεις από το επόμενο έτος.

Εκτός από την τόνωση του τομέα των Κατασκευών από τα δημόσια έργα, η συνεχής διεύρυνση της διεθνούς τουριστικής κίνησης από το 2013, που έχει διαμορφώσει τη ζήτηση σταθερά σε πολύ

υψηλότερο επίπεδο τα τελευταία χρόνια, θα αρχίσει να αποτυπώνεται στην κατασκευή – επέκταση τουριστικών μονάδων και υποδομών. Την ώθηση στις Κατασκευές από τους συγκεκριμένους παράγοντες θα εξασθενήσει η έντονη πιστωτική στενότητα για στεγαστικούς λόγους προς τα νοικοκυριά, ενώ ήδη στο πρώτο τετράμηνο φέτος, η επικείμενη αναθεώρηση του ΕΝΦΙΑ έχει επιδράσει ανασταλτικά στις αποφάσεις τους σχετικά με ακίνητα. Επομένως, υφίστανται φέτος προοπτικές επιβράδυνσης ή και ανακοπής της συνεχούς από το 2007, ταχύρρυθμης συρρίκνωσης του τομέα των Κατασκευών.

Ειδικά σε ότι αφορά τους διεθνείς επενδυτές, η αναμονή έμπρακτης προόδου στην υλοποίηση του νέου Μνημονίου και διασφάλισης βασικών παραμέτρων του επενδυτικού περιβάλλοντος (φορολογία κερδών, ασφαλιστικές εισφορές κ.ά.), για τα οποία θα χρειαστούν ενέργειες πολιτικής και μετά την πρώτη αξιολόγηση, καθώς και οι συνεχιζόμενες γεωπολιτικές εντάσεις και συγκρούσεις στη Νοτιο-ανατολική Μεσόγειο, αποθαρρύνουν την ανάληψη επενδυτικού ρίσκου την τρέχουσα περίοδο στην Ελλάδα. Συνισταμένη των επιδράσεων όλων των παραπάνω προβλεπόμενων εξελίξεων σχετικά τις επενδύσεις, **αναμένεται να είναι μια νέα υποχώρησή τους το 2016, μικρότερης έκτασης από ότι πέρυσι, κατά περίπου 4,8%**

Δεδομένης της σχετικής ανάλυσης προηγουμένως, η δυναμική στις **εξαγωγές** το 2016 θα εξαρτηθεί από την τάση των εξαγωγών στις κατηγορίες αγαθών εκτός πετρελαιοειδών και πλοίων, ενώ στο

σκέλος των εξαγωγών υπηρεσιών, κρίσιμος παράγοντας θα είναι η παροχή υπηρεσιών μεταφορών. Εκτός από τα πιθανά αίτια των εναλλαγών στην τάση των εξαγωγών εκτός πετρελαιοειδών – πλοίων τα οποία αναλύθηκαν προηγουμένως, το αρκετά υψηλό επίπεδό τους – βάση σύγκρισης στο πρώτο επτάμηνο του 2015 είναι ένας τεχνικός παράγοντας ο οποίος ενισχύει την πιθανότητα μια κάμψης τους στην ίδια περίοδο φέτος. Κατά το δεύτερο εξάμηνο είναι πολύ πιθανό αυτή να εξασθενήσει και να ακολουθήσει μια άνοδος. Άλλωστε, η προβλεπόμενη χαμηλή ισοτιμία ευρώ /δολαρίου κατά το 2016 θα συντηρήσει την ανταγωνιστικότητα κόστους στη διάρκειά του. Επιπλέον, η ανασχετική επίδραση που άσκησαν πέρυσι οι εξαγωγές πετρελαιοειδών θα μετριαστεί αισθητά φέτος, ενδεχομένως και να εξαλειφθεί, καθώς η τιμή του πετρελαίου και η διεθνής ζήτηση δεν υπολείπονται των περυσινών τους επιπέδων. Όσον αφορά στις μεταφορικές υπηρεσίες, η αμείωτη πολεμική ένταση στην Μέση Ανατολή και τις αραβικές χώρες, η οποία δεν φαίνεται να υποχωρεί άμεσα, σε συνδυασμό με την παραμονή της μεγέθυνσης στις αναπτυσσόμενες στο περυσινό της επίπεδο, θα συντηρήσουν μια υποχώρησή τους, μικρότερη έκτασης όμως από την περυσινή. Η γεωπολιτική αστάθεια φαίνεται ότι ευνοεί την ελκυστικότητα της Ελλάδας ως τουριστικού προορισμού, όμως καθώς εν πολλοίς οι ίδιες συνθήκες επικρατούσαν πέρυσι, η άνοδος της τουριστικής δραστηριότητας και των εισπράξεων φέτος θα είναι ηπιότερες. **Επομένως, θα ασκηθούν στις εξαγωγές ποικίλες, αντίθετες μεταξú**

τους επιδράσεις. Συνισταμένη τους αναμένεται να είναι η διαμόρφωσή τους το τρέχον έτος κοντά στο περυσινό τους επίπεδο και μάλλον ελαφρώς χαμηλότερα από αυτό.

Η νέα μείωση του διαθέσιμου εισοδήματος των νοικοκυριών από τα επερχόμενα δημοσιονομικά μετρά και η διαφαινόμενη κάμψη των επενδύσεων πάγιου κεφαλαίου, θα οδηγήσουν σε νέα συρρίκνωση των **εισαγωγών**. Άλλωστε, φέτος δεν θα πραγματοποιηθούν οι έκτακτες αγορές που είχαν γίνει στο πρώτο εξάμηνο πέρυσι λόγω πολιτικής ρευστότητας, με αποτέλεσμα τη μεγάλη διεύρυνση των εισαγωγών στο αρχικό τρίμηνο του 2015 (+9,3%). Όμως, καθώς η πραγματοποίηση των εισαγωγών πλήγηκε κυρίως από τα capital controls, κάθε βήμα άρσης τους, όπως η σχετική υπουργική απόφαση του Μαρτίου, θα αποτυπώνεται ευνοϊκά κυρίως στην πλευρά του εισαγωγικού εμπορίου. Πάντως, η κατακόρυφη πτώση τους μετά τα capital controls και έως το τέλος του 2015 θα περιορίσει σημαντικά την έκταση της υποχώρησής τους στο ίδιο χρονικό διάστημα ένα χρόνο μετά, στο οποίο είναι πιθανό να αυξηθούν ήπια, ιδίως στο καλοκαιρινό τρίμηνο. **Τούτων δεδομένων, οι εισαγωγές θα παραμείνουν σε πτωτική τροχιά το 2016, με ελαφρώς μικρότερη ταχύτητα από πέρυσι, στην περιοχή του 5%.**

Συνοψίζοντας τις προβλέψεις για τις τάσεις στις βασικές συνιστώσες του ΑΕΠ κατά το 2016, τα επερχόμενα δημοσιονομικά μετρά, σε συνδυασμό με όσα λήφθηκαν τον Ιούλιο και τον Αύγουστο πέρυσι, εκ των οποίων κάποια αναγκαστικά θα υλοποι-

ηθούν φέτος (π.χ. 100% προκαταβολή φόρου), θα ασκήσουν πιέσεις στις καταναλωτικές δυνατότητες των νοικοκυριών. Η επανεκκίνηση της δημοσιονομικής προσαρμογής από το περασμένο φθινόπωρο εμπεριέχει μέτρα τα οποία θα περιστεύουν τη δημόσια κατανάλωση (ενιαίο μισθολόγιο, 5 αποχωρήσεις – 1 πρόσληψη). Σε ότι αφορά τις επενδύσεις, η τρέχουσα ιδιαίτερα χαμηλή χρηματοδότηση από το τραπεζικό σύστημα δεν θα διευρυνθεί από την ολοκλήρωση της πρώτης αξιολόγησης και της διαπραγμάτευσης για το δημόσιο χρέος, καθώς οι καταθέσεις του ιδιωτικού τομέα ουσιαστικά παραμένουν στο επίπεδο του περασμένου Ιουλίου, ενώ εκκρεμεί η διαχείριση των «κόκκινων» δανείων. Άλλωστε, δεν υφίστανται, τουλάχιστον προς το παρόν, ενδείξεις ενίσχυσης τόσο της εγχώριας, όσο και της διεθνούς ζήτησης για ελληνικά προϊόντα, οι οποίες θα ευνοούσαν μια επέκταση της παραγωγικής δυναμικότητας. Η αναμονή προόδου στην υλοποίηση του νέου Μνημονίου και οι συγκρούσεις στη Μέση Ανατολή και τις αραβικές χώρες, επενεργούν ανασταλτικά στην πραγματοποίηση επενδύσεων από ξένους επενδυτές. Τις περιορισμένες δυνατότητες άντλησης ρευστότητας των επιχειρήσεων από τις τράπεζες, την ίδια κερδοφορία κ.λπ., θα αναπληρώσει εν μέρει η επιτάχυνση υλοποίησης του ΠΔΕ. Από αυτή θα υποστηριχθούν και τα δημόσια έργα, επομένως ο κατασκευαστικός κλάδος.

Στον εξωτερικό τομέα της οικονομίας, αναμένονται στις εξαγωγές ποικίλες,

αντίθετες μεταξύ τους τάσεις από τις επιμέρους συνιστώσες τους, οι οποίες μάλλον θα τις διαμορφώσουν ελαφρώς χαμηλότερα από πέρυσι. Η περιοριστική επίδραση στην ιδιωτική κατανάλωση από τα νέα μέτρα και οι φθίνουσες επιχειρηματικές επενδύσεις θα εξασθενήσουν τις εισαγωγικές ροές. Όμως, η κατακόρυφη πτώση των εισαγωγών στο δεύτερο εξάμηνο του 2015 εξαιτίας των capital controls, έχει μετακυλήσει μεγάλο τμήμα της εισαγωγικής ζήτησης για το μέλλον, την κάλυψη της οποίας εξυπηρετεί η σταδιακή άρση των capital controls, επιδρώντας έτσι ανασχετικά σε μια νέα, εκτεταμένη πτώση τους. **Υπό την επίδραση των παραπάνω τάσεων στις συνιστώσες του ΑΕΠ κατά το 2016, αναμένεται συνέχιση της πτώσης του, ελαφρώς μεγαλύτερη από 1%.**

Η συνέχιση της ύφεσης στην ελληνική οικονομία το τρέχον έτος, κυρίως από εξασθένιση της εγχώριας καταναλωτικής ζήτησης, θα ανακόψει την υποχώρηση της ανεργίας την τελευταία διετία. Σε κλάδους και δραστηριότητες οι οποίοι παράγουν προϊόντα – υπηρεσίες για τον τελικό καταναλωτή, όπως το Λιανικό Εμπόριο και η Εστίαση, λοιποί κλάδοι των υπηρεσιών, η συμβολή των οποίων ήταν καθοριστική στην αύξηση της απασχόλησης το 2014-2015, η αύξηση των θέσεων εργασίας θα εξασθενήσει σημαντικά από την αρχή του τρέχοντος έτος και θα εξελιχθεί σε μείωσή τους. Σε ότι αφορά τον τουρισμό, λόγω της σαφώς ηπιότερης αύξησης της δραστηριότητάς του το 2016, η

εκτεταμένη δημιουργία θέσεων εργασίας των προηγούμενων ετών δεν θα συνεχιστεί, αλλά θα αφομοιωθεί η σημαντική άνοδος σε αυτά τα χρόνια. Στις Κατασκευές, αναμένεται τονωτική επίδραση στην απασχόληση από τα δημόσια έργα. Ο δημόσιος τομέας θα συμβάλει στην απασχόληση και μέσω των προγραμμάτων κοινωφελούς χαρακτήρα τα οποία ξεκίνησαν κατά το δεύτερο περυσινό εξάμηνο, με πολυάριθμους ωφελούμενους. Όμως, καθώς αυτά θα ολοκληρώνονται στο αρχικό φετινό εξάμηνο και έχει εξαγγελθεί για φέτος μόνο ένα τέτοιο πρόγραμμα, η ανασχετική τους επίδραση στην ανεργία θα υποχωρήσει αισθητά ήδη από το δεύτερο τρίμηνο. Συνεκτιμώντας τις επιμέρους τάσεις και προοπτικές στην απασχόληση, αναμένεται ήπια διεύρυνσή της κατά το τρέχον έτος, στην περιοχή του 25,2%.

Στο πεδίο των τιμών, η υποχώρηση του διαθέσιμου εισοδήματος από τα μέτρα άμεσης φορολογίας και τις περικοπές συντάξεων που θα εφαρμοστούν προσεχώς, ευνοεί τη συνέχιση του αποπληθωρισμού. Αυτός ενισχύθηκε στο πρώτο τρίμηνο του 2016 σε σύγκριση με το τελευταίο τρίμηνο πέρυσι εξαιτίας της υποχώρησης της τιμής του πετρελαίου σε ακόμα χαμηλότερα επίπεδα. Καθώς όμως δεν αναμένεται φέτος υποχώρηση της τιμής του πετρελαίου με τον ίδιο υψηλό ρυθμό όπως πέρυσι, η περιοριστική επίδρασή του στις τιμές θα είναι μικρότερης έντασης από ότι το 2015.

Πίνακας 3.2

Εγχώρια Δαπάνη και Ακαθάριστο Εγχώριο –Προϊόν – Εκτιμήσεις Ευρωπαϊκής Επιτροπής (σε σταθερές αγοραίες τιμές έτους 2010)

	2014	2015	2016	2017
<i>Ετήσιες ποσοστιαίες μεταβολές</i>				
Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν	0,7	0,0	-0,7	2,7
Ιδιωτική Κατανάλωση	0,5	0,5	-0,7	1,7
Δημόσια Κατανάλωση	-2,6	-2,6	-1,0	-0,9
Ακαθάριστες Επενδύσεις Παγίου Κεφαλαίου	-2,8	-8,4	-3,7	14,7
Εξαγωγές Αγαθών και Υπηρεσιών	7,5	0,0	1,9	4,1
Εισαγωγές Αγαθών και Υπηρεσιών	7,7	-1,9	0,6	3,7
Απασχόληση	0,1	1,4	0,9	2,0
Αποδοχές Εργαζομένων κατά Κεφαλή	-2,1	-3,7	-2,2	0,8
Πραγματικό Μοναδιαίο Κόστος Εργασίας	-0,4	-1,2	0,2	-0,6
Εναρμονισμένος Δείκτης Τιμών Καταναλωτή	-1,4	-1,1	-0,7	0,9
<i>Συμβολή στη μεταβολή του πραγματικού ΑΕΠ</i>				
Τελική Εγχώρια Ζήτηση	-0,6	-0,7	-1,1	2,4
Καθαρές Εξαγωγές	-0,3	0,7	0,4	0,3
Αποθέματα	1,5	0,0	0,0	0,0
<i>Σε ποσοστό του ΑΕΠ</i>				
Ισοζύγιο Γενικής Κυβέρνησης	-3,6	-7,6	-3,6	-2,2
Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών	-3,0	-1,8	-0,3	0,1
Ακαθάριστο Χρέος Γενικής Κυβέρνησης	178,6	179,0	185,0	181,8
<i>Σε ποσοστό</i>				
Ανεργία (% του εργατικού δυναμικού)	26,5	25,1	24,0	24,4

Πηγή: European Economic Forecast, winter 2016, European Commission, Φεβρουάριος 2016

Πίνακας 3.3

Σύγκριση προβλέψεων για επιλεγμένους Οικονομικούς Δείκτες για τα έτη 2014 – 2017 (σε σταθερές αγοραίες τιμές 2010, ετήσιες % μεταβολές)

	ΥΠΟΙΚ			ΕΕ			ΟΟΣΑ			ΔΑΝΤ		
	2014	2015	2016	2015	2016	2017	2015	2016	2017	2014	2015	2016
ΑΕΠ	0,7	0,0	-0,7	0,0	-0,7	2,7	-1,4	-1,2	2,1	0,8	-2,3	-1,3
Τελική Εγχώρια Ζήτηση	:	:	:	-0,5	-1,6	2,5	-0,7	-1,1	2,3	:	:	:
Ιδιωτ. Κατανάλωση	0,5	0,5	-0,7	0,5	-0,7	1,7	0,5	-0,8	1,1	:	:	:
Εναρμονισμένος Δείκτης Τιμών Κατ/τή (%)	-1,4	-1,0	0,5	-1,1	-0,7	0,9	-0,9	0,7	0,5	-1,5	-0,4	0,0
Ακαθ. Επενδ. Παγίου Κεφαλαίου	-2,8	-8,4	-3,7	-8,4	-3,7	14,7	-16,0	-17,0	8,1	:	:	:
Ανεργία (%)	26,5*	25,4*	25,4*	25,1	24,0	24,4	25,2	24,8	23,4	26,5	26,8	27,1
Ισοζύγιο Γεν. Κυβ. (% ΑΕΠ)	-1,2**	0,05**	0,03**	-7,6	-3,6	-2,2	-4,3	-7,7	-1,5	-3,9**	-4,2**	-3,6**
Ισοζ. Τρεχ. Συν/γών (% ΑΕΠ)	:	:	:	-1,8	-0,3	0,1	-0,3	1,2	1,9	0,9	0,7	0,5
Ακαθ. Δημ. Χρέος (% ΑΕΠ)***	178,6	180,2	187,8	179,0	185,0	181,8	190,0	200,0	197,4	177,1	196,9	206,6

* Σε εθνικολογιστικούς όρους

** Σύμφωνα με τη μεθοδολογία του 3ου Προγράμματος Οικονομικής Πολιτικής

*** Στις προβλέψεις για το Ακαθάριστο Δημόσιο Χρέος, περιλαμβάνονται εκτιμήσεις για τις δαπάνες ανακεφαλαιοποίησης των τραπεζικών ιδρυμάτων

Πηγές: Εισηγητική Έκθεση Προϋπολογισμού 2016, Υπουργείο Οικονομικών, Νοέμβριος 2015 – European Economic Forecast, winter 2016, European Commission, Φεβρουάριος 2016 - OECD Economic Outlook No. 98, Δεκέμβριος 2015 – World Economic Outlook, IMF, Οκτώβριος 2015 –Fiscal Monitor, IMF, Οκτώβριος 2015

Επιπλέον, η πληθωριστική επίπτωση από τον περασμένο Αύγουστο στο Γενικό Δείκτη Τιμών Καταναλωτή (ΓΔΤΚ) της αύξησης του ΦΠΑ, η οποία υπερκέρασε τις αντίρροπες δυνάμεις της φθίνουσας ζήτησης και της πτώσης των τιμών του πετρελαίου σε εκείνη την περίοδο και επιβράδυνε τον αποπληθωρισμό, θα συνεχιστεί και θα ενισχυθεί από τη σχεδιαζόμενη νέα άνοδο των φορολογικών συντελεστών σε έμμεσους φόρους.²⁵ Παρότι μια αύξηση έμμεσου φόρου δεν μετακυλιέται πλήρως στην τελική τιμή, οι επερχόμενες μάλλον θα μεταβάλλουν την τάση του ΓΔΤΚ από πτωτική σε ανοδική στη διάρκεια του έτους, πιθανόν σε κάποιους μήνες του και όχι συνεχώς. Ακολούθως, **μάλλον θα επικρατήσουν σταθεροποιητικές τάσεις στις τιμές το 2016, ενώ είναι πιθανή μια νέα, οριακή υποχώρησή τους.**

3.2 Εξελίξεις και προοπτικές σε βασικούς τομείς της Οικονομίας

Βιομηχανία

Η καθοδική πορεία της βιομηχανικής παραγωγής το 2015, παρουσίασε τάση σημαντικής βελτίωσης τον Ιανουάριο του 2016 (+4,6% αντί 0,1% τον Ιανουάριο του 2015). Ωστόσο, αυτή η τάση ανατράπηκε σε μεγάλο βαθμό τον επόμενο μήνα, με τον δείκτη να περιορίζεται κατά 3,0% σε σχέση με τον περυσινό αντίστοιχο μήνα, όταν σημειωνόταν αύξηση κατά 1,8%. Τα παραπάνω μεγέθη αναδεικνύουν έντονες διακυμάνσεις στην παραγωγή του

βιομηχανικού τομέα στην αρχή του τρέχοντος έτους, προερχόμενες κυρίως από τον τομέα του Ηλεκτρισμού. Στο αρχικό δίμηνο του 2016, ο δείκτης βελτιώθηκε οριακά, κατά 0,6% αντί ελαφρώς καλύτερης επίδοσης στο ίδιο δίμηνο πέρυσι (+1,0%).

Παράλληλα, η βιομηχανική παραγωγή κατά τον πρώτο μήνα του 2016 στην Ευρωζώνη (19 κράτη μέλη), σύμφωνα με τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία αυξάνεται με ελαφρώς εντονότερο ρυθμό σε σχέση με το 2015. Ο δείκτης βιομηχανικής παραγωγής ενισχύεται κατά 1,5% αντί βελτίωσης κατά 0,7% την αντίστοιχη περίοδο του 2014.

Το δίμηνο Ιανουαρίου – Φεβρουαρίου του 2016, σε επίπεδο βασικών κλάδων η παραγωγή στη Μεταποίηση αυξήθηκε κατά 3,0% αντί βελτίωσης κατά 4,3% ένα χρόνο πριν. Απώλειες σημειώθηκαν σε όλους τους υπόλοιπους βασικούς κλάδους. Ενδεικτικά, η παραγωγή των Ορυχείων – Λατομείων περιορίστηκε κατά 9,6%, σε συνέχεια εντονότερων απωλειών κατά 12,6% πέρυσι. Η παραγωγή Ηλεκτρισμού συρρικνώθηκε κατά 3,9% (αντί -5,8% το 2014), ενώ κάμψη σημειώθηκε και στην παραγωγή Νερού, με το σχετικό δείκτη να περιορίζεται κατά 2,2%, έναντι αύξησης 6,4% κατά το πρώτο δίμηνο του 2015.

Ειδικότερα στη Μεταποίηση, απώλειες παρουσίασαν 14 από τους 24 κλάδους της στο περασμένο δίμηνο Ιανουαρίου – Φεβρουαρίου. Στους κλάδους με τη

²⁵ Στις εξεταζόμενες αλλαγές περιλαμβάνονται η αύξηση της φορολογίας σε αμόλυβδη βενζίνη, φυσικό αέριο και στο υγραέριο, η άνοδος της φορολογίας στα τσιγάρα, η αύξησή της στην κινητή τηλεφωνία ή/και

στη χρήση Διαδικτύου, η επιβολή φόρου στη συνδρομητική τηλεόραση, η αύξηση του τέλους ταξινόμησης στα εισαγόμενα μεταχειρισμένα αυτοκίνητα.

μεγαλύτερη βαρύτητα για την ελληνική οικονομία, αυξήθηκε η παραγωγή Τροφίμων (+2,7% αντί +1,3%), η παραγωγή Βασικών Μετάλλων (+0,4% αντί +4,6%) καθώς και η παραγωγή ασικών Φαρμακευτικών Προϊόντων (+7,3% σε σχέση με απώλειες κατά 1,5%).

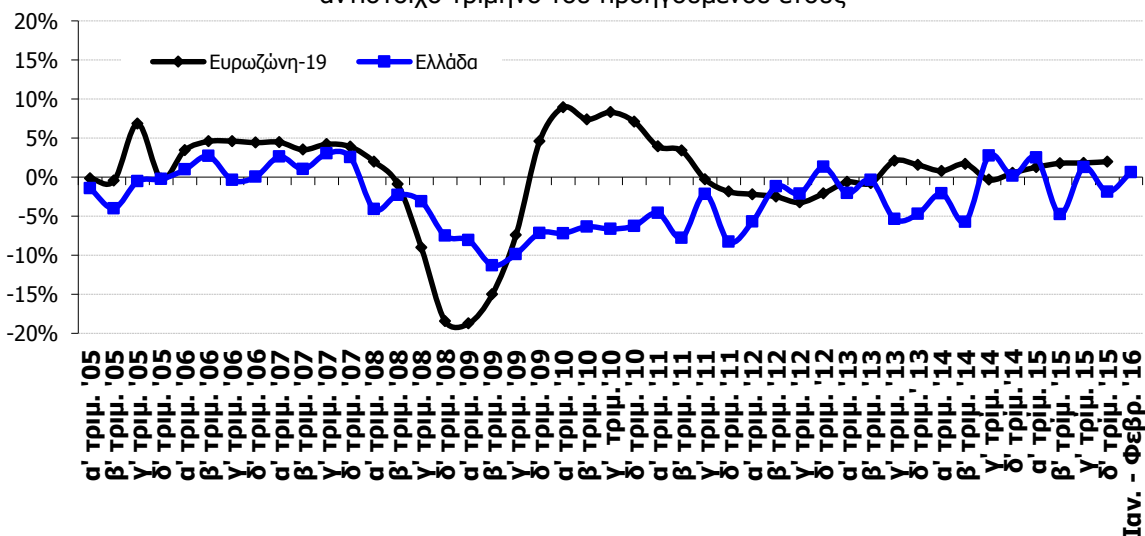
Στους λοιπούς μεταποιητικούς κλάδους, η μεγαλύτερη κάμψη σημειώνεται στην παραγωγή Μηχανοκίνητων Οχημάτων και Ρυμουλκούμενων, όπου ο δείκτης περιορίστηκε κατά 64,8% σε σχέση με σαφώς ηπιότερες απώλειες της τάξης του 10,5% πέρυσι. Έπεται ο κλάδος Ηλεκτρονικών Υπολογιστών και οπτικών προϊόντων, με κάμψη κατά 47,5%, σε σχέση με ενίσχυση 55,9% στο περυσινό πρώτο δίμηνο. Στη συνέχεια, απώλειες καταγράφονται και στην παραγωγή Ειδών Ένδυσης (-16,5% σε σχέση με -9,5%). Ακολουθεί σε απώλειες η παραγωγή Μηχανημάτων και Ειδών Εξοπλισμού (-8,3% αντί -6,8%) καθώς και οι Εκτυπώσεις

και Αναπαραγωγή Προεγγεγραμμένων Μέσων (-6,8% σε σχέση με απώλειες 5,9%). Μείωση καταγράφεται στον κλάδο παραγωγής προϊόντων Χαρτιού (-6,5% έναντι ανόδου 2,7% ένα χρόνο πριν) καθώς και στις Λοιπές Μεταποιητικές δραστηριότητες (-5,0% αντί +7,3%).

Από τη σκοπιά των κύριων ομάδων βιομηχανικών προϊόντων, στο αρχικό δίμηνο του 2016 η παραγωγή Κεφαλαιουχικών Αγαθών περιορίστηκε κατά 18,4% (αντί αύξησης κατά 7,1% στην ίδια περίοδο πέρυσι). Ακολουθούν σε πτώση η παραγωγή Διαρκών Καταναλωτικών Αγαθών (-7,4% αντί -5,2%) και η παραγωγή Ενέργειας, όπου ο σχετικός δείκτης περιορίστηκε κατά 2,3%, έναντι αύξησης 0,9% το αντίστοιχο δίμηνο του 2015. Στον αντίποδα, αύξηση κατά 3,3% καταγράφεται στην παραγωγή των Ενδιάμεσων Αγαθών, αντί οριακών απωλειών 0,5% ένα χρόνο πριν.

Διάγραμμα 3.1

Δείκτης Βιομηχανικής Παραγωγής στην Ελλάδα και στην Ευρωζώνη-19 Π.Μ. (%) ως προς το αντίστοιχο τρίμηνο του προηγούμενου έτους



Πηγές: ΕΛΣΤΑΤ, Eurostat

Κατασκευές

Η βελτίωση στον κλάδο των Κατασκευών το 2014 (15,1%), δεν συνεχίστηκε και το 2015 καθώς ο δείκτης παραγωγής περιορίστηκε κατά 2,4%. Σημειώνεται ότι η καλύτερη από πρόπερσι πορεία του δείκτη κατά το πρώτο μισό του περασμένου έτους, ανατράπηκε από την εξαιρετικά χαμηλή επίδοσή του κατά το επόμενο χρονικό διάστημα.

Στους επιμέρους δείκτες, ο δείκτης παραγωγής δομικών έργων κατέγραψε το 2015 οριακή αύξηση, κατά 1,6%, όταν πρόπερσι είχε περιορισθεί κατά 0,3%. Αντίστοιχη ήταν η εξέλιξη στον δείκτη παραγωγής πολιτικού μηχανικού, του οποίου η θετική πορεία κατά το 2014 αντιστράφηκε και το 2015, με αποτέλεσμα να ολοκληρώσει το έτος με απώλειες 6,1%.

Στον αντίποδα, η αρνητική τάση που είχε καταγραφεί το 2014 στις Κατασκευές στην Ευρωζώνη (19 μέλη), με το σχετικό δείκτη να συρρικνώνεται κατά 1,0%, αντιστράφηκε το 2015, αφού ο σχετικός δείκτης ενισχύθηκε κατά 1,5%.

Επιπλέον, το 2015 ο αριθμός αδειών στην Ελλάδα περιορίστηκε κατά 1,6% σε σχέση με το 2014 και διαμορφώθηκε στις 13.257 άδειες. Παρά αυτή τη μείωση, τόσο ο δείκτης επιφανείας όσο και ο δείκτης όγκου αυξήθηκαν, κατά 7,0% και 27,8% αντίστοιχα σε σχέση με πρόπερσι. Η διαφορετική τάση στις άδειες και την επιφάνεια και τον όγκο των οικοδομικών έργων, αντανακλά την εκκίνηση μεγάλων

κατασκευαστικών έργων κατά την προηγούμενη χρονιά.

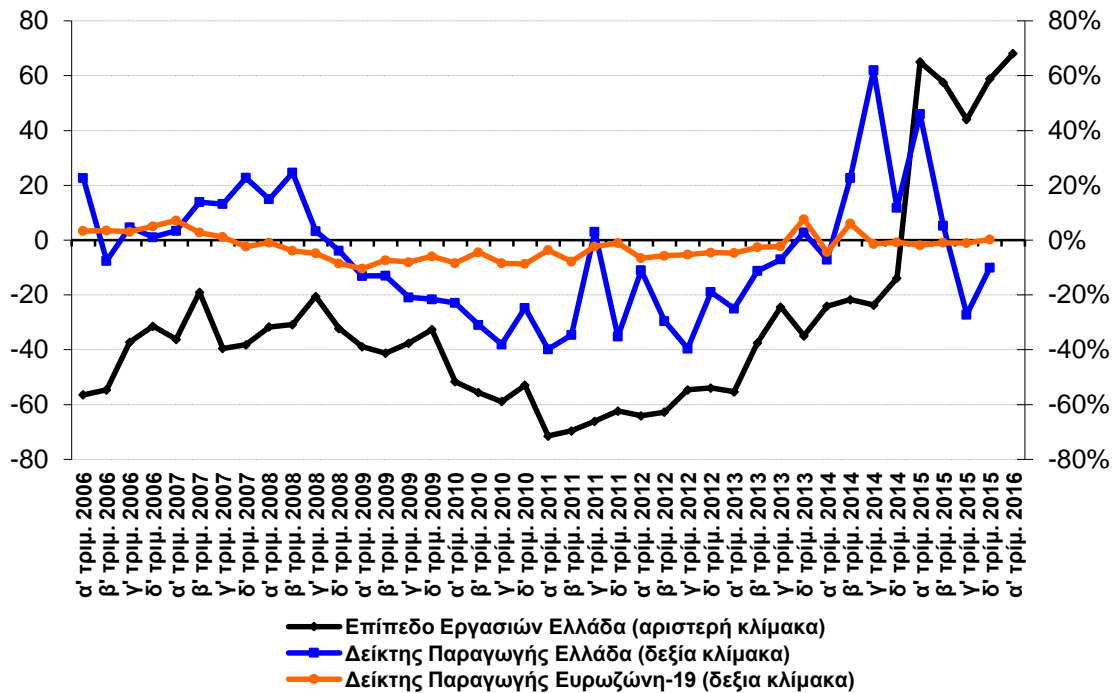
Δείκτης ο οποίος αποτυπώνει την τάση στην αγορά ακινήτων αποτελεί είναι ο όγκος των στεγαστικών δανείων που εκταμιεύονται. Σύμφωνα με την Τράπεζα της Ελλάδος, κατά το πρώτο δίμηνο του 2016 εκταμιεύθηκαν από τα τραπεζικά ιδρύματα €133,3 εκατ. για στεγαστικούς λόγους. Ακολούθως, η χρηματοδότηση των ελληνικών χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων για την αγορά κατοικίας περιορίστηκε κατά 4,1% στο συγκεκριμένο χρονικό διάστημα, σε συνέχεια κάμψης κατά 1,6% την αντίστοιχη προπέρσινη περίοδο.

Λιανικό Εμπόριο

Η έντονη πολιτικοοικονομική αβεβαιότητα από τα γεγονότα του 2015 (παρατεταμένες διαπραγματεύσεις με τους δανειστές, δύο βουλευτικές εκλογές, επιβολή ελέγχων στην κίνηση κεφαλαίων), αποτέλεσε τη βασική αιτία υποχώρησης της δραστηριότητας στο Λιανικό εμπόριο, σε μεγαλύτερο βαθμό από ότι το 2014, στο οποίο σημειώθηκε η μικρότερη κάμψη της τελευταίας πενταετίας (-1,5% αντί -0,4%). Τα διαθέσιμα στοιχεία για το τρέχον έτος αφορούν μόνο στον πρώτο μήνα του, συνεπώς δεν επαρκούν για την εξαγωγή συμπερασμάτων σχετικά με την τάση η οποία θα επικρατήσει φέτος στο Λιανικό Εμπόριο. Σύμφωνα με αυτά, ο (εποχικά διορθωμένος) γενικός δείκτης όγκου συνεχίζει να υποχωρεί (-2,2%), σε αντίθεση με τον αντίστοιχο μήνα του 2015, στον οποίο είχε ενισχυθεί κατά 0,6%.

Διάγραμμα 3.2

Δείκτης Παραγωγής στις Κατασκευές και Δείκτης Επιπέδου Εργασιών



Πηγές: ΕΛΣΤΑΤ – Eurostat

Σε ότι αφορά το 2015, ο δείκτης όγκου περιορίστηκε σε έξι από τους οκτώ σχετικούς υποκλάδους. Η μεγαλύτερη κάμψη σημειώθηκε στα Έπιπλα-Ηλεκτρικά Είδη και Είδη Οικιακού εξοπλισμού (-3,8% αντί -1,4% το 2014), στα Τρόφιμα – Ποτά (-3,3% έναντι ανόδου 5,4%) καθώς και στα Πολυκαταστήματα (-3,3% αντί -4,4%). Έπονται σε κάμψη πέρυσι τα Μεγάλα Καταστήματα Τροφίμων (-1,8% αντί αύξησης κατά 1,1% το 2014) καθώς και τα Καύσιμα & Λιπαντικά αυτοκινήτων (-1,6% σε σχέση με ενίσχυση κατά 1,1% το 2014). Συρρίκνωση, ηπιότερη ωστόσο σε σχέση με πρόπερσι, σημειώθηκε στα Φάρμακα - Καλλυντικά, με το σχετικό δείκτη να υποχωρεί κατά 0,5% κατόπιν απωλειών της τάξης του 1,7% το 2014. Αντιθέτως, βελτίωση καταγράφηκε στον τζίρο των καταστημάτων Ένδυσης –

Υπόδησης (+7,9%, σε συνέχεια αύξησης 5,4% το 2014) καθώς και στον υποκλάδο Βιβλίων και Λοιπών Χαρτικών (+7,0%, κατόπιν ίδιας έκτασης ανόδου πρόπερσι).

Η φθίνουσα πορεία του Λιανικού Εμπορίου κατά το 2015 είχε προεξοφληθεί από τους πρόδρομους δείκτες των Ερευνών Οικονομικής Συγκυρίας του ΙΟΒΕ, όπως άλλωστε είχε αναφερθεί και στο προηγούμενο τεύχος για την Ελληνική Οικονομία (4/15). Μάλιστα, το κλίμα απαισιοδοξίας φαίνεται να εντείνεται κατά το πρώτο τρίμηνο του 2016, καθώς ο σχετικός δείκτης υποχωρεί σχεδόν σε όλους τους κλάδους του λιανικού εμπορίου. Συγκεκριμένα, το ισοζύγιο προσδοκιών επιδεινώθηκε στον κλάδο Ένδυσης – Υπόδησης (-11 μονάδες αντί -5 μονάδων στο αντίστοιχο περυσινό

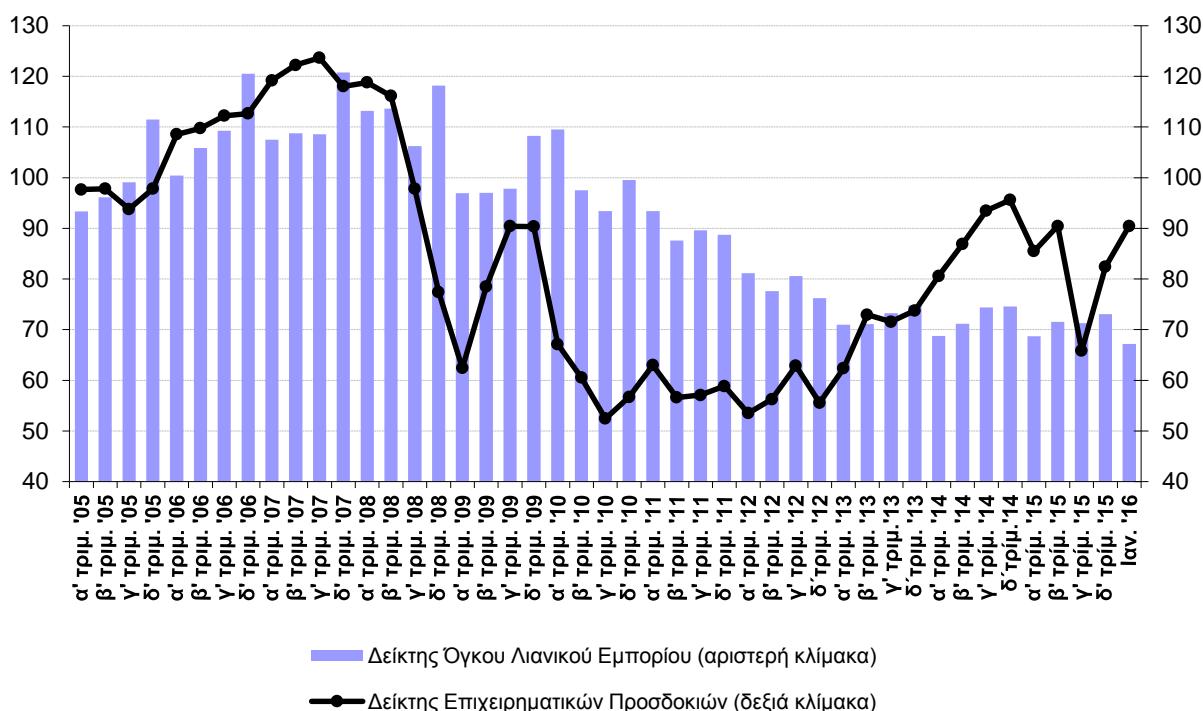
τρίμηνο), στα Οχήματα Ανταλλακτικά (-11 μονάδες, έναντι αύξησης 5 μονάδων), στα Τρόφιμα – Ποτά (-3 μονάδες αντί +2 μονάδων κατά την περυσινή περίοδο) και στα Είδη Οικιακού Εξοπλισμού (-1 μονάδα αντί +4 μονάδων). Αντιθέτως, βελτίωση των προσδοκιών καταγράφεται μόνο στα Πολυκαταστήματα, όπου ο δείκτης αυξάνεται κατά περίπου 6 μονάδες σε σχέση με το πρώτο τρίμηνο του 2015, όταν ωστόσο αυξανόταν με ταχύτερο ρυθμό (+14 μονάδες).

Ο Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών για τα Αυτοκίνητα – Οχήματα διαμορφώθηκε στις 106,6 μονάδες στο πρώτο τρίμηνο του 2016, έναντι 108,4 μονάδων στο ίδιο χρονικό διάστημα το 2015, ενώ βρίσκεται πάνω από τα επίπεδα του 2014 (102 μονάδες). Έπειτα από την αύξηση του 2015 κατά 6,4%, η οποία οφείλεται στην έντονη ανησυχία του πρώτου εξαμήνου για την έκβαση των διαπραγματεύσεων με τους δανειστές, η οποία οδήγησε σε ορισμένες έκτακτες αγορές, οι συνολικές πωλήσεις επιβατικών αυτοκινήτων εμφανίζονται μειωμένες στο πρώτο τρίμηνο του 2016, κατά περίπου 16%, παρά τη

διαφαινόμενη τροποποίηση του προγράμματος απόσυρσης εντός του τρέχοντος εξαμήνου, με περιορισμό των ωφελειών για τους αγοραστής. Στα επιμέρους στοιχεία του δείκτη για το πρώτο τρίμηνο του 2016, το ισοζύγιο των τρεχουσών πωλήσεων επέστρεψε κοντά στην ουδετερότητα, καθώς αυξήθηκε το μερίδιο των επιχειρήσεων που εμφανίζει μείωση πωλήσεων. Το ισοζύγιο αποθεμάτων δεν μεταβλήθηκε, καθώς υπερσχύει διαχρονικά το ποσοστό των επιχειρήσεων που εκτιμά ότι τα αποθέματα κινούνται σε κανονικά επίπεδα. Σχετικά με τις προοπτικές των πωλήσεων για το επόμενο τρίμηνο αλλά και τις παραγγελίες, οι επιμέρους δείκτες είναι βελτιωμένοι σε σύγκριση με το 2015. Επισημαίνεται όμως ότι η βελτίωση του δείκτη προήλθε κυρίως από το αποτέλεσμα του Μαρτίου, όταν τελικά αποφασίστηκε η συνέχιση του προγράμματος απόσυρσης. Τέλος, σε ότι αφορά την απασχόληση, ο δείκτης επέστρεψε σε αρνητικό πεδίο τιμών (-4), έναντι θετικής τιμής το 2015 (+3), με τις επιχειρήσεις όμως που αναμένουν σταθεροποίηση της απασχόλησης να αποτελούν το 65% του συνόλου.

Διάγραμμα 3.3

Δείκτης Όγκου Λιανικού Εμπορίου (2010=100) και Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών Λιανικού Εμπορίου (1996-2006=100)



Πηγή: IOBE

Πίνακας 3.4

Ετήσιες Μεταβολές του Δείκτη Όγκου στο Λιανικό Εμπόριο

Κατηγορίες καταστημάτων λιανικού εμπορίου	Δείκτης Όγκου (2010=100)					Μεταβολή Ιαν. 2016/2015
	2013	2014	2015	Μεταβολή 2014/2013	Μεταβολή 2015/2014	
Γενικός Δείκτης	72,5	72,2	71,2	-0,4%	-1,5%	-2,2%
Γενικός Δείκτης (εκτός καυσίμων και λιπαντικών αυτοκινήτων)	73,8	73,3	72,9	-0,7%	-0,5%	-0,6%
Επιμέρους Κατηγορίες Καταστημάτων						
Μεγάλα καταστήματα τροφίμων	80,4	81,3	79,8	1,0%	-1,8%	-3,7%
Πολυκαταστήματα	86,3	82,5	79,8	-4,4%	-3,3%	14,4%
Καύσιμα και Λιπαντικά Αυτοκινήτων	67,3	68,1	67,0	1,1%	-1,6%	-9,0%
Τρόφιμα-Ποτά-Καπνός	71,5	67,6	65,4	-5,4%	-3,3%	5,3%
Φαρμακευτικά-Καλλυντικά	68,9	67,7	67,4	-1,7%	-0,5%	0,5%
Ένδυση-Υπόδηση	63,0	66,4	71,7	5,4%	7,9%	9,0%
Έπιπλα-Ηλεκτρικά Είδη-Οικιακός Εξοπλισμός	66,2	65,3	62,8	-1,4%	-3,8%	-1,4%
Βιβλία-Χαρτικά-Λοιπά είδη δώρων	83,2	89,0	95,3	7,0%	7,0%	-0,6%

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Πίνακας 3.5

Κλαδικοί Δείκτες Επιχειρηματικών Προσδοκιών στο Λιανικό Εμπόριο (1996-2006=100)

	α' τρίμ. 2014	α' τρίμ. 2015	α' τρίμ. 2016	α' τρίμ. 2015/2014	α' τρίμ. 2016/2015
Τρόφιμα-Ποτά-Καπνός	83,4	85,4	82,0	2,4%	-4,0%
Υφάσματα-Ενδυση-Υπόδηση	95,0	90,0	79,2	-5,3%	-12,0%
Είδη Οικιακού Εξοπλισμού	63,5	67,7	66,4	6,6%	-1,9%
Οχήματα-Ανταλλακτικά	102,8	108,4	97,3	5,4%	-10,2%
Πολυκαταστήματα	60,1	73,8	79,5	22,8%	7,7%
Σύνολο Λιανικού Εμπορίου	80,6	85,5	81,0	6,1%	-5,3%

Πηγή: ΙΟΒΕ

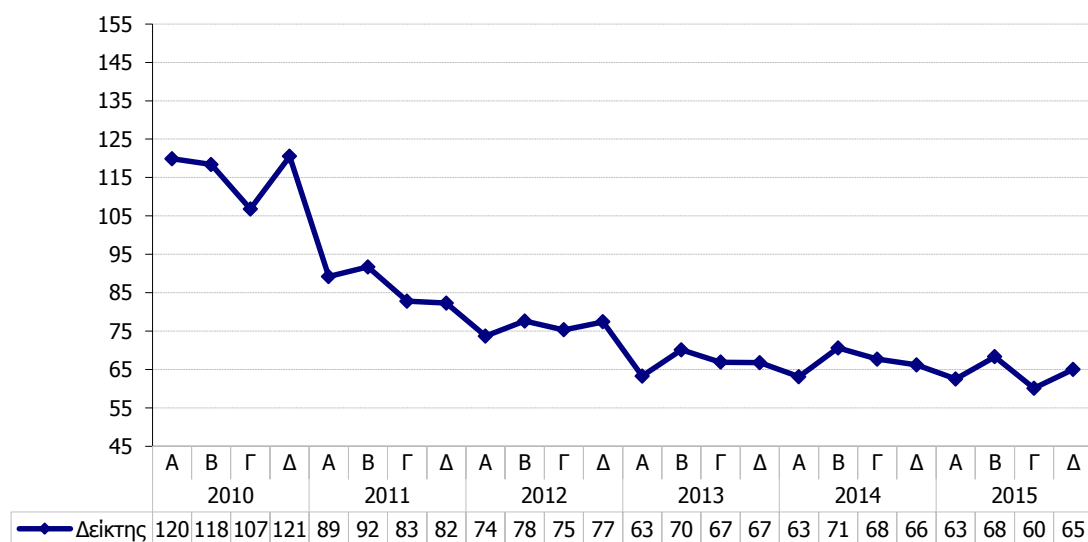
Χονδρικό Εμπόριο

Η επιδείνωση του λιανικού εμπορίου η οποία καταγράφηκε στην προηγούμενη ενότητα αντικατοπτρίζεται και στο χονδρικό εμπόριο, του οποίου ο κύκλος εργασιών περιορίστηκε το 2015 κατά 4,1,

σε αντίθεση με την οριακή αύξηση κατά 0,1% το 2014. Χαρακτηριστικό γεγονός της φθίνουσας τάσης αποτελεί το ότι ο κύκλος εργασιών περιορίστηκε σε όλα τα τρίμηνα του έτους, με τη η μεγαλύτερη κάμψη να σημειώνεται κατά το τρίτο τρίμηνό του (-11,2% αντί +1,2%).

Διάγραμμα 3.4

Εξέλιξη του Δείκτη Κύκλου Εργασιών στο Χονδρικό Εμπόριο



Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Υπηρεσίες

Ελαφρώς καλύτερες από τις Κατασκευές και τους κλάδους του Εμπορίου, εμφανίζονται οι τάσεις στη δραστηριότητα των κλάδων Υπηρεσιών κατά την προηγούμενη χρονιά, καθώς ο κύκλος εργασιών περιορίστηκε σε πέντε από δέκα τέσσερις βασικούς κλάδους σε σχέση με το 2014.

Σημαντική βελτίωση σημειώθηκε στις υπηρεσίες Αρχιτεκτόνων και Μηχανικών (κλάδος 71) όπου ο τζίρος αυξήθηκε με ρυθμό 17,5% (κατόπιν μείωσης 15,0% το 2014), στις υπηρεσίες Επεξεργασίας Δεδομένων (κλάδος 63) όπου ο τζίρος ενισχύθηκε κατά 9,2%, αντί απωλειών 3,1% πέρυσι, καθώς και στις υπηρεσίες Πληροφορικής (κλάδος 62) με βελτίωση κατά 7,6%, έναντι μόλις +0,5% το 2014.

Στον αντίποδα, εκ νέου κάμψη κατά 7,7% (κατόπιν -7,0% το 2014) καταγράφηκε στις υπηρεσίες Διαφήμισης (κλάδος 73)

αλλά και στο σωρευτικό κλάδο υπηρεσιών Παροχής Νομικών, Λογιστικών και Λοιπών Συμβουλών (κλάδος 69 & 70.2), όπου ο κύκλος εργασιών περιορίστηκε με ρυθμό 6,9%, έναντι οριακής ενίσχυσης κατά 0,9% το 2014. Ηπιότερες απώλειες σημειώθηκαν στις υπηρεσίες Τηλεπικοινωνιών (κλάδος 61), με το σχετικό δείκτη να υποχωρεί κατά 1,5%, σε συνέχεια απωλειών της τάξης του 4,5% το 2014. Ο τζίρος περιορίστηκε και στις Ταχυδρομικές υπηρεσίες (κλάδος 53) κατά 1,1%, υπεραντισταθμίζοντας την προπέρσινη οριακή βελτίωση κατά 0,6%. Τέλος, ο κύκλος εργασιών στον κλάδο υπηρεσιών Παροχής Καταλύματος και Εστίασης (κλάδοι 55 & 56) παρέμεινε σε τροχιά ανόδου, καθώς ο τζίρος του αυξήθηκε κατά 3,5%, ωστόσο η αύξηση ήταν πολύ μικρότερη από εκείνη το 2014 (11,8%).

Πίνακας 3.6

Δείκτης Κύκλου Εργασιών (Ετήσια Μεταβολή – 2005=100)

	2013	2014	2015	ΠΜ% '14/'13	ΠΜ% '15/'14
Εμπόριο Αυτοκινήτου	50,4	59,8	64,4	18,7%	7,8%
Μεταφορές Χερσαίες και μέσω Αγωγών	91,0	87,3	82,1	-4,1%	-5,9%
Πλωτές Μεταφορές	76,3	70,1	66,4	-8,2%	-5,4%
Αεροπορικές Μεταφορές	112,0	109,1	119,7	-2,6%	9,7%
Υποστηρικτικές προς τις Μεταφορές Υπηρεσίες & Υπηρεσίες Αποθήκευσης	81,6	86,1	88,4	5,5%	2,8%
Ταχυδρομικές και Ταχυμεταφορικές Δραστηριότητες	90,1	90,6	89,6	0,6%	-1,1%
Εκδοτικές Δραστηριότητες	45,1	45,6	38,8	0,2%	-15,0%
Τηλεπικοινωνίες	65,8	62,9	61,9	-4,5%	-1,5%
Πληροφορική	57,9	58,2	62,6	0,5%	7,6%
Επεξεργασία Δεδομένων	132,4	128,4	140,1	-3,1%	9,2%
Νομικές, Λογιστικές, Συμβουλευτικές Υπηρεσίες	112,8	113,0	107,8	0,9%	-6,9%
Αρχιτέκτονες, Μηχανικοί	52,7	44,8	52,6	-15,0%	17,5%
Διαφήμιση, Έρευνα Αγοράς, Δημοσκοπήσεις	33,6	31,2	28,8	-7,0%	-7,7%
Διοικητικές Δραστηριότητες Γραφείου	44,9	42,7	45,2	7,1%	5,8%
Τουρισμός	80,4	91,4	96,2	13,7%	3,5%

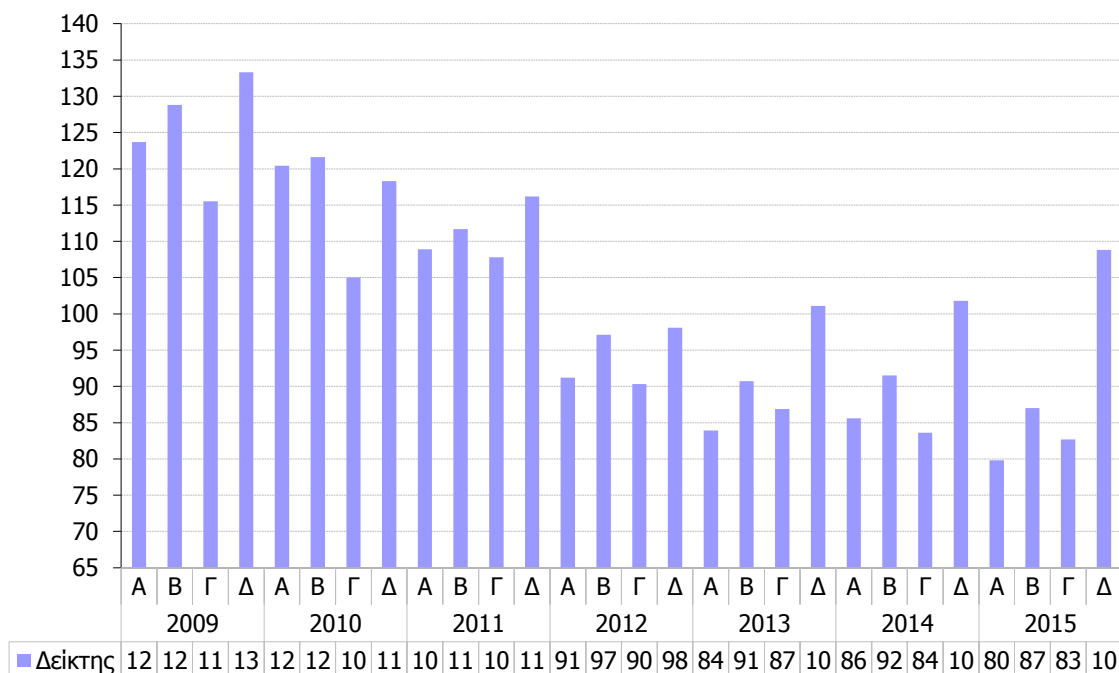
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Σύμφωνα με τους **πρόδρομους δείκτες οικονομικής συγκυρίας του IOBE** που αφορούν στο πρώτο τρίμηνο του 2016, περισσότερο απαισιόδοξοι είναι στο σύνολό τους οι εκπρόσωποι του κλάδου των Υπηρεσιών σε σχέση με το αντίστοιχο περσινό τρίμηνο. Αναλυτικότερα, ο σχετικός δείκτης περιορίζεται στον Τουρισμό (Ξενοδοχεία – Εστιατόρια – Τουριστικά γραφεία), καθώς τα γεγονότα που σχετίζονται με τη διαχείριση των μεταναστευτικών – προσφυγικών ροών εντείνουν την απαισιοδοξία, με συνέπεια ο

δείκτης να κατέρχεται κατά περίπου 19 μονάδες, αντί αύξησης κατά 2,5 μονάδες την αντίστοιχη περίοδο του 2015. Κάμψη καταγράφεται και στον δείκτη που αφορά τις Υπηρεσίες προς Διάφορες Επιχειρήσεις (-10,5 μονάδες αντί +2,5 το 2015). Αντιθέτως, κάμψη της έντονης περυσινής απαισιοδοξίας διαφαίνεται στους Χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς μετά την πρόσφατη ανακεφαλαιοποίηση (+2,1 αντί -36,9 μονάδες) και στην Πληροφορική, μάλλον λόγω των καλών εξαγωγικών επιδόσεων του κλάδου (+9,2 έναντι -11,8).

Διάγραμμα 3.5

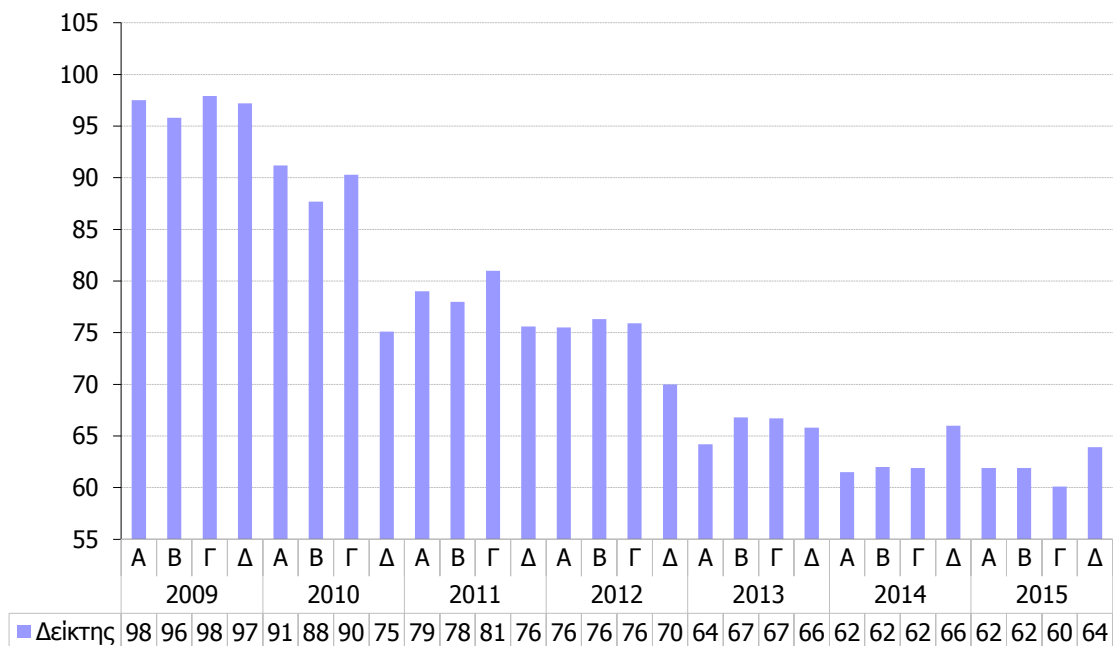
Εξέλιξη Δείκτη Κύκλου Εργασιών στον κλάδο Ταχυδρομικών και ταχυ-μεταφορικών δραστηριοτήτων (κλάδος 53)



Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Διάγραμμα 3.6

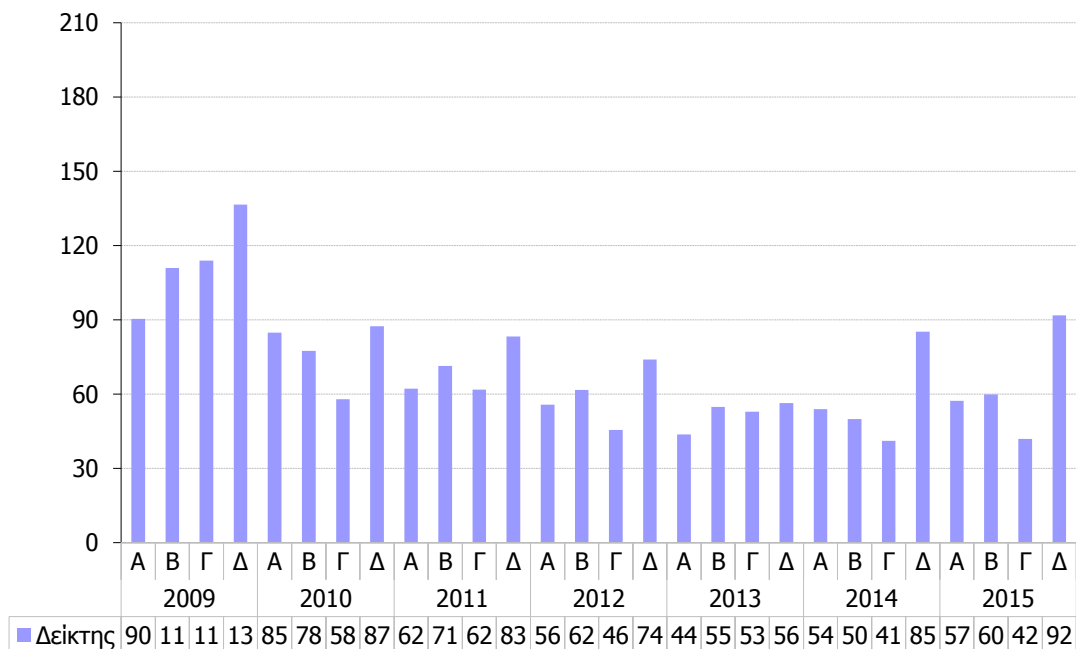
Εξέλιξη Δείκτη Κύκλου Εργασιών στον κλάδο Υπηρεσιών Τηλεπικοινωνιών (κλάδος 61)



Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Διάγραμμα 3.7

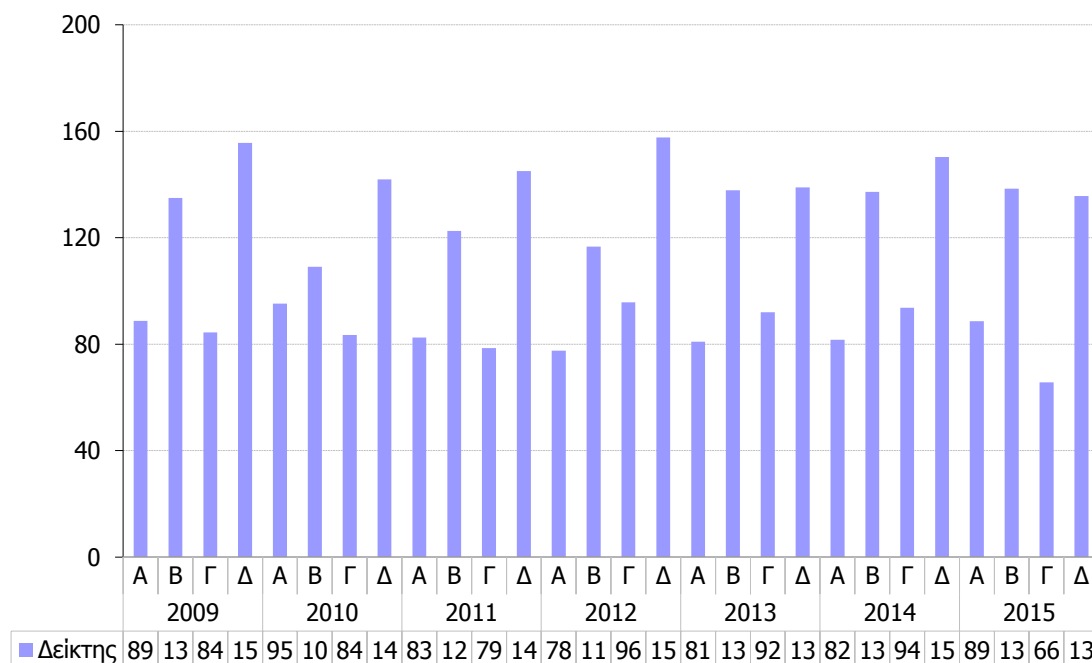
Εξέλιξη Δείκτη Κύκλου Εργασιών στον Κλάδο Υπηρεσιών Πληροφορικής (κλάδος 62)



Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Διάγραμμα 3.8

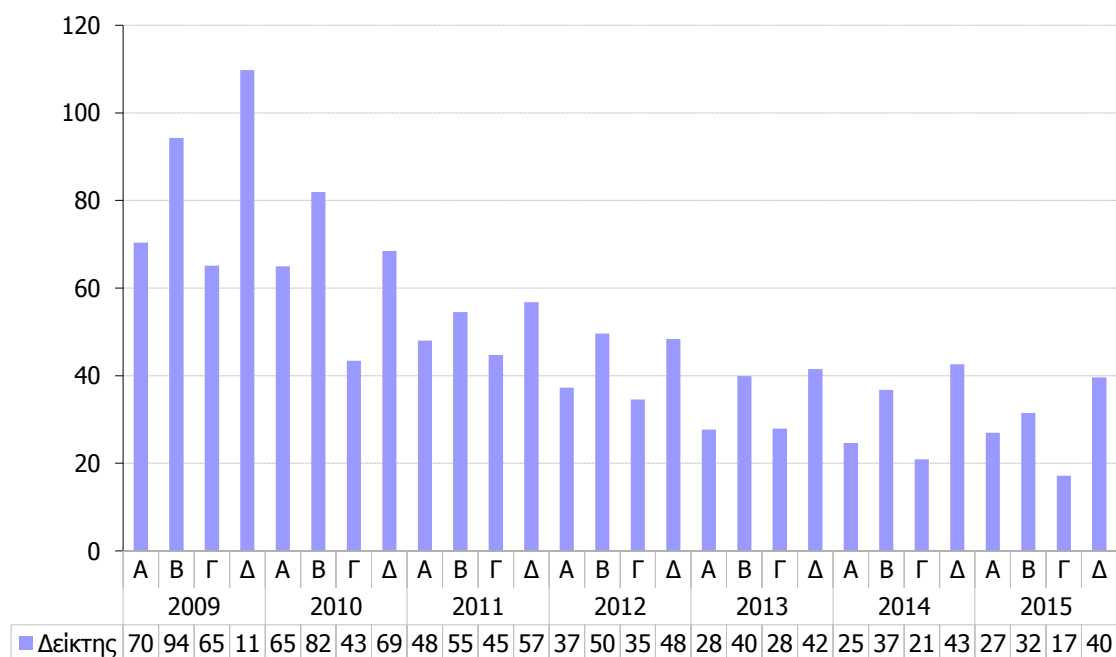
Εξέλιξη Δείκτη Κύκλου Εργασιών στον κλάδο Νομικών, Λογιστικών & παροχής συμβουλών διαχείρισης δραστηριοτήτων (κλάδοι 69+70.2)



Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Διάγραμμα 3.9

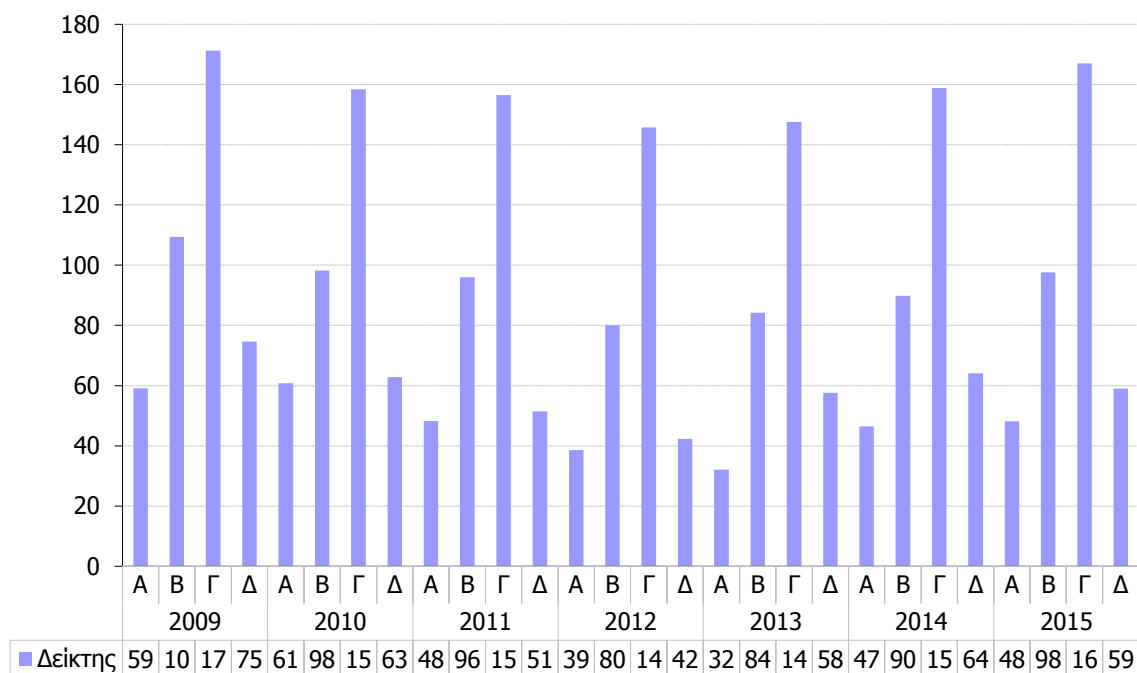
Εξέλιξη Δείκτη Κύκλου Εργασιών στον κλάδο διαφήμισης, έρευνας αγοράς και δημοσκοπήσεων κοινής γνώμης (Κλάδος 73)



Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Διάγραμμα 3.10

Εξέλιξη του δείκτη Κύκλου Εργασιών στον κλάδο Τουρισμού (Δραστηριότητες Υπηρεσιών Παροχής Καταλύματος και Εστίασης) (Κλάδοι 55 & 56)



Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Πίνακας 3.7

Κλαδικοί Δείκτες Επιχειρηματικών Προσδοκιών στις Υπηρεσίες (1996-2006=100)

	α' τρίμ. 2014	α' τρίμ. 2015	α' τρίμ. 2016	ΠΜ% '15-'14	ΠΜ% '16-'15
Ξενοδοχεία - Εστιατόρια - Τουριστικά Γραφεία	91,2	93,7	75,1	2,7%	-19,9%
Διάφορες Υπηρεσίες προς Επιχειρήσεις	63,8	66,3	55,8	3,9%	-15,8%
Χρηματοπιστωτικοί Οργανισμοί	90,7	53,8	55,9	-40,7%	3,9%
Πληροφορική	79,0	67,2	76,4	-14,9%	13,7%
Σύνολο Υπηρεσιών	78,8	76,4	69	-3,0%	-9,7%

Πηγή: IOBE

3.3 Εξαγωγικές Επιδόσεις της Ελληνικής Οικονομίας

Οι **εξαγωγές αγαθών** διαμορφώθηκαν στο σύνολο του 2015 στα €25,5 δισεκ., έναντι €26,9 δισεκ. το 2014, σημειώνοντας **υποχώρηση της τάξης του 5,3%**. Ωστόσο, εάν δεν ληφθούν υπόψη οι **εξαγωγές πετρελαιοειδών - πλοίων, οι υπόλοιπες εξαγωγές αυξήθηκαν πέρυσι κατά 7,6%**, καθώς διαμορ-

φώθηκαν στα €17,9 δισεκ., από €16,6 δισεκ. το 2014 (Διάγραμμα 3.11). Επισημαίνεται ότι οι πολύ χαμηλότερες εξαγωγές πετρελαιοειδών οφείλονται στην κατάρυξη πτώση της τιμής του πετρελαίου διεθνώς, συνεπώς η συρρίκνωση της αξίας τους δεν αντισταθμίζει παρόμοιες μεταβολές στις ποσότητες. Οι εισαγωγές παρουσίασαν το 2015 μείωση 9,8% και διαμορφώθηκαν σε €42,6 δισεκ., από €47,2 δισεκ. ένα χρόνο νωρίτερα. Ως

αποτέλεσμα των παραπάνω τάσεων στις βασικές συνιστώσες του εξωτερικού ισοζυγίου, το **εμπορικό έλλειμμα** διαμορφώθηκε πέρυσι €3,2 δισεκ. χαμηλότερα από ότι το 2014, στα €17,1 δισεκ., από €20,3 δισεκ (-15,8%). Ακολούθως, η **αξία των εξαγωγών προϊόντων** της ελληνικής οικονομίας **αντιστοιχούσε στο 59,8% των εισαγωγών της**, ενώ πρόπερσι έφθανε το 56,9%. Από τα **προσωρινά στοιχεία για το αρχικό δίμηνο του 2016** προκύπτει διεύρυνση της υποχώρησης του συνόλου των εξαγωγών σε σχέση με την τάση σε ολόκληρο το 2015 (-7,6%), ενώ η άνοδος στις εξαγωγές εξαιρουμένων πλοίων – πετρελαιοειδών είναι πλέον αναιμική (+0,4%).

Αναλυτικά, οι εξαγωγές στα Αγροτικά Προϊόντα παρουσίασαν αύξηση κατά 12,4% το 2015, φθάνοντας τα €5,2 δισεκ., έναντι €4,6 δισεκ. την προηγούμενη χρονιά, ενώ στις εξαγωγές Κουσιμών σημειώθηκε πτώση 26,4%, με αποτέλεσμα να μην ξεπεράσουν τα €7,6 δισεκ. την προηγούμενη χρονιά, από €10,3 δισεκ. το 2014 (Πίνακας 3.8). Σημειώνεται ότι οι δύο παραπάνω συγκεκριμένες κατηγορίες προϊόντων αντιστοιχούσαν πέρυσι στο 50,1% των ελληνικών εξαγωγών (από 55,1% πρόπερσι). Η αύξηση στα Αγροτικά Προϊόντα προήλθε κυρίως από τη μεγάλη αύξηση, κατά 124,4%, στη ζήτηση για Λάδια-Λίπη Ζωικής ή Φυτικής Προέλευσης, η αξία των οποίων διαμορφώθηκε στα €713 εκατ. (από €317,7 εκατ. ένα χρόνο πριν), με αποτέλεσμα να διευρυνθεί και το μερίδιό τους στο σύνολο των εξαγωγών, από 1,2% το 2014 σε 2,8% πέρυσι. Στην

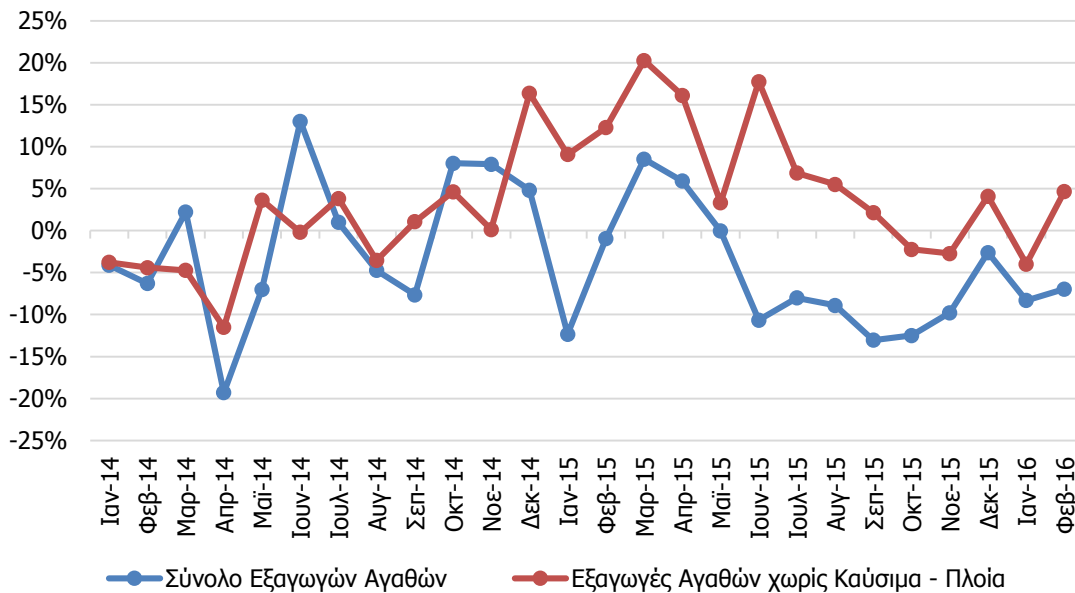
κατηγορία Τροφίμων - Ζωντανών Ζώων, η οποία αντιπροσωπεύει περίπου το 73,6% των εξαγωγών Αγροτικών Προϊόντων, οι εξαγωγές σημείωσαν αύξηση της τάξης του 2,7%, από €3,7 δισεκ. το 2014 σε €3,8 δισεκ. το 2015. Στα προϊόντα Ποτά – Καπνού, τα οποία αντιπροσωπεύουν το 12,7% των εξαγωγών του κλάδου Αγροτικών Προϊόντων, η ζήτηση διαμορφώθηκε το περασμένο έτος στα €657,5 εκατ., αυξημένη κατά 12,6% σε σχέση με το 2014 (€584,1 εκατ.).

Στις εξαγωγές Βιομηχανικών Προϊόντων παρουσιάστηκε άνοδος 6,8% το 2015, με την αξία τους να αγγίζει τα €11 δισεκ., από €10,3 δισεκ. ένα χρόνο πριν. Η αύξηση αυτή ερμηνεύεται κυρίως από την άνοδο της διεθνούς ζήτησης για Μηχανήματα και Υλικό Μεταφορών και στα Βιομηχανικά Είδη Ταξινομημένα κατά Πρώτη Ύλη, κατά 14,4% και 9,3% αντίστοιχα, με την αξία τους να διαμορφώνεται στα €2,6 δισεκ. (από €2,2 δισεκ. το 2014) και €4 δισεκ. (από €3,7 δισεκ. πρόπερσι). Επίσης, ενίσχυση των εξαγωγικών επιδόσεων σημειώθηκε στα Διάφορα Βιομηχανικά Είδη, της τάξης του 0,5%, ενώ ανοδικά κινήθηκαν και οι εξαγωγές στα Χημικά και Συναφή Προϊόντα, κατά 1% (στα €2,67 δισεκ. το 2015, από €2,65 δισεκ. ένα χρόνο πριν).

Τέλος, μείωση σημειώθηκε στις εξαγωγές Πρώτων Υλών, της τάξης του 0,3% (από €1,02 δισεκ. το 2014 σε €1,01 δισεκ. το 2015), αλλά αύξηση στις εξαγωγές Ειδών και Συναλλαγών μη Ταξινομημένων κατά Κατηγορίες, κατά 3,8% (από €575,6 εκατ. πρόπερσι στα €597,7 εκατ. το 2015).

Διάγραμμα 3.11

Συνολική εξαγωγική δραστηριότητα και εξαγωγές αγαθών χωρίς καύσιμα-πλοία



Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ. **Επεξεργασία:** Ι.Ο.Β.Ε.

Σε ότι αφορά τις τάσεις των εξαγωγών ανά γεωγραφικές περιοχές, διευρύνθηκαν προς τις χώρες της Ευρωζώνης κατά 13,5%, προσεγγίζοντας τα €9,5 δισεκ. από €8,4 δισεκ. το 2014, με αποτέλεσμα να κατευθυνθεί προς αυτές το 2015 πάνω από το 1/3 των ελληνικών προϊόντων. Προς την ΕΕ-28 σημειώθηκε λίγο μικρότερη αύξηση, +10,6%, ή κατά €1.294,6 δισεκ., με τις εξαγωγές να φθάνουν τα €13,6 δισεκ. το τρέχον έτος, από €12,3 δισεκ. πέρυσι. Μεταξύ των χωρών της Ευρωζώνης που απορροφούν το μεγαλύτερο τμήμα των ελληνικών εξαγωγών προς την ΕΕ-28, σημειώθηκε αύξηση προς την Ιταλία κατά 15,9% (από €2,5 δισεκ. πέρυσι σε €2,9 δισεκ.) και προς την Γερμανία κατά 4,2% (από €1,76 δισεκ. σε €1,84 δισεκ.), ενώ άνοδο σημείωσαν οι εξαγωγές και προς την Ισπανία, κατά 3,2% (από €667,8 εκατ. σε €689,2 εκατ.). Σημειώνεται ότι η μοναδική

ποσοστιαία συρρίκνωση των εξαγωγών το 2015 προς προορισμό της Ευρωζώνης σημειώθηκε στην Εσθονία, όπου έφτασε το 6,1% (από περίπου €8,3 εκατ. το 2014 σε €7,3 εκατ. το 2015), ενώ η υψηλότερη ποσοστιαία αύξηση σημειώθηκε στο Λουξεμβούργο (+575,5% ή αύξηση κατά €26,9 εκατ.).

Μεταξύ των υπόλοιπων χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, προς τις οποίες οι συνολικές εξαγωγές ανήλθαν κατά 4,3% ή €168,8 εκατ. (από €3,9 δισεκ. το 2014 σε €4 δισεκ. το 2015), η Βουλγαρία εξακολουθεί να αποτελεί τον κυριότερο εξαγωγικό προορισμό, παρά τη μείωση των εκροών σε σχέση με το 2014 κατά 5,9% ή €80 εκατ. Στον αντίποδα, θετικές εξελίξεις προκύπτουν σε δύο άλλες χώρες οι οποίες απορροφούν σημαντικό μερίδιο των ελληνικών εξαγωγών από τη συγκεκριμένη

ομάδα χωρών, το Ηνωμένο Βασίλειο και την Ρουμανία, προς τις οποίες οι εξαγωγές ενισχύθηκαν κατά 10% ή €97,1 εκατ. (ανερχόμενες σε €1 δισεκ.), και κατά 10,7% ή 67,6 εκατ. (ανερχόμενες σε €702,2 εκατ.) αντίστοιχα. Η μεγαλύτερη αύξηση, της τάξης του 26,8%, σημειώθηκε στη Δανία, όπου οι ελληνικές εξαγωγές αυξήθηκαν κατά €26,4 εκατ. (από €98,5 εκατ. σε €125 εκατ.).

Σε ότι αφορά τις υπόλοιπες χώρες της Ευρώπης, σημειώνεται μείωση των ελληνικών εξαγωγών κατά 33,8% (από €6,3 δισεκ. το 2014 στα €4,1 δισεκ. το 2015). Στην Τουρκία που αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους εξαγωγικούς προορισμούς παρουσιάστηκε κάθετη

πτώση, της τάξης του 46,8% (€1.264,9 δισεκ.), δηλαδή από τα €2,7 δισεκ. πέρυσι σε €1,4 δισεκ. το 2015.

Οι εξαγωγές προς τις χώρες της Βόρειας Αμερικής παρουσίασαν σημαντική αύξηση κατά 46,6% (από €1 δισεκ. το 2014 σε €1.5 δισεκ. το 2015) κυρίως λόγω της αύξησης των εξαγωγών προς τις Η.Π.Α. κατά 54,6%, από τα €806,2 εκατ. στα €1,2 δισεκ., και δευτερευόντως από την άνοδο των εξαγωγών προς το Μεξικό και τον Καναδά κατά 30,7% (αύξηση κατά €39,9 εκατ.) και 11,7% (αύξηση κατά €14,8 εκατ.) αντίστοιχα.

Πίνακας 3.8

Εξαγωγές κατά μονοψήφια κατηγορία σε τρέχουσες τιμές (εκατ. €)

ΠΡΟΪΟΝ	ΑΞΙΑ		% ΜΕΤΑΒΟΛΗ	% ΣΥΝΘΕΣΗ	
	2015*	2014*	2015*/2014*	2015*	2014*
ΑΓΡΟΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ	5.188,8	4.618,4	12,4%	20,3%	16,7%
Τρόφιμα και Ζώα Ζωντανά	3.818,3	3.716,6	2,7%	15,0%	13,8%
Ποτά και Καπνός	657,5	584,1	12,6%	2,6%	2,2%
Λάδια και Λίπη Ζωικής ή Φυτικής Προέλευσης	713,0	317,7	124,4%	2,8%	1,2%
ΠΡΩΤΕΣ ΥΛΕΣ	1.019,5	1.022,4	-0,3%	4,0%	3,8%
Πρώτες Ύλες μη Εδώδιμες εκτός από Καύσιμα	1.019,5	1.022,4	-0,3%	4,0%	3,8%
ΚΑΥΣΙΜΑ	7.599,5	10.331,6	-26,4%	29,9%	38,4%
Ορυκτά, Καύσιμα, Λιπαντικά κ.λπ.	7.599,5	10.331,6	-26,4%	29,9%	38,4%
ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ	11.052,9	10.346,0	6,8%	43,4%	38,5%
Χημικά Προϊόντα και Συναφή (μ.α.κ.)	2.677,0	2.650,0	1,0%	10,5%	9,9%
Βιομηχανικά Είδη Ταξινομημένα κατά Πρώτη Ύλη	4.073,3	3.725,2	9,3%	16,0%	13,9%
Μηχανήματα και Υλικό Μεταφορών	2.559,4	2.236,8	14,4%	10,1%	8,3%
Διάφορα βιομηχανικά είδη	1.743,1	1.734,0	0,5%	6,8%	6,4%
ΆΛΛΑ	597,7	575,6	3,8%	2,3%	2,1%
Είδη και Συναλλαγές μη Ταξινομημένα κατά Κατηγορίες	597,7	575,6	3,8%	2,3%	2,1%
ΣΥΝΟΛΙΚΕΣ ΕΞΑΓΩΓΕΣ	25.458,4	26.894,0	-5,3%	100,0%	100,0%

* Προσωρινά στοιχεία

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ., Π.Σ.Ε.-Κ.Ε.Ε.Μ.

Οι εξαγωγές σημείωσαν μικρή αύξηση προς τις χώρες της Μέσης Ανατολής και της Βόρειας Αφρικής, κατά 1% (από €3,74 δισεκ. το 2014 σε €3,78 δισεκ. πέρυσι), κυρίως λόγω της αύξησης των εξαγωγών προς την Αίγυπτο (+38%) όπου οι εξαγωγές διαμορφώθηκαν φέτος στο €1,02 δισεκ., έναντι €755,4 εκατ. το 2014. Η αύξηση της εξαγωγικής δραστηριότητας μετριάστηκε από τη σημαντική μείωση προς ορισμένες χώρες της Βορείου Αφρικής, δηλαδή την Τυνησία (-42,2%, από €271,9 εκατ. στα €157,2 εκατ.), την Αλγερία (-30,4% από €281,1 εκατ. σε €195,7 εκατ.) και τη Λιβύη (-32,8% από €222 εκατ. σε €149,3 εκατ.). Σε δύο άλλους σημαντικούς εξαγωγικούς προορισμούς στη Μέση Ανατολή, τη Σαουδική Αραβία και τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, οι εξαγωγές μειωθήκαν κατά 6%, (στα €737,1 εκατ.), και κατά -24,9% (στα €269,7 εκατ.) αντίστοιχα.

Αυξημένα ήταν η ροή των εξαγωγών ελληνικών προϊόντων και προς την Ωκεανία, με την αξία τους το 2015 να διαμορφώνεται στα €150,7 εκατ., όταν ένα χρόνο νωρίτερα είχε διαμορφωθεί στα €143,2 εκατ. Η άνοδος των εξαγωγών στην Αυστραλία ήταν της τάξης του 6,2% (από €130,7 εκατ. στα €138,7 εκατ. το 2015), ενώ αντίθετα στη Νέα Ζηλανδία σημειώθηκε μείωση 4,3% (€12,5 εκατ. πρόπερσι, €12 εκατ. το 2015).

Σημαντική αύξηση κατά 141,6% παρουσιάστηκε το 2015 στις εξαγωγές προς τις αγορές των χωρών της Κεντρικής-Λατινικής Αμερικής, με την αξία τους να διευρύνεται στα €208,4 εκατ. το 2015, από

€91,2 εκατ. ένα χρόνο πριν. Η βελτίωση των εξαγωγικών επιδόσεων προς τις χώρες της οφείλεται κυρίως στην έντονη κλιμάκωση της ζήτησης ελληνικών προϊόντων από τον Παναμά, κατά 433%, η οποία διαμόρφωσε την αξία τους στα €98,5 εκατ. το 2015, από €18,5 εκατ. το 2014.

Αντιθέτως, μείωση της ζήτησης των ελληνικών αγαθών, σημειώθηκε προς τις χώρες της Ασίας, οι οποίες υποχώρησαν κατά 9,2% σε σχέση με το 2014, στο €1,2 δισεκ. από το €1,4 δισεκ. Αυτή η εξέλιξη προήλθε κυρίως από τη συρρίκνωσή τους προς τη Σιγκαπούρη (-34,7%, στα €264,1 εκατ. από €172,5 εκατ. το 2014), και την Κίνα (-16,6%, στα €228,2 εκατ. από €273,5 εκατ. πρόπερσι). Αντιθέτως, σημαντική αύξηση εξαγωγών ελληνικών προϊόντων, κατά 37,7%, καταγράφηκε προς τη Νότια Κορέα (€298,1 εκατ. πέρυσι, €269,2 εκατ. το 2014) και κατά 72,1% προς το Χονγκ Κονγκ (€90,6 εκατ. το 2015, από €52,7 εκατ.).

Ανακεφαλαιώνοντας, το 2015 ολοκληρώθηκε με υποχώρηση για τρίτη συνεχή χρονιά της συνολικής αξίας των εξαγωγών προϊόντων, αλλά και ιστορικές επιδόσεις για ορισμένους κλάδους (εμφατικά ανοδική ήταν η πορεία του ελαιολάδου (+124%), των μηχανημάτων (+14,2%) και των προϊόντων ποτού-καπνού (+12,8%)), οι οποίες επέφεραν μεγάλες μεταβολές στην προϊόντική σύνθεση και τη γεωγραφική διασπορά των εξαγόμενων ελληνικών προϊόντων. Οι ανακατατάξεις οι οποίες έλαβαν χώρα αποδίδονται σε μεγάλο βαθμό στην κατακόρυφη μείωση των διεθνών τιμών του πετρελαίου, η οποία επηρέασε και τις ελληνικές εξαγωγές.

Πέρυσι, οι εξαγωγές καυσίμων περιορίστηκαν κατά €2,732 δισεκ. (ή -26,4%). Η πτώση στο σύνολο των εξαγωγών έλαβε χώρα παρά τη σημαντική ενίσχυση των εξαγωγών Αγροτικών προϊόντων κατά 12,4% (+€570 εκατ.), αλλά και των Βιομηχανικών προϊόντων +6,8% (+€707 εκατ.).

Από τη σκοπιά της γεωγραφικής διασποράς των εξαγωγών, ανοδική δυναμική παρου-

σιάζεται σε δύο από τους βασικότερους εξαγωγικούς προορισμούς, δηλαδή τις χώρες της Ευρωζώνης (+1,1 δισεκ. ή +13,5%), καθώς και στις χώρες της Βορείου Αμερικής (+€495 εκατ. ή +46,6%). Αντιθέτως, η μεγαλύτερη υποχώρηση εξαγωγών σημειώθηκε προς τις χώρες του OPEC (-€330,2 εκατ. ή -17,7%).

Πίνακας 3.9

Εξαγωγές ανά προορισμό την περίοδο Ιανουαρίου-Δεκεμβρίου 2015 και 2014*

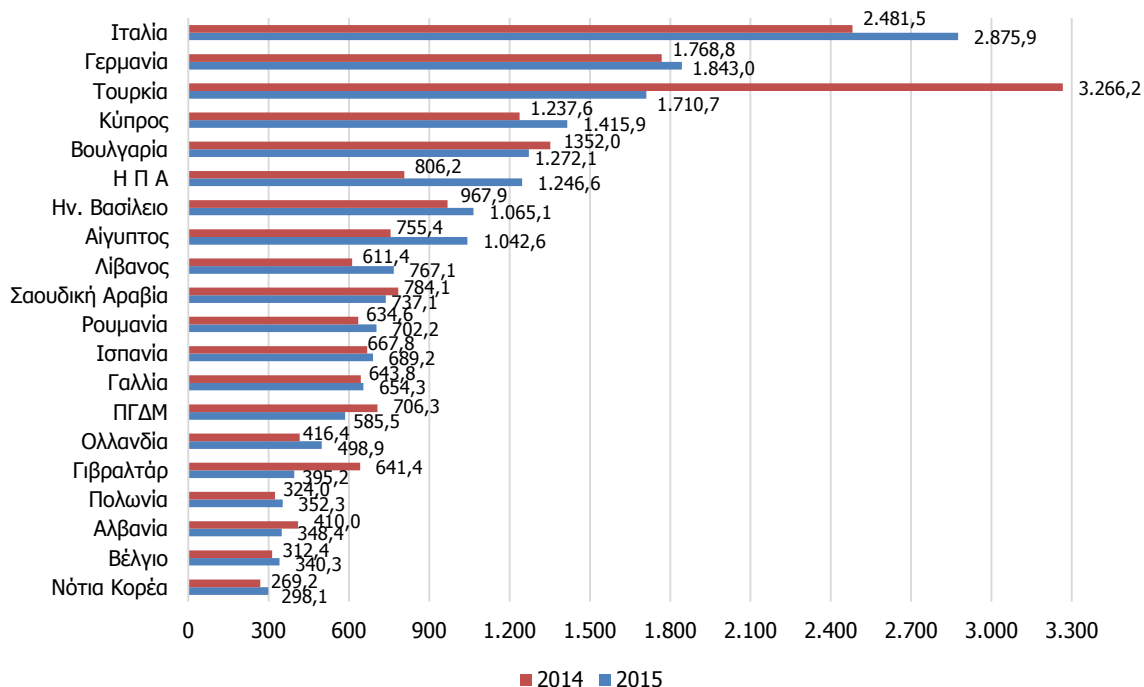
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΝΩΣΕΙΣ-ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ	ΕΞΑΓΩΓΕΣ		% ΜΕΤΑΒΟΛΗ	% ΣΥΝΘΕΣΗ	
	2015	2014	2015/2014	2015	2014
ΚΟΣΜΟΣ	25.458,4	26.894,0	-5,3%	100,0%	100,0%
ΟΟΣΑ	14.179,6	13.952,0	1,6%	55,7%	51,9%
Ε.Ε. (28)	13.557,4	12.262,8	10,6%	53,3%	45,6%
Ευρωζώνη	9.491,2	8.365,4	13,5%	37,3%	31,1%
G7	7.887,9	6.839,6	15,3%	31,0%	25,4%
Βόρεια Αμερική	1.558,2	1.063,1	46,6%	6,1%	4,0%
Χώρες BRICS	587,5	768,1	-23,5%	2,3%	2,9%
Μ. Ανατολή & Β. Αφρική	3.779,4	3.741,9	1,0%	14,8%	13,9%
Βόρεια Αφρική	1.558,2	1.063,1	46,6%	6,1%	4,0%
Ωκεανία	150,7	143,2	5,2%	0,6%	0,5%
Κεντρική-Λατινική Αμερική	208,4	91,2	128,5%	0,8%	0,3%
Ασία	1.249,6	1.376,3	-9,2%	4,9%	5,1%
Χώρες OPEC	1.531,1	1.861,3	-17,7%	6,0%	6,9%

* Τα στοιχεία και για τα δύο έτη είναι προσωρινά

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ., Επεξεργασία στοιχείων από το Κ.Ε.Ε.Μ.

Διάγραμμα 3.12

Χώρες με το μεγαλύτερο μερίδιο στις εξαγωγές ελληνικών προϊόντων (σε εκατ. €), κατά την περίοδο Ιανουαρίου-Δεκεμβρίου 2015 και 2014



Πηγή: Π.Σ.Ε.-Κ.Ε.Ε.Μ. Επεξεργασία: Ι.Ο.Β.Ε.

Βεβαίως, η επιβολή ελέγχων στην κίνηση κεφαλαίων στο τέλος Ιουνίου του 2015 δημιούργησε πρωτοφανή προσκόμματα στις εμπορικές συναλλαγές. Ήταν ένας παράγοντας του οποίου οι επιδράσεις δεν γινόταν να προσεγγιστούν πριν την επιβολή του. Έχοντας διανύσει το μισό προηγούμενο έτος με τα capital controls εν ισχύ, είναι εφικτή μια πρώτη εκτίμηση των επιδράσεών τους. Αναλυτικά, στο αρχικό εξάμηνο του 2015, οι συνολικές εξαγωγές αγαθών υποχώρησαν κατά 1,9%%, ενώ οι εξαγωγές εξαιρουμένων πετρελαιοειδών – πλοίων αυξήθηκαν κατά 12,8%. Στο αμέσως επόμενο εξάμηνο, η τάση των συνολικών εξαγωγών αγαθών μεν παρέμεινε πτωτική αλλά ενισχύθηκε σημαντικά (-9,1% κατά μέσο όρο), ενώ οι

εξαγωγές εκτός πετρελαιοειδών – πλοίων ανήλθαν ήπια (+2,3%). Καθώς δεν συνέβη στη συγκεκριμένη χρονική περίοδο κάποιο γεγονός το οποίο να επηρέασε έντονα ή/και για μεγάλη περίοδο τις διεθνείς συναλλαγές, η απότομη μεταβολή της τάσης στις εξαγωγές αγαθών μπορεί να αποδοθεί κατά κύριο λόγο στις επιπτώσεις των capital controls.

Στα πρώτα στοιχεία για το 2016, τα οποία δεν επαρκούν για την εξαγωγή ασφαλών συμπερασμάτων σχετικά με την τάση η οποία θα επικρατήσει φέτος, υπάρχουν ενδείξεις συνέχισης της εξασθένησης της εξαγωγικής δραστηριότητας προϊόντων, η οποία εκδηλώθηκε στο δεύτερο περυσινό εξάμηνο: τον Ιανουάριο, οι εξαγωγές όλων

των αγαθών ήταν 8,3% λιγότερες από ότι την ίδια περίοδο πέρυσι. Χαμηλότερα από πέρυσι διαμορφώθηκαν και οι εξαγωγές εκτός καυσίμων – πλοίων, οι οποίες υποχωρούν σχεδόν συνεχώς από τον προηγούμενο Οκτώβριο (με εξαίρεση τον Δεκέμβριο). Η διακύμανση της τιμής του πετρελαίου κατά το πρώτο φετινό τρίμηνο σε επίπεδα χαμηλότερα εκείνων στην ίδια περίοδο του 2014, αναμένεται να πρωτοστατήσει σε νέα πτώση του συνόλου των αγαθών στη διάρκεια του.

Ωστόσο, τον Μάρτιο η πτώση των τιμών του πετρελαίου σταδιακά ανακόπηκε και τώρα πλέον αυτές έχουν επιστρέψει πλησίον των χαμηλών επιπέδων του 2015. Καθώς δεν διαφαίνεται η λήψη μιας απόφασης από τις μεγαλύτερες πετρελαιο-παραγωγούς χώρες παγκοσμίως για περιορισμό της παραγωγής πετρελαίου τους, η τιμή του μάλλον θα συνεχίσει να βρίσκεται πλησίον του επιπέδου της πέρυσι, γεγονός το οποίο θα εξουδετερώσει την περιοριστική επίδρασή της στην αξία των εξαγωγών πετρελαιοειδών κατά το περασμένο έτος. Ακολούθως, η συρρίκνωση των εξαγωγών πετρελαιοειδών θα περιοριστεί σημαντικά φέτος, καθώς και οι πιέσεις που ασκεί στην αξία του συνόλου των εξαγωγών αγαθών.

Από την άλλη πλευρά, η έστω μικρή πτώση των εξαγωγών προϊόντων εκτός πετρελαιοειδών – πλοίων προβληματίζει, παρότι εν μέρει οφείλεται στους περιορισμούς στην κίνηση κεφαλαίων. Δεδομένου και του σχετικά υψηλού επιπέδου τους σχεδόν καθ' όλο το αρχικό εξάμηνο του 2015, αυτές οι εξαγωγές μάλλον θα υποχωρούν κατά την ίδια περίοδο φέτος.

Συνεπώς, στο πρώτο εξάμηνο του τρέχοντος έτους, δεν ανιχνεύονται παράγοντες οι οποίοι να ευνοούν τη διεύρυνσή τους.

Σε ότι αφορά το επόμενο εξάμηνο, οι χαμηλές περυσινές εξαγωγές αποτελούν μια χαμηλή βάση σύγκρισης, η οποία ευνοεί την ενίσχυση των εξαγωγικών επιδόσεων. Ωστόσο, κρίσιμη παράμετρο για την ομαλή λειτουργία των εξαγωγικών επιχειρήσεων αποτελεί η περαιτέρω χαλάρωση των capital controls, η οποία συναρτάται στενά από την έκβαση της τρέχουσας, πρώτης αξιολόγησης του νέου Μνημονίου. Εφόσον αυτή ολοκληρωθεί, η πρόσβαση σε χρηματοδότηση από την ΕΚΤ με χαμηλό κόστος (waiver), την οποία θα ανακτήσουν μετά από περισσότερο από ένα χρόνο οι τράπεζες στην Ελλάδα, θα διευκολύνει την επιτάχυνση της άρσης των περιορισμών στην κίνηση κεφαλαίων, ευνοώντας και τις εξαγωγές. Ωστόσο, καθώς οι καταθέτες δεν έχουν ξεκινήσει να επιστρέφουν τις καταθέσεις τις οποίες απέσυραν πέρυσι στο πρώτο εξάμηνο από τα τραπεζικά ιδρύματα, η άρση των capital controls δεν είναι εφικτό να γίνει με ιδιαίτερα γρήγορο ρυθμό, μετριάζοντας τα δυνητικά οφέλη από την άντληση ρευστότητας από την ΕΚΤ με χαμηλά επιτόκια ή ακόμα και από τα καινούργια εργαλεία παροχής ρευστότητας τα οποία χρησιμοποιεί από πέρυσι (π.χ. TLTROs). **Υποθέτοντας ότι μια τέτοια αλληλουχία πολιτικοοικονομικών γεγονότων και επιδράσεων, με καθυστερήσεις – αποκλίσεις οι οποίες δεν μεταβάλλουν το τελικό αποτέλεσμα, θα λάβει χώρα στη συνέχεια**

του 2016, η υποχώρηση των εξαγωγών αγαθών στη διάρκεια του αναμένεται να διαμορφωθεί στην περιοχή του 3,0%.

3.4 Απασχόληση – Ανεργία

Όπως προκύπτει από τα στοιχεία της Έρευνας Εργατικού Δυναμικού της ΕΛ.ΣΤΑΤ., **η ανεργία στην Ελλάδα το τελευταίο τρίμηνο του 2015 ήταν μειωμένη κατά 1,7 ποσοστιαίες μονάδες σε σύγκριση με το αντίστοιχο τρίμηνο του 2014.** Συγκεκριμένα, διαμορφώθηκε στο 24,4% από 26,1% το δ' τρίμηνο του 2014, ενώ ο αριθμός των ανέργων από τους 1.245,9 χιλ. το τελευταίο τρίμηνο του 2014 κατήλθε στους 1.174,7 χιλ. την ίδια περίοδο του 2015. **Στο σύνολο της προηγούμενης χρονιάς, η ανεργία για δεύτερο συνεχόμενο έτος παρουσίασε πτώση,** κατερχόμενη στο 24,9%, από 26,5% το 2014 (μείωση κατά 1,6 ποσοστιαίες μονάδες). Αντίστοιχα, ο αριθμός των ανέργων περιορίστηκε πέρυσι κατά 6,1% (ή -77,5 χιλ.), στους 1.197 χιλ., έναντι 1.274,4 χιλ. το 2014, ενώ ο αριθμός των απασχολούμενων αυξήθηκε κατά 74,4 χιλ., στους 3.610,7 χιλ. από 3.536,3 χιλ. ένα έτος πριν (+2,1%). Από τα πλέον πρόσφατα στοιχεία, για τον προηγούμενο Ιανουάριο, προκύπτει απότομη άνοδος της (μη εποχικά προσαρμοσμένης) ανεργίας, στο 25,7%, μέγεθος το οποίο είναι 1,2 ποσοστιαίες μονάδες υψηλότερο σε σχέση με το Δεκέμβριο του 2015 και μόλις 0,3 ποσοστιαίες μονάδες χαμηλότερο έναντι του περυσινού Ιανουαρίου.

Παρά τη σταδιακή εξασθένηση της ανεργίας τα δύο τελευταία χρόνια, αυτή παραμένει από το τρίτο τρίμηνο του 2011 η υψηλότερη στην Ευρωζώνη-19. Σε ότι αφορά τις χώρες οι οποίες επίσης εντάχθηκαν και έχουν εξέλθει ή εξέρχονται από το Μηχανισμό Στήριξης, αν και τα ποσοστά ανεργίας παραμένουν υψηλά, είναι σε πτωτική τροχιά. Στη Ισπανία – που εμφανίζει το δεύτερο υψηλότερο ποσοστό ανεργίας στην ΕΖ-19 – η ανεργία περιορίστηκε για δεύτερο συνεχόμενο έτος, κατερχόμενη στο 22,1% πέρυσι από 24,5% το 2014 και 26,1% το 2013. Στην Κύπρο το ποσοστό της ανεργίας μειώθηκε από το 16,1% πρόπερσι στο 15,6% το 2015, ενώ στην Πορτογαλία από το 16,5% το 2013 μειώθηκε στο 14,1% το 2014 και στο 12,6% το περασμένο έτος. Τέλος, στην Ιρλανδία η ανεργία για τέταρτο συνεχόμενο έτος περιορίζεται, κατερχόμενη πλέον στα επίπεδα του 9,5%, έναντι 14,7% το 2012.

Κατά την τρέχουσα δεκαετία, τα χαμηλότερα ποσοστά ανεργίας παρουσιάζονται στις Γερμανία, Μάλτα και Αυστρία. Στην πρώτη, η ανεργία είναι σε πτωτική τροχιά από το 2010, όταν βρισκόταν στο 7%, και το 2015 διαμορφώθηκε σε 4,7%, ενώ στην Μάλτα η ανεργία μειώνεται συνεχώς, με μικρή ταχύτητα, από το 2011 (6,4%) – με εξαίρεση το 2013 – για να διαμορφωθεί το 2015 στο 5,4%. Τέλος, στην Αυστρία η ανεργία δεν μεταβλήθηκε πέρυσι σε σχέση με το 2014 (5,7%) και παρουσιάζει συνεχόμενη αλλά οριακή αύξηση ετησίως από το 2012 (4,9%).

Προχωρώντας στις υπόλοιπες μεγάλες οικονομίες της Ευρώπης, στη Γαλλία η

ανεργία παρέμεινε ουσιαστικά στο ίδιο επίπεδο πέρυσι σε σχέση με το 2014 (10,4% έναντι 10,3%), ενώ στην Ιταλία μειώθηκε από το 12,7% στο 11,9%. Τέλος, στο Ηνωμένο Βασίλειο η ανεργία περιορίστηκε από το 6,1% το 2014 στο 5,4% το 2015, παραμένοντας έτσι σε πτωτική τροχιά από το 2012 (7,9%).

Όπως κατ' επανάληψη έχει αναφερθεί, διαχρονικά η ανεργία στην Ελλάδα **πλήττει περισσότερο τις γυναίκες από τους άνδρες**. Το 2015, το ποσοστό ανεργίας των γυναικών ήταν κατά 7,2 ποσοστιαίες μονάδες υψηλότερο σε σχέση με αυτό των ανδρών (28,9% έναντι 21,7%), με τη συγκεκριμένη διαφορά να διευρύνεται σε σχέση με το 2014 (6,5 ποσοστιαίες μονάδες, 30,2% και 23,7%, αντίστοιχα). Από το 2007, η διαφορά στα ποσοστά ανεργίας μεταξύ ανδρών και γυναικών στην Ελλάδα κυμαίνεται κατά μέσο όρο στις 6,7 ποσοστιαίες μονάδες, ενώ στην EZ-19 η συγκεκριμένη διαφορά δεν ξεπερνά τις 0,6 ποσοστιαίες μονάδες. Το 2015 στην EZ, το ποσοστό ανεργίας διαμορφώθηκε στο 10,7% για τους άνδρες (από 11,5% το 2014) και στο 11% για τις γυναίκες (από 11,8% το 2014).

Σε σχέση με την **ηλικιακή διάρθρωση**, η πτωτική τάση της ανεργίας εγχωρίως πέρυσι εκδηλώθηκε σε όλες τις ηλικιακές ομάδες, καθώς τα σχετικά ποσοστά ήταν μειωμένα σε σύγκριση με το 2014, ενώ στις ηλικιακές ομάδες 15-19 ετών, 20-24, 25-29 και 30-44 ετών η ανεργία μειώθηκε για δεύτερο συνεχόμενο έτος. Τα υψηλότερα ποσοστά της εντοπίζονται στις ηλικιακές κατηγορίες 15-19 και 20-24 ετών, όπου η ανεργία διαμορφώθηκε το

2015 στο 59% και 48,8%, αντίστοιχα, από 61,5% και 51,2% ένα έτος πριν. Λιγότερο έντονο παρουσιάζεται το πρόβλημα στις ηλικιακές ομάδες 45-64 ετών και άνω των 65 ετών, στις οποίες η ανεργία ήταν αισθητά χαμηλότερη από το εθνικό ποσοστό, στο 19,2% (από 19,5%) και 10% (από 10,8%), αντίστοιχα. Η μεγαλύτερη μείωση σημειώθηκε στην ηλικιακή κατηγορία 25-29 ετών, όπου η ανεργία μειώθηκε κατά 4 ποσοστιαίες μονάδες (36,8% το 2015 από 40,8% το 2014). Η τάση δεν διαφοροποιείται στα πλέον πρόσφατα τριμηνιαία στοιχεία. Σε όλες τις ηλικιακές κατηγορίες τα ποσοστά ανεργίας εμφανίζονται μειωμένα το δ' τρίμηνο του 2015 σε σύγκριση με ένα χρόνο νωρίτερα, με εξαίρεση την ηλικιακή κατηγορία 15-19 ετών, όπου η ανεργία αυξήθηκε στο 61,6% από 53,1%, ύστερα από επτά συνεχόμενα τρίμηνα μείωσης, ενώ τα υψηλότερα ποσοστά ανεργίας εντοπίζονται και πάλι στα άτομα νεαρής ηλικίας (15-19 και 20-24 ετών).

Αναφορικά με την τάση στη **μακροχρόνια ανεργία**, η ανοδική πορεία που παρουσίαζε από το 2009 (40,4% ή 195,6 χιλ. άτομα) μέχρι το 2014 (73,6%), ανακόπηκε το 2015, αφού διαμορφώθηκε στο 73,2%, ενώ ο αριθμός των μακροχρόνια ανέργων περιορίστηκε από τους 936,8 χιλ. το 2014 κατά 6,6%, στους 875,2 χιλ. πέρυσι (-61,6 χιλ. άτομα). Σε τριμηνιαία βάση, το ποσοστό των μακροχρόνια ανέργων διαμορφώθηκε στο 74,3% το δ' τρίμηνο του 2015 από 73% ένα χρόνο νωρίτερα, αν και ο αριθμός των μακροχρόνια ανέργων περιορίστηκε κατά 37,2 χιλ. άτομα (από τους 909,4 χιλ. στους

872,2 χιλ.). Αυτή η εξέλιξη οφείλεται στη διεύρυνση του εργατικού δυναμικού.

Σε σχέση με το **επίπεδο εκπαίδευσης**, με εξαίρεση τα άτομα τα άτομα δεν πήγαν καθόλου σχολείο, σε όλες τις κατηγορίες εκπαίδευσης υποχώρησαν τα ποσοστά ανεργίας το 2015 σε σύγκριση με το 2014. Η ευρύτερη μείωση σημειώθηκε στα άτομα που παρακολούθησαν μερικές τάξεις του Δημοτικού Σχολείου, καθώς το ποσοστό ανεργίας τους περιορίστηκε από το 41,5% το 2014 στο 36,4% το 2015, ενώ η μικρότερη πτώση στα άτομα με πτυχίο Ανωτάτων Σχολών, από 19,53% το 2014 σε 19,48% το 2015. Αντιθέτως, στην κατηγορία των ατόμων που δεν πήγαν καθόλου σχολείο, η ανεργία όχι μόνο αυξήθηκε κατά 13,5 ποσοστιαίες μονάδες (από 36,8% το 2014 σε 50,3% το 2015) αλλά πλέον είναι η υψηλότερη μεταξύ όλων των κατηγοριών εκπαίδευσης. Το χαμηλότερο ποσοστό ανεργίας διαχρονικά (τουλάχιστον από το 2008) παρουσιάζεται στην κατηγορία των ατόμων με Διδακτορικό ή Μεταπτυχιακό Τίτλο (12,9% πέρυσι από 13,6% ένα χρόνο νωρίτερα). Σε ότι αφορά την πλέον πρόσφατη περίοδο (δ' τρίμ. 2015), στα άτομα με Πτυχίο Ανωτάτων Σχολών και με Μεταπτυχιακό ή Διδακτορικό Τίτλο σημειώθηκαν για άλλη μια φορά τα χαμηλότερα ποσοστά ανεργίας (19,6% από 19,8% το δ' τρίμηνο του 2014 και 13,7% από 13,1% αντίστοιχα), ενώ τα υψηλότερα ποσοστά καταγράφηκαν στις κατηγορίες των ατόμων που έχουν χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης (μερικές τάξεις του Δημοτικού) ή δεν πήγαν καθόλου σχολείο

(από 43% σε 38% το δ' τρίμηνο του 2015 και από 41% σε 45,6% αντίστοιχα).

Από τη σκοπιά της **περιφερειακής διάρθρωσης** της ανεργίας, εκδηλώθηκε εξασθένηση της την διετία 2014-2015 σε δέκα από τις δεκατρείς περιφέρειες της χώρας (Ανατολική Μακεδονία-Θράκη, Κεντρική Μακεδονία, Ήπειρος, Ιόνια Νησιά, Δυτική Ελλάδα, Στερεά Ελλάδα, Αττική, Πελοπόννησος, Βόρειο Αιγαίο και Νότιο Αιγαίο), και ενίσχυση της στις υπόλοιπες τρεις (Δυτική Μακεδονία, Θεσσαλία και Κρήτη). Περισσότερο έντονη παραμένει στις Δυτική Μακεδονία, Δυτική Ελλάδα και Θεσσαλία όπου το 2015 διαμορφώθηκε στο 30,7% (από 27,6% το 2014), 28,5% (από 28,7%) και 26,9% (από 25,4% πρόπερσι). Στην Κεντρική Μακεδονία, όπου επίσης το πρόβλημα της ανεργίας είναι μεγαλύτερο από το μέσο όρο εγχωρίως, το ποσοστό της περιορίστηκε κατά 2,8 ποσοστιαίες μονάδες (από 28,8% το 2014 σε 26% το 2015), ενώ η μεγαλύτερη συρρίκνωση της εντοπίζεται στο Βόρειο και το Νότιο Αιγαίο, όπου έφτασε τις 4,9 (από 20,1% σε 15,2%) και 4,3 (από 22,3% σε 18%) ποσοστιαίες μονάδες, αντίστοιχα. Σημειώνεται πως το Βόρειο και Νότιο Αιγαίο είναι οι περιφέρειες της χώρας με τα χαμηλότερα ποσοστά ανεργίας πανελλαδικά. Τέλος, στην Αττική η ανεργία υποχώρησε για δεύτερο συνεχόμενο έτος, στο 25,2%, από 27,3% το 2014 και 28,7% το 2013, ενώ στη Στερεά Ελλάδα – που συγκεντρώνει σημαντική μεταποιητική δραστηριότητα – η ανεργία επίσης μειώθηκε για δεύτερη χρονιά, στο 25,9% από 26,9% το 2014 και 28,2% το 2013. Όπως και στις

προηγούμενες κατανομές της ανεργίας, οι τάσεις στα στοιχεία του τελευταίου τριμήνου του 2015 σε σύγκριση με την αντίστοιχη περίοδο του 2014 δεν διαφοροποιείται από εκείνες στο σύνολο του περασμένου έτους.

Σε επίπεδο **βασικών οικονομικών τομέων**, καταρχάς παρατηρείται συνεχής συρρίκνωση στην απασχόληση στον Πρωτογενή Τομέα. Από το 2010, όταν ο αριθμός των απασχολούμενων στον συγκεκριμένο κλάδο βρισκόταν στις 544,2 χιλ. άτομα, η απασχόληση μειώνεται συνεχώς (με εξαίρεση το 2013) και το 2015 δεν ξεπέρασε 465,7 χιλ. άτομα (μείωση κατά 78,5 χιλ. άτομα ή κατά 14,4% την περίοδο 2010-2015). Στο Δευτερογενή Τομέα, η πτώση της απασχόλησης ξεκίνησε τουλάχιστον από 2008 (1.024,4 χιλ. άτομα) και ανακόπηκε για πρώτη φορά το 2015, αφού ο αριθμός των απασχολούμενων ανήλθε κατά 1,8% έναντι του προηγούμενου έτους, στα 539,4 χιλ. από 529,7 χιλ. άτομα (+9,7 χιλ. εργαζόμενοι). Παραπλήσια είναι η τάση στον Τριτογενή Τομέα – ο οποίος την περίοδο 2008-2015 συγκεντρώνει κατά μέσο όρο το 70% περίπου της απασχόλησης εγχωρίως – με την απασχόληση ύστερα από τη συνεχή πτώση που παρουσίασε την περίοδο 2008-2013 (από τα 3.072,3 χιλ. άτομα στα 2.485,5 χιλ.) να ενισχύεται την περίοδο 2014-2015 κατά 3,1% ή 78,9 χιλ. άτομα (από τους 2.526,7 χιλ. εργαζόμενους το 2014 στους 2.605,6 χιλ. το 2015). Στην πλέον πρόσφατη περίοδο του δ' τριμήνου του 2015, η μείωση της απασχόλησης στον Πρωτογενή Τομέα έφτασε το 5,7% (από 480,4 χιλ. άτομα το δ' τρίμηνο του 2014

στα 452,8 χιλ. άτομα ένα χρόνο μετά), ενώ η αύξηση στον Δευτερογενή Τομέα διαμορφώθηκε στο 2,5% (από 526,8 χιλ. εργαζόμενοι το δ' τρίμηνο του 2014 σε 539,8 χιλ. εργαζόμενους το δ' τρίμηνο του 2015). Τέλος, στον Τριτογενή Τομέα, η απασχόληση ενισχύεται για όγδοο συνεχόμενο τρίμηνο, με την αύξηση το δ' τρίμηνο του 2015 να φθάνει το 4,8% (2.649 χιλ. απασχολούμενοι, έναντι 2.528,1 χιλ. το δ' τρίμηνο πρόπερσι).

Προχωρώντας στα στοιχεία για τους **επιμέρους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας**, παρατηρείται ότι σε κρίσιμους κλάδους της ελληνικής Οικονομίας όπως ο Τουρισμός, οι Επαγγελματικές - Επιστημονικές Δραστηριότητες, η Μεταποίηση και το Χονδρικό και Λιανικό Εμπόριο, η απασχόληση ενισχύθηκε την περίοδο 2014-2015. Αναλυτικά, η μεγαλύτερη αύξηση, κατά 52,9%, παρατηρήθηκε στον κλάδο Διαχείρισης Ακίνητης Περιουσίας όπου η απασχόληση από τα 3,9 χιλ. άτομα το 2014 ανήλθε στα 6 χιλ. άτομα το 2015. Αντιθέτως, στο συγγενή κλάδο των Κατασκευών η πτώση της απασχόλησης είναι συνεχόμενη από το 2008, και το 2015 συρρικνώθηκε κατά 4,2% ή 6,4 χιλ. άτομα (στους 145,2 χιλ. απασχολούμενους, από 151,6 χιλ. το 2014). Σημαντική ήταν η άνοδος στον Τουρισμό, κατά 9,6% ή 28,4 χιλ. άτομα (στους 325,6 χιλ., από 297,1 χιλ.), ενώ ακολουθούν σε ποσοστό ανόδου οι κλάδοι της Μεταποίησης (+5,7% ή +18,1 χιλ. άτομα, στους 334,5 χιλ. από τους 316,5 χιλ.) και Χονδρικού και Λιανικού Εμπορίου (+5,6% ή +35,2 χιλ. απασχολούμενοι, στους 660,8 χιλ. από

625,6 χιλ.). Αντιθέτως, η μεγαλύτερη κάμψη στην απασχόληση εντοπίζεται στους κλάδους Ορυχείων – Λατομείων και Χρηματοπιστωτικών – Ασφαλιστικών Δραστηριοτήτων, όπου έφτασε το 7,8% (στους 10,4 χιλ. εργαζόμενους το 2015, από 11,3 χιλ. πρόπερσι) και 5,1% (στους 88,3 χιλ. την προηγούμενη χρονιά, από 93 χιλ. το 2014), αντίστοιχα. Στα πρόσφατα τριμηνιαία στοιχεία, αξιοσημείωτη είναι η αύξηση της απασχόλησης στη Δημόσια Διοίκηση – Άμυνα – Υποχρεωτική ασφάλιση, κατά 11,4% ή 33,9 χιλ. άτομα (στα 330,7 χιλ. άτομα, έναντι 296,8 χιλ. άτομα το δ' τρίμηνο του 2014), ενώ το αμέσως προηγούμενο τρίμηνο σημειώθηκε οριακή υποχώρηση, κατά 1,2 χιλ. εργαζόμενους. Αυτή η έντονη αλλαγή της τάσης θεωρείται ότι οφείλεται στο γεγονός της σταδιακής πρόσληψης στη διάρκεια του δεύτερου περυσινού εξαμήνου, ιδίως στο τελευταίο τρίμηνό του, 5,0 χιλ. ανέργων μέσω τριών προγραμμάτων κοινωφελούς εργασίας του Ο.Α.Ε.Δ.

Συμπερασματικά, από τα ετήσια στοιχεία απασχόλησης σε κλαδικό επίπεδο προκύπτει ότι η αύξηση στην απασχόληση το 2015 προήλθε κυρίως από:

- Την άνοδο στο Χονδρικό – Λιανικό Εμπόριο (+35,2 χιλ. άτομα ή +5,6%), παρότι ο Δείκτης Κύκλου Εργασιών στο Χονδρικό Εμπόριο υποχώρησε κατά 4,6% πέρυσι, ενώ ηπιότερη ήταν η

μείωση του Δείκτη Όγκου στο Λιανικό Εμπόριο (-1,5%),

- Την αύξηση στη Μεταποίηση (+18,1 χιλ. άτομα ή +5,7%), αν και η ενίσχυση της παραγωγικής της δραστηριότητας το 2015 ήταν σαφώς μικρότερης έκτασης (+0,7% ο Δείκτης Παραγωγής),
- Την άνοδο στον Τουρισμό (+28,4 χιλ. άτομα ή +9,6%), σε συνάφεια με την άνοδο του Δείκτη Κύκλου Εργασιών του κλάδου πέρυσι κατά 3,4%,

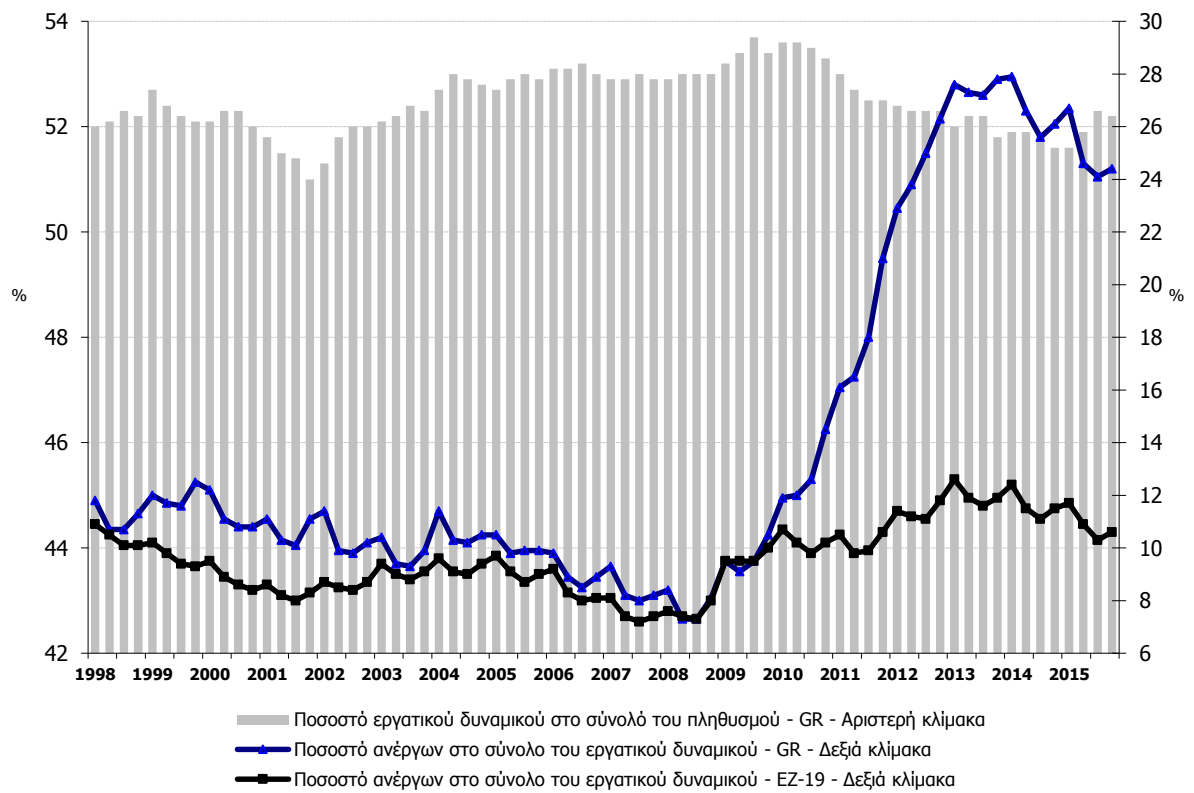
και παρά την εκ νέου υποχώρηση της απασχόλησης στον Πρωτογενή Τομέα (-14,2 χιλ. άτομα) και τις Κατασκευές (-10,7 χιλ. άτομα).

Μεσοπρόθεσμες εκτιμήσεις

Όπως παρουσιάστηκε στην προηγούμενη υποενότητα, η νέα κάμψη της ανεργίας το 2015 προήλθε πρωτίστως από την ενίσχυση της απασχόλησης σε έναν κλάδο του οποίου η δραστηριότητα συνδέεται στενά με την τάση της εγχώριας τελικής καταναλωτικής ζήτησης, το Χονδρικό – Λιανικό Εμπόριο, καθώς και από την αύξηση των θέσεων εργασίας στον Τουρισμό, η τάση στο προϊόν του οποίου διαμορφώνεται τα τελευταία χρόνια κυρίως από τη διεθνή τουριστική κίνηση, με την εσωτερική αγορά να μην παρουσιάζει αξιοσημείωτες διακυμάνσεις.

Διάγραμμα 3.13

Εξέλιξη του Ποσοστού του Εργατικού Δυναμικού στο Σύνολο του Πληθυσμού και του Ποσοστού των Ανέργων στο σύνολο του Εργατικού Δυναμικού



Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ – Έρευνα Εργατικού Δυναμικού, Eurostat

Πίνακας 3.10

Πληθυσμός ηλικίας 15 ετών και άνω, κατά κατάσταση απασχόλησης (σε χιλ.)

Περίοδος Αναφοράς	Γενικό Σύνολο	Ποσοστό (%) του Πληθυσμού	Απασχολούμενοι	Ποσοστό (%) του Εργατικού Δυναμικού	Άνεργοι	Ποσοστό (%) του Εργατικού Δυναμικού
2000	8.839,8	52,2	4.088,5	88,6	523,5	11,4
2001	9.156,0	51,4	4.202,1	89,2	508,4	10,8
2002	9.188,3	51,8	4.265,0	89,7	492,7	10,4
2003	9.234,9	52,3	4.353,2	90,2	472,7	9,8
2004	9.285,3	52,9	4.389,5	89,4	520,0	10,6
2005	9.332,4	52,9	4.443,6	90,0	493,6	10,0
2006	9.374,1	53,1	4.527,5	91,0	448,2	9,0
2007	9.412,3	52,9	4.564,1	91,6	418,4	8,4
2008	9.435,1	53,0	4.610,5	92,3	387,9	7,8
2009	9.431,1	53,4	4.556,0	90,4	484,7	9,6
2010	9.399,4	53,5	4.389,8	87,3	639,4	12,7
A' τρίμηνο 2011	9.374,4	53,0	4.165,5	83,9	799,6	16,1
B' τρίμηνο 2011	9.373,1	52,7	4.124,2	83,5	815,6	16,5
Γ' τρίμηνο 2011	9.372,2	52,5	4.040,8	82,1	883,5	17,9
Δ' τρίμηνο 2011	9.371,7	52,5	3.886,9	79,1	1.028,6	20,9
2011	9.372,9	52,7	4.054,4	82,2	881,8	17,9
A' τρίμηνο 2012	9.364,7	52,4	3.785,0	77,2	1.119,1	22,8
B' τρίμηνο 2012	9.351,2	52,3	3.729,9	76,2	1.163,0	23,8
Γ' τρίμηνο 2012	9.338,0	52,3	3.668,0	75,1	1.218,4	24,9
Δ' τρίμηνο 2012	9.325,3	52,3	3.597,0	73,8	1.279,9	26,2
2012	9.344,8	52,3	3.695,0	75,6	1.195,1	24,4
A' τρίμηνο 2013	9.316,5	52,0	3.504,2	72,4	1.336,0	27,6
B' τρίμηνο 2013	9.311,7	52,2	3.535,0	72,7	1.327,9	27,3
Γ' τρίμηνο 2013	9.307,1	52,2	3.533,7	72,8	1.320,3	27,2
Δ' τρίμηνο 2013	9.302,7	51,8	3.479,9	72,2	1.337,2	27,8
2013	9.309,5	52,1	3.513,2	72,5	1.330,4	27,5
A' τρίμηνο 2014	9.295,8	51,9	3.483,7	72,2	1.342,3	27,8
B' τρίμηνο 2014	9.286,6	51,9	3.539,1	73,4	1.280,1	26,6
Γ' τρίμηνο 2014	9.277,5	51,9	3.586,9	74,5	1.229,4	25,5
Δ' τρίμηνο 2014	9.268,5	51,6	3.535,3	73,9	1.245,9	26,1
2014	9.282,1	51,8	3.536,3	73,5	1.274,4	26,5
A' τρίμηνο 2015	9.259,1	51,6	3.504,4	73,4	1.272,5	26,6
B' τρίμηνο 2015	9.250,7	51,9	3.625,5	75,4	1.180,1	24,6
Γ' τρίμηνο 2015	9.242,3	52,3	3.671,1	76,0	1.160,5	24,0
Δ' τρίμηνο 2015	9.234,1	52,2	3.641,7	75,6	1.174,7	24,4
2015	9.246,6	52,0	3.610,7	75,1	1.197,0	24,9

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ. Έρευνα Εργατικού Δυναμικού

Η περυσινή, αισθητή αύξηση της ιδιωτικής κατανάλωσης μόνο στο πρώτο εξάμηνο προήλθε από τις ιδιαίτερες συνθήκες εκείνης της περιόδου, οι οποίες είχαν ενισχύσει έντονα την αβεβαιότητα για τις προοπτικές της οικονομίας και της χώρας γενικότερα, οδηγώντας τους καταναλωτές σε έκτακτες αγορές και ευνοώντας μεταξύ

άλλων κυρίως τον κλάδο Χονδρικού – Λιανικού Εμπορίου. Καθώς φέτος τα αίτια εκείνης της ανόδου δεν συντρέχουν, ενώ οι επερχόμενες αλλαγές στο φορολογικό σύστημα και τις συντάξεις θα περιορίσουν το διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών, δεν αναμένεται να συνεχιστεί η διεύρυνση της απασχόλησης στο συγκεκριμένο κλά-

δο, με μια μικρή μείωσή της να θεωρείται η πλέον πιθανή εξέλιξη.

Από την άλλη πλευρά, οι πρώτες ενδείξεις για τη διεθνή τουριστική κίνηση στην Ελλάδα το 2016 είναι θετικές, για τέταρτο συνεχόμενο έτος. Ωστόσο, η αύξηση δεν αναμένεται να ξεπεράσει την περυσινή της έκταση (7,1% σύμφωνα με τα σχετικά στοιχεία της ΤτΕ). Επιπλέον, η άνοδος των διεθνών ταξιδιωτικών εισπράξεων το προηγούμενο έτος ήταν μικρότερη από εκείνη των τουριστών (+6,0%). Συνεπώς, αν και αμφότερα τα μεγέθη θα αυξηθούν και το τρέχον έτος, η ενίσχυσή τους θα είναι ηπιότερη, επιδρώντας ανάλογα στην απασχόληση του τομέα του Τουρισμού.

Ευρύτερα στον ιδιωτικό τομέα, η παραμένουσα έλλειψη ρευστότητας, με τον περιορισμό της χορήγησης κεφαλαίων από το τραπεζικό σύστημα προς τις επιχειρήσεις να κλιμακώνεται στις αρχές του 2016 (-7,7% στο πρώτο δίμηνο), επιδρά αρκετά περιοριστικά στην υλοποίηση επενδυτικών σχεδίων, από τα οποία θα δημιουργούνταν θέσεις εργασίας. Ωστόσο, μάλλον η διαθέσιμη ρευστότητα των τραπεζών να βελτιωθεί όταν ολοκληρωθεί η πρώτη αξιολόγηση του νέου Μνημονίου, οπότε αναμένεται να διευρυνθεί η πρόσβασή τους σε χρηματοδοτικά μέσα της ΕΚΤ (π.χ. επαναφορά waiver). Εάν αυτή η εξέλιξη συνοδευτεί με επιστροφή καταθέσεων από τα νοικοκυριά στις τράπεζες, κάτι το οποίο προς το παρόν δεν συμβαίνει, αυτές θα έχουν τη δυνατότητα να διευρύνουν τη χρηματοδότηση των επιχειρήσεων, υποστηρίζοντας τις επενδύσεις και έμμεσα τις νέες θέσεις εργασίας. Όμως, μια τέτοια ακολουθία

εξελίξεων δεν είναι εφικτό να έχει βραχυπρόθεσμα θετικό αντίκτυπο στην αγορά εργασίας. Εφόσον λάβει χώρα, οι επενέργειές της θα γίνουν αισθητές στο δεύτερο εξάμηνο φέτος, πιθανότατα προς το τέλος του.

Επίδραση στην αγορά εργασίας κατά το τρέχον έτος εκτιμάται ότι θα ασκηθεί από τις δυνατότητες προσωρινής απασχόλησης από τα προγράμματα του ΟΑΕΔ. Το ενισχυτικό τους αποτέλεσμα στην απασχόληση καταγράφηκε παραπάνω, στη σημαντική αύξηση της απασχόλησης στη Δημόσια Διοίκηση – Άμυνα – Υποχρεωτική ασφάλιση στο τελευταίο περυσινό τρίμηνο, εξέλιξη η οποία συνδέεται με τη σταδιακή υλοποίηση τριών προγραμμάτων κοινωφελούς εργασίας στο δεύτερο εξάμηνο του 2015. Όλα τα προγράμματα θα ολοκληρωθούν εντός του πρώτου εξαμήνου του 2016, ενώ πρόσφατα ανακοινώθηκε η υλοποίηση προσεχώς και άλλου προγράμματος κοινωφελούς εργασίας, με στόχο 19.574 ωφελούμενους. Συνεπώς, η ανασχετική επίδραση των συγκεκριμένων και άλλων παρεμβάσεων του ΟΑΕΔ στην αγορά εργασίας θα συνεχίσει να τονώνει την απασχόληση στο δημόσιο τομέα και ευρύτερα.

Συνεκτιμώντας τις επιμέρους τάσεις και προοπτικές οι οποίες αναφέρθηκαν και υπό την προϋπόθεση ότι δεν θα λάβει χώρα κάποιο απρόσμενο γεγονός, με ισχυρές επιδράσεις, π.χ. σχετικά με την έκβαση των διαπραγματεύσεων με τους πιστωτές, η ανεργία το 2016 αναμένεται να διαμορφωθεί ελαφρώς υψηλότερα σε

σχέση με πέρυσι, στην περιοχή του 25,2%.

Σύμφωνα με τα πιο πρόσφατα στοιχεία Ερευνών Οικονομικής Συγκυρίας του IOBE, **κατά το φετινό τρίμηνο Ιανουαρίου – Μαρτίου σε σχέση με το αμέσως προηγούμενο τρίμηνο Οκτωβρίου – Δεκεμβρίου του 2015, καταγράφεται εκ νέου βελτίωση στις προβλέψεις για τις βραχυπρόθεσμες προοπτικές της απασχόλησης σε όλους τους υπό εξέταση τομείς της ελληνικής οικονομίας.** Συγκεκριμένα:

Οι δείκτες στις προβλέψεις για την απασχόληση παρουσίασαν άνοδο κατά το πρώτο τρίμηνο του έτους συγκριτικά με το προηγούμενο, σε όλους τους τομείς, με τη θετική μεταβολή να είναι εντονότερη στις Κατασκευές. Επιπρόσθετα, σε σχέση με την ίδια περίοδο του προηγούμενου έτους, σημειώνεται επίσης βελτίωση στις προβλέψεις όλων των τομέων, εκτός των Υπηρεσιών, όπου καταγράφεται σταθερότητα. Παρά την άνοδο όμως, τα σχετικά μέσα ισοζύγια προβλεπόμενης απασχόλησης σε όλους τους τομείς, με εξαίρεση το Λιανικό εμπόριο, παραμένουν αρνητικά. Αναλυτικότερα:

Στη Βιομηχανία, το μέσο αρνητικό ισοζύγιο των -14 μονάδων των προβλέψεων για την απασχόληση το τρίμηνο Ιανουαρίου – Μαρτίου σε σχέση με το τρίμηνο Οκτωβρίου – Δεκεμβρίου βελτιώνεται κατά 8 μονάδες. Σε σχέση με την αντίστοιχη περυσινή επίδοση, ο μέσος τριμηνιαίος δείκτης είναι υψηλότερος κατά 2 μονάδες.

Το εξεταζόμενο τρίμηνο, το ποσοστό των βιομηχανικών επιχειρήσεων που προβλέπει άνοδο της απασχόλησής του το προσεχές χρονικό διάστημα διαμορφώνεται εκ νέου στο 5%, ενώ μειώνεται στο 10% (από 18%), το ποσοστό εκείνων που αναμένουν πτώση στον αριθμό των θέσεων εργασίας τους. Η μεγάλη πλειονότητα των επιχειρήσεων του τομέα (85% από 77%) προβλέπει σταθερότητα σε όρους απασχόλησης.

Στις Κατασκευές, οι σχετικές προβλέψεις για το υπό εξέταση τρίμηνο ανακάμπτουν επίσης, με το σχετικό μέσο δείκτη να διαμορφώνεται υψηλότερα κατά 19 μονάδες, στις -17, κατά 2 μονάδες υψηλότερα σε σύγκριση με το ίδιο διάστημα του 2015. Το α' τρίμηνο του 2016, το 38% (από 52%) των επιχειρήσεων του τομέα προβλέπουν λιγότερες θέσεις εργασίας, ενώ διαμορφώνεται στο 21% (από 16%) το ποσοστό των ερωτηθέντων που αναμένουν άνοδο της απασχόλησης. Σε επίπεδο επιμέρους κλάδων, η άνοδος του συνολικού δείκτη του τομέα εκπορεύεται από τη βελτίωση του αντίστοιχου μέσου δείκτη στα Δημόσια Έργα (-25 από -34 μονάδες κατά μέσο όρο ο δείκτης), αλλά και την αισθητή άνοδο στις Ιδιωτικές Κατασκευές (στις +3 από -45 μονάδες).

Στις Υπηρεσίες, οι προβλέψεις για την απασχόληση το α' τρίμηνο του έτους κερδίζουν επίσης έδαφος σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο, ενώ συγκριτικά με το αντίστοιχο περυσινό διάστημα παραμένουν στα ίδια επίπεδα. Έτσι, το σχετικό ισοζύγιο των -16 μονάδων του προηγούμενου τριμήνου,

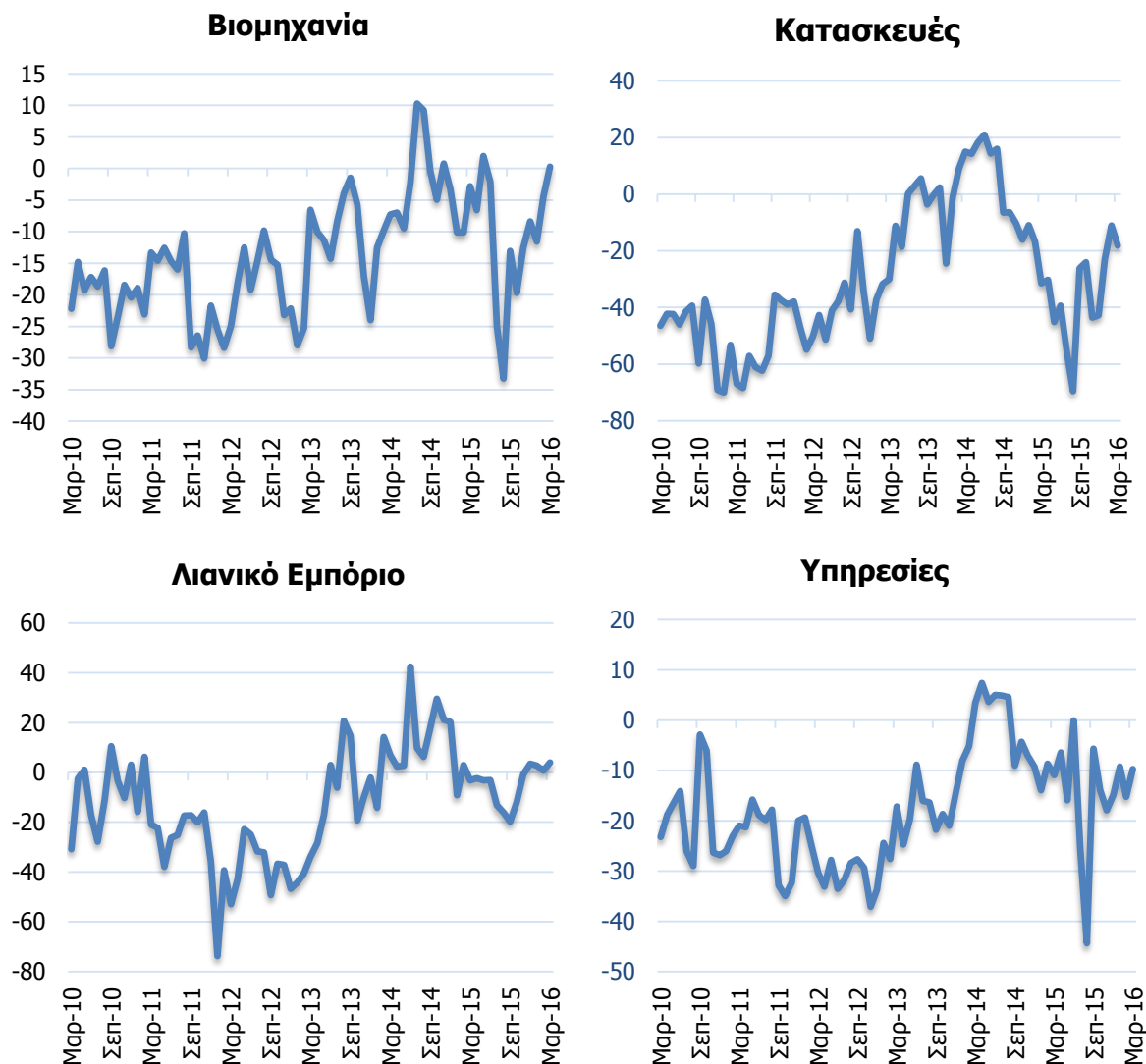
κατά το εξεταζόμενο τρίμηνο διαμορφώνεται στις -11 μονάδες. Από τις επιχειρήσεις του τομέα, το 24% (από 29%) αναμένει μείωση της απασχόλησης το επόμενο διάστημα, με το ποσοστό εκείνων που προβλέπουν αύξηση να παραμένει στο 13%. Σε κλαδικό επίπεδο, η τάση είναι ανοδική το εξεταζόμενο τρίμηνο σε σχέση με το αμέσως προηγούμενο στα Ξενοδοχεία, Εστιατόρια, Τουριστικά πρακτορεία, τις Χερσαίες μεταφορές μέσω αγωγών και την Πληροφορική.

Ο δείκτης των προβλέψεων για την απασχόληση στο Λιανικό Εμπόριο κινείται σε υψηλότερα επίπεδα κατά το πρώτο τρίμηνο του έτους σε σχέση με το

προηγούμενο, στις +2 μονάδες (από -3 μονάδες στο δ' τρίμηνο). Η επίδοση αυτή βρίσκεται σε ανώτερα επίπεδα σε σύγκριση και με την αντίστοιχη περυσινή (-3 μονάδες). Το 7% (από 9%) των επιχειρήσεων του τομέα αναμένει μείωση των θέσεων εργασίας, ενώ το 9% (από 6%) προβλέπει άνοδο της απασχόλησης, με όσους αναμένουν σταθερότητα να εκφράζονται και πάλι από το 84% του συνόλου. Στους επιμέρους εξεταζόμενους κλάδους, σημειώνεται κατά το α' τρίμηνο του 2016 άνοδος του σχετικού ισοζυγίου στα Είδη οικιακού εξοπλισμού, στα Οχήματα & Ανταλλακτικά και τα Πολυκαταστήματα

Διάγραμμα 3.14

Προβλέψεις για την απασχόληση (ισοζύγιο απαντήσεων \equiv διαφορά θετικών – αρνητικών απαντήσεων)



Πηγή: IOBE

3.5 Τιμές Καταναλωτή

Πρόσφατες Εξελίξεις

Για τρίτη συνεχόμενη χρονιά, η ελληνική οικονομία κινείται σε αποπληθωριστική τροχιά κατά το πρώτο τρίμηνο του έτους. Λεπτομερώς, ο Γενικός Δείκτης Τιμών Καταναλωτή (ΓΔΤΚ) παρουσίασε μείωση κατά μέσο όρο 0,9% σε σχέση με το πρώτο τρίμηνο του 2015. Η αντίστοιχη μεταβολή πέρυσι έναντι του πρώτου

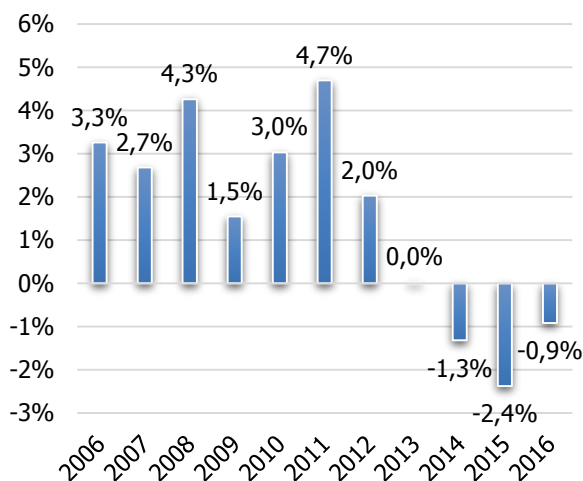
τριμήνου του 2014 ήταν υπερδιπλάσια, -2,4%, που είναι το υψηλότερο επίπεδο αποπληθωρισμού διαχρονικά, τουλάχιστον κατά τα τελευταία 56 έτη. Αντιθέτως, ο αποπληθωρισμός ενισχύθηκε ελαφρώς σε σύγκριση με το τελευταίο περυσινό τρίμηνο (-0,6%).

Επισημαίνεται η σημαντική επιβράδυνση του αποπληθωρισμού φέτος σε σχέση με τα δυο τελευταία έτη. Σε αυτή συνετέλεσε η αύξηση του ΦΠΑ, η οποία

εφαρμόστηκε πλήρως (και στα έξι μεγάλα νησιά) από τον περασμένο Οκτώβριο. Από την άλλη πλευρά, η μεταβολή του ΓΔΤΚ παρέμεινε αρνητική στις αρχές του τρέχοντος έτους εξαιτίας της υποχώρησης της τιμής του πετρελαίου σε ακόμα χαμηλότερα επίπεδα στο πρώτο δίμηνο του 2016, επίδραση η οποία αντανακλάται στη μειώσεις τιμών στις κατηγορίες αγαθών / υπηρεσιών «Στέγαση» και «Μεταφορές», όπως θα δειχθεί στη συνέχεια.

Διάγραμμα 3.15

Μέση ετήσια μεταβολή ΓΔΤΚ στην Ελλάδα
(Ιανουάριος - Μάρτιος, 2006-2016)



Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ, επεξεργασία IOBE

Σε ότι αφορά τις μεταβολές στις επιμέρους ομάδες αγαθών και υπηρεσιών, στο πρώτο τρίμηνο του 2016, οι σχετικοί δείκτες κινήθηκαν ως εξής: Ο υπο-δείκτης τιμών για τα αλκοολούχα ποτά και προϊόντα καπνού συνέχισε την ανοδική του πορεία (+1,3% έναντι της αύξησης +2,1% το 2015). Ίδια τάση επέδειξαν οι τιμές στην κατηγορία διατροφή - μη αλκοολούχα ποτά (+0,6% έναντι της αύξησης +0,4% το 2015).

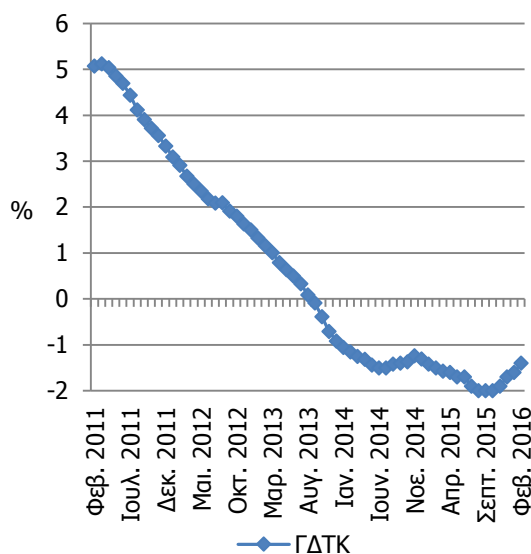
Η περυσινή μείωση των τιμών ανακόπηκε στα διαρκή αγαθά (+0,3%, έναντι -2,3% το 2015). Επιπρόσθετα, σε σύγκριση με την ίδια χρονική περίοδο ένα χρόνο πριν, επανήλθαν σε θετικούς ρυθμούς μεταβολής οι τιμές στους κλάδους στα ξενοδοχεία - καφέ - εστιατόρια (+2,7%, έναντι -0,6% το 2015) και ο στην υγεία (+2,9% έναντι -1,7% πέρυσι).

Οι τιμές στις παρακάτω ομάδες αγαθών και υπηρεσιών συνέχισαν την υποχώρηση του 2015. Συγκεκριμένα, στη στέγαση σημειώθηκε η ισχυρότερη πτώση 4,5% (έναντι -7,2% το 2015, που επίσης ήταν η ισχυρότερη), στην ένδυση - υπόδηση η μείωση ενισχύθηκε στο 3,6% (από -2,5% πέρυσι), στις μεταφορές η κάμψη των τιμών ήταν της τάξης του 3,3% (έναντι -5,5%). Επιπλέον, στα λοιπά αγαθά η υποχώρηση έφτασε το 2,9% (κατόπιν -2,3% το 2015) και στην αναψυχή - πολιτιστικές δραστηριότητες το 1,8% (από -1,3%), ενώ στην εκπαίδευση δεν ξεπέρασε το 1,3% (έναντι -3,1% το 2015). Τέλος, οι τιμές στις επικοινωνίες παρουσίασαν αμυδρή μείωση, -0,02%, συνεπώς παρέμειναν ουσιαστικά στο επίπεδο με το 2015.

Ο εναρμονισμένος δείκτης τιμών καταναλωτή (Εν.ΔΤΚ) παρουσίασε μικρή μείωση (-0,03%) το πρώτο δίμηνο του 2016, έναντι μείωσης κατά 2,3% το αντίστοιχο δίμηνο το 2015. Σε επίπεδο Ευρωζώνης, ως επί το πλείστον επικρατούν σταθεροποιητικές τάσεις στις τιμές, οι οποίες στις περισσότερες χώρες αυξάνονται ελαφρώς. Συγκεκριμένα, οριακή αρνητική μεταβολή όπως η Ελλάδα παρουσίασε και η Φιλανδία (-0,06%).

Διάγραμμα 3.16

Εξέλιξη ΓΔΤΚ στην Ελλάδα (ετήσιες ποσοστιαίες μεταβολές)



Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ, επεξεργασία ΙΟΒΕ

Μικρή πτώση τιμών για τους δυο πρώτους μήνες του 2016 εμφάνισαν η Ιρλανδία (-0,1%), η Λετονία (-0,4%) και η Σλοβακία (-0,5%). Ελαφρώς μεγαλύτερη αρνητική μεταβολή σημειώθηκε στην Ισπανία (-0,7%) και τη Σλοβενία (-0,8%). Ο ισχυρότερος αποπληθωρισμός εκδηλώθηκε για ακόμα μία περίοδο στην Κύπρο (-1,6%).

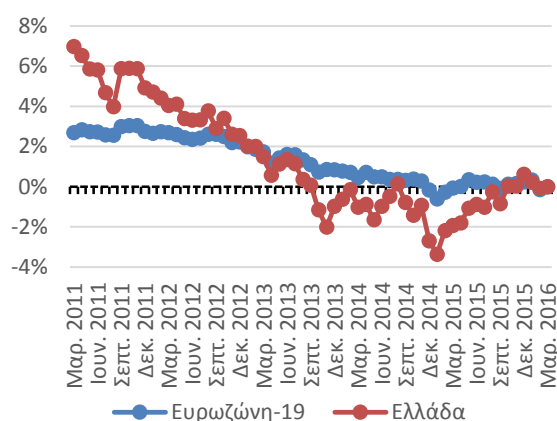
Οι χώρες με αμελητέα θετική μεταβολή στον Εν.ΔΤΚ είναι το Λουξεμβούργο (+0,07%), η Γερμανία, η Ιταλία και η Γαλλία (+0,1%), η Εσθονία (+0,2%) και η Ολλανδία (+0,3%). Λίγο μεγαλύτερη θετική μεταβολή παρουσίασαν η Πορτογαλία (+0,4%), η Λιθουανία (+0,6%) και η Μάλτα (+0,9%). Οι υψηλότερες αυξήσεις παρατηρήθηκαν του Εν. ΔΤΚ παρατηρήθηκαν στην Αυστρία (+1,2%) και το Βέλγιο (+1,5%).

Σύμφωνα με τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία (Φεβρουάριος 2016), ο Γενικός Δείκτης Τιμών Παραγωγού (ΓΔΤΠ),

εγχώριας και εξωτερικής αγοράς συνολικά, υποχώρησε κατά 9,4% στο πρώτο δίμηνο του 2016. Η μείωση αυτή είναι η μεγαλύτερη για το συγκεκριμένο χρονικό διάστημα τουλάχιστον κατά την τελευταία δεκαετία.

Διάγραμμα 3.17

Εξέλιξη ΕνΔΤΚ στην Ελλάδα και στην Ευρωζώνη-19 (ετήσια ποσοστιαία μεταβολή)



Πηγή: Eurostat, επεξεργασία ΙΟΒΕ

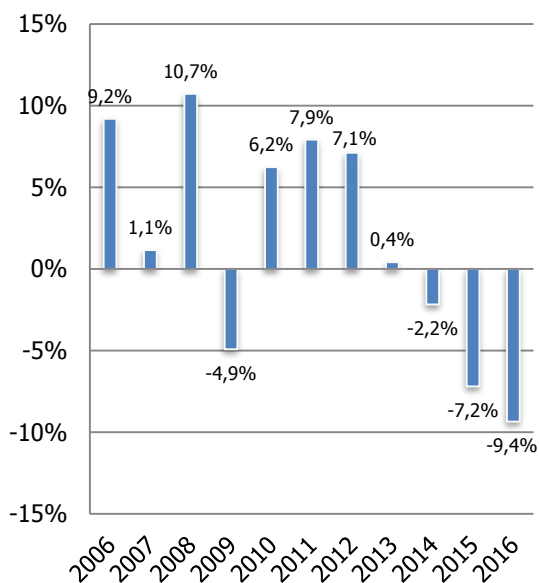
Αναλυτικά, στους επιμέρους κλάδους, η ευρύτερη πτώση τιμών στο πρώτο δίμηνο του 2016 σημειώθηκε στα προϊόντα οπάνθρακα - διύλισης πετρελαίου (-33%), αντανακλώντας προφανώς τις επιδράσεις της νέας υποχώρησης της τιμής του πετρελαίου στις διεθνείς αγορές. Μικρότερες, αλλά όχι χαμηλές αρνητικές μεταβολές καταγράφηκαν στους κλάδους του ηλεκτρικού ρεύματος και φυσικού αερίου (-10%), στα βασικά μέταλλα (-7%), στον ηλεκτρικό εξοπλισμό (-6,6%) και στο αργό πετρέλαιο - φυσικό αέριο (-5,2%). Σε πτωτική τροχιά παρέμειναν οι τιμές στην ξυλεία (-2,3%), το χαρτί (-2%), το δέρμα (-1,8%) και τις χημικές ουσίες (-1,5%).

Στον αντίποδα, αξιοσημείωτες αυξητικές μεταβολές τιμών σημειώθηκαν στα

προϊόντα άνθρακα και λιγνίτη (+4,1%), στα λοιπά μεταποιημένα προϊόντα (+2,6%) και στις υφαντικές ύλες (+2,1%), ενώ η άνοδος ήταν ηπιότερη στα προϊόντα καπνού (1,1%).

Διάγραμμα 3.18

Ετήσια μεταβολή μέσου ΓΔΤΠ στην Ελλάδα
(Ιανουάριος – Φεβρουάριος)
(ετήσιες ποσοστιαίες μεταβολές)



Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ, επεξεργασία IOBE

Τέλος, με βάση τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία (Ιανουάριος 2016), σημειώνεται υποχώρηση του δείκτη τιμών εισαγωγών κατά 8,3% από την αρχή του έτους, έναντι ταχύτερης πτώσης του το 2015 (-12%).

Μεσοπρόθεσμες εκτιμήσεις

Όπως προαναφέρθηκε, η συνέχιση του αποπληθωρισμού στο αρχικό τρίμηνο του 2016 προήλθε από τη νέα, περαιτέρω υποχώρηση της τιμής του πετρελαίου στους δύο πρώτους μήνες αυτής της περιόδου. Ωστόσο, η συγκεκριμένη τάση έχει ήδη έχει αμβλυνθεί και γενικά, δεν αναμένεται φέτος μια υποχώρηση της τιμής του πετρελαίου με τον ίδιο υψηλό

ρυθμό όπως πέρυσι. Ακολούθως, η περιοριστική επίδρασή του στις τιμές θα είναι μικρότερης έντασης από ότι το 2015. Όμως, η περιοριστική επίδραση από τα μέτρα άμεσης φορολογίας και τις περικοπές συντάξεων που θα εφαρμοστούν προσεχώς στο διαθέσιμο εισόδημα και ακολούθως στην αγοραστική δύναμη, ευνοεί τη συνέχιση και κλιμάκωση του αποπληθωρισμού.

Από την άλλη πλευρά, η πληθωριστική επίδραση της αύξησης του ΦΠΑ από τον περασμένο Αύγουστο, υπερέκρασε τις αντίρροπες δυνάμεις της τότε πτώσης των τιμών του πετρελαίου και των δημοσιονομικών μέτρων του περασμένου καλοκαιριού, επιβραδύνοντας έντονα τον αποπληθωρισμό ήδη από τον Σεπτέμβριο και έως τον Δεκέμβριο. Αυτή η επίδραση εκτιμάται ότι θα συνεχιστεί και θα ενισχυθεί από τη σχεδιαζόμενη νέα άνοδο των φορολογικών συντελεστών σε έμμεσους φόρους, στο πλαίσιο των μέτρων για τη συνέχιση της δημοσιονομικής προσαρμογής. Στις εξεταζόμενες αλλαγές περιλαμβάνονται η αύξηση της φορολογίας σε αμόλυβδη βενζίνη, φυσικό αέριο και υγραέριο, η άνοδος της φορολογίας στα τσιγάρα, η αύξησή της στην κινητή τηλεφωνία ή/και στη χρήση Διαδικτύου, η επιβολή φόρου στη συνδρομητική τηλεόραση κ.ά. Οι όποιες αλλαγές τελικά εφαρμοστούν, θα μεταβάλλουν την τάση του ΓΔΤΚ από πτωτική σε ανοδική στη διάρκεια του τρέχοντος έτους, πιθανόν σε κάποιους μήνες του και όχι συνεχώς. Ακολούθως, **μάλλον θα επικρατήσουν σταθεροποιητικές τάσεις στις τιμές στο σύνολο του 2016, ενώ είναι πιθανή μια νέα, οριακή υποχώρησή τους.**

Σημαντική πληροφόρηση για την εξέλιξη των τιμών το επόμενο διάστημα παρέχουν και τα αποτελέσματα των μηνιαίων ερευνών οικονομικής συγκυρίας του IOBE, τα οποία συνιστούν πρόδρομες ενδείξεις για την εξέλιξή τους από την πλευρά της προσφοράς.

Οι τάσεις στις προβλέψεις μεταβολών των τιμών κατά το πρώτο τρίμηνο του 2016 έναντι του προηγούμενου τριμήνου είναι μικτές. Ωστόσο, τα σχετικά ισοζύγια να συνεχίζουν να λαμβάνουν στην πλειονότητά τους αρνητικά πρόσημα, διατηρώντας έτσι σταθερή την αποπληθωριστική τάση της τελευταίας εξαετίας. Συγκεκριμένα, το αρνητικό ισοζύγιο στις προβλέψεις τιμών στο διάστημα Οκτωβρίου – Δεκεμβρίου επιδεινώθηκε στην περίοδο Ιανουαρίου – Μαρτίου φέτος στη Βιομηχανία και τις Ιδιωτικές Κατασκευές, ενώ εξασθένησε στις Υπηρεσίες. Το ισοσκελισμένο ισοζύγιο στο Λιανικό Εμπόριο στο τέλος του 2015 έγινε οριακά θετικό, υποδηλώνοντας εκτιμήσεις για μικρή αύξηση τιμών στον τομέα. Ως προς την αντίστοιχη περυσινή περίοδο, οι προσδοκίες για την εξέλιξη των τιμών καταγράφουν αρνητική μεταβολή μόνο στη Βιομηχανία, με τους υπόλοιπους τομείς να παρουσιάζουν θετικές μεταβολές στα σχετικά τους ισοζύγια. Αναλυτικότερα:

Στη Βιομηχανία, οι προβλέψεις της πορείας των τιμών το πρώτο τρίμηνο του έτους διαμορφώνονται ελαφρώς χαμηλότερα σε σχέση με το αμέσως προηγούμενο τρίμηνο, με το σχετικό αρνητικό δείκτη των -9 μονάδων να

διαμορφώνεται στις -11 μονάδες, 6 μονάδες χαμηλότερα και σε σχέση με το αντίστοιχο περυσινό τρίμηνο. Από τις επιχειρήσεις του τομέα, το 17% (από 13%) κατά μέσο όρο προβλέπει μείωση τιμών το επόμενο διάστημα, με το 78% (από 84%) να αναμένει σταθερότητα και το 6% (από 4%) αύξησή τους.

Στο Λιανικό Εμπόριο, τον ισοσκελισμένο δείκτη τιμών των επιχειρήσεων του τομέα κατά το προηγούμενο τρίμηνο, διαδέχθηκε ένα θετικό ισοζύγιο στο εξεταζόμενο τρίμηνο (+2 μονάδες, από -3 το αντίστοιχο περυσινό τρίμηνο). Το τρέχον τρίμηνο, από τις επιχειρήσεις του τομέα, το 7% (από 8%) αναμένει πτώση τιμών βραχυπρόθεσμα, ένα 9% (από 8%) άνοδό τους και το υπόλοιπο 84% σταθερότητα. Στους επιμέρους κλάδους του λιανεμπορίου, οι μεταβολές στις προβλέψεις των τιμών το α' τρίμηνο του νέου έτους σε σχέση με το αμέσως προηγούμενο είναι αυξητικές στα Τρόφιμα-Ποτά-Καπνός, τα Οχήματα & Ανταλλακτικά και τα Είδη οικιακού εξοπλισμού, ενώ παραμένουν πτωτικές στους υπόλοιπους υποκλάδους του.

Ο μέσος δείκτης πρόβλεψης της μεταβολής των τιμών στις Υπηρεσίες το εξεταζόμενο τρίμηνο αυξάνεται κατά 3 μονάδες σε σχέση με το αμέσως προηγούμενο, φθάνοντας στις -5 μονάδες, επίπεδο υψηλότερο σε σχέση με την αντίστοιχη μέση περυσινή του επίδοση (16 μον.). Το τρέχον τρίμηνο, το 12% (από 13%) των επιχειρήσεων του κλάδου αναμένει μείωση τιμών το επόμενο τρίμηνο και το 7% (από 6%) προβλέπει άνοδο. Στους επιμέρους

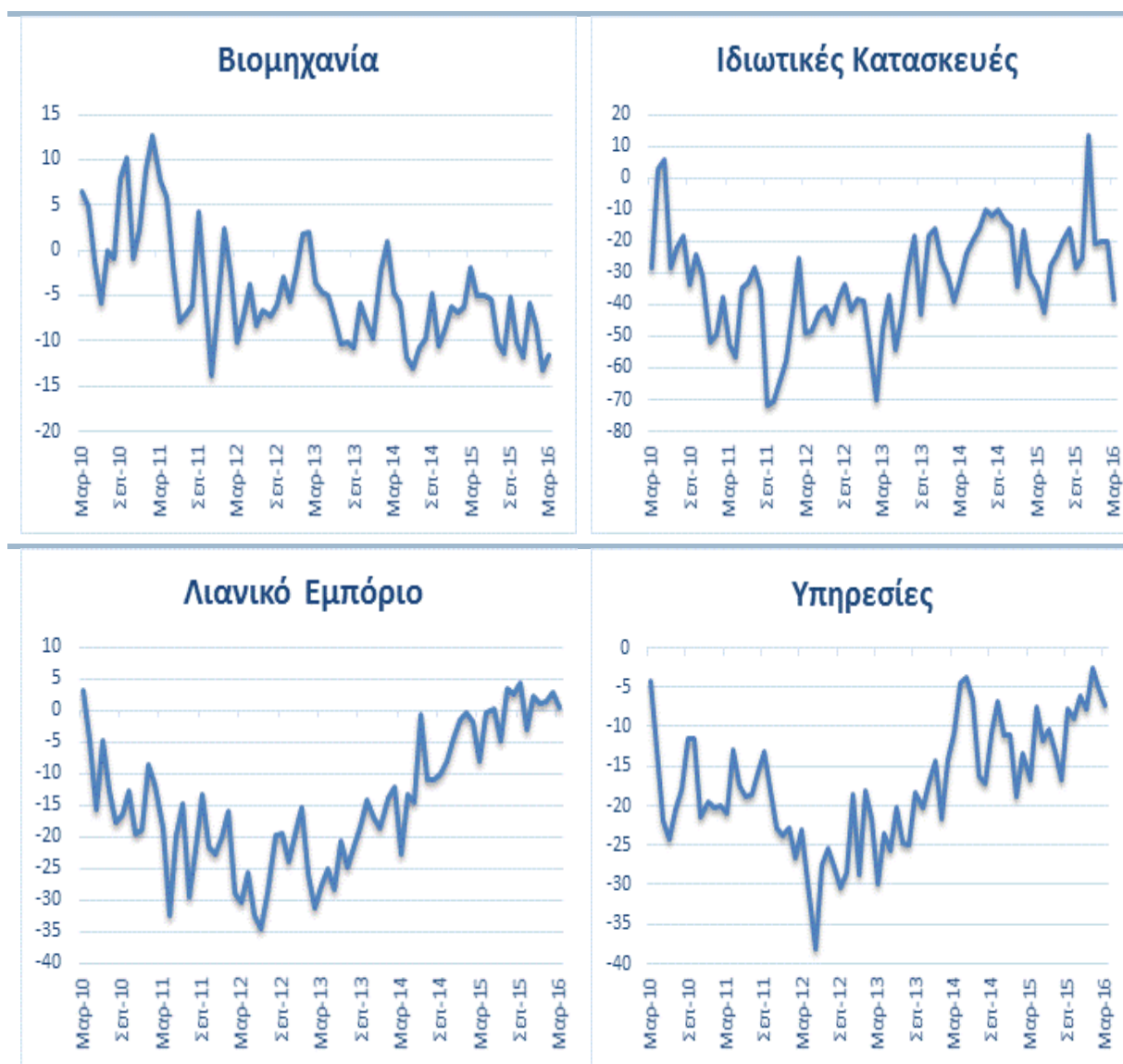
εξεταζόμενους κλάδους, ο σχετικός δείκτης αυξάνεται το α' τρίμηνο του 2016 σε όλους, εκτός από τους Ενδιάμεσους χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς, όπου και μειώνεται.

Τέλος, στον τομέα των Ιδιωτικών Κατασκευών, το αρνητικό ισοζύγιο τιμών του προηγούμενου τριμήνου

διευρύνεται σημαντικά το α' τρίμηνο του 2016, κατά 15 μονάδες, στις -26, επίπεδο που είναι οριακά υψηλότερο σε σχέση με το αντίστοιχο περυσινό. Το υπό εξέταση τρίμηνο, το 26% (από 20%) των επιχειρήσεων του τομέα προβλέπει υποχώρηση των τιμών του κλάδου, ενώ το ποσοστό εκείνων που αναμένουν άνοδο είναι μηδενικό (από 9%).

Διάγραμμα 3.19

Προβλέψεις για εξέλιξη τιμών στο επόμενο τρίμηνο (ισοζύγιο απαντήσεων = διαφορά θετικών – αρνητικών απαντήσεων)



Πηγή: ΙΟΒΕ

3.6 Ισοζύγιο Πληρωμών

Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών

Το **έλλειμμα στο Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών (ΙΤΣ)**²⁶ σχεδόν μηδενίστηκε το 2015 (Ιανουάριος-Δεκέμβριος), έναντι ελλείμματος €3,8 δισεκ. το 2014. Η υποχώρηση του πλεονάσματος στο Ισοζύγιο Υπηρεσιών υπεραντισταθμίστηκε μαπό τη σημαντική βελτίωση στο έλλειμμα του Ισοζυγίου Αγαθών.

Τον Ιανουάριο του 2016 το έλλειμμα στο Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών διογκώθηκε στα €742 εκατ., έναντι ελλείμματος €281 εκατ. ένα χρόνο πριν, καθώς η συρρίκνωση του ελλείμματος στο ισοζύγιο Αγαθών δεν επαρκούσε για να καλύψει τις σημαντικές μειώσεις στα πλεονάσματα των ισοζυγίων Υπηρεσιών και Πρωτογενών Εισοδημάτων.

Στα επιμέρους στοιχεία, για την περίοδο Ιανουαρίου-Δεκεμβρίου 2015, το έλλειμμα του **Ισοζυγίου Αγαθών** διαμορφώθηκε στα €17,3 δισεκ., καθώς συρρικνώθηκε κατά 22,6% ή €5,0 δισεκ. Οι εξαγωγές διαμορφώθηκαν στα €24,8 δισεκ., μειωμένες κατά 7,5% (-€2,0 δισεκ.)²⁷, με τη μείωση να αφορά κυρίως τις εξαγωγές καυσίμων κατά €2,4 δισεκ. Οι εισαγωγές διαμορφώθηκαν στα €42,0 δισεκ., υποχωρώντας κατά 14,3% (-€7,0 δισεκ.).

Το έλλειμμα του Ισοζυγίου Αγαθών χωρίς καύσιμα και πλοία συρρικνώθηκε με σαφώς ηπιότερο ρυθμό, κατά 9,0%, και διαμορφώθηκε στα €12,6 δισεκ., καθώς οι εξαγωγές αγαθών σημείωσαν αύξηση κατά €786 εκατ., έναντι μείωσης των εισαγωγών κατά -€453 εκατ.

Το πλεόνασμα στο **Ισοζύγιο Υπηρεσιών** υποχώρησε το 2015, στα €17,0 δισεκ., έναντι €18,3 δισεκ. το 2014, λόγω της ισχυρότερης μείωσης των εισπράξεων, έναντι των πληρωμών. Οι συνολικές εισπράξεις διαμορφώθηκαν στα €28,0 δισεκ., μειωμένες κατά 9,9% (-€3,0 δισεκ.), ενώ οι πληρωμές διαμορφώθηκαν στα €11,0 δισεκ. υποχωρώντας κατά 14,1% (-€1,8 δισεκ.). Τα έσοδα από τουρισμό διαμορφώθηκαν στα €14,2 δισεκ., με αύξηση κατά 6,0%, ενώ οι εισπράξεις από μεταφορές μειώθηκαν κατά 24,1% (-€3,1 δισεκ.) και από λοιπές υπηρεσίες κατά 15,5% (-€702 εκατ.). Οι πληρωμές στο ταξιδιωτικό σκέλος παρέμειναν σχεδόν στα ίδια επίπεδα, κοντά στα €2,0 δισεκ., ενώ οι πληρωμές για μεταφορές μειώθηκαν κατά 13,2% στα €5,4 δισεκ. Οι πληρωμές για λοιπές υπηρεσίες μειώθηκαν κατά 20,8%, στα €3,5 δισεκ.

Το αποτέλεσμα στο **Ισοζύγιο Πρωτογενών Εισοδημάτων** διαμορφώθηκε σε πλεόνασμα €739,3 εκατ. το 2015, έναντι €573,6 εκατ. το 2014. Οι

²⁶ Από τον Ιανουάριο 2013, η κατάρτιση του ισοζυγίου αγαθών βασίζεται στα στοιχεία εξωτερικού εμπορίου της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής (ΕΛΣΤΑΤ) στη θέση των στοιχείων διακανονισμού τραπεζικών συναλλαγών (settlements data), που χρησιμοποιούνταν έως και το Δεκέμβριο του 2012. Επίσης, από τον Ιανουάριο του 2015 το Ισοζύγιο Πληρωμών για την Ελλάδα καταρτίζεται με βάση τη μεθοδολογία της 6ης έκδοσης του Εγχειριδίου Ισοζυγίου Πληρωμών (BPM6), το οποίο δημοσιεύεται από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο. Λόγω της

αλλαγής αυτής οι μέχρι τώρα διαθέσιμες χρονοσειρές αφορούν την περίοδο 2009-2014. Για περισσότερες λεπτομέρειες σχετικά με τις αλλαγές που επέρχονται στο Ισοζύγιο:

http://www.bankofgreece.gr/Pages/el/Bank/News/PressReleases/DispItem.aspx?Item_ID=4930&List_ID=1af869f3-57fb-4de6-b9ae-bdfd83c66c95&Filter_by=DT

²⁷ Τα ποσά σε παρένθεση εκφράζουν την απόλυτη μεταβολή σε σχέση με το αντίστοιχο διάστημα του προηγούμενου έτους, εκτός αν αναφέρεται διαφορετικά.

εισπράξεις περιορίστηκαν κατά 13,5%, στα €5,9 δισεκ., ενώ οι πληρωμές υποχώρησαν κατά 17,3%, στα €5,2 δισεκ. Πιο αναλυτικά, οι εισπράξεις από εργασία υποχώρησαν κατά 26,7%, στα €153,8 εκατ., από επενδύσεις σημείωσαν πτώση 19%, στα €2,6 δισεκ., ενώ από λοιπά πρωτογενή εισοδήματα (επιδοτήσεις και φόρους επί της παραγωγής), καταγράφηκε μείωση 7,4%, στα €3,2 δισεκ. Οι πληρωμές για εισοδήματα από εργασία μειώθηκαν κατά 22,8%, στα €379,4 εκατ., ενώ για εισοδήματα από επενδύσεις περιορίστηκαν κατά -16,8%, στα €4,5 δισεκ., ενώ από λοιπά πρωτογενή εισοδήματα, σημειώνεται υποχώρηση κατά -17,5%, στα €299,1 εκατ.

Το **Ισοζύγιο Δευτερογενών Εισοδημάτων**, εμφάνισε έλλειμμα, στα €512,2 εκατ., έναντι ελλείμματος €334,7 εκατ. το 2014. Οι εισπράξεις διαμορφώθηκαν στα €1,9 δισεκ., έναντι €2,5 δισεκ. το 2014, ενώ οι πληρωμές μειώθηκαν στα €2,4 δισεκ. από €2,9 δισεκ. το 2014.

Ισοζύγιο Κεφαλαίων

Το **Ισοζύγιο Κεφαλαίων**²⁸, διαμορφώθηκε στα €2,0 δισεκ., έναντι €2,5 δισεκ. το 2014, με σημαντική μείωση των εισπράξεων κατά €497 εκατ., ενώ οι πληρωμές αυξήθηκαν κατά €25 εκατ.

Τέλος, το **Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών και Κεφαλαίων**, το οποίο αντανακλά τη σχέση δανειστή ή δανειζόμενου μιας οικονομίας με το εξωτερικό

διαμορφώθηκε σε πλεόνασμα €1,9 δισεκ., έναντι ελλείμματος €1,3 δισεκ. το 2014.

Ισοζύγιο Χρηματοοικονομικών Συναλλαγών

Το **ισοζύγιο χρηματοοικονομικών συναλλαγών** διαμορφώθηκε στα €3,1 δισεκ. το 2015, έναντι €631 εκατ. το 2014.

Στους επιμέρους λογαριασμούς, οι καθαρές απαιτήσεις των κατοίκων από **άμεσες επενδύσεις** αυξήθηκαν κατά €345,4 εκατ., ενώ οι καθαρές υποχρεώσεις σε μη κατοίκους μειώθηκαν κατά -€257,6 εκατ.

Στην κατηγορία των **επενδύσεων χαρτοφυλακίου**, οι απαιτήσεις των κατοίκων έναντι του εξωτερικού αυξήθηκαν κατά €7,0 δισεκ., καθώς σύμφωνα με την ΤΤΕ, σημειώθηκε αύξηση των τοποθετήσεων κατοίκων σε μετοχές επιχειρήσεων του εξωτερικού κατά €6,4 δισεκ. Οι υποχρεώσεις σε μη κατοίκους μειώθηκαν κατά €1,4 δισεκ., από μείωση των τοποθετήσεων μη κατοίκων σε ομόλογα και έντοκα γραμμάτια του ελληνικού Δημοσίου, που αντισταθμίστηκε εν μέρει σε τοποθετήσεις μετοχών ελληνικών επιχειρήσεων.

Στην κατηγορία των **λοιπών επενδύσεων**, οι απαιτήσεις από κατοίκους έναντι του εξωτερικού αυξήθηκαν το 2015 κατά €16,7 δισεκ., με καθαρή αύξηση κατά €1,3 δισεκ. των καταθέσεων και γeros κατοίκων στο εξωτερικό. Οι υποχρεώσεις επίσης αυξήθηκαν κατά €22,9 δισεκ., με

²⁸ Το ισοζύγιο κεφαλαίων απεικονίζει τις μεταβιβάσεις κεφαλαίου, δηλαδή τις μονομερείς εισπράξεις και πληρωμές μεταξύ κατοίκων και μη κατοίκων που συνδέονται με επενδύσεις παγίου κεφαλαίου. Οι μεταβιβάσεις κεφαλαίου περιλαμβάνουν κυρίως ένα μέρος των μεταβιβάσεων (εισπράξεων) από τον

κοινοτικό προϋπολογισμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην Γενική Κυβέρνηση (απολήψεις από τα διαρθρωτικά ταμεία – πλην του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου – και από το Ταμείο Συνοχής βάσει των ΚΠΣ).

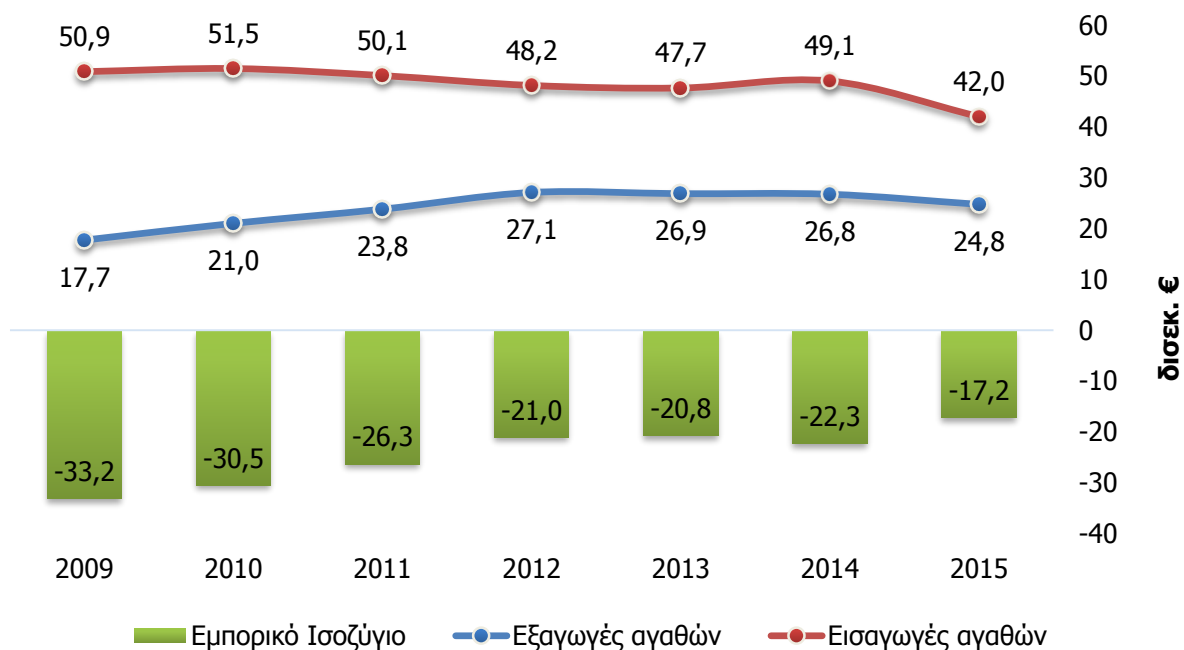
αύξηση κατά €5,3 δισεκ. των καταθέσεων και γeros των μη κατοίκων στην Ελλάδα.

Δεκεμβρίου του 2015 στα €5,5 δισεκ., από €5,1 δισεκ. το 2014.

Τέλος, τα **συναλλαγματικά διαθέσιμα** της χώρας διαμορφώθηκαν στα τέλη

Διάγραμμα 3.20

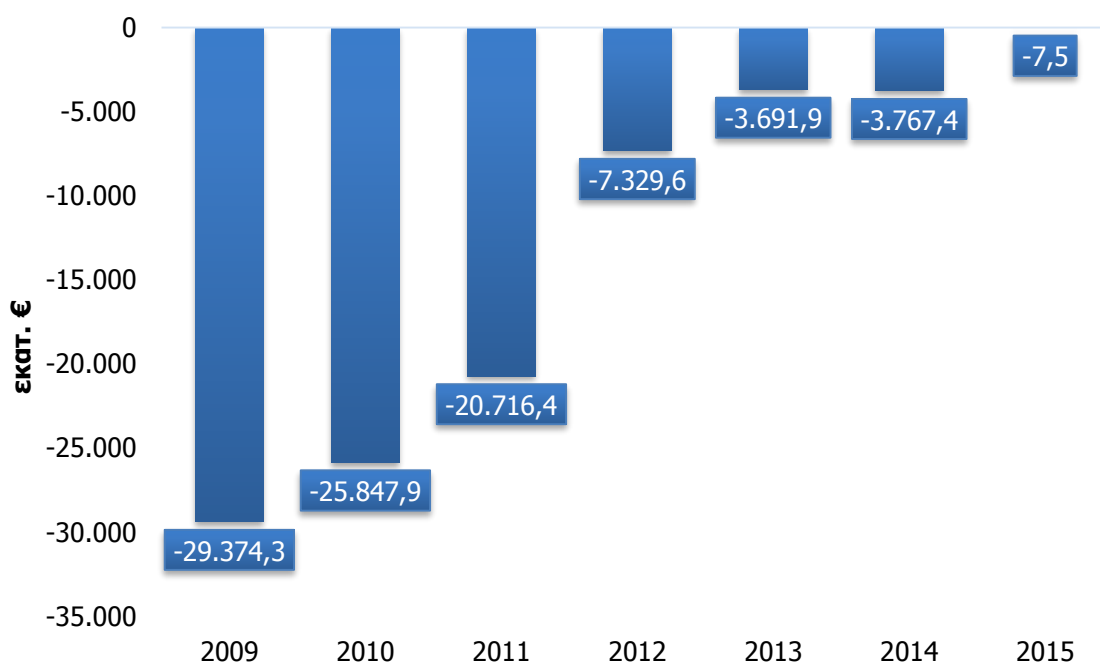
Εισαγωγές-Εξαγωγές (Ιανουάριος – Δεκέμβριος) 2009-2015



Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος - Επεξεργασία στοιχείων IOBE

Διάγραμμα 3.21

Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών (Ιανουάριος – Δεκέμβριος) 2009-2015



Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος - Επεξεργασία στοιχείων IOBE

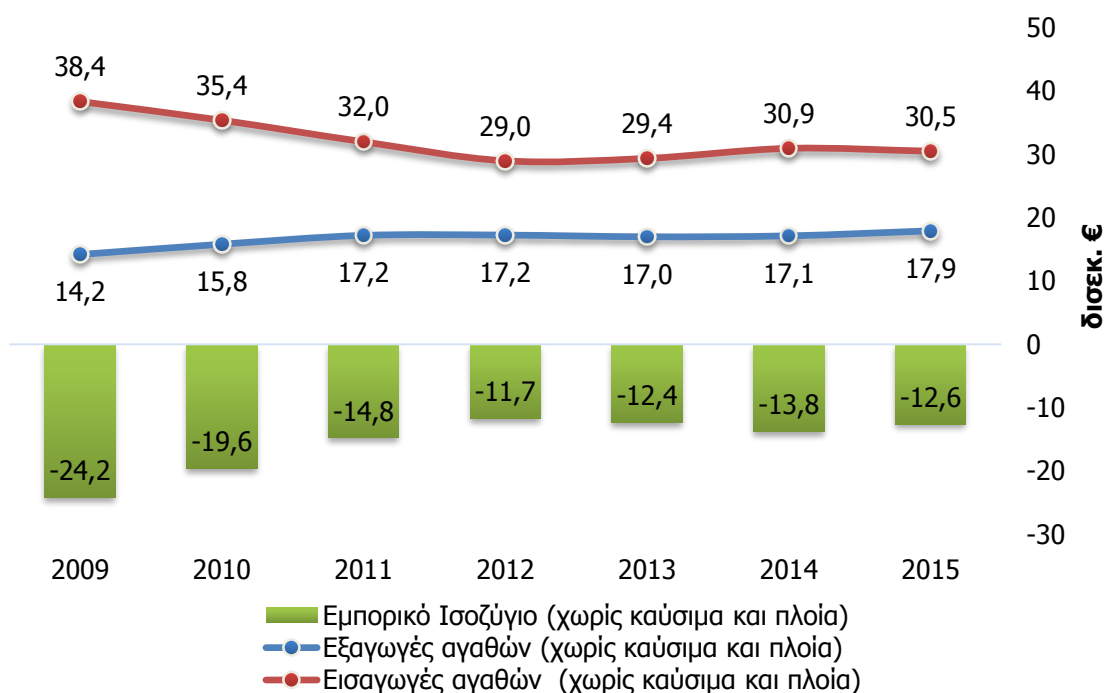
Αποτίμηση

Έπειτα από τη ραγδαία κάμψη εξαγωγών και εισαγωγών (αγαθών και υπηρεσιών) το 2009, σημειώθηκε άνοδος των εξαγωγών την περίοδο 2010-2014, ενώ οι εισαγωγές συνέχισαν πτωτικά. Η αύξηση των εξαγωγών προήλθε κυρίως από το σκέλος των αγαθών, ενώ σημαντική συνεισφορά είχε η άνοδος των εξαγωγών καυσίμων. Έτσι, την περίοδο 2010-2014, οι εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών διευρύνθηκαν με μέσο ρυθμό +3,1%, με σημαντικές όμως διακυμάνσεις εντός αυτής της περιόδου, ενώ οι εισαγωγές περιορίστηκαν την ίδια περίοδο με μέσο ρυθμό 3,2%. Συνολικά, οι δύο αντίθετες ροές συρρίκνωσαν το έλλειμμα στην κατηγορία αγαθών και υπηρεσιών. Ωστόσο η τάση άλλαξε το 2014 σε αμφότερα τα σκέλη του ισοζυγίου αγαθών - υπηρεσιών, καθώς οι

εξαγωγές αυξήθηκαν με υψηλό ρυθμό (+7,5%), αλλά ταυτόχρονα ενισχύθηκαν και οι εισαγωγές, με ελαφρώς μεγαλύτερο ρυθμό (+7,7%). Το 2015, η υψηλή πολιτικο-οικονομική ρευστότητα του πρώτου εξαμήνου, αλλά και η επιβολή περιορισμών στην κίνηση κεφαλαίων τον Ιούλιο (capital controls), οδήγησαν σε κάμψη των εισαγωγών αγαθών και υπηρεσιών κατά 6,9%, ενώ οι εξαγωγές συρρικνώθηκαν ηπιότερα, κατά 3,8%. Ωστόσο οι μεταβολές του 2015 θεωρούνται αποτέλεσμα έκτακτων συνθηκών. Ανεξαρτήτως αυτών, η βαρύτητα των εξαγωγών στην ελληνική οικονομία έχει αλλάξει σημαντικά σε σχέση με το 2009, καθώς το μερίδιό τους στο ΑΕΠ διαμορφώθηκε το 2015 στο 30,1%, έναντι μόλις 19% το 2009, ενώ οι εισαγωγές καλύπτουν περίπου το ίδιο ποσοστό το 2015 (30,3%), έναντι μεριδίου 28,8% το 2009.

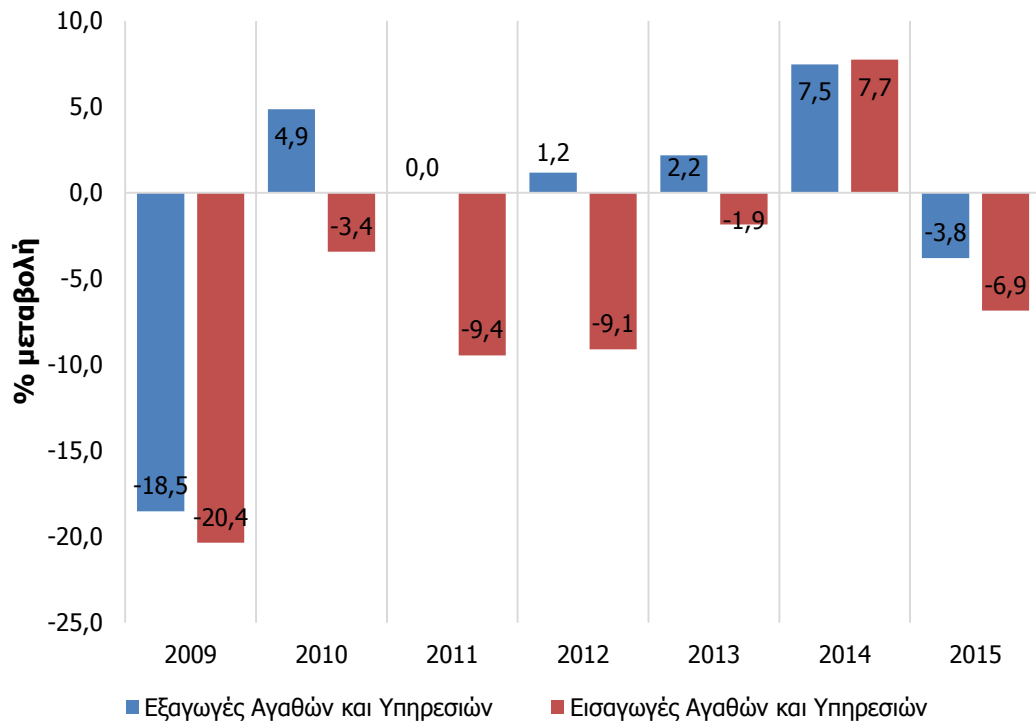
Διάγραμμα 3.22

Εισαγωγές-Εξαγωγές χωρίς καύσιμα και πλοία (Ιανουάριος – Δεκέμβριος) 2009-2015



Διάγραμμα 3.23

Εξαγωγές και Εισαγωγές Αγαθών και Υπηρεσιών, σταθερές τιμές 2010 (% μεταβολή)



Πηγή: Eurostat- Επεξεργασία στοιχείων IOBE

Πίνακας 3.11
Ισοζύγιο Πληρωμών σε εκατ. €

		Ιανουάριος - Δεκέμβριος			Ιανουάριος		
		2013	2014	2015	2014	2015	2016
I	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΤΡΕΧΟΥΣΩΝ ΣΥΝ/ΓΩΝ (I.A + I.B + I.Γ + I.Δ)	-3.691,9	-3.767,4	-7,5	-403,7	-281,3	-742,4
	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΑΓΑΘΩΝ ΚΑΙ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ (I.A + I.B)	-5.030,9	-4.006,3	-234,6	-1.343,8	-984,7	-908,6
I.A	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΑΓΑΘΩΝ (I.A.1 - I.A.2)	-20.780,3	-22.279,4	-17.247,8	-1.776,1	-1.432,6	-1.138,9
	ΙΣΟΖΥΓΙΟ καυσίμων	-6.913,5	-6.275,4	-4.208,1	-554,2	-269,9	-147,8
	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΑΓΑΘΩΝ χωρίς καύσιμα	-13.866,8	-16.004,0	-13.039,7	-1.221,9	-1.162,8	-991,1
	ΙΣΟΖΥΓΙΟ πλοίων	-1.483,3	-2.173,1	-447,8	-171,4	-58,9	-6,1
	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΑΓΑΘΩΝ χωρίς πλοία	-19.297,0	-20.106,3	-16.800,1	-1.604,7	-1.373,7	-1.132,8
	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΑΓΑΘΩΝ χωρίς καύσιμα και πλοία	-12.383,6	-13.830,9	-12.591,9	-1.050,5	-1.103,9	-985,0
I.A.1	Εξαγωγές αγαθών	26.895,6	26.788,0	24.787,2	2.083,5	1.841,6	1.668,3
	Καύσιμα	9.485,1	9.049,8	6.713,7	790,0	445,2	364,1
	Πλοία (πωλήσεις)	443,0	626,0	175,5	16,3	37,2	8,1
	Αγαθά χωρίς καύσιμα και πλοία	16.967,6	17.112,1	17.898,0	1.277,2	1.359,2	1.296,1
I.A.2	Εισαγωγές αγαθών	47.675,9	49.067,4	42.035,0	3.859,6	3.274,2	2.807,2
	Καύσιμα	16.398,5	15.325,2	10.921,8	1.344,1	715,1	511,9
	Πλοία (αγορές)	1.926,2	2.799,2	623,2	187,7	96,1	14,2
	Αγαθά χωρίς καύσιμα και πλοία	29.351,1	30.943,0	30.489,9	2.327,8	2.463,0	2.281,1
I.B	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ (I.B.1 - I.B.2)	15.749,4	18.273,2	17.013,2	432,2	448,0	230,3
I.B.1	Εισπράξεις	28.045,8	31.051,3	27.987,7	1.516,6	1.597,5	884,4
	Ταξιδιωτικό	12.152,2	13.393,1	14.194,4	155,5	169,0	161,1
	Μεταφορές	12.060,9	13.130,8	9.968,3	1.038,9	1.051,7	479,4
	Λοιπές υπηρεσίες	3.832,7	4.527,4	3.825,0	322,2	376,8	243,9
I.B.2	Πληρωμές	12.296,4	12.778,1	10.974,5	1.084,4	1.149,5	654,2
	Ταξιδιωτικό	1.835,2	2.076,4	2.025,1	150,4	157,6	129,0
	Μεταφορές	6.492,2	6.258,6	5.430,0	525,3	592,2	316,7
	Λοιπές υπηρεσίες	3.969,1	4.443,1	3.519,4	408,7	399,7	208,5
I.Γ	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΠΡΩΤΟΓΕΝΩΝ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΩΝ (I.Γ.1 - I.Γ.2)	-457,0	573,6	739,3	788,5	623,7	172,9
I.Γ.1	Εισπράξεις	6.458,1	6.867,4	5.942,8	1.075,2	1.012,7	295,8
	Από εργασία (αμοιβές, μισθοί)	209,3	209,9	153,8	14,4	13,9	8,0
	Από επενδύσεις (τόκοι, μερίσματα, κέρδη)	3.213,7	3.241,5	2.624,4	301,2	251,5	241,7
	Λοιπά πρωτογενή εισοδήματα	3.035,1	3.416,1	3.164,6	759,6	747,3	46,1
I.Γ.2	Πληρωμές	6.915,1	6.293,8	5.203,5	286,7	389,0	122,9
	Από εργασία (αμοιβές, μισθοί)	453,0	491,7	379,4	33,9	59,9	17,2
	Από επενδύσεις (τόκοι, μερίσματα, κέρδη)	6.097,1	5.439,6	4.525,0	222,2	302,6	99,0
	Λοιπά πρωτογενή εισοδήματα	365,0	362,6	299,1	30,6	26,5	6,7
I.Δ	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΩΝ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΩΝ (I.Δ.1 - I.Δ.2)	1.796,1	-334,7	-512,2	151,6	79,7	-6,6
I.Δ.1	Εισπράξεις	4.652,8	2.550,7	1.909,7	385,1	339,1	72,0
	Γενική κυβέρνηση	3.375,5	1.441,7	1.054,9	253,2	249,1	15,4
	Λοιποί τομείς	1.277,3	1.109,0	854,9	131,9	90,0	56,7
I.Δ.2	Πληρωμές	2.856,7	2.885,5	2.421,9	233,4	259,4	78,6
	Γενική κυβέρνηση	2.068,1	2.054,7	1.695,0	173,5	150,0	38,1
	Λοιποί τομείς	788,6	830,8	726,9	60,0	109,4	40,6
II	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ (II.1 - II.2)	3.040,8	2.510,6	1.988,6	-13,2	50,4	388,1
II.1	Εισπράξεις	3.380,6	2.866,2	2.369,5	5,9	72,9	409,7
	Γενική κυβέρνηση	3.298,9	2.789,8	2.319,3	0,4	68,1	406,3
	Λοιποί τομείς	81,7	76,4	50,2	5,5	4,9	3,4
II.2	Πληρωμές	339,8	355,6	380,9	19,1	22,5	21,6
	Γενική κυβέρνηση	9,7	8,8	4,1	3,4	1,0	0,1
	Λοιποί τομείς	330,1	346,7	376,8	15,7	21,5	21,5
	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΤΡΕΧΟΥΣΩΝ ΣΥΝ/ΓΩΝ ΚΑΙ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ (I + II)	-651,1	-1.256,8	1.981,1	-416,9	-230,8	-354,2
III	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΧΡΗΜ/ΚΩΝ ΣΥΝ/ΓΩΝ (III.A+III.B+III.Γ+III.Δ)	2.562,5	634,1	3.143,5	274,7	-1.028,8	-146,8
III.A	ΑΜΕΣΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ *	-2.713,6	-577,4	602,9	158,3	74,2	74,6
	Απαιτήσεις	-534,2	685,0	345,4	99,0	44,1	63,6
	Υποχρεώσεις	2.179,4	1.262,5	-257,6	-59,3	-30,1	-11,0
III.B	ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΧΑΡΤΟΦΥΛΑΚΙΟΥ *	6.583,1	6.978,0	8.348,3	2.369,1	3.521,1	1.093,0
	Απαιτήσεις	-1.023,6	8.910,1	6.996,0	843,8	2.090,3	677,5
	Υποχρεώσεις	-7.606,7	1.932,1	-1.352,4	-1.525,3	-1.430,8	-415,6
III.Γ	ΛΟΙΠΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ *	-1.414,0	-6.222,5	-6.162,2	-2.441,7	-4.932,1	-1.269,4
	Απαιτήσεις	-21.187,9	-6.888,7	16.699,8	-987,8	9.436,6	-294,8
	Υποχρεώσεις	-19.773,9	-666,2	22.861,9	1.453,8	14.368,7	974,6
	(Δάνεια γενικής κυβέρνησης)	30.061,2	4.000,2	11.921,6	-355,6	-440,7	-461,1
III.Δ	ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑΤΙΚΩΝ ΔΙΑΘΕΣΙΜΩΝ **	107,0	456,0	354,4	189,0	308,0	-45,0
IV	ΤΑΚΤΟΠΟΙΗΤΕΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ (I + II - III + IV=0)	3.213,6	1.890,9	1.162,3	691,6	-798,0	207,4
	ΥΦΟΣ ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑΤΙΚΩΝ ΔΙΑΘΕΣΙΜΩΝ ***				4.559	5.882	5.644

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος

* (+) αύξηση (-) μείωση - Σύμφωνα με τη νέα μεθοδολογία κατάρτισης του ισοζυγίου πληρωμών BPM6, η αύξηση των απαιτήσεων παρουσιάζεται με θετικό πρόσημο, ενώ η μείωση των απαιτήσεων με αρνητικό πρόσημο. Αντίστοιχα, η αύξηση των υποχρεώσεων εμφανίζεται με θετικό πρόσημο, ενώ η μείωση των υποχρεώσεων με αρνητικό πρόσημο.

** (+) αύξηση (-) μείωση - Σύμφωνα με τη νέα μεθοδολογία κατάρτισης του ισοζυγίου πληρωμών BPM6, η αύξηση των συν/κων διαθεσίμων παρουσιάζεται πλέον με θετικό πρόσημο, ενώ η μείωση των συν/κων διαθεσίμων με αρνητικό πρόσημο.

*** Τα συναλλαγματικά διαθέσιμα, σύμφωνα με τον ορισμό της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, περιλαμβάνουν μόνο το νομισματικό χρυσό, τη "συναλλαγματική θέση" στο Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, τα "ειδικά τραβηκτικά δικαιώματα" και τις απαιτήσεις της Τράπεζας της Ελλάδος σε ξένο νόμισμα έναντι κατοίκων χωρών εκτός της ζώνης του ευρώ. Αντίθετα, δεν περιλαμβάνουν τις απαιτήσεις σε ευρώ έναντι κατοίκων χωρών εκτός της ζώνης του ευρώ, τις απαιτήσεις σε συναλλάγμα και σε ευρώ έναντι κατοίκων χωρών της ζώνης του ευρώ και συμμετοχή της Τράπεζας της Ελλάδος στο κεφάλαιο και στα συναλλαγματικά διαθέσιμα της ΕΚΤ..

4. Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΕΞΟΡΥΚΤΙΚΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ²⁹

4.1 Εισαγωγή

Η αξιοποίηση των ορυκτών πρώτων υλών έχει ιδιαίτερη σημασία για την Ελλάδα. Η εξόρυξη δημιουργεί οικονομική δραστηριότητα, αξιοποιώντας εγχώριους πόρους, οι οποίοι αλλιώς θα έμεναν ανεκμετάλλετοι. Ταυτόχρονα, ο συγκεκριμένος κλάδος παρουσιάζει έντονη εξωστρέφεια, καθώς σημαντικό μερίδιο της παραγωγής του απευθύνεται στις διεθνείς αγορές. Επιπλέον, η εξόρυξη παρέχει τις ορυκτές πρώτες ύλες που διευκολύνουν την ανάπτυξη άλλων σημαντικών παραγωγικών δραστηριοτήτων εγχωρίως, όπως η ηλεκτροπαραγωγή, η βασική μεταλλουργία, η παραγωγή τσιμέντου και οι κατασκευές, συμβάλλοντας επομένως και με αυτό τον τρόπο στην ενδυνάμωση της ελληνικής οικονομίας. Η αποτίμηση της ευρύτερης οικονομικής σημασίας της εξορυκτικής βιομηχανίας³⁰ στην Ελλάδα και η εξέταση των προϋποθέσεων που θα διασφαλίσουν τη βιωσιμότητα, την ανταγωνιστικότητα και την περαιτέρω ανάπτυξη της αποτελούν οι στόχοι της μελέτης που παρουσιάζεται στη συνέχεια.

4.2 Βασικά μεγέθη

Οι συνολικές πωλήσεις της εξορυκτικής βιομηχανίας στην Ελλάδα ανήλθαν στα €2,1 δισεκ. το 2013, ενώ εκτιμάται ότι το 2014 αυξήθηκαν σε τρέχουσες τιμές, φθάνοντας τα €2,3 δισεκ. Ωστόσο, οι πωλήσεις εμφανίζονται στο σύνολο της εξορυκτικής βιομηχανίας μειωμένες κατά 15% το 2013 σε σχέση με το 2009, κυρίως όμως λόγω της δραστηρικής μείωσης στα αδρανή υλικά και το τσιμέντο, καθώς στις υπόλοιπες κατηγορίες καταγράφονται μικτές τάσεις, ακόμα και ισχυρή άνοδος. Σε όρους όγκου παραγωγής, παρατηρήθηκε κάμψη την περίοδο 2009-2014 κατά 37,8% στα αδρανή υλικά, κατά 24,4% στο τσιμέντο και 21,9% στα ενεργειακά ορυκτά. Στον αντίποδα, τα μάρμαρα (+44,4%) και τα βασικά μέταλλα (+32,9%) σημείωσαν σημαντική αύξηση.

Η προστιθέμενη αξία παραγωγής της εξορυκτικής βιομηχανίας ανήλθε στα €795 εκατ. το 2014, έπειτα από συνεχή πτώση από το 2007, όταν είχε διαμορφωθεί στα €1,6 δισεκ. Το μεγαλύτερο τμήμα της πτώσης μέχρι το 2013 οφείλεται στην κάμψη της οικοδομικής δραστηριότητας, η οποία οδήγησε σε πτώση της ζήτησης για τσιμέντο, ενώ η άνοδος του 2014, πέρα από τη μικρή αύξηση στους κλάδους εξόρυξης, οφείλεται στην ενίσχυση του αλουμινίου. Το μερίδιο της εξορυκτικής βιομηχανίας διαμορφώθηκε το 2014 στο 3,9% της προστιθέμενης αξίας παραγωγής του συνόλου της ελληνικής βιομηχανίας. Σημαντική παρουσία εμφανίζει η εξορυκτική βιομηχανία στις εγχώριες επενδύσεις, καθώς κατά την

²⁹ Μελέτη για λογαριασμό του Συνδέσμου Μεταλλευτικών Επιχειρήσεων. Το πλήρες κείμενο της μελέτης είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα του IOBE (http://iobe.gr/research_dt1.asp?RID=123).

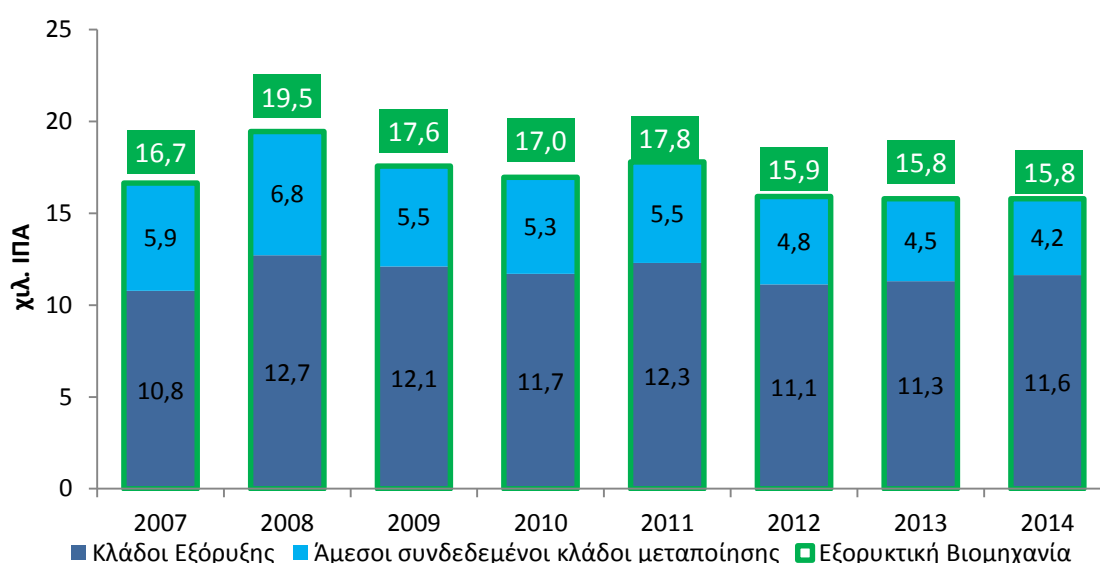
³⁰ Η εξορυκτική βιομηχανία, σύμφωνα με τον ορισμό που λαμβάνει στην παρούσα μελέτη, περιλαμβάνει την εξόρυξη ορυκτών πρώτων υλών σε στερεά μορφή, καθώς και τη μεταποίηση βασικών μετάλλων και τσιμέντου με τη χρήση εγχώριων ορυκτών πρώτων υλών.

περίοδο 2007-2014 επένδυσε €2,1 δισεκ. συνολικά στην ελληνική οικονομία, αντιπροσωπεύοντας το 2014 το 7,8% των συνολικών επενδύσεων στη βιομηχανία.

Η απασχόληση στην εξορυκτική βιομηχανία προσέγγισε το 2014 τις 15,8 χιλ. θέσεις εργασίας ισοδύναμων πλήρους απασχόλησης (ΙΠΑ). Η απώλεια στην απασχόληση κατά τη διάρκεια της κρίσης είναι σχετικά περιορισμένη (-5,2% από το 2007 – Διάγραμμα 4.1), παρά τη σημαντική πτώση της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας (-50,3% την αντίστοιχη περίοδο). Ως αποτέλεσμα, το μερίδιο του κλάδου στο σύνολο της απασχόλησης της ελληνικής βιομηχανίας αυξήθηκε από 2,9% το 2007 σε 4,1% το 2014.

Διάγραμμα 4.1

Απασχόληση εξορυκτικής βιομηχανίας (2007-2014)



Πηγές: Eurostat, Εθνικοί Λογαριασμοί, ΣΜΕ.

4.3 Η εξωστρέφεια της εξορυκτικής βιομηχανίας

Η εγχώρια εξορυκτική βιομηχανία παρουσιάζει έντονη εξωστρέφεια, η οποία δεν περιορίζεται στο υψηλό ποσοστό της παραγωγής με προορισμό τις διεθνείς αγορές. Η διεθνοποίηση του κλάδου της εξορυκτικής βιομηχανίας αναδεικνύεται και μέσω της ένταξης εγχώριων επιχειρήσεων σε πολυεθνικούς ομίλους, αλλά και με τη δημιουργία κοινών επιχειρήσεων (joint ventures), με πολλά σημεία εξόρυξης στο εξωτερικό και με δίκτυα εξαγωγών σε πολλούς προορισμούς.

Σημαντικό μέρος του κύκλου εργασιών των επιχειρήσεων της εξορυκτικής βιομηχανίας προέρχεται από πωλήσεις στις διεθνείς αγορές. Η αξία των εξαγωγών πλησίασε το €1,1 δισεκ. το 2013, ξεπερνώντας το 50% των συνολικών πωλήσεων του κλάδου, με ενδείξεις για αύξηση το 2014 κατά περίπου 8%. Η εξωστρέφεια είναι ιδιαίτερα αυξημένη σε προϊόντα όπως τα μάρμαρα, τα βιομηχανικά ορυκτά και τα μέταλλα, όπου η αξία των εξαγωγών ξεπερνά διαχρονικά το 70% της αξίας των πωλήσεων.

Ως προς τη διάρθρωση των εξαγωγών με βάση τα προϊόντα, περίπου το 1/5 της συνολικής αξίας των εξαγωγών καταλαμβάνουν το κάθε ένα από τα 3 προϊόντα με το υψηλότερο μερίδιο στις εξαγωγές (το τσιμέντο, το αλουμίνιο και το νικέλιο). Τα μάρμαρα και η αλουμίνα ακολουθούν με μερίδιο περίπου 10% αμφότερα, ενώ σημαντική συνεισφορά έχουν και τα παραγόμενα προϊόντα από λευκόλιθο (πυρίμαχες μάζες, δίπυρος μαγνησία και καυστική μαγνησία).

Η εξωστρέφεια της εγχώριας εξορυκτικής βιομηχανίας βασίζεται στα σημαντικά ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα που διαθέτει ο κλάδος, ιδιαίτερα όσον αφορά την ευκολία πρόσβασης σε λιμάνια και επομένως σε υδάτινες μεταφορές (λόγω της εκτεταμένης ακτογραμμής της Ελλάδας), αλλά και εξαιτίας της κομβικής γεωγραφικής θέσης της χώρας. Ωστόσο, η έλλειψη βασικών υποδομών (κυρίως σε σιδηροδρομικές μεταφορές) είναι σημαντική. Η βελτίωση της σιδηροδρομικής σύνδεσης μεταξύ των εγκαταστάσεων παραγωγής της εξορυκτικής βιομηχανίας και των εγχώριων λιμανιών, αλλά και με τα βιομηχανικά κέντρα στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη, εκτιμάται ότι μπορεί να συμβάλει σημαντικά στην περαιτέρω εξωστρέφεια και ανάδειξη του κλάδου στον παγκόσμιο εμπορικό χάρτη.

4.4 Χρηματοοικονομική ανάλυση

Η οικονομική κρίση είχε έντονα αρνητικό αντίκτυπο σε όλες τις κατηγορίες χρηματοοικονομικών αριθμοδεικτών στο σύνολο της εξορυκτικής βιομηχανίας την περίοδο 2010-2013, ωστόσο το 2014 οι αρνητικές τάσεις σε αρκετά μεγέθη και δείκτες αντιστράφηκαν. Η τάση διαφοροποιείται σημαντικά μεταξύ των επιμέρους κλάδων, κυρίως λόγω της διαφορετικής τους έκθεσης σε μεταβολές στην οικονομική δραστηριότητα στην Ελλάδα και διεθνώς, στις διεθνείς τιμές εμπορευμάτων και στο κόστος των συντελεστών παραγωγής τους (ειδικά της ενέργειας).

Ενδεικτικά, η τάση μείωσης των πωλήσεων στα βιομηχανικά ορυκτά που παρατηρείται από το 2012, αντιστρέφεται το 2014, με τους δείκτες αποδοτικότητας ωστόσο να βρίσκονται σε αρνητικό έδαφος, λόγω σημαντικής αρνητικής επίδρασης από χρηματοοικονομικές πράξεις. Στα αδρανή υλικά, οι σημαντικές ζημιές που καταγράφηκαν το 2011, περιορίστηκαν σταδιακά στα επόμενα δύο έτη, με τους δείκτες αποδοτικότητας να επιστρέφουν σε θετικά επίπεδα το 2014. Στα μάρμαρα, η κερδοφορία παρέμεινε ισχυρή. Αντιθέτως, στα μεταλλικά ορυκτά και στη μεταποίηση βασικών μετάλλων παρατηρήθηκε σημαντική επιδείνωση των δεικτών αποδοτικότητας την περίοδο 2010-2013, αλλά και επιστροφή σε κερδοφορία το 2014. Στα μεταλλικά ορυκτά παρατηρείται επίσης αξιοσημείωτη αύξηση των περιουσιακών στοιχείων, η οποία φαίνεται να οφείλεται και στην ανάπτυξη μεταλλείων μεικτών θειούχων στην Χαλκιδική.

4.5 Οικονομικός αντίκτυπος

Η συμβολή της εξορυκτικής βιομηχανίας στην ελληνική οικονομία δεν περιορίζεται στα βασικά οικονομικά μεγέθη των επιμέρους δραστηριοτήτων εξόρυξης και μεταποίησης που εντάσσονται σε αυτή. Λαμβάνοντας υπόψη και τις έμμεσες επιδράσεις στους κλάδους που συμμετέχουν στην αλυσίδα εφοδιασμού της εξορυκτικής βιομηχανίας, αλλά και τις προκαλούμενες επιδράσεις από τα εισοδήματα που δημιουργούνται λόγω της ύπαρξής της, εκτιμάται ότι η συνολική συμβολή της εξορυκτικής βιομηχανίας στο ΑΕΠ ανέρχεται σε €4,1 δισεκ. (2,2% του ΑΕΠ), εκ των οποίων περίπου €2,7 δισεκ. προέρχονται από τις εξορυκτικές δραστηριότητες. Εάν επιπλέον ληφθεί υπόψη και η ηλεκτροπαραγωγή με καύση λιγνίτη, η οποία δεν θα ήταν εφικτή χωρίς τη στήριξη του εξορυκτικού τομέα, η συμβολή στο ΑΕΠ ανέρχεται σε €6,2 δισεκ. (3,4% του ΑΕΠ). Σε όρους απασχόλησης, η συμβολή της εξορυκτικής βιομηχανίας εκτιμάται σε 84 χιλ. ισοδύναμες θέσεις πλήρους απασχόλησης (2,2% της εγχώριας απασχόλησης), εκ των οποίων οι 55 χιλ. οφείλονται στη συνολική επίδραση των εξορυκτικών δραστηριοτήτων, και σε 118 χιλ. θέσεις (3,4% της εγχώριας απασχόλησης) εάν ληφθεί υπόψη και η ηλεκτροπαραγωγή με λιγνίτη (Πίνακας 4.1).

Πίνακας 4.1

Ευρύτερες οικονομικές επιδράσεις της εξορυκτικής βιομηχανίας

Δραστηριότητα	Άμεση	Έμμεση	Προκαλούμενη	Συνολική
Ευρύτερη επίδραση στο ΑΕΠ (€ εκατ.)				
Εξόρυξη	741	407	1.547	2.696
Μεταποίηση	324	247	743	1.314
Ηλεκτροπαραγωγή	772	553	875	2.200
Σύνολο	1.837	1.207	3.164	6.209
Ευρύτερη επίδραση στην απασχόληση (ΙΠΑ)				
Εξόρυξη	11.196	11.191	32.490	54.877
Μεταποίηση	5.866	6.557	15.593	28.017
Ηλεκτροπαραγωγή	6.833	9.424	18.565	34.822
Σύνολο	23.895	27.173	66.648	117.716

Πηγές: Πολυ-περιφερειακό υπόδειγμα εισροών-εκροών IOBE, Eurostat

Πρέπει να τονιστεί ότι η οικονομική συμβολή της εξορυκτικής βιομηχανίας έχει ιδιαίτερη βαρύτητα σε ορισμένες διοικητικές περιφέρειες της χώρας. Συγκεκριμένα, περίπου το 11% της απασχόλησης και σχεδόν το 12% της προστιθέμενης αξίας της Στερεάς Ελλάδας οφείλεται άμεσα ή έμμεσα στις δραστηριότητες της εγχώριας εξορυκτικής βιομηχανίας. Σημαντική συνεισφορά καταγράφεται και στην οικονομία της Δυτικής Μακεδονίας, ειδικά όταν ληφθούν υπόψη και οι επιδράσεις από την ηλεκτροπαραγωγή με την καύση λιγνίτη (22% της απασχόλησης στην περιφέρεια σε όρους συνολικού αντίκτυπου). Ιδιαίτερα υψηλή συνεισφορά της εξορυκτικής βιομηχανίας καταγράφεται επίσης στην Ανατολική Μακεδονία – Θράκη, στη Θεσσαλία, στο Νότιο Αιγαίο, αλλά και στην Πελοπόννησο όταν συνυπολογιστούν οι επιδράσεις από την ηλεκτροπαραγωγή με λιγνίτη.

4.6 Προοπτικές ανάπτυξης

Σημαντικούς παράγοντες για τη διατήρηση και την ενίσχυση του οικονομικού αντίκτυπου του κλάδου της εξορυκτικής βιομηχανίας αποτελούν η σταθεροποίηση και η ανάκαμψη της ελληνικής οικονομίας, καθώς και η ενίσχυση των παγκόσμιων ροών εμπορίου. Από τη μια πλευρά, οι προβλέψεις για ενίσχυση της ανάπτυξης στην Ευρωπαϊκή Ένωση, από την άλλη οι συνεχιζόμενες οικονομικές δυσκολίες στην Ελλάδα το 2015-2016, με την ανάκαμψη να προβλέπεται να ξεκινήσει το 2017, δημιουργούν μικτή εικόνα για τις βραχυπρόθεσμες προοπτικές του κλάδου. Συγκεκριμένα, υπό την υπόθεση ότι οι τιμές των προϊόντων θα παραμείνουν αμετάβλητες, αναμένεται για το 2016 μικρή αύξηση της παραγωγής στα μεταλλικά και βιομηχανικά ορυκτά και στα μάρμαρα, ενώ προβλέπεται μικρή υποχώρηση στο τσιμέντο και τα ενεργειακά ορυκτά. Ισχυρότερη αύξηση και αντιστροφή της αρνητικής τάσης αντίστοιχα αναμένεται από το 2017, με αποτέλεσμα το επίπεδο παραγωγής το 2020 στο σύνολο της εξορυκτικής βιομηχανίας να είναι αυξημένο κατά 13,6% σε σχέση με το 2014, εφόσον επαληθευτούν οι αναπτυξιακές προοπτικές της Ελλάδας και της ΕΕ28 και διασφαλιστεί η επενδυτική ομαλότητα στη χώρα.

Όσον αφορά στον επενδυτικό σχεδιασμό των επιχειρήσεων στην εξορυκτική βιομηχανία, διαπιστώνεται μια σαφής διάθεση ενίσχυσης των επενδύσεων τα επόμενα έτη. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τις εκτιμήσεις 19 επιχειρήσεων, μελών του ΣΜΕ, προκύπτει μια συνολική προγραμματισμένη επενδυτική δαπάνη άνω του €1,7 δισεκ. στα επόμενα έτη, με το μεγαλύτερο τμήμα αυτών να προγραμματίζεται για την περίοδο 2016-2017. Ωστόσο, η ταχύτητα υλοποίησης των επενδύσεων θα επηρεαστεί τελικά από τις οικονομικές συνθήκες που θα διαμορφώνονται στην πορεία, τόσο στην εγχώρια οικονομία, όσο και διεθνώς, καθώς ήδη οι επιχειρήσεις του κλάδου αντιμετωπίζουν σημαντικά οικονομικά, διοικητικά, ρυθμιστικά κ.ά. προβλήματα στη λειτουργία τους.

4.7 Προτάσεις πολιτικής

Το Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας ανακοίνωσε το 2012 την Εθνική Πολιτική για την Αξιοποίηση των Ορυκτών Πρώτων Υλών (ΕΠΑΟΠΥ). Ωστόσο, η εθνική πολιτική δεν έχει λάβει έως σήμερα τη μορφή νομοθετικών κειμένων και έτσι τελικά δεν εφαρμόζεται στην πράξη. Ως αποτέλεσμα, ακόμα υφίστανται σημαντικά εμπόδια στην περαιτέρω ανάπτυξη της εξορυκτικής βιομηχανίας.

Αναλυτικά, οι διαδικασίες αδειοδότησης για την αξιοποίηση πρώτων υλών εξακολουθούν να είναι χρονοβόρες, χωρίς σαφώς προσδιορισμένη μεθοδολογία. Στην καθυστέρηση της αδειοδότησης συμβάλλουν η πολυνομία, καθώς και η σχετική γραφειοκρατία στο υφιστάμενο θεσμικό πλαίσιο. Το δαιδαλώδες νομοθετικό σύστημα συσχετίζεται άμεσα και με τις πολυάριθμες προσφυγές στο Συμβούλιο της Επικρατείας, προκαλώντας σημαντικές καθυστερήσεις στην υλοποίηση επενδύσεων. Παράλληλα, το Ινστιτούτο Γεωλογικών και Μεταλλευτικών Ερευνών (ΙΓΜΕ) δεν έχει αξιοποιηθεί στο μέγιστο βαθμό, με αποτέλεσμα η

πληροφόρηση για το δυναμικό των πρώτων υλών στη χώρα να είναι σχετικά περιορισμένη. Σε συνδυασμό με δυσμενείς εξελίξεις στο μη μισθολογικό κόστος (όπως τέλη, μισθώματα, λοιπή φορολογία και κόστος ενέργειας), οι εκκρεμότητες στο ρυθμιστικό πλαίσιο δυσχεραίνουν την ανταγωνιστικότητα και την περαιτέρω ανάπτυξη της εξορυκτικής βιομηχανίας στην Ελλάδα.

Η εξάλειψη των υφιστάμενων παραλείψεων στο ρυθμιστικό πλαίσιο και ευρύτερα στην πολιτική για τις ορυκτές πρώτες ύλες, αποτελεί βασική προϋπόθεση για πληρέστερη αξιοποίηση των αναπτυξιακών προοπτικών της εξορυκτικής βιομηχανίας. Η εξειδίκευση και η υλοποίηση της Εθνικής Πολιτικής για την Αξιοποίηση των Ορυκτών Πρώτων Υλών (ΕΠΑΟΠΥ) αποτελεί ένα βασικό βήμα σε αυτή την κατεύθυνση. Προτεραιότητα σήμερα έχουν οι δράσεις που σκοπεύουν στη βελτίωση του χωροταξικού σχεδιασμού, την απλοποίηση των διαδικασιών αδειοδότησης, τον εκσυγχρονισμό της νομοθεσίας εξόρυξης, την προαγωγή της εκπαίδευσης και της έρευνας και την εξασφάλιση της κοινωνικής άδειας.

Εν κατακλείδι, η Ελλάδα διαθέτει αξιοσημείωτη εξορυκτική δραστηριότητα, με σημαντική συνεισφορά στην οικονομία. Η συνεισφορά είναι ιδιαίτερα υψηλή σε περιφέρειες όπως η Στερεά Ελλάδα και η Δυτική Μακεδονία, όπου επικεντρώνονται πολλές από τις εργασίες του τομέα. Δεδομένης της στρατηγικής σημασίας της εξασφάλισης της πρόσβασης σε ορυκτές πρώτες ύλες διεθνώς, η εξορυκτική βιομηχανία έχει δυνατότητες περαιτέρω ανάπτυξης, με σεβασμό στις αρχές της βιωσιμότητας. Ωστόσο, η πληρέστερη αξιοποίηση αυτών των δυνατοτήτων προϋποθέτει την εφαρμογή μιας σειράς μέτρων που προβλέπονται στην εθνική πολιτική για τις ΟΠΥ, με στόχο τη διασφάλιση της λειτουργίας των επιχειρήσεων, τη διευκόλυνση νέων επενδύσεων, την προστασία του περιβάλλοντος και την εξασφάλιση της κοινωνικής συνοχής.

5. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ: ΒΑΣΙΚΟΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ

Πίνακας 1: Ρυθμός Μεταβολής στο ΑΕΠ

	Ετήσια στοιχεία (%)									
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Αυστρία	2,1	3,4	3,6	1,5	-3,8	1,9	2,8	0,8	0,3	0,4
Βέλγιο	2,1	2,5	3,4	0,7	-2,3	2,7	1,8	0,2	0	1,3
Βουλγαρία	7,2	6,8	7,7	5,6	-4,2	0,1	1,6	0,2	1,3	1,5
Γαλλία	1,6	2,4	2,4	0,2	-2,9	2	2,1	0,2	0,7	0,2
Γερμανία	0,7	3,7	3,3	1,1	-5,6	4,1	3,7	0,4	0,3	1,6
Δανία	2,4	3,8	0,8	-0,7	-5,1	1,6	1,2	-0,1	-0,2	1,3
Δημοκρατία της Τσεχίας	6,4	6,9	5,5	2,7	-4,8	2,3	2	-0,9	-0,5	2
ΕΕ (28 χώρες)	2,1	3,3	3,1	0,5	-4,4	2,1	1,8	-0,5	0,2	1,4
Ελλάδα	0,6	5,7	3,3	-0,3	-4,3	-5,5	-9,1	-7,3	-3,2	0,7
Εσθονία	9,4	10,3	7,7	-5,4	-14,7	2,5	7,6	5,2	1,6	2,9
Ευρωζώνη (19 χώρες)	1,7	3,2	3,1	0,5	-4,5	2,1	1,6	-0,9	-0,3	0,9
Ηνωμένο Βασίλειο	3	2,7	2,6	-0,5	-4,2	1,5	2	1,2	2,2	2,9
Ιρλανδία	6,3	6,3	5,5	-2,2	-5,6	0,4	2,6	0,2	1,4	5,2
Ισπανία	3,7	4,2	3,8	1,1	-3,6	0	-1	-2,6	-1,7	1,4
Ιταλία	0,9	2	1,5	-1,1	-5,5	1,7	0,6	-2,8	-1,7	-0,3
Κροατία	4,2	4,8	5,2	2,1	-7,4	-1,7	-0,3	-2,2	-1,1	-0,4
Κύπρος	3,9	4,5	4,9	3,7	-2	1,4	0,4	-2,4	-5,9	-2,5
Λετονία	10,7	11,9	10	-3,6	-14,3	-3,8	6,2	4	3	2,4
Λιθουανία	7,7	7,4	11,1	2,6	-14,8	1,6	6	3,8	3,5	3
Λουξεμβούργο	3,2	5,1	8,4	-0,8	-5,4	5,7	2,6	-0,8	4,3	4,1
Μάλτα	3,8	1,8	4	3,3	-2,5	3,5	1,9	2,8	4,1	3,7
Ολλανδία	2,2	3,5	3,7	1,7	-3,8	1,4	1,7	-1,1	-0,5	1
Ουγγαρία	4,4	3,8	0,4	0,8	-6,6	0,7	1,8	-1,7	1,9	3,7
Πολωνία	3,5	6,2	7,2	3,9	2,6	3,7	5	1,6	1,3	3,3
Πορτογαλία	0,8	1,6	2,5	0,2	-3	1,9	-1,8	-4	-1,1	0,9
Ρουμανία	4,2	8,1	6,9	8,5	-7,1	-0,8	1,1	0,6	3,5	3
Σλοβακία	6,4	8,5	10,8	5,7	-5,5	5,1	2,8	1,5	1,4	2,5
Σλοβενία	4	5,7	6,9	3,3	-7,8	1,2	0,6	-2,7	-1,1	3
Σουηδία	2,8	4,7	3,4	-0,6	-5,2	6	2,7	-0,3	1,2	2,3
Φινλανδία	2,8	4,1	5,2	0,7	-8,3	3	2,6	-1,4	-0,8	-0,7

b=break in time series, p=provisional, e=estimated

Πίνακας 2: Χρέος Γενικής Κυβέρνησης ως % του ΑΕΠ

	Ετήσια στοιχεία (%)									
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	
Αυστρία	67	64,8	68,5	79,7	82,4	82,2	81,6	80,8	84,2	
Βέλγιο	90,9	86,9	92,4	99,5	99,6	102,2	104,1	105,1	106,7	
Βουλγαρία	20,9	16,2	13	13,7	15,5	15,3	17,6	18	27	
Γαλλία	64,4	64,4	68,1	79	81,7	85,2	89,6	92,3	95,6	
Γερμανία	66,4	63,6	65	72,5	81	78,4	79,7	77,4	74,9	
Δανία	31,5	27,3	33,4	40,4	42,9	46,4	45,6	45	45,1	
Δημοκρατία της Τσεχίας	27,9	27,8	28,7	34,1	38,2	39,9	44,7	45,2	42,7	
ΕΕ (28 χώρες)	60,4	57,8	61	73	78,4	81	83,8	85,5	86,8	
Ελλάδα	103,5	103,1	109,4	126,7	146,2	172	159,4	177	178,6	
Εσθονία	4,4	3,7	4,5	7	6,6	5,9	9,5	9,9	10,4	
Ευρωζώνη (19 χώρες)	67,3	64,9	68,5	78,3	83,8	86	89,3	91,1	92,1	
Ηνωμένο Βασίλειο	42,4	43,5	51,7	65,7	76,6	81,8	85,3	86,2	88,2	
Ιρλανδία	23,6	23,9	42,4	61,8	86,8	109,3	120,2	120	107,5	
Ισπανία	38,9	35,5	39,4	52,7	60,1	69,5	85,4	93,7	99,3	
Ιταλία	102,5	99,7	102,3	112,5	115,3	116,4	123,2	128,8	132,3	
Κροατία	38,3	37,1	38,9	48	57	63,7	69,2	80,8	85,1	
Κύπρος	59,1	53,9	45,1	53,9	56,3	65,8	79,3	102,5	108,2	
Λετονία	9,9	8,4	18,7	36,6	47,5	42,8	41,4	39,1	40,6	
Λιθουανία	17,2	15,9	14,6	29	36,2	37,2	39,8	38,8	40,7	
Λουξεμβούργο	7	7,2	14,4	15,5	19,6	19,2	22,1	23,4	23	
Μάλτα	64,6	62,4	62,7	67,8	67,6	69,8	67,6	69,6	68,3	
Ολλανδία	44,5	42,4	54,5	56,5	59	61,7	66,4	67,9	68,2	
Ουγγαρία	64,7	65,6	71,6	78	80,6	80,8	78,3	76,8	76,2	
Πολωνία	47,1	44,2	46,6	49,8	53,3	54,4	54	55,9	50,4	
Πορτογαλία	69,2	68,4	71,7	83,6	96,2	111,4	126,2	129	130,2	
Ρουμανία	12,3	12,7	13,2	23,2	29,9	34,2	37,4	38	39,9	
Σλοβακία	30,8	29,9	28,2	36	40,8	43,3	51,9	54,6	53,5	
Σλοβενία	26	22,7	21,6	34,5	38,2	46,4	53,7	70,8	80,8	
Σουηδία	43,2	38,3	36,8	40,4	37,6	36,9	37,2	39,8	44,9	
Φινλανδία	38,2	34	32,7	41,7	47,1	48,5	52,9	55,6	59,3	

Πίνακας 3: Ισοζύγιο Γενικής Κυβέρνησης ως % του ΑΕΠ

	Ετήσια στοιχεία (%)									
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	
Αυστρία	-2,5	-1,3	-1,4	-5,3	-4,4	-2,6	-2,2	-1,3	-2,7	
Βέλγιο	0,3	0,1	-1,1	-5,4	-4,0	-4,1	-4,1	-2,9	-3,1	
Βουλγαρία	1,8	1,1	1,6	-4,1	-3,2	-2,0	-0,6	-0,8	-5,8	
Γαλλία	-2,3	-2,5	-3,2	-7,2	-6,8	-5,1	-4,8	-4,1	-3,9	
Γερμανία	-1,7	0,2	-0,2	-3,2	-4,2	-1,0	-0,1	-0,1	0,3	
Δανία	5,0	5,0	3,2	-2,8	-2,7	-2,1	-3,6	-1,3	1,5	
Δημοκρατία της Τσεχίας	-2,3	-0,7	-2,1	-5,5	-4,4	-2,7	-4,0	-1,3	-1,9	
ΕΕ (28 χώρες)	-1,6	-0,9	-2,5	-6,7	-6,4	-4,5	-4,3	-3,3	-3,0	
Ελλάδα	-5,9	-6,7	-10,2	-15,2	-11,2	-10,2	-8,8	-12,4	-3,6	
Εσθονία	2,9	2,7	-2,7	-2,2	0,2	1,2	-0,3	-0,1	0,7	
Ευρωζώνη (19 χώρες)	-1,5	-0,6	-2,2	-6,3	-6,2	-4,2	-3,7	-3,0	-2,6	
Ηνωμένο Βασίλειο	-2,9	-3,0	-5,1	-10,8	-9,7	-7,7	-8,3	-5,7	-5,7	
Ιρλανδία	2,8	0,3	-7,0	-13,8	-32,3	-12,5	-8,0	-5,7	-3,9	
Ισπανία	2,2	2,0	-4,4	-11,0	-9,4	-9,5	-10,4	-6,9	-5,9	
Ιταλία	-3,6	-1,5	-2,7	-5,3	-4,2	-3,5	-3,0	-2,9	-3,0	
Κροατία	-3,2	-2,4	-2,7	-5,8	-5,9	-7,8	-5,3	-5,4	-5,6	
Κύπρος	-1,0	3,2	0,9	-5,5	-4,8	-5,7	-5,8	-4,9	-8,9	
Λετονία	-0,6	-0,7	-4,1	-9,1	-8,5	-3,4	-0,8	-0,9	-1,5	
Λιθουανία	-0,3	-0,8	-3,1	-9,1	-6,9	-8,9	-3,1	-2,6	-0,7	
Λουξεμβούργο	1,4	4,2	3,3	-0,5	-0,5	0,5	0,2	0,7	1,4	
Μάλτα	-2,6	-2,3	-4,2	-3,3	-3,2	-2,6	-3,6	-2,6	-2,1	
Ολλανδία	0,2	0,2	0,2	-5,4	-5,0	-4,3	-3,9	-2,4	-2,4	
Ουγγαρία	-9,3	-5,1	-3,6	-4,6	-4,5	-5,5	-2,3	-2,5	-2,5	
Πολωνία	-3,6	-1,9	-3,6	-7,3	-7,5	-4,9	-3,7	-4,0	-3,3	
Πορτογαλία	-4,3	-3,0	-3,8	-9,8	-11,2	-7,4	-5,7	-4,8	-7,2	
Ρουμανία	-2,2	-2,9	-5,6	-9,1	-6,9	-5,4	-3,2	-2,2	-1,4	
Σλοβακία	-3,6	-1,9	-2,3	-7,9	-7,5	-4,1	-4,2	-2,6	-2,8	
Σλοβενία	-1,2	-0,1	-1,4	-5,9	-5,6	-6,6	-4,1	-15,0	-5,0	
Σουηδία	2,2	3,3	2,0	-0,7	0,0	-0,1	-0,9	-1,4	-1,7	
Φινλανδία	3,9	5,1	4,2	-2,5	-2,6	-1,0	-2,1	-2,5	-3,3	

Πίνακας 4: Ποσοστό Πληθυσμού στο Όριο της Φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού (*) [http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Glossary:At_risk_of_poverty_or_social_exclusion_\(AROPE\)](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Glossary:At_risk_of_poverty_or_social_exclusion_(AROPE))

	Ετήσια στοιχεία (%)										
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	
Αυστρία	17,4	17,8	16,7	20,6	19,1	18,9	19,2	18,5	18,8	19,2	
Βέλγιο	22,6	21,5	21,6	20,8	20,2	20,8	21	21,6	20,8	21,2	
Βουλγαρία	:	61,3	60,7	44,8	46,2	49,2	49,1	49,3	48	40,1	
Γαλλία	18,9	18,8	19	18,5	18,5	19,2	19,3	19,1	18,1	18,5	
Γερμανία	18,4	20,2	20,6	20,1	20	19,7	19,9	19,6	20,3	20,6	
Δανία	17,2	16,7	16,8	16,3	17,6	18,3	18,9	19	18,3	17,9	
Δημοκρατία της Τσεχίας	19,6	18	15,8	15,3	14	14,4	15,3	15,4	14,6	14,8	
ΕΕ (28 χώρες)	:	:	:	:	:	23,8	24,3	24,7	24,6	24,5	
Ελλάδα	29,4	29,3	28,3	28,1	27,6	27,7	31	34,6	35,7	36	
Εσθονία	25,9	22	22	21,8	23,4	21,7	23,1	23,4	23,5	26	
Ευρωζώνης (19 χώρες)	22	22,1	21,9	21,7	21,6	22	22,9	23,3	23,1	23,5	
Ηνωμένο Βασίλειο	24,8	23,7	22,6	23,2	22	23,2	22,7	24,1	24,8	24,1	
Ιρλανδία	25	23,3	23,1	23,7	25,7	27,3	29,4	30	29,5	27,6	
Ισπανία	24,3	24	23,3	23,8	24,7	26,1	26,7	27,2	27,3	29,2	
Ιταλία	25,6	25,9	26	25,5	24,9	25	28,1	29,9	28,5	28,3	
Κροατία	:	:	:	:	:	31,1	32,6	32,6	29,9	29,3	
Κύπρος	25,3	25,4	25,2	23,3	23,5	24,6	24,6	27,1	27,8	27,4	
Λετονία	46,3	42,2	35,1	34,2	37,9	38,2	40,1	36,2	35,1	32,7	
Λιθουανία	41	35,9	28,7	28,3	29,6	34	33,1	32,5	30,8	27,3	
Λουξεμβούργο	17,3	16,5	15,9	15,5	17,8	17,1	16,8	18,4	19	19	
Μάλτα	20,5	19,5	19,7	20,1	20,3	21,2	22,1	23,1	24	23,8	
Ολλανδία	16,7	16	15,7	14,9	15,1	15,1	15,7	15	15,9	16,5	
Ουγγαρία	32,1	31,4	29,4	28,2	29,6	29,9	31,5	33,5	34,8	31,8	
Πολωνία	45,3	39,5	34,4	30,5	27,8	27,8	27,2	26,7	25,8	24,7	
Πορτογαλία	26,1	25	25	26	24,9	25,3	24,4	25,3	27,5	27,5	
Ρουμανία	:	:	45,9	44,2	43,1	41,4	40,3	41,7	40,4	40,2	
Σλοβακία	32	26,7	21,4	20,6	19,6	20,6	20,6	20,5	19,8	18,4	
Σλοβενία	18,5	17,1	17,1	18,5	17,1	18,3	19,3	19,6	20,4	20,4	
Σουηδία	14,4	16,3	13,9	14,9	15,9	15	16,1	15,6	16,4	16,9	
Φινλανδία	17,2	17,1	17,4	17,4	16,9	16,9	17,9	17,2	16	17,3	

Πίνακας 5: Πληθωρισμός

	Ετήσια στοιχεία (%)			Ιανουάριος-Φεβρουάριος (%)			Μεταβολή (%)	
	2013	2014	2015	2014	2015	2016	2015/14	2016/15
Αυστρία	2,1	1,5	0,8	1,5	0,5	1,2	-1,0	0,7
Βέλγιο	1,2	0,5	0,6	1,0	-0,5	1,5	-1,5	2,0
Βουλγαρία	0,4	-1,6	-1,1	-1,7	-2,0	-0,7	-0,3	1,4
Γαλλία	1,0	0,6	0,1	0,9	-0,3	0,1	-1,3	0,5
Γερμανία	1,6	0,8	0,1	1,1	-0,2	0,1	-1,3	0,3
Δανία	0,5	0,4	0,2	0,6	-0,2	0,3	-0,8	0,5
Δημοκρατία της Τσεχίας	1,4	0,4	0,3	0,3	-0,1	0,5	-0,4	0,6
ΕΕ (28 χώρες)	1,5	0,5	0,0	0,9	-0,4	0,1	-1,2	0,4
Ελλάδα	-0,8	-1,4	-1,1	-1,1	-2,3	0,0	-1,2	2,3
Εσθονία	3,3	0,5	0,1	1,3	-0,4	0,2	-1,7	0,6
Ευρωζώνης (19 χώρες)	1,4	0,4	0,0	0,7	-0,4	0,1	-1,2	0,5
Ηνωμένο Βασίλειο	2,6	1,5	0,1	1,8	0,2	:	-1,7	:
Ιρλανδία	0,5	0,3	0,0	0,2	-0,4	-0,1	-0,6	0,3
Ισπανία	1,5	-0,2	-0,6	0,2	-1,3	-0,7	-1,5	0,6
Ιταλία	1,3	0,2	0,1	0,5	-0,2	0,1	-0,7	0,3
Κροατία	2,3	0,2	-0,3	0,1	-0,5	-0,4	-0,6	0,1
Κύπρος	0,4	-0,3	-1,5	-1,4	-0,8	-1,6	0,7	-0,9
Λετονία	0,0	0,7	0,2	0,5	-0,2	-0,4	-0,7	-0,3
Λιθουανία	1,2	0,2	-0,7	0,3	-1,4	0,6	-1,7	2,0
Λουξεμβούργο	1,7	0,7	0,1	1,1	-0,7	0,1	-1,9	0,8
Μάλτα	1,0	0,8	1,2	1,2	0,7	0,9	-0,6	0,2
Ολλανδία	2,6	0,3	0,2	0,6	-0,6	0,3	-1,1	0,8
Ουγγαρία	1,7	0,0	0,1	0,5	-1,2	0,6	-1,7	1,8
Πολωνία	0,8	0,1	-0,7	0,6	-1,2	-0,3	-1,8	0,9
Πορτογαλία	0,4	-0,2	0,5	0,0	-0,2	0,4	-0,2	0,7
Ρουμανία	3,2	1,4	-0,4	1,2	0,4	-1,8	-0,8	-2,3
Σλοβακία	1,5	-0,1	-0,3	-0,1	-0,6	-0,5	-0,5	0,1
Σλοβενία	1,9	0,4	-0,8	0,5	-0,6	-0,8	-1,1	-0,2
Σουηδία	0,4	0,2	0,7	0,1	0,5	1,0	0,4	0,5
Φινλανδία	2,2	1,2	-0,2	1,7	-0,1	-0,1	-1,8	0,1

Πίνακας 6: Κατά Κεφαλήν ΑΕΠ (σε μονάδες αγοραστικής δύναμης, ΕΕ-28=100)

	Ετήσια στοιχεία (%)									
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	
Αυστρία	125	123	124	126	126	128	131	131	130	
Βέλγιο	117	115	114	116	119	119	121	120	119	
Βουλγαρία	38	41	44	45	45	45	46	46	47	
Γαλλία	107	107	106	108	108	108	107	109	107	
Γερμανία	115	116	116	115	119	122	122	122	124	
Δανία	124	121	123	122	126	126	126	127	125	
Δημοκρατία της Τσεχίας	81	84	81	83	81	83	82	83	85	
ΕΕ (28 χώρες)	100	100	100	100	100	100	100	100	100	
Ελλάδα	94	92	94	95	87	77	74	74	73	
Εσθονία	64	68	68	62	63	69	74	75	76	
Ευρωζώνη (19 χώρες)	108	108	108	108	108	108	107	107	107	
Ηνωμένο Βασίλειο	123	118	114	112	108	106	107	108	109	
Ιρλανδία	146	147	132	129	130	132	132	132	134	
Ισπανία	103	103	102	101	97	94	92	91	91	
Ιταλία	106	105	105	105	104	103	101	98	96	
Κροατία	58	61	63	62	59	60	60	59	59	
Κύπρος	99	100	105	106	103	96	91	84	82	
Λετονία	55	60	60	53	52	56	60	62	64	
Λιθουανία	56	61	63	56	60	65	70	73	75	
Λουξεμβούργο	257	260	256	248	254	263	259	265	266	
Μάλτα	79	78	81	84	86	84	84	85	84	
Ολλανδία	136	137	139	137	135	134	133	133	131	
Ουγγαρία	62	61	63	64	65	65	65	67	68	
Πολωνία	50	53	54	59	62	64	67	67	68	
Πορτογαλία	79	79	79	81	81	78	77	77	78	
Ρουμανία	38	42	48	49	50	51	54	54	55	
Σλοβακία	62	67	72	71	73	73	75	76	77	
Σλοβενία	86	87	89	85	83	83	81	81	83	
Σουηδία	125	127	126	123	126	127	127	125	123	
Φινλανδία	115	118	120	116	115	117	116	113	110	

b=break in time series, p=provisional, f=forecast

Πίνακας 7: Μέση Παραγωγικότητα Εργασίας (ευρώ ανά ώρα εργασίας, ΕΕ-28=100)

Ετήσια στοιχεία									
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Αυστρία	113,8	112,8	112,8	114,8	113,6	113,1	115,2	115,6	115,5
Βέλγιο	137,7	136,1	135	136,2	138,5	136,8	136,3	135,7	135,5
Βουλγαρία	37,1	39,3	40,3	41,4	41,8	42,3	43,2	42,6	43,4 ^(b)
Γαλλία	130,6	129,6	128,7	129,9	128,9	128,5	125,9	128,3	127,7
Γερμανία	127,4	127,2	126,9	124,9	126,2	127,2	125,7	125,3	126,9
Δανία	122,3	121,8	123,9	123,6	130,1	128,6	130,3	127,7	126,9
Δημοκρατία της Τσεχίας	70,1	73	70,4	71,6	69,1	70,5	69,6	70,2	71,5
ΕΕ (28 χώρες)	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Ελλάδα	78	77,2	78,6	78,2	75,3	70,8	70,5	71,5	71,6 ^(b)
Εσθονία	50,9	55	55,5	58,9	60,7	60,6	63,5	63,6	64,7
Ευρωζώνη (19 χώρες)	111,5	111,7	111,8	112,2	111,9	112	111,6	112	112,2
Ηνωμένο Βασίλειο	116,3	113,2	111,4	109,2	104,9	102,5	100,8	99,6	99,5
Ιρλανδία	122,6	124,2	116,9	123,2	129,1	134,1	132	127,6	128,9
Ισπανία	97,5	98,8	98,9	102,1	99,6	99,1	100,3	101	101 ^(b)
Ιταλία	103,3	103,4	105,2	105,2	103,8	103,3	103,2	102,4	101,4
Κροατία	:	:	61,5	58,2	56,4	59,3	61,4	62	60,6
Κύπρος	82,4	81,6	85,5	85,8	84,2	81	80,1	78,9	78,5 ^(b)
Λετονία	47,4	50,6	47,7	47,7	49,7	51,2	53	52,8	54,4
Λιθουανία	51,9	54,7	56,2	54,4	58,8	62,6	64	65,6	66,2
Λουξεμβούργο	185	183,4	176,4	171,9	174,1	179,5	174,3	178,9	180,8
Μάλτα	72,6	72,2	73,1	74,5	76	74,9	74	73,2	72,4
Ολλανδία	137,8	137,7	138,6	134,7	132,3	131,4	129,3	129,5	129,3 ^(b)
Ουγγαρία	56,9	56,5	59,7	61,2	67,4	68	66,6	67,1	65,6
Πολωνία	48,2	49,4	49,2	51,9	56	58	59,1	59	58,9
Πορτογαλία	66,4	66,7	66,9	68,5	68,7	68,1	69,8	70,3	70 ^(e)
Ρουμανία	34,9	38	43,5	43,3	43,7	44,1	50,2	50,3	51,1 ^(b)
Σλοβακία	67,2	71,3	74,1	73,4	74,9	73,3	74	76,1	77,3
Σλοβενία	83	83,5	83,2	78,4	77,7	79,5	79,3	78	79,3
Σουηδία	121,4	122,9	121,8	118,7	118,2	117,7	117,1	114,6	113,5
Φινλανδία	110,1	112,9	113,9	111,3	110,1	110,8	108,4	107,3	106,8

b=break in time series, p=provisional, f=forecast, e=estimated

Πίνακας 8: Ποσοστό Απασχόλησης Ατόμων Ηλικίας 20-64 ετών^(*)

Ετήσια στοιχεία (%)									
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Αυστρία	72,8	73,8	73,4	73,9	74,2	74,4	74,6	74,2	74,3
Βέλγιο	67,7	68,0	67,1	67,6	67,3	67,2	67,2	67,3	67,2
Βουλγαρία	68,4	70,7	68,8	64,7	62,9	63,0	63,5	65,1	67,1
Γαλλία	69,9	70,5	69,5	69,3	69,2	69,4	69,5	69,4	69,6
Γερμανία	72,9	74,0	74,2	75,0	76,5	76,9	77,3	77,7	:
Δανία	79,0	79,7	77,5	75,8	75,7	75,4	75,6	75,9	76,5
Δημοκρατία της Τσεχίας	72,0	72,4	70,9	70,4	70,9	71,5	72,5	73,5	:
ΕΕ (28 χώρες)	69,8	70,3	69,0	68,6	68,6	68,4	68,4	69,2	:
Ελλάδα	65,8	66,3	65,6	63,8	59,6	55,0	52,9	53,3	54,9
Εσθονία	76,9	77,1	70,0	66,8	70,6	72,2	73,3	74,3	76,5
Ευρωζώνη (19 χώρες)	69,9	70,2	68,8	68,4	68,4	68,0	67,7	68,1	68,8
Ηνωμένο Βασίλειο	75,2	75,2	73,9	73,5	73,5	74,1	74,8	76,2	76,9
Ιρλανδία	73,8	72,2	66,9	64,6	63,8	63,7	65,5	67,0	68,8
Ισπανία	69,7	68,5	64,0	62,8	62,0	59,6	58,6	59,9	62,0
Ιταλία	62,7	62,9	61,6	61,0	61,0	60,9	59,7	59,9	60,6
Κροατία	63,9	64,9	64,2	62,1	59,8	58,1	57,2	59,2	60,5
Κύπρος	76,8	76,5	75,3	75,0	73,4	70,2	67,2	67,6	68,0
Λετονία	75,2	75,4	66,6	64,3	66,3	68,1	69,7	70,7	72,5
Λιθουανία	72,7	72,0	67,0	64,3	66,9	68,5	69,9	71,8	73,4
Λουξεμβούργο	69,6	68,8	70,4	70,7	70,1	71,4	71,1	72,1	70,9
Μάλτα	58,6	59,2	59,0	60,1	61,6	63,1	64,8	66,4	67,8
Ολλανδία	77,8	78,9	78,8	76,8	76,4	76,6	75,9	75,4	:
Ουγγαρία	62,3	61,5	60,1	59,9	60,4	61,6	63,0	66,7	68,9
Πολωνία	62,7	65,0	64,9	64,3	64,5	64,7	64,9	66,5	:
Πορτογαλία	72,5	73,1	71,1	70,3	68,8	66,3	65,4	67,6	69,1
Ρουμανία	64,4	64,4	63,5	64,8	63,8	64,8	64,7	65,7	:
Σλοβακία	67,2	68,8	66,4	64,6	65,0	65,1	65,0	65,9	67,7
Σλοβενία	72,4	73,0	71,9	70,3	68,4	68,3	67,2	67,7	69,1
Σουηδία	80,1	80,4	78,3	78,1	79,4	79,4	79,8	80,0	80,5
Φινλανδία	74,8	75,8	73,5	73,0	73,8	74,0	73,3	73,1	72,9

(*) % απασχολούμενων ηλικίας 20-64 ετών στο σύνολο του αντίστοιχου πληθυσμού

Πίνακας 9: Ποσοστό Απασχόλησης Ατόμων Ηλικίας 55-64 ετών^(*)

	Ετήσια στοιχεία (%)									
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	
Αυστρία	36,0	38,8	39,4	41,2	39,9	41,6	43,8	45,1	46,3	
Βέλγιο	34,4	34,5	35,3	37,3	38,7	39,5	41,7	42,7	44,0	
Βουλγαρία	42,6	46,0	46,1	44,9	44,6	45,7	47,4	50,0	53,0	
Γαλλία	38,2	38,2	38,9	39,7	41,4	44,5	45,6	46,9	48,7	
Γερμανία	51,3	53,7	56,1	57,8	60,0	61,6	63,6	65,6	:	
Δανία	58,9	58,4	58,2	58,4	59,5	60,8	61,7	63,2	64,7	
Δημοκρατία της Τσεχίας	46,0	47,6	46,8	46,5	47,7	49,3	51,6	54,0	:	
ΕΕ (28 χώρες)	44,5	45,5	45,9	46,2	47,2	48,7	50,1	51,8	:	
Ελλάδα	42,7	43,0	42,4	42,4	39,5	36,5	35,6	34,0	34,3	
Εσθονία	59,9	62,3	60,3	53,8	57,5	60,5	62,6	64,0	64,6	
Ευρωζώνη (19 χώρες)	43,3	44,4	45,1	45,7	47,0	48,6	50,0	51,7	:	
Ηνωμένο Βασίλειο	57,4	58,0	57,5	57,2	56,7	58,1	59,8	61,0	62,2	
Ιρλανδία	53,9	53,9	51,3	50,2	50,0	49,3	51,3	53,0	55,6	
Ισπανία	44,5	45,5	44,0	43,5	44,5	43,9	43,2	44,3	46,9	
Ιταλία	33,7	34,3	35,6	36,5	37,8	40,3	42,7	46,2	48,3	
Κροατία	36,6	37,1	39,4	39,1	38,2	37,5	37,8	36,2	39,0	
Κύπρος	55,9	54,8	55,7	56,3	54,8	50,7	49,6	46,9	48,2	
Λετονία	58,0	59,1	52,5	47,8	50,5	52,8	54,8	56,4	59,4	
Λιθουανία	53,2	53,0	51,2	48,3	50,2	51,7	53,4	56,2	60,4	
Λουξεμβούργο	32,0	34,1	38,2	39,6	39,3	41,0	40,5	42,5	38,5	
Μάλτα	29,5	30,1	29,1	31,9	33,2	34,7	36,3	37,8	40,4	
Ολλανδία	50,9	53,0	55,1	53,7	55,2	57,6	59,2	59,9	:	
Ουγγαρία	32,2	30,9	31,9	33,6	35,3	36,1	37,9	41,7	45,3	
Πολωνία	29,7	31,6	32,3	34,1	36,9	38,7	40,6	42,5	:	
Πορτογαλία	51,0	50,7	49,7	49,5	47,8	46,5	46,9	47,8	49,9	
Ρουμανία	41,4	43,1	42,6	40,7	39,9	41,6	41,8	43,1	:	
Σλοβακία	35,6	39,2	39,5	40,5	41,3	43,1	44,0	44,8	47,0	
Σλοβενία	33,5	32,8	35,6	35,0	31,2	32,9	33,5	35,4	36,6	
Σουηδία	70,0	70,1	70,0	70,4	72,0	73,0	73,6	74,0	74,5	
Φινλανδία	55,0	56,5	55,5	56,2	57,0	58,2	58,5	59,1	60,0	

(*) % απασχολούμενων ηλικίας 55-64 ετών στο σύνολο του αντίστοιχου πληθυσμού

Πίνακας 10: Μεταβολή της Απασχόλησης (άτομα ηλικίας 15 ετών και άνω)

	Ετήσια στοιχεία (%)			γ' τρίμηνο (%)			Μεταβολή (%)	
	2012	2013	2014	2013	2014	2015	2014/13	2015/14
Αυστρία	1,1	0,5	0,9	0,6	0,8	0,6	0,2	-0,2
Βέλγιο	0,3	-0,3	0,4	-0,4	0,4	0,7	0,8	0,3
Βουλγαρία	-2,5	-0,4	0,4	-0,1	0,7	0,2	0,8	-0,5
Γαλλία	0,3	0,0	0,4	0,0	0,5	0,4	0,5	-0,1
Γερμανία	1,2	0,6	0,9	0,6	0,9	0,8	0,3	-0,1
Δανία	-0,3	0,0	0,8	0,5	0,7	1,1	0,2	0,4
Δημοκρατία της Τσεχίας	0,4	0,3	0,6	0,1	0,6	1,2	0,5	0,6
ΕΕ (28 χώρες)	-0,5	-0,7	0,6	-0,3	1,2	1,1	1,5	-0,1
Ελλάδα	-7,8	-3,8	0,7	-2,2	0,8	1,9	3,0	1,1
Εσθονία	1,7	1,2	0,8	0,3	1,3	4,4	1,0	3,1
Ευρωζώνη (19 χώρες)	-0,4	-0,3	1,0	-0,6	0,8	1,1	1,4	0,3
Ηνωμένο Βασίλειο	1,1	1,2	2,3	1,1	2,3	1,4	1,2	-0,9
Ιρλανδία	-0,6	2,4	1,7	3,2	1,4	3,0	-1,8	1,6
Ισπανία	-3,7	-2,6	1,3	-2,6	1,5	3,0	4,1	1,5
Ιταλία	-0,3	-1,8	0,1	-1,9	0,4	0,9	2,3	0,5
Κροατία	-3,6	-2,6	2,7	-4,4	4,9	-0,3	9,3	-5,2
Κύπρος	-4,2	-5,2	-1,9	-6,5	0,1	0,8	6,6	0,7
Λετονία	1,4	2,3	-1,3	1,8	-3,0	2,4	-4,8	5,4
Λιθουανία	1,8	1,3	2,0	0,8	3,0	0,1	2,2	-2,9
Λουξεμβούργο	2,4	1,8	2,4	1,8	2,5	2,6	0,7	0,1
Μάλτα	2,3	4,2	4,5	4,0	5,0	0,9	1,0	-4,1
Ολλανδία	-0,2	-0,9	-0,2	-0,7	-0,3	1,1	0,4	1,4
Ουγγαρία	0,1	0,9	3,1	1,1	5,3	2,7	4,2	-2,6
Πολωνία	0,1	-0,1	1,7	0,0	1,9	1,1	1,9	-0,8
Σλοβακία	-4,1	-2,9	1,4	-2,3	1,9	0,4	4,2	-1,5
Σλοβενία	-4,8	-0,6	0,8	-1,0	1,4	0,0	2,4	-1,4
Σουηδία	0,1	-0,8	1,4	-0,9	1,4	2,2	2,3	0,8
Τσεχία	-0,9	-1,4	0,6	-1,3	0,8	1,3	2,1	0,5
Φινλανδία	0,7	0,9	1,4	0,9	1,9	1,1	1,0	-0,8

Πίνακας 11: Ποσοστό Ανεργίας – Σύνολο Πληθυσμού

	Ετήσια στοιχεία (%)									
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	
Αυστρία	4,9	4,1	5,3	4,8	4,6	4,9	5,4	5,6	:	
Βέλγιο	7,5	7,0	7,9	8,3	7,2	7,6	8,4	8,5	8,3	
Βουλγαρία	6,9	5,6	6,8	10,3	11,3	12,3	13,0	11,4	9,4	
Γαλλία	8,0	7,4	9,1	9,3	9,2	9,8	10,3	10,3	10,4	
Γερμανία	8,5	7,4	7,6	7,0	5,8	5,4	5,2	5,0	4,6	
Δανία	3,8	3,4	6,0	7,5	7,6	7,5	7,0	6,6	6,2	
Δημοκρατία της Τσεχίας	5,3	4,4	6,7	7,3	6,7	7,0	7,0	6,1	5,1	
ΕΕ (28 χώρες)	7,2	7,0	9,0	9,6	9,7	10,5	10,9	10,2	9,4	
Ελλάδα	8,4	7,8	9,6	12,7	17,9	24,5	27,5	26,5	24,9	
Εσθονία	4,6	5,5	13,5	16,7	12,3	10,0	8,6	7,4	:	
Ευρωζώνη (19 χώρες)	7,5	7,6	9,6	10,2	10,2	11,4	12,0	11,6	10,9	
Ηνωμένο Βασίλειο	5,3	5,6	7,6	7,8	8,1	7,9	7,6	6,1	5,3	
Ιρλανδία	4,7	6,4	12,0	13,9	14,7	14,7	13,1	11,3	9,4	
Ισπανία	8,2	11,3	17,9	19,9	21,4	24,8	26,1	24,5	22,1	
Ιταλία	6,1	6,7	7,7	8,4	8,4	10,7	12,1	12,7	:	
Κροατία	9,9	8,6	9,2	11,7	13,7	16,0	17,3	17,3	16,6	
Κύπρος	3,9	3,7	5,4	6,3	7,9	11,9	15,9	16,1	15,6	
Λετονία	6,1	7,7	17,5	19,5	16,2	15,0	11,9	10,8	9,9	
Λιθουανία	4,3	5,8	13,8	17,8	15,4	13,4	11,8	10,7	9,1	
Λουξεμβούργο	4,2	4,9	5,1	4,6	4,8	5,1	5,9	6,0	6,1	
Μάλτα	6,5	6,0	6,9	6,9	6,4	6,3	6,4	5,8	5,3	
Ολλανδία	4,2	3,7	4,4	5,0	5,0	5,8	7,3	7,4	6,9	
Ουγγαρία	7,4	7,8	10,0	11,2	11,0	11,0	10,2	7,7	6,8	
Πολωνία	9,6	7,1	8,1	9,7	9,7	10,1	10,3	9,0	7,5	
Πορτογαλία	9,1	8,8	10,7	12,0	12,9	15,8	16,4	14,1	12,6	
Ρουμανία	6,4	5,6	6,5	7,0	7,2	6,8	7,1	6,8	6,8	
Σλοβακία	11,2	9,6	12,1	14,5	13,7	14,0	14,2	13,2	11,5	
Σλοβενία	4,9	4,4	5,9	7,3	8,2	8,9	10,1	9,7	9,1	
Σουηδία	6,1	6,2	8,3	8,6	7,8	8,0	8,0	7,9	7,4	
Φινλανδία	6,9	6,4	8,2	8,4	7,8	7,7	8,2	8,7	9,4	

Πίνακας 12: Ποσοστό Ανεργίας στους Άνδρες

	Ετήσια στοιχεία (%)									
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	
Αυστρία	4,5	3,9	5,5	5,0	4,6	5,0	5,4	5,9	:	
Βέλγιο	6,7	6,5	7,8	8,1	7,1	7,7	8,7	9,0	8,8	
Βουλγαρία	6,5	5,5	6,9	10,9	12,3	13,5	13,9	12,3	10,1	
Γαλλία	7,6	7,0	9,0	9,0	8,9	9,8	10,4	10,5	10,9	
Γερμανία	8,4	7,3	8,0	7,4	6,1	5,6	5,5	5,3	5,0	
Δανία	3,4	3,2	6,6	8,4	7,7	7,5	6,7	6,4	5,9	
Δημοκρατία της Τσεχίας	4,2	3,5	5,9	6,4	5,8	6,0	5,9	5,1	4,2	
ΕΕ (28 χώρες)	6,6	6,6	9,0	9,7	9,6	10,4	10,8	10,1	9,3	
Ελλάδα	5,3	5,1	7,0	10,1	15,2	21,6	24,5	23,7	21,7	
Εσθονία	5,4	5,8	16,7	19,3	13,1	10,9	9,1	7,9	:	
Ευρωζώνη (19 χώρες)	6,7	6,9	9,5	10,1	10,0	11,2	11,9	11,5	10,7	
Ηνωμένο Βασίλειο	5,5	6,1	8,5	8,6	8,7	8,4	8,0	6,4	5,5	
Ιρλανδία	5,0	7,6	15,0	17,1	17,8	17,7	15,0	12,9	10,9	
Ισπανία	6,4	10,1	17,7	19,6	21,1	24,6	25,6	23,6	20,8	
Ιταλία	4,9	5,5	6,7	7,5	7,5	9,8	11,5	11,9	:	
Κροατία	8,8	7,1	7,9	11,1	13,7	16,0	17,7	16,5	16,0	
Κύπρος	3,4	3,2	5,3	6,2	8,1	12,6	16,6	17,1	15,6	
Λετονία	6,5	8,4	20,9	22,7	18,6	16,2	12,6	11,8	11,1	
Λιθουανία	4,2	6,0	17,1	21,2	17,9	15,2	13,1	12,2	10,1	
Λουξεμβούργο	3,4	4,1	4,5	3,8	3,9	4,5	5,6	5,8	5,4	
Μάλτα	5,8	5,6	6,5	6,7	6,0	5,7	6,5	6,1	5,5	
Ολλανδία	3,3	3,0	3,9	4,5	4,6	5,5	7,2	7,2	6,5	
Ουγγαρία	7,1	7,7	10,3	11,6	11,1	11,3	10,2	7,6	6,6	
Πολωνία	9,0	6,4	7,8	9,4	9,0	9,4	9,7	8,5	7,3	
Πορτογαλία	8,7	8,6	11,0	11,9	12,6	15,9	16,3	13,8	12,4	
Ρουμανία	7,2	6,5	7,3	7,6	7,7	7,4	7,7	7,3	7,5	
Σλοβακία	10,0	8,4	11,5	14,3	13,7	13,5	14,0	12,8	10,4	
Σλοβενία	4,0	4,0	5,9	7,5	8,2	8,4	9,5	9,0	8,0	
Σουηδία	5,9	5,9	8,6	8,7	7,8	8,2	8,2	8,2	7,5	
Φινλανδία	6,5	6,1	8,9	9,1	8,4	8,3	8,8	9,3	9,9	

Πίνακας 13: Ποσοστό Ανεργίας στις Γυναίκες

	Ετήσια στοιχεία (%)									
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	
Αυστρία	5,3	4,4	5,1	4,6	4,6	4,8	5,3	5,4	:	
Βέλγιο	8,5	7,6	8,1	8,5	7,2	7,4	8,2	7,9	7,6	
Βουλγαρία	7,4	5,8	6,7	9,6	10,1	10,8	11,8	10,4	8,5	
Γαλλία	8,5	7,9	9,2	9,5	9,6	9,8	10,2	10,0	9,8	
Γερμανία	8,7	7,6	7,2	6,5	5,6	5,2	4,9	4,6	4,2	
Δανία	4,2	3,7	5,3	6,5	7,5	7,5	7,3	6,8	6,4	
Δημοκρατία της Τσεχίας	6,7	5,6	7,7	8,5	7,9	8,2	8,3	7,4	6,1	
ΕΕ (28 χώρες)	7,9	7,5	8,9	9,6	9,8	10,5	10,9	10,3	9,5	
Ελλάδα	12,9	11,5	13,3	16,4	21,5	28,2	31,4	30,2	28,9	
Εσθονία	3,8	5,1	10,3	14,1	11,6	9,1	8,2	6,8	:	
Ευρωζώνη (19 χώρες)	8,5	8,3	9,8	10,3	10,4	11,5	12,1	11,8	11,0	
Ηνωμένο Βασίλειο	5,0	5,1	6,4	6,9	7,4	7,4	7,1	5,8	5,1	
Ιρλανδία	4,3	4,9	8,2	9,9	10,8	11,0	10,7	9,4	7,7	
Ισπανία	10,7	12,8	18,1	20,2	21,8	25,1	26,7	25,4	23,6	
Ιταλία	7,8	8,5	9,2	9,6	9,5	11,8	13,1	13,8	:	
Κροατία	11,4	10,4	10,7	12,4	13,8	16,1	16,8	18,3	17,3	
Κύπρος	4,6	4,3	5,5	6,4	7,7	11,1	15,2	15,1	15,7	
Λετονία	5,6	7,1	14,1	16,3	13,8	14,0	11,1	9,8	8,6	
Λιθουανία	4,3	5,6	10,5	14,5	12,9	11,6	10,5	9,2	8,2	
Λουξεμβούργο	5,1	5,9	5,9	5,5	6,0	5,8	6,2	6,4	7,0	
Μάλτα	7,9	6,8	7,6	7,1	7,1	7,3	6,3	5,3	5,0	
Ολλανδία	5,2	4,5	4,9	5,5	5,4	6,2	7,3	7,8	7,3	
Ουγγαρία	7,7	8,0	9,7	10,7	11,0	10,6	10,1	7,9	7,0	
Πολωνία	10,3	7,9	8,6	10,0	10,4	10,9	11,1	9,6	7,8	
Πορτογαλία	9,6	9,0	10,3	12,2	13,2	15,6	16,6	14,5	12,9	
Ρουμανία	5,2	4,4	5,4	6,2	6,5	6,1	6,3	6,1	5,8	
Σλοβακία	12,8	11,0	12,9	14,7	13,7	14,5	14,5	13,6	12,8	
Σλοβενία	5,9	4,8	5,8	7,1	8,2	9,4	10,9	10,6	10,3	
Σουηδία	6,5	6,6	8,0	8,5	7,7	7,7	7,9	7,7	7,3	
Φινλανδία	7,2	6,7	7,6	7,6	7,1	7,1	7,5	8,0	8,8	

Πίνακας 14: Ποσοστό Μακροχρόνιας Ανεργίας(*)

	Ετήσια στοιχεία (%)				Υ' τρίμηνο (%)			Μεταβολή (%)	
	2011	2012	2013	2014	2013	2014	2015	2014/13	2015/14
Αυστρία	26,3	24,9	24,6	27,2	1,4	1,5	1,6	0,1	0,1
Βέλγιο	48,3	44,7	46,1	49,9	4,0	4,3	4,2	0,3	-0,1
Βουλγαρία	55,7	55,2	57,3	60,4	7,8	6,6	5,2	-1,2	-1,4
Γαλλία	41,1	40,0	40,5	42,8	4,4	4,3	4,4	-0,1	0,1
Γερμανία	47,9	45,4	44,7	44,3	2,3	2,1	1,9	-0,2	-0,2
Δανία	24,4	28,0	25,5	25,2	1,6	1,7	1,6	0,1	-0,1
Δημοκρατία της Τσεχίας	40,6	43,4	43,4	43,5	2,8	2,6	2,4	-0,2	-0,2
ΕΕ (28 χώρες)	45,2	46,4	49,8	52,6	5,3	4,9	4,3	-0,4	-0,6
Ελλάδα	49,3	59,1	67,1	73,5	19,6	19,3	17,7	-0,3	-1,6
Εσθονία	57,3	54,7	44,5	45,3	3,6	3,2	1,9	-0,4	-1,3
Ευρωζώνη (19 χώρες)	43,0	44,5	47,3	49,5	6,2	5,9	5,3	-0,3	-0,6
Ηνωμένο Βασίλειο	33,5	34,7	36,2	35,8	2,6	2,1	1,5	-0,5	-0,6
Ιρλανδία	59,3	61,7	60,6	59,2	7,3	6,6	5,2	-0,7	-1,4
Ισπανία	41,6	44,4	49,7	52,8	13,4	12,6	10,8	-0,8	-1,8
Ιταλία	52,0	53,2	56,9	61,4	7,4	7,4	6,2	0,0	-1,2
Κροατία	61,3	63,7	63,6	58,4	11,4	9,7	10,4	-1,7	0,7
Κύπρος	20,8	30,1	38,3	47,7	6,8	7,7	6,6	0,9	-1,1
Λετονία	54,5	52,1	48,6	43,0	5,2	4,5	4,9	-0,7	0,4
Λιθουανία	52,1	49,2	42,9	44,7	4,7	4,3	3,6	-0,4	-0,7
Λουξεμβούργο	28,8	30,3	30,4	27,4	1,8	1,6	1,6	-0,2	0,0
Μάλτα	47,3	48,5	45,7	46,9	3,0	2,6	2,2	-0,4	-0,4
Ολλανδία	33,2	33,7	35,8	40,0	2,9	2,8	2,9	-0,1	0,1
Ουγγαρία	47,6	45,3	48,6	47,5	4,9	3,4	3,0	-1,5	-0,4
Πολωνία	37,2	40,3	42,5	42,7	4,4	3,6	2,7	-0,8	-0,9
Πορτογαλία	48,4	48,8	56,4	59,6	9,0	8,0	6,9	-1,0	-1,1
Ρουμανία	41,0	44,2	45,2	41,1	3,4	2,6	3,0	-0,8	0,4
Σλοβακία	67,9	67,3	70,2	70,2	10,3	9,0	7,6	-1,3	-1,4
Σλοβενία	44,2	47,9	51,0	54,5	5,4	4,9	4,8	-0,5	-0,1
Σουηδία	19,6	18,9	18,5	18,9	1,5	1,4	1,5	-0,1	0,1
Φινλανδία	22,2	21,4	20,7	22,4	1,7	1,9	2,4	0,2	0,5

(*) % ανέργων για χρονικό διάστημα μεγαλύτερο των 12 μηνών στο σύνολο των ανέργων

Πίνακας 15: Ποσοστό ανεργίας στους νέους 15 έως 24 ετών

	Ετήσια στοιχεία (%)									
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	
Αυστρία	9,4	8,5	10,7	9,5	8,9	9,4	9,7	10,3	:	
Βέλγιο	18,8	18,0	21,9	22,4	18,7	19,8	23,7	23,2	21,2	
Βουλγαρία	14,1	11,9	15,1	21,9	25,0	28,1	28,4	23,8	21,5	
Γαλλία	19,5	19,0	23,6	23,3	22,7	24,4	24,9	24,2	25,1	
Γερμανία	11,8	10,4	11,1	9,8	8,5	8,0	7,8	7,7	7,3	
Δανία	7,5	8,0	11,8	13,9	14,2	14,1	13,0	12,6	10,8	
Δημοκρατία της Τσεχίας	10,7	9,9	16,6	18,3	18,1	19,5	18,9	15,9	12,6	
ΕΕ (28 χώρες)	15,9	15,9	20,3	21,4	21,7	23,3	23,7	22,2	20,4	
Ελλάδα	22,7	21,9	25,7	33,0	44,7	55,3	58,3	52,4	49,7	
Εσθονία	10,1	12,0	27,4	32,9	22,4	20,9	18,7	15,0	:	
Ευρωζώνη (19 χώρες)	15,6	16,1	20,7	21,4	21,3	23,6	24,4	23,7	22,4	
Ηνωμένο Βασίλειο	14,3	15,0	19,1	19,9	21,3	21,2	20,7	16,9	14,6	
Ιρλανδία	9,1	13,3	24,0	27,6	29,1	30,4	26,8	23,9	20,9	
Ισπανία	18,1	24,5	37,7	41,5	46,2	52,9	55,5	53,2	48,3	
Ιταλία	20,4	21,2	25,3	27,9	29,2	35,3	40,0	42,7	:	
Κροατία	25,2	23,7	25,2	32,4	36,7	42,1	50,0	45,5	44,6	
Κύπρος	10,2	9,0	13,8	16,6	22,4	27,7	38,9	36,0	33,2	
Λετονία	10,6	13,6	33,3	36,2	31,0	28,5	23,2	19,6	16,3	
Λιθουανία	8,4	13,3	29,6	35,7	32,6	26,7	21,9	19,3	16,3	
Λουξεμβούργο	15,6	17,3	16,5	15,8	16,4	18,0	16,9	22,3	14,0	
Μάλτα	13,5	11,7	14,5	13,2	13,3	14,1	13,0	11,7	12,1	
Ολλανδία	9,4	8,6	10,2	11,1	10,0	11,7	13,2	12,7	11,3	
Ουγγαρία	18,1	19,5	26,4	26,4	26,0	28,2	26,6	20,4	17,3	
Πολωνία	21,6	17,2	20,6	23,7	25,8	26,5	27,3	23,9	20,9	
Πορτογαλία	21,4	21,6	25,3	28,2	30,2	38,0	38,1	34,7	32,0	
Ρουμανία	19,3	17,6	20,0	22,1	23,9	22,6	23,7	24,0	21,7	
Σλοβακία	20,6	19,3	27,6	33,9	33,7	34,0	33,7	29,7	26,4	
Σλοβενία	10,1	10,4	13,6	14,7	15,7	20,6	21,6	20,2	15,7	
Σουηδία	19,2	20,2	25,0	24,8	22,8	23,7	23,6	22,9	20,4	
Φινλανδία	16,5	16,5	21,5	21,4	20,1	19,0	19,9	20,5	22,4	